

Sanctae inquisitionis hispanicae artes aliquot detectæ, ac palam traductæ. : Exempla aliquot, præter ea que? suo quo?q(ue) loco in ipso opere sparsa sunt, seorsum reposita, in quibus easdem Inquisitorias artes veluti in tabulis quibusdam in ipsi porro? exercitio intueri licet. Addidimus appendicis vice piorum quorumdam martyrum Christi elogia ... inquisitores eos suis artibus perfidiæ ac defectionis infamarint.

<https://hdl.handle.net/1874/406830>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

LEONALVIL
tes Inquisitiones.
Confessio
VALDENSIUM

Rariora

E. oct.

76

103

40

p

July 1840
Washington

E. 001

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

demond 1227 alap
= bp

140

po p tre et
cavit a on
a quo pallat
die p

tu- et sic si essent abiciendi p dicitur sua m
by no opat' est pat' in ulat' i p hac alie' p rru
m opoe q' mbroz mior' i appenat' i q' ex
re patu' i doctua' illi' m h' no remozh' i actin
ut remer' q' eoz de h' eoz

Queq' uo esuritur h' quod' p
eor' que patuntur. h' uo ueq'
flu' h' uo ut m ipis q' ceuta p na'

Ret aut' que esuritur i pcedit' ex est
ah' e' que se p'et' mbroz i m quib' i'

Procedit' de mbroz i esuritur rep' uste dicit'
ex quib' i' q' a' i' i' ce' e' i' h' ne' vi' i' es
i' mpor' esuritur ex p'or' i' corp' i' p' m' p' d' i'
illa aut' d' i' p' act' i' e' ea q' esuritur ex ipis
u' mpor' i' e' p' o' d' i' e' p' i' q' e' i' m' corp' i' e'

76

Theologia
Octavo n°. 76.

na
oid
m
c
lar
p
cra
na
ue
mp
ue
aby
sue
illa
ois
nu

N. 29. C.

SANCTAE
INQUISITIONIS HISPANICAE ARTES ALI-
quot detectæ, ac palam traductæ.

EXEMPLA ALIQVOT, PRAE-
ter ea quæ suo quæq; loco in ipso opere spar-
sa sunt, seorsum reposita, in quibus easdem
Inquisitorias artes veluti in tabulis
quibusdam in ipso porrò exer-
citio intueri licet.

ADDIDIMVS APPENDICIS VICE
piorum quorundam martyrum Christi elogia, qui
cum mortis supplicium ob fidei confessionem Christia-
na constantia tulerint, Inquisitores eos suis ar-
tibus perfidie ac defectionis infamarint.

REGINALDO GONSALVIO

Montano auctore.

* *

*

ex dono Buchely

Exurge Deus, iudica causam tuam Psal. 74

HEIDELBERGÆ

M. D. LXVII.

1810

NOV 11 1810

RECEIVED OF THE
TREASURY DEPARTMENT

THE SUM OF
FIVE HUNDRED DOLLARS
FOR THE PAYMENT OF
THE DEBT OF THE
UNITED STATES

IN FULL OF THE
DEBT OF THE
UNITED STATES

James D. Smith

James D. Smith

James D. Smith

Rerum capita quæ in prima libelli huius parte continentur : quas eo ordine disposuimus quo ipsi Inquisitores in suis actionibus procedunt.

1 Peculiaris ratio quæ ab Inquisitoribus in accersendis apud eorum tribunal delatis, aut etiam comprehendendis observari solet.

2 Bonorum sequestratio, sequestrum uulgo dictum.

3 Audientie multiplices.

4 Publicatio (quam uocant) testium.

5 Testium confutationes.

6 Sententiæ ad torturas, & earum executio.

7 Aliæ inquirendi artes.

8 Aliæ artes secretiores.

9 Quomodo cum captiuis agatur quoad uictus totius rationem.

10 Visitationes carcerum.

11 Actus fidei, seu sententiarum publicatio.

12 Sententiarum interpretationes.

Originem uerò Inquisitionis cum alijs rebus scitu dignis ex præfatione cognoscet lector.

Præ

1. The first part of the book is a history of the
2. second part is a description of the
3. third part is a list of the
4. fourth part is a list of the
5. fifth part is a list of the
6. sixth part is a list of the
7. seventh part is a list of the
8. eighth part is a list of the
9. ninth part is a list of the
10. tenth part is a list of the
11. eleventh part is a list of the
12. twelfth part is a list of the
13. thirteenth part is a list of the
14. fourteenth part is a list of the
15. fifteenth part is a list of the
16. sixteenth part is a list of the
17. seventeenth part is a list of the
18. eighteenth part is a list of the
19. nineteenth part is a list of the
20. twentieth part is a list of the

PRAEFATIO.

IN tanta rerum per-
 turbatione, qua tot
 populi & gentes in
 suos contribules ac
 conciuēs, hoc est in
 ipsa patriæ viscera,
 propter Inquisitio-
 nem (si verum dice-
 re licet) arma sumunt, alijs eam vt rem sa-
 cro sanctam & reipublicæ in primis saluta-
 rem, propugnantibus, alijs contrà, vt li-
 beris hominibus indignam quandam ser-
 uitudinem non tam conuellere, quam à se de-
 pellere nitentibus, dubitauerit quis meri-
 to, vtri insaniant? Fieri enim non potest,
 vt quæadmodum expedita arma iam sunt
 vtrisque, ita etiam in tanta sententiarum
 quanta & animorum dissentione ius fasque
 ab vtrisque sit: neque si alij iusta arma in-
 ducunt, alijs iusta esse possunt. Atqui non
 videtur verisimile, vt summa orbis capita
 (vt humiliorum ordinum vulgus ingēs omir-
 tamus) quæ eam sibi omnino vindicandam
 censuere, in cuius etiam verba summa cum
 religione neque cum minore pompa quo-
 tannis sacramenta dicunt, à vero iustoque

PRAEFATIO.

aberrant : præsertim cum neque ipsi nunc primum inuenerint, neque ut nuper è terra natam tueantur, sed quæ à maioribus accepta, opinione sanctitatis ac ipsa antiquitate veneranda, auctoritate supra humanam velut cæleste quodpiam inter mortales numè hæcenus obtinuerit. Hos quoque præclaros titulos haud vulgaria emolumenta comitantur : nempe quòd Iudæicarum & Mahumetanarum hæresum pestes atque alios complures errores, qui aut certis aut incertis porrò ducibus, nominibusque quotidie emergunt, solerti industria compescat, ut & regij fisci, & priuatarum quorundam opum augmentum licet ingens, tamen ceu rem leuioris momèti missum fecerimus.

Verùm quùm ex ipsius Veritatis sententia atque ex ipsa rerum natura neq3 certius, neq3 faciljus de arboris siue bonitate, seu malitia, quam per illius fructus, quisquam iudicauerit, in hoc sanè non minus vtili quam periculoso iudicio, citrà cuiusquam inuidiam, ea ipsa ratio nobis tenenda est, quandò eò iam scilicet ventum est mali, ut ea vocare in dubium pergant ho-

PRAEFATIO.

mines, quæ per summum errorem, ne di-
cam stuporem, hæctenus pro sanctissimis
colnere. Iam si Inquisitio bona arbor est,
vel, si mauult, sancta, patietur (credo) li-
benter fructus suos prodire in lucem, ad
quorum bonitatē atque etiam sanctitatem
sua tum bonitas tum sanctitas, citra vllam
aut fraudē aut inuidiam, exigantur. Amat
enim lux lucem, & qui facit veritatem, vel
ipsis tenebris obsistentibus, in lucem vltro
prodit, vt ipsius opera in Deo facta mani-
festentur. Qui verò mala agit, odit lucem:
& tyrannico silentio, quum potestas adest,
linguis hominum iniecto, facta sua, né à
luce redarguantur, premit. Ergo hosce
Sanctæ inquisitionis fructus, quos ex mul-
tiplici alioqui sua fœcunditate in speci-
men arboris decerpere, diuina sanè Pro-
uidentiâ, datum est, contèpletur iam Chri-
stianus orbis vniuersus, ac per eos ipsos
haud multa cū difficultate de huius sanctæ
arboris aut conseruatione aut demum ex-
tirpatione apud se constituat.

Enimuero in eo vno totius iam delibe-
rationis huius cardo versatur, videlicet, an
quæ hic à nobis de sancta Inquisitione refe-

PRAEFATIO

rentur, vera sint. Deindè & vndè ea habuerimus. Neq3 enim de arboris iusta funditus excisione quisquam amplius dubitet, si illam eiusmodi pestilentes fructus ferre, alicundè bona fide constet. Periculum verò est maximum, si hæreticis scilicet hominibus ab ipsa Inquisitione ceu a grauissimo eodemque iustissimo flagello abhorrentibus ac iure proinde suspectis eius rei fides tribuatur. Quare operæpretium quoq3 ducimus compendiosam eandemq3 certissimam rationem indicare, qua eius rei veritas absque multo molimine possit deprehendi. Ea est, si Rex ipse cuius in primis interest iustitiam in sua ditione administrare, sibi primùm persuadeat, & posse & debere se ad rationes cogere tribunal Inquisitorium, neque vllis institutionis ipsius legibus, priuilegijs, bullis, indulgentijs iuramentis denique ab eo se officio prohiberi posse. In animum deindè Inducat, inquisitionem seria atque incorrupta in ipsam Inquisitionem instituta, per graues atque incorruptos viros de hisce rebus edoceri vellet, qui, ascitis iis qui aliquam earum rerum notitiam habere posse existimantur

(pro

PRAEFATIO.

(pro ut in aliorum iudicum residētiis, quas vocant, probatissima omnium ratione fieri consuevit) ab illis inuestigent. Accersendi ante omnes essent ad eiusmodi quaestiones vincēti ipsi Inquisitoriorum carcerum, & qui nunc sunt & qui olim fuerunt: sed detractis lupatis illis plusquam ferreis, quibus in ipsorum ora iniectis, tyrannidem suam tutam reddidit Inquisitio. Ea sunt æternum silentium, accepto etiam grauisimo iuramento, illis indictum, nè quid reuelent quoquo modo eorum omnium, quæ, dum in carcere essent, de Inquisitione, deque vniuersa illius ratione agendi, aut nouerunt, aut viderunt, aut porro ipsi experti sunt: quin potius ea in parte se deinceps existiment fuisse mortuos quandiu ibi degerunt, Et nè iuramenti fides parùm tuta sit, adduntur horribiles comminationes. Ista potissimum arte aliæ omnes inquisitoria artes hæcenus latuere, & sub zelo pietatis grassari eis tuto licuit, neq; tamen occultè adeò, quin tyrannicam sæuitiam, licet confusè, & veluti à longè iam dudum vniuersus orbis subolfecerit. At cohibent linguam omnes, ne eandem in propria cute

PRAEFATIO.

distinctius specialiusq; cogantur experiri. Hoc lupatum, ab ijs qui interrogandi sint, auferendum omninò est, & facienda primum potestas tutò dicendi, si arcana illa mysteria tanto cum reipublicæ malo, hæcenus omnibus tanto studio celata, in lucem prodire quis velit. Itaque si parum, aut nihil fidei nobis fortè, vt pote suspectis, in præsentì narratione tribuetur, quum ad ipsam legitimam seriamque rerum inquisitionem prouocamus, nobis ipsis omnem ipsi quoque detrahentes fidem, vtique non est quòd ex nostra siue authoritate seu leuitate, sed ex se ipsa, quispiam rem tantam metiatur.

Vnde verò ea nobis còstent, nihilo magis ad causam pertinet, quare, licet ea quoque in parte simus nobis probè conscij, tamen neque ea nos iuuari volumus, neque prætermisã ipsius causæ cognitione id iure nobis quisquam obiecerit.

Ceterum in illis præclaris emolumentis, quæ supra commemorata à nobis sunt, quæ & ab Inquisitionis fautoribus iactari vulgò solent, nihil ipsis esse præsidij, parti autem aduersæ multum, faciliè intelliget, qui

PRAEFATIO

qui (omisso equidem regio hisco, & aliorum opibus quavis ratione partis, nè fortunis ipsorum tantum inuidere videamus) nobiscum animaduertet, ex tot hominū myriadibus, qui ex Iudæis, ex Mahumetanis, ex Christianis demùm, aut veris, aut hæreticis & à Romana fide resiliētibus in Inquisitorum manus inciderunt, ad hunc usque diem ostendi quidem posse Sambenitorum multa millia aliorum, quos igne perdididerint, aliorum quos præter inuistam & ipsis & eorum genti ad omnem posteritatem indelebilis ignominia notam, fortunis omnibus exuerint, atque, vt summum dicam, ostendi quidem posse tot miserorum hominum exuias, quot, quantulumcumque de causa, ipsorum subiēre censuram: quæ verò in errore suo salubrius edocuerint, ad frugemue reducerint meliorē, nè vnum quidem.

Iam quod de Inquisitionis origine, antiquitate, & nominis fulgore hominum perstringit oculos (ecquis enim ad hæc sacrosancta nomina, Sancta Inquisitio, Patres fidei, Inquisitores hæreticæ prauitatis & apostasiæ, adorabundus non incurue-

P R A E F A T I O.

ur?) vt ostendamus quo iure ea sibi vendicet, & de his quoque non nihil præfandum est.

Defuncti eo bello Reges Catholici Ferdinandus & Isabella fœlicis memoriæ, quo, Mahumeranis, qui per totos septingentos septuaginta octo annos à postremo ex Gothicis Hispaniarum rege Roderico Hispaniam occuparant, Granatensi regno vrbeque ac tota demùm Hispania eiectis, & patriæ tranquillam libertatem, & sibi immortalem gloriam compararunt: ex diuturni belli tumultu ad repurgandam fouendamque religionem animos conuerterunt. Dederunt ad id occasionem cum ex debellatis Mauris toti populi sub conditionem Christianam fidem amplectendi in fortunis suis à regibus relictis, tū ex Iudæis numerus illo Maurorum non inferior, qui alijs traiecto Herculo fræto Hispania excedere iussis, eadem qua Mauri conditione manere permittebantur. Incoluerant Iudæi Hispaniam, vt vetutissimi ipsorum annales referunt, ab ipso Ierosolymitano excidio per Titum Romanorum Imperatorem, qui eos illuc abduci iusserat, dura quidem & propemodum

PRAEFATIO.

dum feruili conditione, tamen ob id haud omninò miseri, quòd ad mutandam religionem illos nemo vnquam antea compulerat. His igitur, vt pote nomine tenus no- uis Christianis, & haud obscure vi potius quàm sua sponte Christianis sacris initia- tis, de meliore institutione prospectum cu- piebant Reges: pia certè cogitatio & Chri- stianis regibus in primis digna, nisi optima consilia maleferiati eorum directores, seu potius inuersores, malignè corrupissent. Aderant enim Regibus veluti perpetui & actionum omnium & consiliorù directores (vt impudens hominum genus arrogantia sapientia & sanctimoniam ad ipsa vsq; secre- tiora regum cubicula irrumperè consue- uit) ex ordine monachorum quidam ex Dominicanæ præcipuè factione, quibus bo- ni alioqui Reges nihil non deferebant in- rebus præsertim religionis & conscientia- rum. His piarum Regum cogitationum directoribus, pro pia institutionis magi- stris, pastoribus, atque doctoribus, qui inui- tos illos Christianos, qua par erat & Cha- ritate & diligentia, ab inueteratis suis er- roribus ad Christianam veritatem ex ani-

PRÆFATIO.

mo amplectendam reuocarent, nouū quod
dam tribunal Inquisitorum erectum est,
quo homines alioqui satis miseri melioris
illius institutionis loco, qua presentem ca-
lamitatem abundè satis compensare po-
tuisent, exagitarentur, expilarentur, exi-
gerentur, raperenturque vel ad horrenda
mortis supplicia, vel ad flagra perpetuam-
que tum ignominiam, tum etiam, direp-
tis fortunis omnibus, egestatem: Neque
ad ea perferenda oportebat semper ad sa-
tietatem vsque maledixisse Christo: leui-
cula quæpiam ex Mahumethismo aut Iu-
daismo repetita ceremonia erat satis: aut
certè leuisculus quiuis in ea fide error, cuius
nè prima quidem rudimenta didicissent.
Non defuit nouo inuento constabiliendo
sua opera Sixtus Quartus per eos dies Ro-
manus Pontifex: atque ita demum & re-
gia pariter & pontificia authoritate adeò
communitum est, vt nisi sua ipsius mole,
qua orbi iam intollerabilis euasit, op-
pugnaretur, videri æternum potuisset.
Sic videlicet prospectum est de pijs pa-
storibus nouo Christiani gregis augmento,
qui gregem pascere, non se, qui neque
ad

PRAEFATIO.

ad sanguinem vsque emulctum lac deuora-
rent: néque lana gregis, imò & ipsis pel-
libus crudeliter detractis, operirentur?

Qui, quod pingue apparet, non occide-
rent: quin potius infirmum consolidarent,
ægrotum curarent, colligarent benignè
confractum, abactum reducerent, erran-
tem Pastoralis pietate quærerent: neq; cum
austeritate & violentia imperarent ijs, qui-
bus, quòd peculium essent Christi, cum sum-
ma animi humilitate deberent potius in-
seruire. Inquirebant quidem, inquiruntq;
etiamnum errantes oves, abactas, palan-
tes, idque summa cum diligentia: at ad
macellum, non ad salutem, sed pergamus.

Vt patres Dominicani illius consilij
fuère authores, ita etiam, qua valebant au-
thoritate apud Reges, eam tyrannidem fa-
cilè ad se traxerunt prætextu in primis do-
ctrinæ fidei, cuius ipsi iam olim diceban-
tur propugnatores. Sed ij, auaritia, super-
bia, atque ambitione (quibus præcipuè
morbis apud vulgus ipsum iam dudù sunt
infames) sæuitia item, ac duritie imperij
in sublimi, ne dicam summo illo magistra-
tu facti intollerabiles etiam ipsis regibus,
qui

PRÆFATIO.

qui eos paulò ante in eo fastigio collocauerant, honestis tamen confectis prætextibus, loco moti, ac ea functio ad clericos translata. Eius dignitatis primùm possessè, deinde amissæ apud Dominicanos vestigia nunc sunt vetustiora eorum templa Sambenitis, seu trophæis quibusdã, adornata illorum, quos, dum in illo magistratu essent, male mulctarunt. At Manet alta mente repositam iudicium Paridis, spectæque iniuriæ formæ, Et genus inuisum, & rapti Ganimedis honores.

Retinent verò adhuc mordicus vetus Inquisitorum nomen, aliquando haud dubiè ius suum repetituri. Istis solum & non alijs, ambitiosis peruersisque consultoribus, qui pijs & Ecclesiæ Dei salutare Regum cogitationes ad propria commoda atque honores malignè conuerterunt, Inquisitionem hodie debemus: alioqui quid attinebat, pro Christianæ fidei sedulis ac fidis institutoribus, prudentibusque zelatoribus nouum ac toti orbi antea ignotum tribunal erigere, quod ad Religionem ignorantibus edocendam, & refractarijs animis incutiendam non pia eruditione, doctrina,

Cha-

PRAEFATIO.

Charitatēque Ioa. 21. c. in primis, quam in pastore vnice requirit Christus, sit instructum, sed potentia, sēuitia, maiestate, imperio, catenis, torturis, restibus, lupatis, Sambenitis, fasciculis? Non sanctis ac mysteriorum Christianæ religionis peritis in Dei opere coadiutoribus sit constipatum, sed quæstore, fiscali, scribis, apparitoribus, carcerum præfectis, familiarium (quos vocant) numerofo ac propemodum infinito satellitio? Quis non dicat ad imponendum populo nouæ seruitutis iugum, vnde nouæ quoque opes fisco accederent, quam ad religionis augmentum, hæc omnia potius esse cōparata? Perindè ac si peritissimum quenque venatoriæ artis delegeris, quem arcu & sagittis armatum, laqueis, muscipulis, & retibus instructum, pernicibus canibus constipatum miseris ad prædicandum Euangelium & propagandam Christianam religionem: quis obsecro mentis compos, præsertim si ex crebris prædijs sanguine perpetuò madentes manus fuerit intuitus, hunc venatorē quempiam insignem non iudicet, potius quam concionatorem Euangelicum? Erat profecto piorum episcopo-

PRAEFATIO

coporum, si qui extitissent, munus illud docendi veram pietatem & novis illis & veteribus Christianis: neque ab hominibus, sed à Christo ipso illis commissum: istis vero officium suum aut ignorantibus aut negligentibus, nè vnus quidem fuit ex ordine vel episcoporum vel theologorum, qui existimaret auferri sibi bonam functionis suae partem, ad quam non illud tribunal creabatur: adeo omnes prorsus aboleuerunt Christianae disciplinae leges.

Neque verò instituta constabilitaque in eum modum Inquisitio, quantumuis summa orbis autoritate, regia videlicet atque pontificia, ad haec quoque, licet eximia illa specie sanctitatis, omnium oculis videretur approbanda, illico ab omnibus recepta est, Rege namque Ferdinando eam in patrio regno Aragoniae obtrudere conante, Regni proceres modestè quidem primum intercesserunt: deinde cum vis immineret, vi quoque obstiterunt, causantes ad imminuendam potius Regni libertatem id spectare, quam ad religionis repurgationem. Neque prius recepta est (si tamen recipi dici potest, quod vi obtruditur) quam multo sanguine ex utraque

par-

PRAEFATIO.

parte effuso, sedes illi constitisset. Testatur
 id hodiè, præter inuidiam qua sanctam In-
 quisitionem vniuersi tum proceres, tum po-
 pulus in eo Regno prosequuntur, Magister
 AEpila ad id muneris cum summa autho-
 ritate illuc ab Rege missus, & à proceri-
 bus occisus apud Cæsaraugustam, in ipso
 summo vrbis templo, quod diuinitatem
 postea illi apud superstiosum vulgus pe-
 perit. Pro indubitato enim fertur cruo-
 rem recenter occisi ad ipsum vsque altare
 ebullientem ascendisse, eo prodigio scili-
 cet contestante numine & occisi innocen-
 tiam, & causæ, pro qua occubuit, æquita-
 tem. Licet verò apud ipsius sepulchrum
 crebra miracula illud ipsum etiamnum cõ-
 testentur (quæ est hominum vanitas, & in
 eisdem decipièdis qui, iuxta dictum Pauli,
 2. Thesi. 3. veritatis amorem reiecerunt,
 diaboli potentia) tamen Sancti titulum,
 quo Sanctus AEpila vocaretur, nondum
 est consequutus, eò quod occisus pro san-
 ctissima scilicet causa, armatus subtus ve-
 stes inuentus sit non solum ferrea interula,
 quod diuinæ, appellationi, vt inquirunt,
 non obstitisset, verum etiam machæra: id
enim

PRAEFATIO.

enim tanto honori vnum obstat.

Atqui, vt ad institutum redeamus, dicentes, Non vt per eam in Religionis institutis edoceretur quispiam introducta est Inquisitio, sed vt errores & hareses punirentur, extirparenturque. Assentimur equidem. Aliud enim pij reges in initio cogitasse, quam quod malignis consultoribus postea exijt, ex ipsorum pietate appareret: quare Inquisitione instituta in eos, quos dicunt fines, atque, vt nonnulli volunt, ante bellum Granatense, id quod instituto nostro nihil incommodat, illa certè cura edocendi scilicet fidem nouis Christianis in parrhochos primùm, ab his deindè in suos edituos & clericos in suo quemq; oppido aut vico in totum reiecta est, qui ouiculas miserè deceptas, Ave Maria, Pater noster, Credo, Salue regina barbaris potius quam latinis verbis edocerent, ac per iocum etiam multamque miserorum irrisionem, potius quam seriò: neq; id gratis, sed multo pretio, sæpè etiam, præter vulgarem exactionem, vxorum & filiarum pudicitia. At verò quinque illa Ecclesiæ scilicet præcepta ad salutem omninò necessaria

PRAEFATIO.

cessaria, De audienda Missa diebus festis ac dominicis, De confitendo, De sumendo pane Missae, De ieiunando quum sancta mater Ecclesia iubet, De decimis & primitiis persoluendis, verbis plusquam perspicuis ad nauseam vsque vrgerentur. Eiusmodi in Religione institutione quid obsecro aliud quæri videbatur, quam perpetui miserorum hominum errores, quorum occasione instituta ex altera parte Inquisitio, velut robusti atque armati venatores è specula insidiantes prædæ, ea sine fine potirentur? Sed ad rem.

Vt demus in eos fines institutam Inquisitionem, neque jam ad eandem pertineat in fide edocere cuius intersit errores extirpare, tamen bonis ac circumspectis consultoribus providendum erat, ne episcopi Christiani eo functionis suæ iure fraudarentur, quod habent ex ipsis sacris literis. Item, ne alio ferro, igneue extirpari hæreses crederentur, quam ipso Dei verbo. Docebat utrumque apertè Apostolus in epistola ad Titum ubi inter alias Christiani episcopi dotes, eum tenacem esse vult fidelis sermonis, qui est secundum doctrinam, quò po-

P R A E F A T I O .

tens (inquit) sit ad exhortandum , & eos qui contra dixerint , conuincendum . Vt enim veram ac saluificam fidem (quæ est illius natura) vi aut cruciatibus nunquam elicies , ita hæreses neque ipsa hæreticorum morte extirpaueris : aptissimum verò ad vtrumque , ipsum Dei verbum , quo vno fides & gignitur & augetur : & quicquid veræ fidei consentaneum non est , ad ipsius verbi fulgorem expensum , illicò deprehendetur . Erant ergo consulendæ sacre literæ , ecquas pœnas ipsæ constituerent in refractarios & veritati obstinatè resistentes : flagrantè , an sæuissima omnium ignis supplicia ? Nam illis fortunarum proscriptionibus quid auarius ? iniquius ? absurdus , & à christiana professione alienius ? Iam eo multæ genere (ignominiam illam nulla postea ratione compensabilem prætereamus) vel ergâ eos vti , qui ab errore resipuerint , quibus verbis pro merito traducemus ? Paulus in eo , quem citauimus , loco nihil pœnarum constituit . Fieri enim potest , vt quis cõuictus resipiscat , ergâ quem , non multa vllius generis , sed summa potius lenitate ac benignitate pastoris fido sit

vico-

PRAEFATIO.

utendum. Atqui alibi in refractarium quid
 aperte constituat, audiamus. Hæreticum
 (inquit) hominem post unam atque alte-
 ram commonestionem devita. Com-
 monestieri erroris iubet, semel, bis, idque
 ab episcopo, non in ius trahi, & ad erroris
 pœnas, easque longè gravissimas, conti-
 nuò exigi. Quod si commonestio benè
 succedat, est undè, de lucrato ad vitam fra-
 tre, Christi membro, & episcopus & Ec-
 clesia gratuletur. Sin minus, excommuni-
 cari illum iubet, hoc est, à cœtu piorum ar-
 ceri, excludique, atque id non in erroris
 aut contumaciæ vindictam, sed in reme-
 dium. Consonat hæc Apostoli sententia de-
 creto Magistri, Matth. 18. Si neque te (in-
 quit) neque hos, hoc est eos qui secundò
 commonestecerunt, audiuerit, dicito Ecclē-
 sia, quam nisi audiuerit, sit tibi sicut æth-
 nicus & publicanus. Id est, iudicato eum
 ad piorum cœtum & Regnum Christi non
 magis pertinere, quam qui fidē nunquam
 receperint. In hoc severitatis gradu, eoq;
 si benè perpendatur satis severo, sistit gres-
 sum Christiana disciplina. Hoc tribunali,
 his legibus, hæc in audientis methodo pro-

PRAEFATIO.

cedendi aduersus errantes fratres, & aduersus omnis generis hèreses abūde sibi à Christo prospectum existimare debuisset Christiana pietas (si qua erat) quibus, in extirpandis omnibus hèresibus, quæ vnquam in ea pullularūt Ecclesia fœliciter vfa fuit. Errores vero errantium morte qui vellet extirpare, perinde sanè fecerit ac prouidus scilicet medicus, qui ægrotus malo quopiam morbo liberare cupiens, dedita opera extinxerit. Adde quod qui ea ratione hèreses extirpare se dicunt, præterquã quòd illud non consequuntur (adhuc enim mendacium manet in opinione veritatis) erranti è medio sublato omnè salutis rationem præcidunt. Fieri enim posset, vt sunt abstractusa atque incomprehensibilia Dei iudicia, vt in vita seruatus, ad meliorem frugem aliquando tandem reduceretur. At periculum est, nè alios morbo suo inficiat. Fatemur, atque ob id vitari & ab Ecclesiæ corpore resecari iubet & Magister & Apostolus. Quòd si rationibus fortè probabilioribus, pœnis adhuc seuerioribus in eiusmodi contumaces animaduerrere libebat, àn ad id non erat sufficiens satis legitimus ordinatio.

P R A E F A T I O .

dinarius magistratus?

Haud dubiè respondebunt, ad seculares magistratus pertinere non posse hæresum cognitionem, vt pote qui & doctrinæ sacræ eruditione, & rerum ecclesiasticarum peritia sint destituti. Id enim plusquam vulgatum est apud istos scilicet sacrorum mysteriorum peritissimos antistites ad seculari (quem contumeliosè vocant) magistratum, neque cognitionem, neque etiam scientiam sacrorum pertinere. At qua obsecro vel sacrarum rerum peritia, vel singulari doctrinæ fidei eruditione ad Inquisitorium munus admouentur ipsi de fide, cuius tamen dicuntur patres, deque hæresibus, quarum dicuntur extirpatores cognituri, ac demum sententiam laturi? Idonei satis ad id muneris iudicantur, si in vtróque iure imperiali videlicet & pontificio sint doctores. Theologum qualiscunque illius theologiæ, ab illa de qua dictum fuit, Dominicanorum reiectione, in ea functione nullum vidimus. Quid, si etiam ab eo tempore inquisitorijs legibus cautum sit, nè quis theologus tribunal illud cōscēdat? Atqui, quod ad iuris secularis prudentiam atti-

PRAEFATIO.

net, Inquisitores secularibus magistratibus haud sunt superiores: iuris verò pontificij vel summam eruditionem inficari nō possunt ad iudicandum in causis fidei tantumdem prestare auxilij, quantum secularis iuris peritia. Qui ergò fieri poterat vt ad iudicandum de religione admoti, omni prorsus sacrarum literarum cognitione & notitia vacui, vno humani iuris praesidio contenti, amarum in dulce non ponerent, & dulce in amarum, lucem tenebras dicerēt, & tenebras lucem? Hoc est, dum fidei se patres profitentur, fidem extirpent, errores verò portentosos alant: filios Dei interimant, ac satanae filios foueant: Christi seruos occidant, antichristi tamen membra recreent, conseruent, augeant.

Respondebunt hic nobis, de fidei quidem controuersijs licet haud iudicare ipsi melius possint, quam caeci de coloribus, tamen ob id adhibere se in consilium & consultationem eiusmodi causarū, theologos ex quorum praescripto decernāt: in primis vero Dominicanos, quibus est tota illa summa rerum inquisitoriarum id vnū reliquum videtur, nempe vt ad consultationes, &
doctri-

PRAEFATIO.

doctrinae qualificationes (quas vocat) adhibeantur. Atqui, ut hic nunc non expendamus qua isti theologia instructi ad id muneris accedant, tamen ij ipsi, ob eas causas quas supra breuiter attigimus, ab officio amoti, & ad illud inepti iudicati, an ad illud ipsum iam euaserint aptiores, iudicare non est difficile: praesertim cum veteris acceptae ignominiae dolor ex illius tribunalis contemplatione è loco infimo quotidie recrudescens, & ex riuilibus in eorum locum successis perpetua quaedam honoris amissi Zelotypia veteribus animi morbis iam accedit. Ea de re ad ipsosmet Inquisitores prouocamus, quibus nemo melius nouit qualia praetumentis intus vlceris argumenta dare soleant, quoties ad eas graues deliberationes accersuntur: atque ea de causa fortassis alicubi cogitatum est de eisdem, Inquisitionis foribus in totum prohibedis. Sed esto saniores iam isti sint: an ordinarius magistratus ad easdem consultationes eosdem theologos adhibere non posset? iam iudicem quenquam constituere de rebus quas omnino non intelligat, quare & ex aliorum qualibuscunque iudicijs illumi-

PRAEFATIO.

pendere semper, omninò sit necesse, qualis isthæc est iniquitas? qualis iuris omnis peruersio? Quis igitur iure iam miretur, si, quum sanctam Inquisitionem in suo illo diuino tribunali sedentem intuemur, dicamus cum Salomone, Vidi in loco iudicij sedere impietatem, & in loco iustitiæ iniquitatē? Interea quantum sibi permittant Inquisitores in illis eisdem rebus ob quas, pro hæreticissimis, in alios perquã seuerè animaduertunt, in subiecto exemplo licet intueri. Accidit paucis ab hinc annis Barchinoniæ regni Cathalonix vrbe celiberri-
ma, vt quum in festo Corporis Christi ad circumducendum panem Missæ egrediendū esset, rebus omnibus ad solennē illā pōpā apparatis, sacerdote, qui tragicā illam magnam Missam saltauerat, consecratam hostiam in aurea pixide iā iā inclusuro, deprehensū forte est hostiam amplioris esse orbis quàm quæ in pixide illa posset recipi. Hærebant omnes, apparatus omnis consistebat, nemo erat in tam celebri conuentu, cui in eiusmodi inopinato casu veniret in mentem, quid facto esset opus. Ridiculum profectò, atque ludibrium tanto cœtu

PRAEFATIO

dignum. Vna fortassis prudentioribus apparebat ratio sese ex ea difficultate extricandi, videlicet melioribus auspicijs Missam aliam moliri in alio panis orbiculo ad mensuram pixidis prius circumciso. Atqui ad tam longam pompæ iter serò nimis iam erat, neque citra grauem molestiam diutius distineri ea poterat. Fortassis & ex sacrificis nemo erat qui ad imminentem tantæ pompæ laborem tollerandum largiuscule non esset ientatus. Nami is qui magnam Missam cantauerat, (vt cumque ad alteram in casu necessitatis è vestigio recitandam theologorum suffragarentur placita) tamen ablutiones in prima hauserat (quæ enim aliter posset?) inopinati euentus improuidus. Aderat Inquisitor quidam magni nominis Molonius Aragonius. Is more impatiens & inquisitoria autoritate in primis fretus, arreptis forpiculis, & consecratæ hostiæ ad pixidem comparatæ superfluitatè, & vniuerso populo illam hæsitationem præcidit. Laudabunt alij mihi in presenti difficultate industriam. Execrabuntur alij impiè temerariam audaciam. Ingemiscunt alij dolebunt

** v que

PRAEFATIO.

que per execrabiles Inquisitoris manus circumcisi ac circumscripti Dei sui calamitatem. Atqui, bone Deus, si quispiam non Inquisitor, & præcipuè ex Iudaica stirpe alicunde oriundus cò audaciæ peruenisset, quales dedisset pœnas? Amotus ob illud facinus ab officio Molonius. Sed ne strenuus alioqui Inquisitionis miles deperiret, post paucos dies rursus Inquisitor Hispalim fuit missus. Papæ verò autoritatē quemadmodum nunc extollant, nunc deprimāt: nunc adorent, nunc contēnant: nunc morte in eam peccantium vindicent, nunc illi ipsi, prout sancti officij commoda vel incommoda exposcere videntur, eleuent, lædant, violent, quid attinet dicere?

Ista vero nunc longius persequi, non est consilium: tantum ut cunque ea attingere præfationis loco visum, est, ut ostenderemus quibus initijs, quæ occasione orta fuerit Inquisitio, quæ ipsius antiquitas, qualis sanctitas, qualia porro illa fuerint emolumenta, quæ hæctenus ex repurgata scilicet religione orbi attulit: Hæc quum ita se habeant quemadmodum à nobis reserata sunt, (néque enim quisquam probus

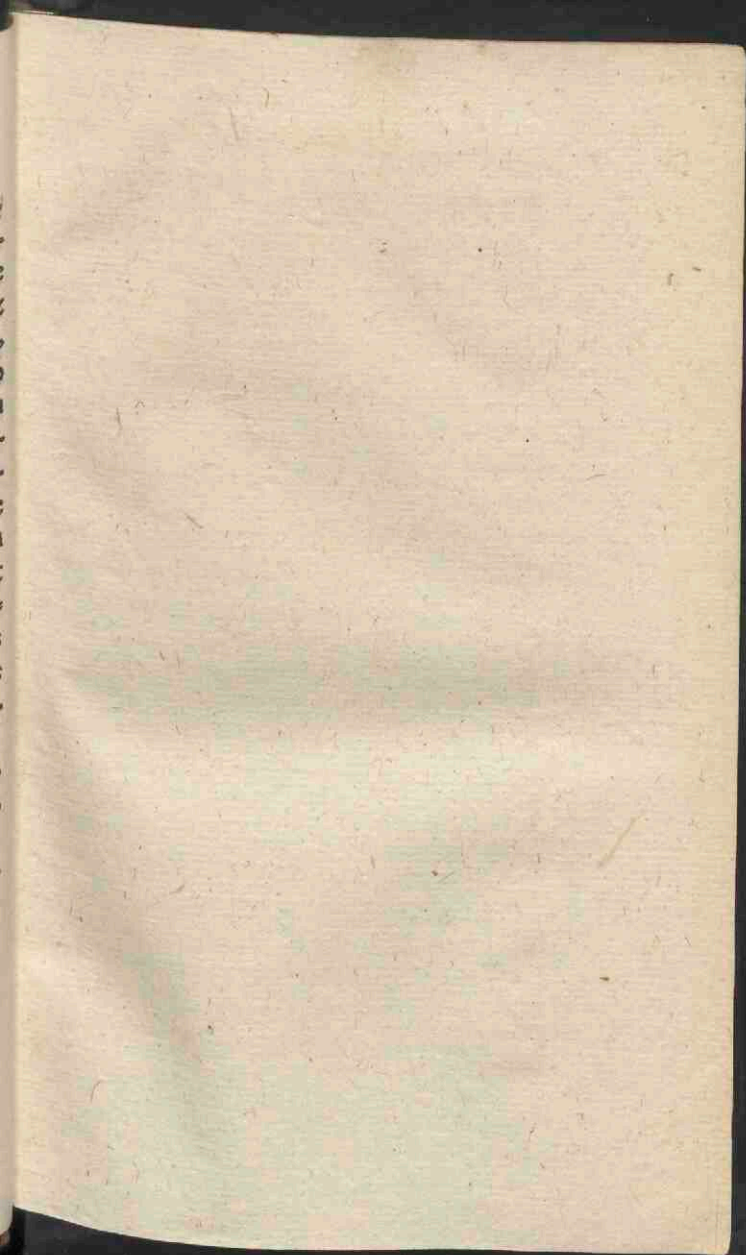
PRAEFATIO.

bus ea aut inficietur, aut iusta quapiam ratione vnquam excuset) mirum videri non debet, si populi, alioqui suis magistratibus haecenus pro officio obsequentissimi, pro eiusmodi dira peste è suis finibus arcenda, quando æquioribus rationibus nõ possunt, ad arma tandè concurrant. protestantur se Religionis repurgationem minimè subterfugere, quippe quam votis omnibus exoptent: at eam cupiunt, quæ eius nominis sit digna, nèpè, quæ ex verbi Dei præscripto, quæ vnica Religionis norma omnibus veræ religionis zelatoribus esse debet, sit petita, ab Inquisitione ea in parte, præter id quod haecenus præstitit, quid sperent? Protestantur legitimo sui magistratui debere se, & quidem ex ipso Dei verbo, obedientiam, honorem, & tributum, atque ad id consueta sua alacritate præstandum esse paratissimos: at citra Dei contumeliã, & miserrimam conscientiarum captiuitatè, quæ res viris probis ac pijs quam commendatissimæ ac vita ipsa longè chariores esse debent, accipi illud obsecrantur. Protestantur se legitimæ magistratus sui obedientiæ iugū excutere nullo modo velle:

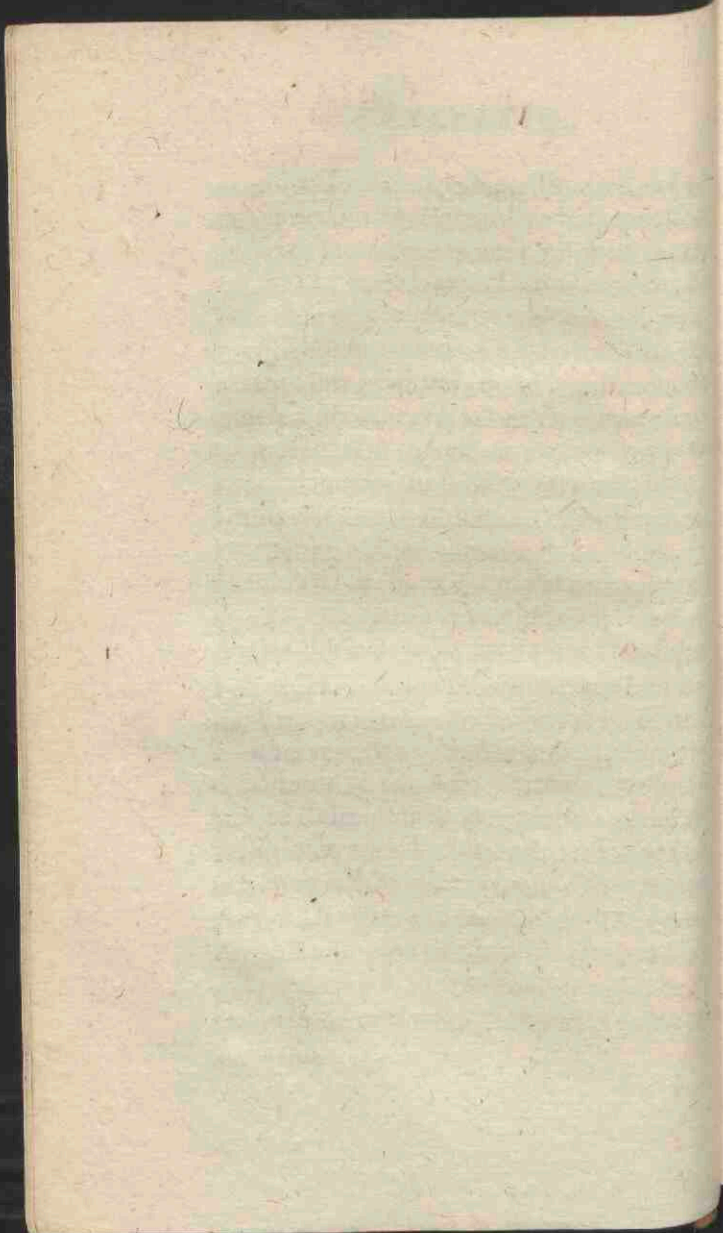
at

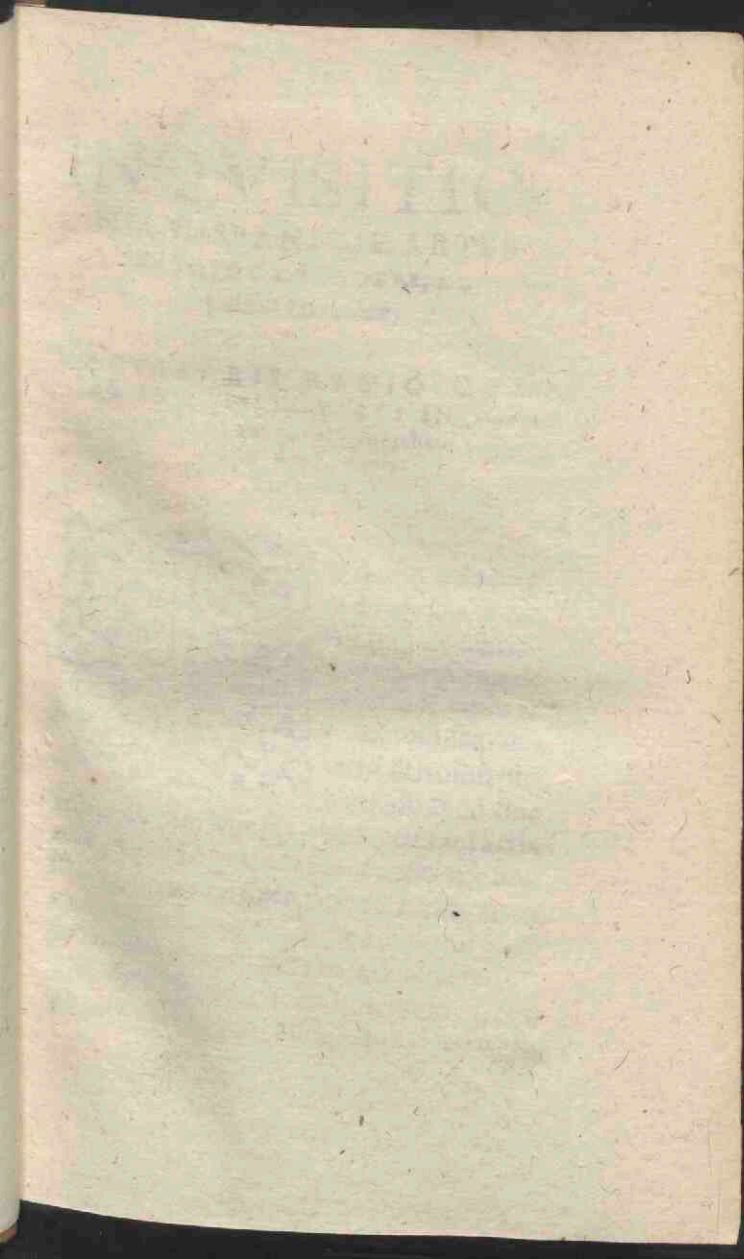
PRAEFATIO.

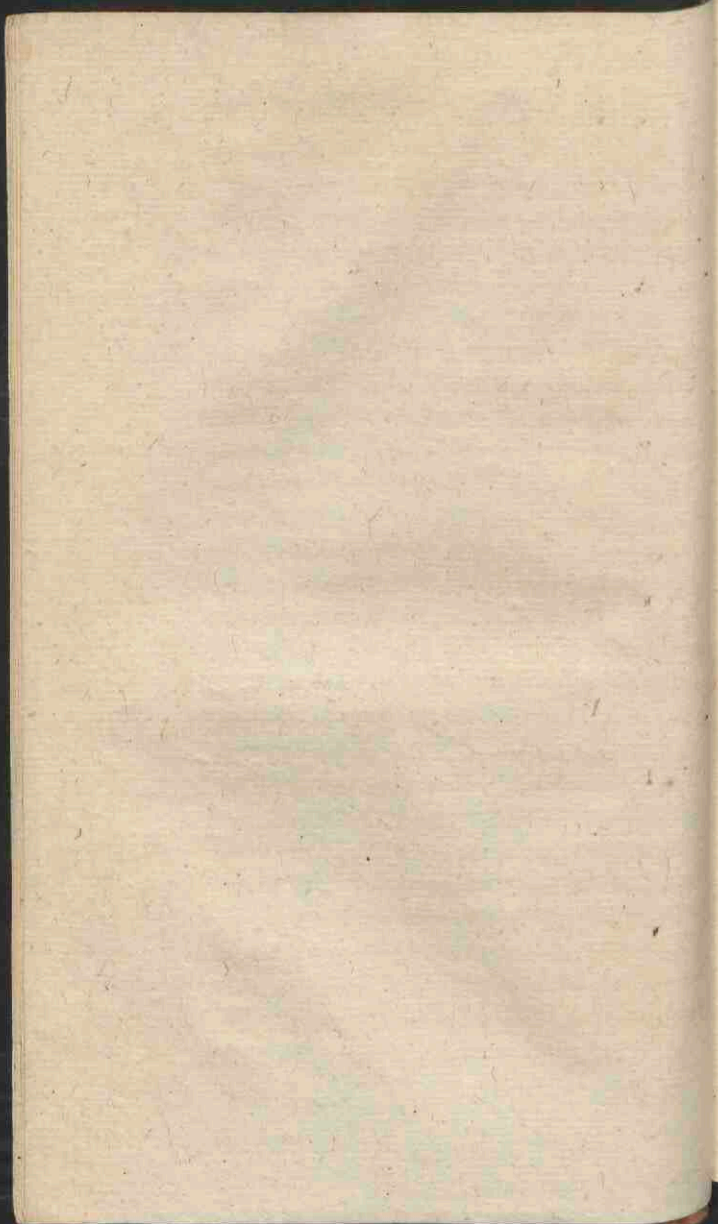
at leni ac perhumano iugo illi, quod debita animorum æquitate tulere hætenus, lora ferrea Inquisitionis nunc adhiberi, quæ non nisi ad cædes innocentum ciuium, & bonorum proscriptiones animum adijciat, meritò conqueruntur. Culpari fortassis poterant olim Aragonij, quòd inquisitionem pulchra illa ac recèti adhuc sanctitatis larua personatam, neque in omnes promiscuè, sed in vnos Iudæos ac Mauros, idque titulis vtique plausibilibus, sæuientem non receperint absque tumultu & cædibus, vt supra dictum est, at quum per totos septuaginta quinque annos eiusmodi fructus quales isthic à nobis recitantur, proferre non cesset, omnino insanire vtique non videntur, qui illam è suis finibus abigere conantur, vt possunt. Imò insanire potius iudicarentur, si pro fidei patribus, pastoribus, ac Religionis propagatoribus, fidei & Religionis veros hostes, extirpatoresq; sæuissimos, sciètes volètes domi vltro admitterent. Qui verò tales eos esse ignorât, detestatus hinc aliqua ex parte ipsorû artes rationesq; procedèdi (qui enim õnes possem?) attète legât, expédantq; ac postea demum iudicent.

INQUISITIO

NIS HISPANICAE ARTES

ALIQUOT DETECTAE, AC

palam traductæ,

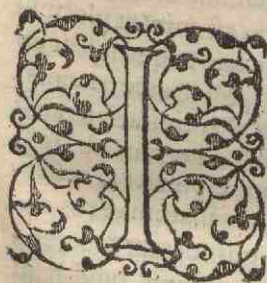
PECULIARIS RATIO QUAE

AB INQUISITORIBVS IN AG-

gerendis aut etiam comprehen-

dendis delatis obser-

uari solet.

Inquisitores accep-
ta de aliquo (quam
vocant) denuncia-
tione, seu potius de
latione, in rebus ut
plurimum, leuiori-
bus, (& si nihil pro-
pmodū apud hoc

tribunal tam leue sit, quod iacturam actis
reis impensè grauem non conficiat) hoc
stratagemate uti solēt. Submittūt aliquem
ex compluribus quos in hoc officium edoc-
tos habent (familiares vocant) qui ipsi de-
dita opera factus obuius huiusmodi com-
positis verbis eum alloquatur. Heri casu

A   fui

2 INQUISITIONIS HISPANICÆ

fui apud dominos Inquisitores, qui quum de te quærent, aiebant, nonnihil sibi esse negotij, quod tibi vellent communicare, iniunxeruntq; mihi vt ex ipsis tibi renuntiare, vt cras tali hora eos accedas. Neq; est quod accessum vel tergi versetur vel diferrat vocatus, nisi maximo suo malo velit factum. Igitur insequenti die denuntiatus accedit, dicitq; ianitori vt dominis patribus significet se adesse. Quum primum ipsi resciscunt, conueniunt omnes tres, si adsint: sin minus, duo (est enim vt plurimū triumuiratus) in conclauī in quo solent eæ causæ agitari, vt Hispali in arce triannia, similibusq; in locis in alijs ciuitatibus atq; eo postea ingredi iussio, quærunt ab ipso quid rei velit? Vocatus respondet se hesternodie accepisse ex ijs mādātum vt eos cōueniret. Tū quærunt, qui vocetur & accepto nomine rursus interrogant, quid nam velit? nam quod ad nos attinet (inquiunt) an is sis quem nos adesse iussimus, nescimus. Vide an quicquam habeas, quod indices in hoc sancto officio, quouē tuam cōscientiam exoneres, vel de te ipso vel de alio quopiam ec. Vocatus ad hæc, aut respondet se nihil eiusmodi habere (atq; ita

ASTES ALIQVOT DETECTAB, §

respondere & ad finē vsq; in eo respōso esse
constantem apud eos, qui præter se indicā-
tis, & eorum quos indicet, ruinam, nihil
quærun, magis salutare ac magis pium
consilium semper fuerit) aut ignorans qui-
bus laqueis sese implicet, de se aut de alio
temerè effutit quicquam. Hic domini In-
quisitores læti de captura quam inueniunt,
vt eum, qui se ipsis in prædam vltro impru-
dens dedit, faciliùs exterreant, menteq;
alienent, contuentur sese inuicem, gesticu-
lantur veluti qui rem deprehenderit, desifi-
gunt oculos in indicis faciem, susurrant
sibi a d aures nō nihil, aut re vera nihil, tan-
dem decernunt aut vt vocatus maneat in
carcere, si res de qua se ipsum detulit, vide-
tur grauis: aut si nihil forte detulit, abire
iubent, causantes ignorare se quousq; meli-
us edoceantur, an ipse sit quem iusserint
accersiri: Dum hæc examinatio habetur,
iam ipsi curârunt, vt qui hunc vocatum de-
tulit, intus sit absconditus sub aulæo quopi-
am, vnde possit vocatum ex facie reco-
gnoscere ab illo non visus, si Inquisitoribus
minus fuerit notus.

Denuntiatum (sic enim vocant eum
cuius nomen delatum est in hoc consilio

4 INQUISITIONIS HISPANICAE

Inquisitorum) in hunc quem proposuimus modum abire iubent, certi iam ipsum esse qui futurae tragediæ materiam erit præbiturus, atq; euenit nonnunquam, vt nisi aliquot prius elapsis mensibus eum rursus nõ vocent, præcipuè si sit indigena, nanq; adueniæ haud tantum concedunt induciarum. Ergo quã lubet, accersitum rursus hortantur, vt si quid nouit, aut audiuit, quod ad sanctum illud tribunal pertineat, illud indicet: esse enim ipsis notum aliqua eum ad fidẽ spectantia cum non uullis de fide suspectis tractasse: quæ si spontè ipse fateatur habeat pro certo nihil se inde habiturum incommodi: prospiciat proinde bene rebus suis: existimare se, vt bonũ Christianum decet, in memoriam, quæ eiusmodi sibi cõtigerint, ipsum reuocaturum, fieri enim posse (vt memoria hominum est labilis,) oblitum esse, indicaturumq; quod nouerit, si reminisci contingat. His atq; eiusmodi compluribus illecebris seducunt plerosq; imprudentes: sin minus, remittunt eos, ita tamen ne existiment se omninò absolutos, quin potius vtin perpetua animi sollicitudine ac metu sint, posse fieri vt rursus accersantur. Euenit etiam vt cũ quopiam ad complures

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 5

plures dies, nonnunquam etiam annos dissimulent, antequam ipsum comprehendi iubeant, sed submisso semper vno aut altero ex sibi addictis, qui imprudenti ac nihil insidiarum suspicanti astute ac circumspecte sit perpetuus ac indiuiduus comes, & ut plurimum, in ipsius amicitiam ac familiaritatem callide sese insinuet, ut eò liberius possit ipsum quotidie inuisere, subnotare quibus cum agat, quo eat, quid agat, atque etiam quid animo voluat: adeò ut contra speciale quoddam dei auxilium ac Providentiam fieri non possit, ut quis eiusmodi tendiculas euadere queat. Si quando accidit, ut ex Inquisitoribus quispiam in eiusmodi remissum alicubi incidat, salutat eum benigne, aperit ei animum, & per humanum vultum ostendit ac offert se amicum, quæ omnia humanitatis scilicet officia eò tendunt, ut hominem quòusq; ruina sua eum repente opprimat, securiorem reddant. Quid ex ista synceris probisq; hominibus detestanda vafritie utilitatis capiãt, præter eam voluptatem quam ex ludo cum suo aucupio auceps capit cum quo vivo ludit ac sese oblectat, aut piscator cum eo pisce quem iam hamo fixit cui longius si-

6 INQUISITIONIS HISPANICAE

lum concedit, vt vana ac mox defitura voluptate sub vnda sese oblectet: aut certè catus cum eo mure cui iam ne possit elabi perfregit lumbos, cū quo & suauissimè sese reficit subinde relinquens liberum, ac mox truculentius quam antea dētibus premēs, prouideri non potest. Atqui fieri potest, vt nobis licet inscijs ars aliqua hic quoq; lateat Sancto officio minimè inutilis. Hunc vero morem ludendi cum præda, eo quod elicimus modo, nequaquam cum omnibus obseruant: delectum maximum personarum ac negotiorum ea in re habent, cuius delectus argumentum esse potest, quòd neque cum aduenis eam rationē tenent, neq; cum eis indigenis quos credunt tanta licentia posse sibi elabi: neq; certè cum eis, qui de rebus grauioribus sunt delati festinatum remedium ipsorum iudicio requiruntibus, & præcipuè quum ex eorum confessione alios sibi innotescere sperant.

Quum iam de comprehendendo delato constitutum habent, accersunt eum qui Episcopi diocesis, supremi scilicet pastoris, vices gerit (Prouisorem aut Vicarium aut ordinariū porro vocant) cui ostensa informatione (sic vocāt depositionē testium)

quam

ARTES ALIQVOT DETECTAE. 7

quam aduersus delatum habent, ac re cum ipso deliberata, omnes simul subscribunt libello quo iubent ipsum comprehendi. Ratio videtur imprimis speciosa: nolunt videri inieciſſe manus ouiculę aliene sine ſui paſtoris approbatione & conſenſu, qui quum ita ſit imperitus officij paſtoralis (vt omnes, vt plurimum, eius nominis in paſtatu ſunt) facile in eam ſententiam deſcendit, aſſentiturq; vt ouicula ſuę curę commiſſa conuulſo prius vellere immaniter deinde excarnificetur. Lites hæcenus viſę ſunt nullę inter Inquiſitores & Prouiſorem, alijs ad ſupplicium quęquam poſtulantibus, altero commiſſum ſuę fidei pie defendente, & ſi haud pauci viſi ſunt videnturq; quotidie, quibus poſt longam ex diuturno carcere macerationē, poſt mēbra atq; artus omneis in præduris & pluſquam inhumaneis illis quęſtionibus è ſuis compagibus auulſos, nonnulli etiam qui in ipſis tormētis inter tortorū manus expirârunt (quemadmodum ſuo in loco non tacebimus) innocentię teſtimonium præbeant ipſi Inquiſitores tanquam iniuria captis affectiſq;. Hinc liquido apparet accerſitum ad deliberationem de capienda oue ſua Prouiſo-

§ INQUISITIONIS HISPANICAE

rem friuolam potius ab vtraq3 parte ceremoniam extitisse, quam rem serio atq3 ex equitate factam: neq3 si dixerimus, inuitari eum ad conuiuium ex sanguine suae oniculae apparatusum vt lupum lupis cōcordem portionem suam accepturum, haud aliter dixerimus, quam res habet. Adueniat iam Princeps ille pastorum & rependat cuiq3 iuxta opera sua. Euenit etiam multoties vt hæc ceremonia accersiti ad deliberationem Prouisoris, ante captum denuntiatum non fiat. Quum enim compertum sit, nihil ipsum dicturum contra, satis iudicant si denuntiato iam in vinculis coniecto processum causæ pastori ostendant, quo coram lecto liberaliter ille approbet factum atq3 efficiendum.

Si forte euenit, vt quisquam denuntiatum comprehensionem fuga præuertat, aut ex ipsis vinculis elabatur, hic adhibent argutias imò versutias ad eum inueniendum reducendumq3 mirabiles. Neq3 enim ijs, qui ad ipsum inuestigandum mittuntur, communia signa dicto dare, veluti vestes, habitum corporis, oris lineamenta etatem &c. quibus fugitiuus agnossi possit, satis habent, verum etiam effigiem absentis quam

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 9

quã fieri potest accuratissimè ad viuumq3 elaboratum in compluribus linteolis depingi curant, atq3 eas effigies inter inuestigatores distribuunt, quibus inuentum facile agnoscant, quem fortassis viderut nunquam. Illustrabit eiusmodi solertiam exemplum sequens.

Comprehenderunt non multis ab hinc diebus Italum quẽdam Hispali, qui Romæ inflixerat vulnus cuidam Inquisitionis apparitori (alguazilium Inquisitorium vulgo vocant.) Familiares, qui ad eum perquirendum fuerant missi, etsi illius effigiem, pro more, habebant secum, tamen quum in ipsum Hispali incidissent, non satis certum an ipse esset, præsertim cū iam ipse & vestitum & nomen studiosè commutasset, eum ipsum quẽ ex effigie esse suspicabantur, diu incerti persequebãtur. Igitur eum in summo Hispalis templo cum alijs colloquentem & deambulantem nouo & familiarium spirituum digno astu aggrediuntur. Accedunt ad eum duo aut tres, illoquẽ verso ad eos tergo deambulationẽ repẽtente, alter ex ipsis inclamat subito vetere eum nomine a tergo compellans. Ille vt in colloquio instituto erat totus, neq3 quicquam tale suspi-

IO INQUISITIONIS HISPANICAE
cabatur, ex improviso vertit faciem, res-
ponderq; ad vetus nomen: continuo est ab
ipsis insidiantibus comprehensus, quibus
nullum iam reliquerat locum amplius du-
bitandi. Exegit in vinculis Inquisitorijs
complures dies, ac demum post diurnos
carceres verberatus publicè, & ad transtra
in perpetuam seruitutem relegatus. nō tam
vulnerati alguazilij Inquisitorij, quam in-
curiæ ac imprudentiæ suæ pœnas dedit.

Quamuis hæc stratagemata per acuta
sint, & quæ nulla humana prudentia præca-
ueri posse videantur, non erit extra rem si
alio singulari exemplo ostenderimus quo
pacto illos sæpè Deus infatuet, cōmuniens
subinde suos sancta quadam versutia qua
eos eludant. Altero ab hinc anno euasit è
carcere Inquisitoria Valleoletana Belga
quidam, qui ob Euangelij professionem
captus, multos dies in vinculis illis exege-
rat. Egressi sunt ad eum inquirendum pro-
more, venatores illi familiares. Paucis in-
dè leucis assequuntur hominem ac com-
prehendunt media in via. Belga affirmat
constanter se non esse eum quem illi qua-
runt, neq; propterea familiares desistunt,
quin vi & vinculis adhibitis eum ceperunt
redu-

ARTES ALIQVOT DETECTAE II

reducere contrà affirmantes eum esse neq; dubij sed asseuerâter nône tu es (inquiunt) qui octo abhinc dieb; elapsus es è carcere Inquisitionis Valleoletanę? Ille sereno vultu Animaduertite (inquit) melius, nam is ego non sum, quin è Legionè nunc primum venio, vbi per complures dies opificio meo ededi operam: & vt certò sciatis ita esse, legitote hoc testimonium quod ea de re mecum adfero. Et statim producto scripto quodam, illis offert legendum: quo lecto continuò adhibent fidem homini, eumq; liberum dimittunt non sinè pudore, quod in eo pro altero comprehendendo vt sibi quidem videbatur, pueriliter errauissent. Atqui de testimonio quo oportunè liberatus est, ita res habet. Post eius è carcere egressum, dum haud segniter itineri se dederat, in ipso itinere fortè incidit in quendam conterraneum suum sibi anteanotum, qui veniebat è Legionè vrbe Hispaniæ. Is rebus suis ita exigentibus testimonium illud sibi dari curârat. Quod cum utròq; nesciente, vt huic è tanto periculo eripiendo inferuaret, arcano prouidentia suæ decreto Deus constituisset, commissio ad asserendum illi suo testimonio, alter biduo an-

12 INQUISITIONIS HISPANICAE
te abcefferat, quo fycophantas illos op-
portunè neq; minus lepidè delufit, ac tan-
dem feruatus eft.

Solent fpiritus ifti familiares in inuef-
tigandis fugitiuis alia quaq; diligētia vti.
Etenim ex illis alij insequētur aut quę iam
inuenerunt veftigia abeuntis, aut illud por-
ro iter quod fagaciffimo ipforum iudicio
videtur tenere abeuntem poffe. Alij (fiqui-
dem vel ad muscam vnam quæ ex Inqui-
fitione aufugiat cōquirendā complures folēt
deputari) in ipiis itineribus excubant noc-
tu infidiantes, quin pro comperto habent
noctu potius quam die fugientem iter fac-
turum. Aduerfus hanc diligentiam instru-
it Deus eum quem volent eripere. Atq;
hæc de comprehenfione: nunc ad ea
quę fecundum comprehenfio-
nē & incarcerationem
feri confueue-
runt.

BONORVM SEQUESTRATIO,
fequeftrum vulgo dictum.

Com-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 13

2 117

Omprehēso per al-
guazilium aut per
familiares delato,
statim petunt atq3
auferunt ei arca-
rum aut scriniorū,
siqua habet, cla-
ues ōnes: mittuntq3

notarium aliquem cum aliquibus ex fami-
liaribus & ipso alguazilio, qui bona omnia
quę domi habet, qualiacunq3 illa fuerint,
in rationes redigat: quo diligēter peractio,
ea omnia quę inuenerunt, deponunt apud
aliquem ex vicinia diuitem asseruanda qui
rationem eorum omnium quum à se expe-
tant, reddere bona fide pollicetur. In hoc,
quod vocant, sequestro, imprimis est opus
vt ij quorum res agitur, ab illorum mani-
bus qui sequestro interfunt & per quos fit,
oculos non auertant, ac tum præcipuē vbi
pecunia, aurea, argenteaue monilia, aut
res deniq3 alicuius pretij quę facile occul-
tari possunt, in eiusmodi rationes erunt re-
digenda: nam adherescit istis nō nihil sæpē
eiusmodi rerum, vbi ea deest obseruandi di-
ligentia. Constat enim vt plurimum hic or-
do familiarium ex lenonibus, furibus, ra-
paci

14 INQUISITIONIS HISPANICAE

pacī demum ac nequam hominū genere,
 qui ex raptō viuere aſueti manibus tem-
 perare neq; poſſunt neq; volunt. Accedit
 ad hoc, quod in aliena omninò iam bona
 & ad quā ius aliquid ipſi non habeāt, haud
 ſe ſubmiſſuros manus arbitrantur.

Super eſt vt paucis indicemus in quem
 finem hoc ſequeſtrum bonorū fiat. Is eſt vt
 ſi forte contigerit captum damnari amiſ-
 ſione bonorum, aut aliqua ipſorum portio-
 ne in fiſcum, nihil, ne ſcutella quidem
 ſancto officio pereat. Neq; enim obſcurū
 eſt prædam atq; exuias miſerorū ab ipſis
 in toto negotio quæri: Alioqui quid patribus
 fidei, pietatis unius zelatoribus cum eorum opibus
 quos in uiam ſe uelle reducere profitentur? aut quis
 ita inſanias, ut error in fide mulctatione fortunarum
 corrigi poſſe credat? Neq; interea Chriſtianis
 hominibus indecorum quoque eſt, prop-
 ter confeſſionem Chriſti, fortunis omni-
 bus atq; ipſis demum veſtibus exui ab hoſ-
 tibus, quando cum ipſorum Domino, cu-
 ius membra ſunt, & cuius veritatem pro-
 fitentur, ſic a cætu eſt, vt poſt abreptam cru-
 deliter vitā, in veſtes, eaſq; haud magni præ-
 tij, forte etiam vſu attritas decreuerint for-
 tiſſimum,

Sacrilegium istud communi theologorum, monachorum videlicet ac clericorum voto, iam est adeò sanctificatum, ut omni pudore deterfo predicent ac doceant, eum qui Papæ doctrinæ quoquo modo non consentiat, aut aliquando ab ea dissentierit, eo ipso facto teneri in conscientia (ut ipsi loquuntur) fortunas suas omnes in fiscum regium deferre, cui eas omnes debeat, ac si illas antea furto inde abstulisset. Ratio est (inquiunt) quoniam eo ipso quod ab Ecclesiæ Romanæ doctrina recessit, illegitimum se suarum fortunarum possessorem, regem vero legitimum, cui Papa eas adiudicavit, constituit. Quare & illas ex integro ei restituere tenetur, etsi de ipsius negotio Inquisitio nihil unquam sciuerit. Adhunc modum hac vna astutissimorum aucupum tendicula, & regibus imprimis sunt quam gratissimi, & conscientias & crumenas miseri ac stupidi populi pro lucerna eos habentis, eadem opera irretiunt.

Ut verò ad institutum redeamus, quam primum ingressus est captiuus primam carceris ianuam, carceris custos cum notario petit ab eo an habeat secum cultrum
 ali-

16 INQ.VISITIONIS HISPANICAE

aliquem, aut pecuniam, anulumuè, aut monile aliquod pretiosum. Quod si est naber, habeatq; pensilem a zona capsulam paruorum cultrotum, anulos, murenulas, armillas, aut quicquam huiusmodi muliebrium ornamentorum, eam ijs omnibus exuunt, ac vt plurimum, cedunt in prædam auferentibus. Hoc fit ne quicquam captiuus in sua captiuitate habeat, quo vllò modo subleuari possit. Scrutantur etiam, si fortè secum inferat occultè scriptum aut libellum aliquem, aut quidquam eiusmodi. Vbi verò carcerem est ingressus occluditur in cellula aliqua ex multis, per angustia, nidore & tenebris sepulchro non ab simili, nonnulli incarcerantur soli ad octo aut quindecim dies, alij per aliquot menses, alij perpetuò: nonnullis ex primo captiuitatis die dant socios, prout dominis inquisitoribus ex ipsorum artibus videtur magis expedire.

AUDIENTIAE MULTIPLICES.

Exacta

Xacta à captiui-
tate vna aut alte-
ra septimana, Inq-
lit ores submittunt
ex composito cu-
stodē carceris, qui
veluti ex se suade-
at vincō vt audi-

3 raym

entiam petat, quod suo quodam misterio
carere, vincōtum scilicet actionem primum
incipere, minimē credendum est. Igitur
custos carceris hora prandij aut alio tem-
pore commodiore ad id expediēdum, vin-
ctum adit, commixtisq; aliunde sermoni-
bus, eō rem deducit, vt à eo quærat, qui
fiat quod vt maturē expediatur ipsius ne-
gotium, non petat sibi audientiam dari?
Itaq; consulit vt quā primū petat, mo-
netq; fore vt causam suam hoc pacto non
mediocriter subleuet, ac demum negoti-
um suum in non malum finem citius per-
ducatur: se amicitia cum ipso iam concili-
ata, cogi ad eum salubriter commonefaci-
endum sui commodi, polliceriq; in poste-
rum fidelem & amicā operam. Piē credi po-
test si vincōtus recuset audientiam petere,
expediētq; quousq; ab ipsis Inquisitoribus

18 INQUISITIONIS HISPANICÆ

vocetur, fore aliquanto causæ suæ utilius, si tamen misero iam feris belluis in prædam dato aliquid superest utilitatis. Hoc certè, si aliud nihil, ex hac expectatione obueniet, vt ipsi actionem incipientes vincito nulla alia cura sit quam ipsorum oppositionibus respondendi. Atqui quum arcanum mysterium est, iudicium penes prudentius coniectantes esto.

Vinctus earum artium imperitus vt plurimum ea in re consilium custodis sequitur, quem salutaria sibi monuisse credit, oratq; eū, vt in petenda audiētia vices ipsius gerat. Cuius statim petitioni Inquisitor assentitur. Vinctum igitur ad tribunal ingressum Inquisitor ea incuria ac si nihil omnino sciret, alloquitur ferè in hunc modum: Custos carceris hic venit, dicitq; te audientiam petere: quid igitur vis? Vinctus respondet, se cupere vt de negotio ipsius cognoscatur. Et si parum cautus esse contigerit, incipit fateri nonnulla de quibus existimat se fuisse delatum tædio carceris, & metu eius quod in posterum ominatur, ad id adactus. Id patribus est mirum in modum gratum, quādo hac vice & alijs postea compluribus in hūc finem solent ipsi vin-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 19

Etis audientiam concedere, ac subinde eos ad tribunal accerere, antequam integræ ipsorum accusationis ac testimoniorum testium ipsis fiat copia (*quæ legitimo iuris ordine prima actio esse debuerat*) vt scilicet reus ex se aliquid effutiat quod ipsis nondum est notum. Admonent, vt fateatur ex se, pollicenturq3, si errata sua sponte agnoscat, continuo remissum iri domum suam, breuiq3 de suo negotio constitutum iri, seq3 vsuros erga ipsum multa misericordia. Verùm si (quod salubrius est) ad omnes has inanes & fraude plenas pollicitationes obstinatè tacet, commonefaciunt eum seriò vt conscientiam suam exoneret & tum demum audientiam petat, quum fateri vltro constituerit: eos interea ipsius negotium dispecturos: ac sic enim in carcerem remittunt.

Post sex aut octo deinde dies aut plures, vt ipsis videtur, adesse iubent eum rursus, ac quærunt, an aliquid fateri statuerit. Vincit aut se nihil habere, insontemq3 esse respondet, aut fatetur fortè aliquid. Quicquid ipse respondeat, illi veterem commonefactionem repetunt, vt suam conscientiam velit exonerare ipsos enim nihil præ-

ter ipsius commodum & salutem quærere, misericordia videlicet in ipsum admodum propensos. quam lenitatem si ipse contemnat, futurum ut ius acrius experiatur accusante Fiscale, ac sic rursus in carcerem mittunt. Fiscalem vocant eum qui acceptis à delatoribus accusationibus, in totius causæ tractatione ex officio actoré agit, haud dubiè sic dictus, quod fisco imprimis consulat, operamq; illi suam locatam habeat.

Tertia porrò audientia (sic enim vocamus ex notis ac vsitatis iam nominibus iuridicas actiones) accersito reo, quærunt ab ipso ecquid secum constituerit, ac iterata sæpius vetere cautione efflagitant, ut rei veteritatem vltro exponat: sin minus, aucturos se quod è iure fuerit (intelligunt hoc loco iuris nomine, torquere truculenter & excarnificare homines vel iuxta eorum ipsorum leges nihil eiusmodi commeritos) pro certo sibi statuatur sanctum illud tribunal nemini facere iniuriam, neq; quenquam unquam comprehendere nisi sufficienter edoctum etc. Si vincens aperit quicquam, adhuc fingunt sibi non esse satisfactum, seq; existimare multa cum consulto celare, sicq; illum ad suum carcerem remittunt

diduc-

diducto eò amplius vulnere, audientijsque
 postea multiplicatis, quò eum paulatim
 plura exponere animaduertunt. Verum si
 delatus constanti animo respondeat, nihil
 sibi esse negotij quod eo in loco declaret,
 mutata arte eum noua adoriuntur strophæ,
 iuramentum ab eo expetentes, ad quod ob-
 tendunt idolum quoddam, cruxifixum re-
 ferens atro velo ad incutiendâ religionem
 coopertû, atq; alia nescio quæ idola, librû
 item missaticum seu Missale: nonnunquam
 simplicem aliquam crucis imaginem, nam
 has strophas nugamenta q; mera aut multi-
 plicant aut mittunt, prout intelligunt ex-
 pedire, habita hominis quo cum ipsis ne-
 gotium est, ratione. Hic est veluti coactus
 quidam viæ passus homini Christiano, in
 quo fidei suæ perspicua atq; absoluta con-
 fessio illi necessariò edēda est. Namq; si ac-
 cusatus verè fidelis fuerit, abominatusq;
 fuerit ex animo idololatriam, illius vnus
 Fortis, Zelotis obtentu, qui in sacrosancta
 sua lege hanc gloriam per se iurandi sibi
 vni reseruauit, cauebit utiq; ne vilissimis
 idolis ligneis aut ferreis eam impertiat,
 quæ quo sublimiorum rerum imagine vesti-
 untur, eò coram Dei atq; Ecclesiæ ipsius

oculis sunt abominabiliora. Itaq; cauebit pius ab eiusmodi nefario atq; impio iuramento, etsi alioqui per membra illic fuerit dissecandus, quando idola sunt reuera, non Deus, cui in solidum hic debetur honos neque inticiari illud poterūt ipsi Inquisitores. Accepto à victo iuramento, eiusmodi quaestionibus eum examinare incipiūt. Cuias sit: è quo regno, è quo archiepiscopatu aut episcopatu: è qua vrbe, oppido, aut vico: ex quibus auis, proauisq; prognatus: qui vocabantur: ecquos habeat fratres aut sorores: quos demum habuerit parentes, & quæ eorum nomina, quæ officia, vitæque rationes? An ipse aut è suo gentilitio quisquam, Inquisitionis censuram aliquando, & quibus de causis subierit. Quotennis sit; quos dixerit ætatis annos se habere, vbi gētium, quibusq; exercitijs, quibus porro personjs coniuuens exegerit? cogiturq; hęc vitæ suæ totius per annos ac loca singula in quibus commoratus est, exactam rationem reddere: ex ijs enim singulis argumenta desumunt haud leuia, quibus miserj hominis causam postea impensè grauant. Accepto ad hæc parerga responso, repetunt veterem commonestionem nunc blanditijs,
nunc

nunc comminationibus adhibitis suaden-
tes vt veritatem scilicet vltro dicat, pro cer-
to sibi persuadens, eos neminem vnquam
comprehendi iubere absq; iusta causa, testi-
monijsq; sufficientibus, atq; ita aut confes-
sum aut secus ad carcerem remittunt.

In tribus istis prioribus audientijs mul-
ti aut spe allecti promissionum, quibus eos
studiose onerant, eos in domos suas remit-
tendi quàm primùm quod ab ipsis quæri-
tur, fateantur: aut ingenti porro correpti
metu, quem ex sæuis cōminationibus cō-
ceperunt, pleraq; indicant, quæ inquisito-
res omninò latebant, eos nemine de rebus
illis antea deferente, se ab eis delatos exi-
stimantes, quibuscum de eisdem rebus e-
gerunt aliquando. Eo modo, dum sua im-
prudentes propalant, alios quoq; qui eius-
modi nihil fortasse metuebant, de quibus
antea nihil patres acceperant, calamitate
sua inuoluunt: quum præsertim intelligere
iam cœperint, sanctissimis patribus nouis
subinde prædis inhiantibus quàm gratissi-
mum id fore, quorum gratiam, quacunq;
demum ratione, modo ipsi ex ea calamita-
te liberentur, promereri student. Ita fit, vt
ipsi sæpe vincti leuissimis de causis primū

capti & se & complures alios perdant falsis
 Inquisitorum promissis & blanditijs ha-
 bentes fidem, ignorantescq3, tùm quam ra-
 tionem in rebus suis tenere debeant, tùm
 maximè quo loco ab eis patres illi haben-
 di sint, id est, non patrum, (vt ad totius hu-
 manitatis & pietatis ludibrium ipsi se ap-
 pellari volunt) sed hostium immanissimor-
 um, qui vafricie, dolis, mendacijs atq3 om-
 nis generis fraudibus, & vitæ & fortunis &
 nocentum pariter & innocentum insidien-
 tur. Aduersus has omnes pedicas vnicum
 superest remedium, videlicet, vt is qui Fa-
 to suo hoc est Dei Prouidentia, in ipsorum
 manus inciderit, Primùm nè eis quantumuis in-
 gètia pollicentibus quicquam credat, timeatue vel ex-
 tremas quæq; comminantes, illius & timorem & a-
 morem ab oculis semper habens, qui postquam occi-
 derit corpus, & mittendi animam in gehennam pote-
 statem habet. Is & capillorum nostrorum omnium
 numerum exactè tenens, eorum nullum citra ipsius
 optimam certè erga suos uoluntatem in terram deci-
 dere patietur. Alterum erit, ut linguam constantissi-
 mè cohibeat, nèq; quicquam respondeat, quousq; &
 accusationis suæ & depositionis testium, quibus recto
 iuris ordine tenetur respondere, sibi fiat copia.

In quarta porro audientia rursus expe-
 titur

titur à reo iuramentum pergrauibus cõte-
 stationibus adhibitis, vt vltro exponat qd
 nouerit, sin minus, fore vt ex iure secum fi-
 at, fiscale aduersus eum accusationem in-
 tendente &c. Si constanter adhuc affirmat,
 se habere nihil vltra quod exponat, tum
 demùm proponunt illi ex scripto accusati-
 onem, eam verò compluribus atq; cõfictis
 grauaminibus plenam, quæ neq; reo ipsi
 vnquam venerunt in mentem, neq; illum
 quisquam de eis rebus apud Inquisitores
 vnquam derulit: siquidem est vera & ger-
 mana ars Inquisitoria sanctorum patrum
 fidei scilicet, ex suo penu hæc grauamina,
 seu flagitia potius, confingere in hos præ-
 cipuè fines: primum vt multitudine ac gra-
 uitate criminum confictorum obruentes
 miserum hominem, attonitum reddant, ac
 sui ipsius impos, nesciat vbi sit, aut quo se
 vertat, quidie respondeat: Dein, vt ten-
 tent, si forte accusatus, ex intentatis crimi-
 nibus quodpiam admittat, aut saltem si de
 illorum quopiam possint cum eo verba cõ-
 ferere, vnde in nassam trahi possit. An hoc
 est imitari iudicium Dei, cuius causam Pa-
 tres fidei agere àpud miserè imperitum vul-
 gus iactant, in ipso præsertim spectaculi ac

26 INQVVISITIONIS HISPANICAE
triumphi vestibulo, in quo innocētes sup-
plicijs mox afficiendos exhibent, impudē-
tissimè ac planè irrisoriè canentes, Exurge
Deus, iudica causam tuam? An istæ artes
ex fide, cuius patres appellari volunt, pro-
gignūtur? An veri fidei patres eas aliquādo
docuerunt, eisue vsi fuerunt? An rationes
germanæ hæ sunt reducendi in viam cum
qui à fide & Dei verbo imprudens aberra-
uerit, edocendi ignorantem, corrigēdi eum
qui pro humana conditione deliquerit? An
vero sint potius Satanæ laquei, qui in fre-
quenti vsu calūniatoribus ac diabolicis ho-
minibus semper fuerint, in occulto tensi ad
supplantandum pauperem, offendicula cap-
tiosa & maligna arte ex professo compo-
sita, ad quæ impingat, ac demùm sese exce-
rebret, qui incautus & communi simplici-
tate minus vitæ suæ prospiciens illac per-
transierit? Quis enim existimet sanctos pa-
tres eiusmodi struendis muscipulis operam
dare? Atque quot miseri in hosce laqueos
inciderint, ibiq; & corporum & animarum
forte iacturā fecerint, detestādo auctu ac ope-
ra istorum artificū iniquitatis & violentiæ,
illius Inquisitoris verè Catholici tribunal,
Christi, aliquando manifestabit.

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 27

Priora ex illis grauaminibus solēt esse communia omnibus ferè, qui in hoc sancto tribunali in id discriminis veniūt. Sic habent. Quòd baptizatus quum esset, filiusq; subiectionis Romanæ Ecclesiæ, ipsius professione deserta, ad lutheranam sectam trāsierit, eius hæresis errores admitrendo, ac recipiendo: neq; contentus se hæreticum esse, alios quoq; effecerit hæreticos docendo ac dogmatizando &c. In hunc ferè sensum addut turgida complurima atq; ampullosa verba, quibus terrorem incutiant simplicibus. Hoc primum grauamen alia pleràq; sequuntur aliquando maioris, aliquando minoris ponderis; quibus ex composito illud interferunt, de quo delatus fuit accusatus, aut eam suspicionem, quæ de ipso fuerit à quoquam concepta, eamq; non suspicionis nomine, sed affirmati & contestati facti, in hoc enim sanctissimo tribunali omnia quæ expediunt, licent.

Accusatus tùm respondet ad obiecta sibi grauamina sigillatim, aut fatendo aut diffitendo, vt commodius potest, quo verba præcunte, scriba illa scripto exipit. Ac
cepta

28 INQUISITIONIS HISPANICAE
cepta ex eo hac extemporanea ac tumultuaria minusq; accurata confessione, offerunt illi papyrum & atramentum, vt si velit, scripto sibi liceat respondere. Consiliū eorum hīc est, vt ostendant se nihil prætermittere quo commodius ampliūq; possit reus innocentiam suam declarare ac tueri: atqui sub hoc æquitatis specioso prætextu latet ars Inquisitoria, ea est vt accepta iam ab ipsis ex rei ore, vocali & præsentī confessione, alteram addat accuratiori diligentia compositam, in qua facilè sit discrimen aliquod à priore inuenire, quam utiq; coram se neq; habet, neq; verborum ōnium, quæ in ea aut dixit, aut exciderunt, metu præsertim consternato, reminisci potest. Si hoc non, saltem aut multa aut aliqua priori addat. Expediit porro ipsis habere, vnde eas quas desiderant contradictiones sua peculiari dialectica inuenire possint, nouo atque accurato rei scripto, à priorē nouis calūnijs materiā suppeditāte. Huic technæ prudenter ac salubriter qui velit occurrere, ex tempore ac impræmeditato ibi respondebit nihil: sed ad omnia alia pisce mutior præcisus ac numeratis verbis petet, dari sibi accusationis exemplar, atramentumq;
& pa-

& papirum, tempus etiam, quo per otium atq; maturam deliberationem ad obiecta sibi possit respondere. Et quoniã ipsi haud dubiè eo responso satisfactum sibi non putabunt, conabunturq; vtrumq; responsum adipisci in eos quos exposuimus fines, oportebit respódentem serió apud se esse, vt hoc laconico responso conatus eorum infringat: neq; quantumuis quærant ab ipso, & requirât, vigéantq; Inquisitoria sua, tum grauitate tum improbitate, ab illo breuissimo concisóq; responso se auelli sinat. Et si responsum illud, quod diximus, extemporaneum vehementer percupiant isti patres captatores, scriptum tamen faciunt maximi, ab hominibus præcipuè literatis, quos perpetua propemodum experientia norût eius esse genij, vt dum errorem, eorum iudicio, vnũ aut alterum, sæpe etiã haud magni momenti, defendere aut interpretari contendunt, complures alios annexere soleant, aut saltem, dum ex ipsorum literario pena multa depromant, multam etiam materiam captiosis hominibus suppeditet calumniandi. Itaq; accidit sæpè numero vt eiusmodi viri docti vel leuissimis de causis in illud barathum primum incidentes,

com-

compluribus eisdemq3 grauissimis postea
 titulis onerati indè exierint vel ad incen-
 dium, vel ad paulò tolerabiliorem trium-
 phi pompam, ex qua, quod supererat vi-
 tæ, in perpetuis pudoris tenebris fuerit tra-
 ducendum, id quod exemplis compluribus
 possemus comprobare, nisi ex commenta-
 rijs de artibus Inquisitorijs iustam conte-
 xere historiam vereremur. Igitur eo in lo-
 co oportune sapiet, qui ex matura desibe-
 ratione succinctè ac resolutoriè responde-
 rit, Christiana prudentia consultrice, quæ
 neq3 lymphata aut euirata veritate consci-
 entiam lædat, nèq3 longa nimis responsi-
 one ansam præbeat aduersarijs novos la-
 queos sibi induendi, id quod ipsi ex respõ-
 so scripto haud dubiè captant. Operæpre-
 tium etiam erit, si quando ex ipsorum ca-
 nonibus aut sententiarijs theologis (quos
 vocant) respondens sua poterit confirma-
 re. Tumenim nèq3 veritas omittet quicquã
 de suo, & responsum haud tam facilè pa-
 tebit calumnijs, aduersarijs quoq3 armis
 propugnatum. Quùm quis scripto aut vo-
 ce fatetur eis quippiam ipsis apertè hære-
 ticum, hanc orationem solent obseruare:
 Ex ea sententia deducunt illi alias bona de-
 ducti.

ductione aut secus : eumq3 ex singulis speciatim ita grauant, ac si eas etiam speciatim asseruisset, docuissetue, & si illas accusatus neq3 protulerit vnquam, neq3 concedat, neq3 etiam intelligat. Vt verò res exēplo fiat clarior, vnum adducemus quod paucis ab hinc annis Hispali accidit: neq3 enim confictis exemplis opus est in re singulis propemodum diebus in sancto illo tribunali magno cum dispendio simplicium presertim ac rudium vsitata. Vocatus venit ad Inquisitionem Hispalensem quidam, quòd in confessu familiarium amicorum dixisset, præter Christi sanguinem, qui suos quotidie ab ipsorum peccatis eo abluit purgatq3, nullum se aliud purgatorium agnoscere. Erat hic homo simplex, ruri perpetuò addictus, absq3 ulla deniq3 cultiore institutione. Illud à quibusdam suis fortassè coniuuratis semel audièrat, neque displicuerat. Quùm coram patribus fidei sifteretur, fatetur, se quidem eius fuisse sententiæ : sed quando suis reuerentijs non probetur, eam se libenter reuocare. Verùm quid tibi miselle profuit hæc tã precipitosa & repentina palinodia? Dum rem essus, illos incendisti, si tacuisses instigasses: si te purgasses deniq3, laterem lauisses.

Hoc non satis fuit dominis Inquisitoribus; erat adhuc nodus in scirpo inquirendus, nè videlicet Inquisitoria organa situ ex diurno otio contracto, computrescerent. Ex illa præmissa deducunt misero aratori, ergo Ecclesia Romana, quæ contrarium suis legibus decrevit olim, errat. Item, errat concilium. Item iustificationem sola fide constare, in qua & noxa & pœna homo sit absolutus: & vt tandem finiamus, ex istis deducunt totam illorum dogmatum concatenationem, quas ipsi hæreses vocant, onerantq; singulis bis miserum hominem, ac si omnia disertis verbis asseruisset, vel ipso obstinatè reclamante, asserenteq; , se neq; scire quidem quid ea sibi velint, abesse tantum vt ea aliquando venissent in mentem. Quis nõ videt, quam hæc agendi ratio plena sit fraude dolóq; ac diabolica planè calumnia, quantum est ex sancto illo officio? Verum spectanda adorandáq; hic maximè est diuina Prouidentia ergá eos, quos elegit, qui cum commodioribus ad ipsorum vocationem atq; institutionem medijs priuati sint, hoc eodem adeò aduerso vt non magis aqua igni aduersetur, eos vocat, erudit, collustrat. Ipsi enim Inquisitores qui
fidei

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 33

fidèi ac veritatis ipsius extirpatores sese
 profitentur, illi ipsi (inquam) sunt eo, quem
 diximus, modo eiusdem veritatis concio-
 natores, doctores, propagatores. Id clarif-
 simis multorū exēplis est compertū, qui in
 ipsorum manus inciderunt, complurium
 rerum ad ipsorum salutem pertinentium
 ignari tantum videlicet quòd temerè po-
 tius quàm certo consilio garriverint, non esse
 Purgatorium, vel quid simile, ipsorum ve-
 rò Inquisitorum quæstionibus, consequen-
 tijs, inductionibus congruè minusuè de-
 ductis, egressi sunt insigniter instituti, cuius
 rei vel is ipse rusticus de quo iam diximus
 luculentum exemplum esse possit.

Solent hinc etiam (hoc est quum à reò
 aliquid ipsis est concessum) nouum laque-
 um tendere periculosum satis. Petunt ab
 eo, à quo nam illud, quicquid est didicit,
 audiuit, aut si forte legerit, in quo libro?
 Item, an cum alijs ea de re contulerit, do-
 cueritue alios aut quouis alio modo alijs
 præsentibus ea dere verba fecerit? In quo
 loco. Quibus præsentibus: illos enim õnes, qui uel inuitè
 audierūt, quòd authorẽ continuò ad Inquisitores nõ de-
 tulerint, etiã si parètes sint, uel arctiore naturæ uincu-
 lo deuincti, ingens periculum manet, ueniuntq; Inqui-
 sito

34 INQUISITIONIS HISPANICÆ
storibus in non dubiam prædam. Hæc omnia sci-
re expedit, vt quid ad eiusmodi quæstiones
respondere quisq; debeat, nè & se & alios in
fontes sua imprudentia perdat, si fortè in
hos laqueos, Deo ita disponente, incidere
contigerit, ex ipsius lege & voluntate antea
sit præuentus atq; edoctus.

Accusatione demum proposita, si reus
adhuc sit pupillus (quem ætate minorem
vocant) in hac eadem audientia prospici-
unt illi de patrono (procurator aut cura-
tor ipsis dici solet) Pium cerrè studium, si
is ad id officij diligeretur, qui partes suas
strenuè & pro officio esset obiturus. Atqui is
haud est, quem pupillus petit, aut quo ma-
ximè ipsi erat opus, vt ipsius causæ melius
esset prospectum: sed quem diligunt ipsi,
qui aut sit lupo aduersus ouiculam cæteris
de nouo additus, aut saltem qui nihil aliud
agat, quàm vt præferat frigida ceremonia Pa-
troni nomē, qua vnaiurifiat satis. Vt pluri-
mū hoc officij cedit Ianitori Inquisitoria: do-
mus: ex ipsius autē defectu cuius alteri eius
officinæ famulo: nāq; præterquā quod per-
sonam ac nomen curatoris sustinet, cum
habeat in officio quod agat nihil, sanè cu-
rator mula: domini Inquisitoris nulla mo-
lestia

molestia potest vel vincitorum simul omnium
 qui sunt in carcere, curatorem agere: Iani-
 tor quoque, neque ob id omnibus fores pulsā-
 tibus in tempore respondere desinet. Vide-
 licet sic obseruant humana atque diuina iu-
 ra sancti isti patres vel erga pupillos, tāto-
 perē ex lege Dei & humanitate ipsa omni-
 bus hominibus, sed precipue iudicibus,
 commendatos.

Neque consistunt in eo irrisionis iuris gradu. Eā-
 dem quippe ratione alteri iuris atque æquitatis parti
 haud lenioris momenti, prospiciendi scilicet de aduo-
 cato iuris perito reis omnibus, qui eorum causam
 atque ius ad legem & æquitatis ipsius normam prudēs-
 ter dirigat, eorum innocentiam, si qua est tueatur: si
 non est, iura saltem mitiget, ne in summam euadant
 iniuriam: huic inquam iuris parti tanti momenti, &
 quod unum inter homines confugium misere afflictis
 superesse uidebatur, eadem, qua superius de pupillo-
 rum curatore, frigida tantum ceremonia satisfaciunt:
 nisi quod ut res est grauissima, ita quoque cōtegere hinc
 impietatem atque contemptum legum, ac uideri paulo
 humaniores student specioso aliquo pretextu. Nomi-
 nāt reo tres aut quatuor ex celebrioribus, iuris peritos
 ut ex his eligat sibi quē uoluerit, qui causę suę patro-
 einetur. Neque ea humanitate cōtenti, cōsulūt (ex animo
 uidelicet paterno) ut talē, quē pro doctiore ipsi habēt,

36° INQUISITIONIS HISPANICAE
deligat. Ecquid hinc desideremus? Atqui ca-
uebit sibi delectus aduocatus quicumq; aut
qualiscunq; ille sit, ne reum, cuius suscepit
curam, alicuius puncti iuris commonfa-
ciat, quo ipsius causa subleuari quoquo mo-
do possit. Nouit enim quod si id Inquisi-
tores quacunq; ratione rescuerint, haud
habiturum sibi impune: quando re vera hinc
non prospicitur reo de aduocato, vt causa
ipsius defensorem habeat, (vnde neq; licet
aduocato aut reo ipsi clam simul commu-
nicare aut colloqui vlla de re, nisi praesen-
tibus dominis Inquisitoribus & scriba) sed
vt vulgus potius existimet, cum aduersus
omne ius tam diuinum quam humanum
res suas agant, iuridice agere ipsos, atq;
qua decet tantos patres, aequitate vt. Quid
igitur aduocatus? Accipit (vt mox dica-
mus) a reo rudem ac minime cultam res-
ponsum ad accusationem, atq; illam in
iuridicas dicendi formas transfusam (plu-
rumq; etiam deformatam) in ordinem iu-
ridicum cogit. Interea etiam sustinet aduo-
cati nomen, quod ius eludant domini Inqui-
sitores. Pergamus.

Igitur tertio die postquam accusatio-
nis suae exemplar accepit reus, vocatur ad
tribu-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 37

tribunal, ibi iam præstò adest eius aduocatus veluti tela omnia iniquitatis ab eo quem mox in suam tutelam accipiet, strenuè depulsurus. Iàm Inquisitor veluti beneficio summo afficiens reum, & ab ea iuris parte sese insolidum absoluens, prætenso digito, ostendit reo suū aduocatum: deinde sua solita improbitate vñtatam cātilenam illi occinit, scilicet vt verum dicat, consulat ac prospiciat seriò suæ conscientia, exponatq; si quid amplius habet exponendum. Interea noster aduocatus sedet aut stat sedulus proinde ac si esset ligneus. Quod si dicitur forte quicquam, id prodire in lucem non potest nisi consulto prius Inquisitore, seq; inuicem dum sermo fit, attente aspicientibus. Veretur enim Inquisitor, nè aduocatus sua vel garrulitate, vel imprudentia aliquid effutiat, quo, cōmonefactus sui iuris reo, fila sua ad capturam astute abscondita disturbentur. Aduocatus contra, periculum sanè perhorrescens tremore corripitur, nè verbum aliquod per imprudentiam sibi excidat, quo dominus Inquisitor offendatur. Aduocatus à reo admissus, ea tātum in solatium pupilli sui tutò dicit, videlicet, vt bono animo sit, veritatemq;

38 INQUISITIONIS HISPANCAE

imprimis indicet, id enim in eo sancto tribunali solum obtinere. Ad se verò quod attinet, omisurum nihil quod in se sit &c. Succinit deinde Inquisitor eandem cantilenam, ac sic demum remittitur reus in suum sepulchrum.

Post hanc audientiam reus meliore ut cunq; animo esse incipit, persuasus negotium suum prope finem iam esse. Atqui multò aliter res habet: Nonnulli enim in carcere tanquam in coriariorū calce atq; dolio ad macerendum atq; euellendum per annum, aut sexquiannum, aut etiam per triennium aut quadriennium integrum pro arbitrio patrum fidei longè obliuioni traditi relinqui solent, quo toto tempore neq; amplius vocantur neq; sermo ferius de ipsorum negotio expediendo habetur. Si quando diuturni carceris ac squaloris intollerabilis tædio enecati rei audientiam postulēt, nonnullis conceditur, alijs surdas aures præbent, sed pari demum fortuna. Eis enim quibus vel post multam efflagitationem cōcessum est, in conclauī introduci iussis, eorum ac sermonis habitu, quo faciliè ostendunt, se eorum nulla omninò cura tactos, ab eis quærant quod ab omni parte beatis
quæ

ARTES ALIQVOT DETECTAE. 39

quærere congruum foret, Ecquid scilicet sibi velint? Reus ad hæc, Ut de negotio suo agatur, ac constituatur tandem. Excipiunt ipsi, eos omni cura ac diligentia in illud incumbere, neq3 ipsius se esse oblitos credat. Si seriò cupiat negotij sui finem, de propaganda veritate porrò cogitet, cur adeò negligat suam conscientiam? &c. Itaq3 tanta moræ in miserum, qui vel ad incendium ipsum libenter exiret, relata culpa, ad suum ergastulum eum remittunt. Cui & si sæpius postea audientiam concedunt, in qua eadē postulet, eadem quoq3 ipsi respōdēt, quousque tandē ipsis videtur maturus, cui dicta testium aduersum se iam communi-
centur : publicationem testium vocant.

PUBLICATIO TESTIVM.

Gitur cū ex diuturno & squalido supra
humanas vires ergastulo, patrum iudicio miser vinc-tus
iam fuerit adeò æger animi, vt exitū vel suppicio ipso ep-
C. iiij turus

g. ray. ut

turus libenter, ac proinde amplius quam ab ipso quærant, indicaturus videatur, in audientiam vocatum, sermone inter obiurationem & lenem commonefactionem composito, interrogant, qui fiat ut negotij sui tam sit oblitus? depromatq; iam veritatem: atq; ea de re multæ habentur adhortationes, secundum quas in hac eadem aut insequenti audientia fiscalis actionem suam inchoans petit fieri publicationem testium: quo ab ipsis è vestigio concessio, exhibentur reo testium depositiones, nominibus tamè ipsorum testium suppressis. Ordo ac stilus harum depositionum ostendit satis quantopere cupiat sanctum tribunal, ut veritas demùm patefiat. Namq; eo pacto recitantur omnia hoc est, tot salebris, & anfractibus distorta ac contorta, verbisq; adeò ambiguis & ancipitibus, ut quiduis potius quàm hominum ratione utentium dicta videri possint. Hoc ex artificio sancti tribunalis consultò fit, primum, ut reus semper incertus ac dubius sit vel in ijs ipsis quæ iam nouit contra se deposita. Deinde ut nulla ratione, quo ad fieri possit, sibi innotescant ij quorum aduersum se testimonia recitantur, nè contra ipsorum personas excipièdo
 se tue-

ARTES ALIQVOT DETECTE, 41

se tueatur: Tertiò deniq3, vt si de eisdem rebus de quibus se delatum audit, cum alijs, quàm cum illis, qui detulerunt, colloquutus fuerit incertus omninò, quis eum detulerit deferētē deprehēdere conatur ònes fortasse indicet: atq3 ita demum fiat, vt eo plures pisces in piscatoriam illam facti tribunalis nassam trahat.

Libenter hīc quæsuerimus à patribus fidei, dicant nobis (quando vt plurimū iuris sunt peritissimi) qui fiat, vt quum testium publicatio integra scilicet & bona fide facta ex communi iure sit, in sancto suo tribunali nullum habeat locum, neq3 demum ex iure sit, nisi dimidiata ac meliore parte sui hoc est suppressis testium nominibus, circuncisa, neq3 altera, quæ reliqua est, integra ac bona fide, imò mala, imo pessima fide, vt mox dicemus, recitata? Item si exceptio contra personas testium non solum ex iure sit, verum etiam per quam necessaria, ne proborum innocentia pessimorum hominum calumnijs quaquam versum pateat (etenim inimici, mendaces, infames, fatui aut insani, ebriosi, infideles, serui, & id genus hominum à dicendis testimonijs vel in politicis haud magni momēti rebus.

42 INQUISITIONIS HISPANICAE
iure foro arcentur) cur in sanctissimo isto
foro nullus est ei relictus locus? Eequis to-
tum hoc nihili genus hominum aptum fe-
cit ut in causis fidei, omnium sanè graui-
simis, testimonium dicant, recipiaturque
eorum testimonium, ac vim obtineat vel ad
damnandum morte reum, quàm omni
iure sint inepti ut ex eorum tantùm testimo-
nio vel de re minima, quæ in controuer-
siam vocetur, in rebus alijs quis damnetur?
Dicent fortassis, Pernegamus hîc non esse
locum exceptioni contra personas testium,
modò reus vlla ratione vel coniectura pos-
sit deprehendere quis aduersus ipsum, testi-
monium tulit. Ergò si quando contingat
eiusmodi testem à reo coniectura sua depre-
hensum nullius valoris ab ipsis pronuntia-
ri, ac foro próinde excludi, ingenti iniuria
aut vtrunq; aut saltem eorum alterum ef-
fecerunt. Testem quidem foro reum eijci-
endo, si illius antea nomen, nè à reo depre-
hendetur, iure suppresserunt: aut certè re-
um ipsum, eiusmodi testis nomen tanto stu-
dio illi occultando, si exceptiones illius de-
mum admittunt, modò solerti coniectura
aut alia quopiam ratione illi innotescat,
habeatq; vndè sufficienter aduersum eum
possit.

ARTES ALIQVOT DETECTAE 43
possit excipere. Hæc certè iudicijs omni-
bus, in quibus semina aliqua æquitatis sint
reliqua, inexpiabilis atq3 atrox est iniuria.
Sed ad artes.

Testium itaq3 depositiones suo ordine,
phrasi, methodo, satis indicant, transferint
ne per sanctitatis officinam, an nequitiae,
fraudis, & calumniae. Id enim certò certius
est, eas vt plurimum, non solum non recita-
ri coram reo, quæadmodum à testibus fu-
erant depositæ, verum etiamsi testis ali-
quid fortè dixerit, quod in fauorem rei aut
sit, aut conuerti possit, illud totum rejci-
unt veluti instituto suo superuacuum, eo
tantù admissio quod in illius sit perniciem
atq3 eo rursus ad ipsorum cotes diligenter
applicato. Vt vero perspicuè istud appa-
reat, operepretium erit formam in dispo-
nendis eiusmodi depositionibus ipsis vsita-
tam, hîc referre. Sic habet: Testis. N. (sup-
presso scilicet nomine) iuratus & ratifica-
tus &c. dicit se audiuisse in tali loco, tali an-
no tali mense & tali die (si diei quoq; memi-
nerit) coram talibus personis quas nomi-
nauit, à quadam persona, quam nomina-
uit, quod dictus. N. (is est accusatus) dixit
hoc & hoc &c. In suo originali exemplari
(quem

44 INQUISITIONIS HISPANICAE
(quem processum originale[m] vocant) ipsi
habent has omnes circūstantias expressas,
qua vtiq; expetunt à testibus ad maiorē rei
fidem at in eo exemplari quod tradunt reo
ipsi omnibus istis & tempus & personarum
circūstantijs, ex quarum obseruatione po-
tuisset reus deprehēdere delatorē aut testē,
fraudulenter suppressis his vocabulis qui-
dam, & alter quidam & tertius quidam, fa-
ctis faciunt. In hac depositionis forma sa-
cræ argutiæ sunt imprimis obseruandæ, vi-
delicet, quum dicunt (quod audiuit à qua-
dam persona quam nominauit) intelligi
debet reū ipsum esse ex quo testis illud au-
diuerit. arte verò Inquisitoria fieri, vt in do-
loso illo exemplari quod ipsi reo tradunt
veluti ex alio auditum, scriptum sit, nè cō-
iectura sua testem reus deprehendat: atq;
(quemadmodum supra diximus) vt si illa
ipsa cum alijs quàm cū isto teste fortè cō-
tulerit, eos nominet, dum quis se percussē-
rit diuinare incertus cogitur. Iam si eos
nominet, ex quibus nihil antea acceperit
sanctum tribunal, continuo illi proscribun-
tur, ac inter hæreticorum fautores annu-
merantur, quòd hæreticum scilicet homi-
nem apud eos errores suos pestilentes euo-
men-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 45

mentem illicò non detulerint. Si verò in
testis depositione legitur, (Se audisse à qua
dam ALIA persona quam nominavit &c.
intelligat tum delatus hunc testem auritū
re vera esse, vt ipsius hat et testimonium
quare neq3 ad contestandum cum alio vim
vllam habet, et si ad augendum conceptam
de eo suspicionem valeat plus satis. Discrimen
inter has duas depositionum formula
las in eo modò consistit, quod in altera ad
ditur hæc vox ALIA, quæ in priore non est,
tantum habet, audiuisse se à quadam per
sona &c. Hæc ex libro illo arcanorum my
steriorum Eleusinae matris. Hac captiosa
& fraudulenta sophisticè decipiunt cœmi
ni Inquisitores miseros, qui illorum artes
ignorant, tranquilli ac tuti scilicet in con
scientia quòd mentiti nequaquam fuerint.
Dolendum certè est miseros homines ac
plerumq3 innocentes eiusmodi, ob Inqui
sitoriarum artium ignorantiam nunquam
ab astutis istis accupibus obseruatis, adeò
inhumaniter irretiri. Iuuari tamen vt cum
que poterunt hoc nostro consilio. Ita
quæ ad has artes melius deprehendendas
atq3 si fieri potest eludendas primum studi
ose cauebit accusatus, nè in hac audientia
ver-

46 INQUISITIONIS HISPANICAE

verbum vllum proferat ad refutanda dicta
 testium, (si quidem falsa aut calūniosa fue-
 rint) et si ad id vel ex tempore agendum in-
 struētissimus sibi ipsi videatur: Inquisitores
 ue sua solita improbitate ex temporaneam
 confutationem ab eo conentur extorque-
 re: sed petat solum vt sibi testimoniorum
 fiat copia, quibus per otium & ex matura
 deliberatione in insequenti audientia, aut
 quum primum potuerit, scripto responde-
 at: in qua vtiq; responsione obseruabit ea
 de quibus supra in accusatione Fiscalis eū
 commonefecimus. Secundo, accepto te-
 stimoniorum exemplari animaduertet di-
 ligenter (neq; enim vel in hoc à suo ceremo-
 niali aduocato, multo minus ab ipsis do-
 minis iudicibus vllam feriam sperare spem
 debet) quinam testium sint contestes, qui
 secus: si quidem de re eadem contestes, ad
 eum de ea re damnandum de qua sunt con-
 testes, sufficiunt. Imo duo auriti testes in
 hoc tribunali nulli iuri alligato, vnus ocu-
 lati vim habent: vnde fit vt duobus auri-
 tis si oculatus vnus accesserit, damnari
 reus potest. Obseruatu est etiam dignum,
 vnum Custodem carceris Inquisitoriae (Al-
 caidum vulgo vocant) pro duobus testi-
 bus

ARTES ALIQVOT DETECTAE 47

bus occulatis haberi : Itaq3 de eis rebus
quas in carcere viderit, ipsius vnū testimo-
niū satis est ad damnādum eum quem ipse
detulerit . Accidit subinde , vt alicuius
depositionis aut accusationis vnus sit tā
tum testis, is si auritus sit , torturæ pe-
riculum reo conficit , modò aduersus
eum ab ipso reo accipi non possit . Ad
vitandum illum eius formulæ depositi-
onis laqueum quem supra ostendimus (
si legitimo iuri, in hoc tribunali ad om-
nem iniuriam inferendam libero , res-
pectus aut honos vllus esset reliquus) satis
reō ad ipsum vel liberandū vel saltē ōnium
piorū iudicio, purgādum sufficeret, si quod
illi pro aurito testimoniū retulerunt (esset
vel non esset particula illa ALIA , qua se
à mendacio & captiosa calumnia purgant
domini Inquisitores) simpliciter & synce-
re rejiceret . Tum enim fieret vt si auritum
re vera foret , pro reiecto & minimi va-
loris haberetur : si vero occulatum , le-
gitima illius reiectione laqueus ibi ab-
sconditus præcideretur , cogerenturq3
sancti Patres omissio sanè artificio , decla-
rare testimoniū illud occulati testis esse, ac
accuratiore proinde refutatione indigere.
Sed

Sed quò hic te veritas? Ipsi enim, vt omni iuri dominantur, aut potius immanes in illud tyrannos agunt, scientes testimonium illud oculati esse testis, simulabunt se accipere exceptionem rei pro aurito illud habentis, ac pro vt è re ipsorum videbitur, postea constituent, reo interea existimante sufficienter à se dilatum illud testimonium, ac nihil sibi ex eo amplius timente. Diuinet igitur solerter aut potius precetur Deum, vt sibi quod factò opus sit, in ea perplexitate reuelet.

Patèt præterea sua sponte fores in hoc sancto tribunali omnis generis ac conditionis delatoribus, etiam si insani sint aut mente capti, serui aut ex iure ipso quoquo modo inepti ad dicenda testimonia. Percupio enim venatori vel ignauissimus ac integrosus quisque canis capturam modò ostendens, gratissimus est. Quòd si delatorem ordo in deferèdo quenquam aut verba deficient, aut memoria porrò ea verba exciderunt, quæ ab eo quem defert, audiuit, teneat modò rem ipsam, domini Inquisitores ex officio edocent, reducunt illi in memoriam, aded, vt non semel delator apud eos deponat, non quæ audiuit, aut ipse

ipse indicare conabatur, sed quæ dictauerint ipsi. Ea in meliorem partem non semper esse, pie creditur. Dementauit tamen eos Deus, ut ad suas hasce artes minus intenderent, quum Hispali anno 55 supra millesimum quingentesimum furens quaedam femina e catenis, in quibus ob furorem tenebatur apud pium quendam virum, custodibus absentibus elapsa, ad ipsos Inquisitores in arcem Trianae penetraret, Ecclesiam totam, quæ per latebras in amplissima ciuitate delitescibat, indicatura. Præda ingens ac opima, nisi Deus mirabiliter à Coetu suo tum nimis tenero, & supplicijs, quæ tamen postea subiit pro Christi confessione, immaturo, eam tempestate auertisset. Fuerat hæc mulier ante furorẽ ex præcipuis illius Ecclesiae membris, si non sexum, sed pietatis specimen, & in rebus sacris eruditionem supra muliebrem consideremus, atq; hac præcipua de causa omnes qui tanto cum periculo Christo nomen dederat, familiariter nouerat. In ipso autem furore, priore pietate ac charitate erga Ecclesiam in peracerbum & furiosum planè odium conuersa, adeò excadescebat in Ecclesiam piorum, ut perpetuum illius

D

infa-

91 INQUISITIONIS HISPANICÆ
illius infaniæ nullum aliud thema foret,
quam Inquisitores, ignes, incendia, agitã
te nimirum diabolo, & ex infania miserrima
mulieris, destruendæ funditus illius pi-
issimæ Ecclesiæ occasionem aucupante. So-
luta igitur vinculis mulier, ad arcẽ Inquisi-
toriam festinato ac rectã intēdit iter: pulsat
fores, quæ delaturæ innocentem turbam
continuo ex more patuerunt. Ingressã pe-
tit festinatum concessum patrum. Illi velu-
ti ad rem magni alicuius momenti statim
conueniunt, confedent in suo conclau, mu-
lier introducitur, auditur. Illa continuo
dicit adferre se catalogum ingentem Lu-
theranorum, quibus plena sit ciuitas, ipsis
interea, qui in eiusmodi malos euentus se-
dulò excubare debuissent, sedentibus & lō-
go otio ac somno torpentibus. Incipit de-
inde catalogum suum ex memoria recita-
re, in quo vltra 300. Euangelium summã
pietate profitentes detulisset, nisi Inquisi-
tores ipsi attoniti in principio ad rem pro-
digio similem, (nullus enim aut per paucos
de Lutheranis ante id tempus fuerat ser-
mo) obseruatis aliquot deliciis, quæ inter
miscibat, illam opportunè cōpescuissent.
Ne

ASTES ALIQVOT DETECTAE, 52

Ne verò vel in re parum seria officium minus præstare viderentur, foeminaibi retenta, accersiri iubent eum, apud quem illa assèruabatur, quem ex verberum dolore, quibus ab eo ob furorem reprimendum affecta fuerat, primum in delatis esse voluerat. Francisco à Casra illi erat nomen in tèplo D. Vincentij beneficiario, cuius ob religionē postea capti atq3 è carcere Inquisitorio mirabiliter elapsi effigies, in primo de Lutheranis triumpho cremata est. Accersito eo, quem utiq3 pro viro bono ipsi tum habebant, quærunt ab eo quid rei illud esset, quod illa mulier indicarat de tot Lutheranis &c. ille continuo expresso per vim, ac simulato risu, eos veluti irridere cœpit, quòd mulieris insaniam non percepissent: vehementer enim ab aliquot iam mēsisibus furere, adeò vt & verberibus & catenis indiguerit, prout liuentes ipsius scapulae, & poplites etiam catenarū vestigia retinentes testari possent. Quùm q3 apud se ex charitatis officio in vinculis assèruaretur, è vinculis elapsam à se & suis per totā urbem iam quæri se vero lætari plurimum quod incolumis reperta esset. Quod verò de Lutheranis dicat, eam esse perpetuā

D ij illius

33 INQUISITIONIS HISPANICAE
illius insanientis cantionem, vt solent in-
fania correpti aliquo speciali themate per-
petuò debachari. Inuisant modò vincula
apud ipsum, percontentur etiam vicinos,
inuéturos se ita rem habere: precariq; eos
vt mulierem ab ipsorum famulis compre-
hensã ad se ad vincula reduci iubeant. Mu-
lierem ergo reclamantē, imò insanis cla-
moribus arcem implentem, asserentemq;
se nequaquã insanire, illum vero pessimū
esse Lutheranum, Lutheranorum omnium,
qui in vrbe essent, longe pestilentissimum,
qui eam ferro onustam tot flagris quotidie
cæderet. Illi, abortu affatim risu, per famu-
los comprehendi, vinciri & ad sua vincula
reduci iubent, hominis pietatem co-
laudantes, qui tam molestam curam, ci-
curandi furentem fœminam, subiret, ex-
hortantesq; vt deinceps eam melius custo-
diret, nè vinculis soluta easdē rursus turba-
cieret. Igitur artibus ac legibus suis ita ne-
glectis, hac vice amiserunt domini Inqui-
sitores eo tempore haud omnino malè,
eam ingentem capturam qua duobus
aut tribus postea annis, matura iam scill-
cet Ecclesiæ illius vindemia, potiti sunt
iam ad rem

Obseruandum præterea est in hoc sancto
tribunali actorem non esse eum, qui quem
quã detulit aut accusauit, sed Fiscalem. Is
recipit in se accusationes & actorem agen-
ti is qui accusarat, loco testis inseruit, sæpe
etiam solus. Eius rei sicut aliarum omniũ,
non est quod vllum præter eorum ipsorum
testimonium adferamus: superest vt
qui ius iudicet qua lege aut
iure id fiat.

CONFVTATIONES TESTIVM.

Tertio aut quarto
post hæc die, iube-
tur sibi reus ad di-
cta testiũ responsu-
rus. Adest etiã suus
aduocatus. Haud
est hic prætermittẽ-
dum, quòd cùm in

rectis iudicijs aduocati officium sit, vnà cū
suo reo, quem defendit, dicta testiũ ani-
maduertere diligenter, ex eisq; de præci-
puis responsionis suæ capitibus ipsum se-
riò commonere, ac in primis responsionẽ
ipsã industria sua cõficere, eoq; ordine dis-
ponere quo illius causa commodius adiu-

frapui
S. mayal

35 INQUISITIONIS HISPANICAE
uari possit, (ecquod erit aduocati officium
nisi hoc sit?) relinquunt miserum vincitum,
vt ipse prout possit, respōsionē solus mo-
liatur, nullius præterquam solius Dei ope
adiutus. Si quæras qui peruertat hac etiã
in parte sanctum tribunal eum morem
qui haud dubiè ex ipso naturæ iure fuit?
Habent quod respondeant aliud nihil, nisi
sanctum hoc tribunal non esse vt alia tri-
bunalia: & re vera ita est: neq3 enim ipsius
artes alicuius forent momenti, si reis qui
in eo sistuntur, libera ac integra maneret
ea defensionis suæ ratio, quã illis iura om-
nia permittunt. Atqui posteaquam vin-
ctus pro vt potuit, respondit, tum demùm
oportunè scilicet, adest illi suus aduocatus.
Is coram ipsis Inquisitoribus, tam circū-
spectè atq3 ipse nouit rem magni periculi
agessuro esse opus, ne ipse quoq3 in Inqui-
sitorios laqueos minus cautus fortè inci-
dat, indicat suo vincito quibus testimonijs
prematuro vehementius, quæ grauamina
aduersus eum comprobentur, qui testium
sint cōtestes, qui secus? vnumq3 remedium
superesse, videlicet vt ipse solerter diuinet,
à quonam sit percussus, vt, si fieri possit,
aduersus eū exceptiones, meditetur. Neq3
hic

hic oportet aduocatum, vltra id quod iam
 victo ipsi ex eisdem depositionibus à se
 per otium inspectis innotuit, multa garrir-
 re, quibus fortasse victus, veluti pet trā-
 sennam, alicuius rei commonescat: tantū
 eū monet, vt per dies aliquot (vt is cui otium
 abundè suppetat) conetur in memoriam
 reuocare, quibuscū forte habuerit ini-
 micitias, fieri posse, vt ex suis inimicis quis-
 piam sit, qui eum detulerit. Nāmq; si de
 inimicitia constare possit per legitimam
 quæstionē, hæc vna exceptio à dicēdis testi-
 monijs quodcūq; genus hominū in eo tribu-
 nali arceat. Monet etiam inficiari se posse
 testimonia, cum inter se non fuerint satis
 constantia, aut fuerint (vt dictum est) ini-
 micorum, si compluribus testibus probet
 contrarium eius, quod illi obiectum est, in
 frequenti vsu ac exercitio sibi potius fuisse,
 ac sæpe obstitisse ei negotio de quo est ac-
 cusatus. Videlicet hoc est summum auxi-
 lium quod ab aduocato suo expectare vin-
 ctus potest, atq; sic iubetur in suum carce-
 rem remitti, obtestante prius ex more suo
 Inquisitore, vt verum exponat: adhibitis
 etiam minis pauló inuerecundius, nisi ma-
 turè obtemperet, ex iure fore ab eo expri-

57 INQUISITIONIS HISPANICAE
mendum: quibus verbis haud obscurū exa-
nimis sœuerioris omen reus accipit.

Elapsis igitur tribus aut quatuor die-
bus ad reuocandum in memoriam, aut ad
diuinandum potius reo concessis, vocatū
in audientiam interrogant, an meminerit
rei alicuius, quam exponat? Indicante eo
de nouo quidpiam vel nō indicante, aduo-
catus ab eo quærit, an de testibus aut dela-
toribus quippiam diuinârit? Hic vincētus,
si alicuius rei hac in parte meminit, eam
exponit, petens vt videant, an forte dela-
tores sui fuerint illi aut illi, quibuscum si-
bi olim inimicitia intercesserunt, interce-
dantue eo tempore. Si non exactè diuina-
uit, perit tūm responsio tūm trium aut qua-
tuor dierum labor diuinandi, ipsiūsq; ac-
cusatio manet inconuulsa. At si rectè illū
diuinare contigerit, aduocatus ab ipso pe-
tens quibus exceptionibus aduersus eos
quos nominauit, possit agere, haud aper-
tè satis ei significat, se rectè diuinasse, quā-
do neque apertius ei licet. Exceptionibus
itaq; expositis, ac nominatis à reo testibus,
quibus eas comprobet, aduocatus veluti in
liberore iam arena versans, suscipit earum
quæstionum habendarū curam. Solet etiā
pete-

petere à reo aduocatus, an ad se exactè purgandum probare possit, amicum ac familiarem fuisse monachis, præcepta ac ceremonias Ecclesiæ Romanæ diligenter obseruasse: Confessione auriculari ac comunione, hoc est participatione panis Missatici frequenter esse vsum, Item imagines & cruces, quoties datæ sint obuiam, prosequutū fuisse ea ueneratione, quæ Luteranæ hæresis suspicionem remouere ab eo possit. Breuiter, an in vniuersum probare possit contrarium de se eius, de quo est accusatus. Quod si ad hæc omnia probanda sese offert, Inquisitor solenni iuris actione pronūtiat se eum admittere ad hæc intra nouem dierum spatium comprobanda, cuius rei cura, nominatis ab ipso reo testibus (vt paulo ante diximus) aduocato in totū cedit. Beneficium hoc sese purgandi haud conceditur omnibus, sed ijs tantum, de quorum criminationibus conformia ac sibi vndiq; constantia testimonia nō fuerint. Iis enim de quoru delationibus testimonia sunt conformia, nullum in his purgationibus præsidium patet, tantum admittuntur ad eas in teste exceptiones de quibus supra.

59 INQUISITIONIS HISPANICÆ

Quum ad hunc rerum suarum statum reus deuenerit, persuadeat sibi oportet, Deum ad explorationem puti puri, fideiq; suæ illum perduxisse. Etenim si ad præsens periculum corporis effugiendum in animû induxerit in eius generis purgationibus præfidiû quærere, fieri fortassis poterit, ut quod ad Romanæ Ecclesiæ subiectionem, eiusq; idololatrias attinet, apud sanctum hoc tribunal perpurgatus maneat: verum pro comperto habeat, apud illud Dei tribunal creaturis omnibus reuerendum, atq; in veræ suæ Ecclesiæ iudicio, sæcus fore. Itaq; operæpretium erit ut eiusmodi virtus etiam atq; etiam videat quod agat, & animum suum atq; suæ captiuitatis causas hoc in loco perquam diligenter exploret perpendatq;. Si enim Dei gloria & veritatis ipsius ingenua confessio captiuitatis suæ causæ sunt, dum abiurato Christo & sanguine testamenti cõculcato atq; abnegata ea veritatis luce, ad cuius communicationem Deus ex ignorantia & peccati tenebris eum transtulerat, maledictis ac dånatis istis rationibus sæuitiam hominû vitare velit, effugiet fortassis (ut diximus) impendens tormentû, recuperata etiã hominum

ARTES ALIQVOT DETECTAE 60

minū gratia : at vero pro certo sciat nequa
 quam euasurū se acerrimū Dei iudicium,
 cuius veritati renuntiavit, quiq; occiso
 corpore potestatem deinde habet animum
 in perpetuas & omni solatio vacuas tene-
 bras detrudēdi. Verūm si aliquis pro gloria
 dei proq; salute sua zelus in eo est reliquus,
 ac Redēptoris sui authoritas apud eum ali-
 cuius est momēti, dicentis, Qui me abnega-
 uerit corā hominibus abnegabo & ego ipsū
 coram patre meo cælesti: eum verò qui me
 fassus fuerit corā hominibus, fatebor & e-
 go ipsum corā Patre meo cælesti & ipsius
 angelis &c. ab ea vna authoritate veluti à sa-
 cra ac firma anchora in ea hora totus pen-
 debit & tēporariæ salutis medijs omnibus à
 suo aduocato ipsiq; iudicibus hūc sibi obla-
 tis ex animo atq; ex ore, abdicatis (vt pote
 quibus citrà iniuriā créatoris sui & animæ
 suæ certū exitiū assentiri nō possit) exhibe-
 bit perspicuā ac dilucidā fidei suæ cōfessi-
 onē, millies se beatū arbitrās, quē in eū tē-
 poris articulum deus deduxerit, quo pro no-
 mine Seruatoris sui Iesu nō nihil afflictionū
 pati possit, terreno suo domicilio, idest cor-
 pore infirmo ac caduco, pro adeò felici ac
 illustri causa in gloriā tōditoris sui & Ecclē-
 siæ suæ ḡdificationē disrupto dissectoq;.

61 INQUISITIONIS HISPANICAE

Ista enim maledicta salutis media quæ à Sancto illo totius iniquitatis tribunali in hac audientia reis, ex misericordia scilicet crocodillea offerri solèt, nequaquam eo cōsilio hic à nobis referuntur, vt per ea salutis suæ pij consulant, quin potius vt ea nouerint, atq; execrentur? & vniuerso orbi innotescat, quomodo Sacrosanctæ Inquisitionis studia, molimina, institutâq; omnia in eum modò scopum collimentur, ad dei cingendum videlicet in æternum & corporis & animæ interitum, eum quem inter sæuas & sanguine filiorum Dei perpetuò mandentes manus acceperint, si quidē diuinæ luci renuntiauerit: sin secus, corporis tantum, in quod solū, in ijs qui serio Deum timeant, sauiendi potestas illis est concessa. Vincito post hæc in suo ergastulo per menses aliquot pro arbitrio patrum quiescere permisso, eum ad agonem rursus vocât, cui Inquisitor primum dicit, testes quos in suâ purgationem nominauerit, iam esse auditos, videat proindè habeat nè adhuc quicquam quod pro se dicat, an velit porrò iâ concludere. Adhibet deinde importunam illam suam adhortationem, vt verum dicat, eis enim nunquam fuerit satis dictum.

Vin-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 62

Vinctus ad hæc respondet, prout rerum suarum status consulit. Multi adhuc solent iterum atq; iterum interrogari, responsionum iam ab ipsis exhibitarum verbis singulis, argutissimis cauillatoribus argumenta sine fine suppeditantibus. Reo porro concludente, Fiscalis quoq; concludit: atq; ipsi postea Inquisitores cum suis consultoribus atq; assessoribus quum libet, & quomodo libet, sententiam ferunt, theologis, monachis, & clericis, quicquid ad doctrinam & fidem spectans reus dixerit, prius expendentibus, ac ad suam ipsorum censuram reuocantibus. Qualificationem doctrinae id vocant. Ibi, si abunde probauit reus sua illa purgatione, nihil sibi comercij vnquam fuisse cum Christi Euangelio, (quas communitatis prorsus genuinis rerum nomenclaturis Lutheranas hæreses vocant) aut eum ex integro absoluunt, aut, quod frequentius accidit, iudicium aut mitigant, aut aggrauant pro ratione eius suspitionis, quam reus in eorum animis reliquit, eo tamen semper obseruato, ne ex ipsorum manibus quisquam euadat, & si pari cum eis impietate certauerit, qui immortalibus ac imperpetuum indelebilibus in cute residentibus

63 INQUISITIONIS HISPANICAE
 bus vrbicibus non testetur, in sanctæ Inqui-
 sitionis vnguibus plusquam leoninis se fu-
 isse aliquando. Vestigia vnguium sunt bo-
 norum proscriptiones in fiscum, perpetui
 aut temporanei carceres, vestis lutea ru-
 bra cruce insignita, Sambenitus vulgo di-
 ctus, perpetua demùm ad omnem poste-
 ritate infamia, quam nulla ætas tempus-
 uè abolere possit: de quibus infra suo loco.
 Si vero reus in constanti fidei confessione
 permanserit, aut constanter inficiatus fue-
 rit dicta testiũ cõstantia aduersus se, in quo
 tamen nõ exceperit, torturis adiudi-
 catur, de quibus iam dicemus.

SENTENTIA AD TORTV-
 RAM ET EIUS EXEQVITIO.

Scilicet

Vra quidem & pene
 miserrima ab initio se-
 per fuit (lector huma-
 nissime) piorum (mo-
 do cum impiorum, in
 hac vita prosperitate
 cõparetur), conditio,
 deoq; rem gratã (iuxta

Christi apud Iohannem uerba) se prestare arbi-
 trantur, qui eos quauis fere de causa interfecerint
 nouosq;

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 64

nosq; quotidie illos irretiendi laqueos machinamur, quod aliqua ex parte prius satis comprobauimus. Et quanquam quæ hæcenus narrauerimus, eiusmodi sint tum iniquitatis tum fraudis, ut ingenuis atque iure, ratione & æquitate regi cupientibus populis intollerabilia merito uideantur, tamen eorum quæ deinceps narraturi sumus comparatione, non modo utcumq; ferri posse, uerum etiam humanitatis & æquitatis plena apparebunt. Excedunt enim omnem barbaricæ imò & omnem belluinâ feritatem, neq; ad aliud quantumuis truculentum ingenium eam quisquam rectè referat, quàm ad illud ipsum quod ad uivum referunt & ex quo re uera proficiscuntur Diaboli scilicet nihil in humanis rebus neq; in omnibus porro, quæ uideri datur, monstruosum hoc ac diabolicum planè truculentie exemplum exæquante. Obdure scat ergò, humanitatisq; teneritudinem tantisper deponat necesse est humanum cor, si quæ sequitur sicis oculis audire uelit, dum accedentes propius ad hanc truculentie officinam ubi miseri homines leuissimis sepe de causis, quam sæpissimè etiam innocentes excarnificantur, detracto sanctitatis uelo, quod adeò perniciosè orbi hæcenus imposuit, eam, qualis est, spectandam omnibus proponemus.

Igitur lata sententia, si reus torquendus non est, non accersitur amplius, quousq; in die theatricæ illius pœpæ (quo in publicum spectaculum auditari sententias,

65 INQUISITIONIS HISPANICAE
ac è vestigio supplicia quisq; subiturj, vincti omnes educuntur, de quo infra suo loco) cum aliis exit, nisi omni noxa absolutus fortè sit, ac innocens declaratus, tum enim observatur adhuc in ipso carcere vsq; ad biduum triduümue post illam pompam, vt inter reos alios is quoq; exisse vulgo videtur. Hoc ex sacro etiam artificio fit, ne ipsi temerè àc citra sufficientem accusationem quenquam comprehendere existimentur, quemadmodum & ipsi vinctis saepius inculcare solent, dum eos, vt ea indicent quæ ipsi cupiant, hortantur. Sancto tribunalì nullæ in vinctos suos iniuriæ sunt iniuriæ. Ex istis nonnullos, quos certis ac occultis de causis fauore prosequi statuerunt, biduò aut triduò ante illam pompam liberos domũ remittunt, sparso in eundem finè ab eis rumore in uulgus, falsis eos testibus fuisse accusatos: sed facile deprehendit artificium, qui nullum ob id negotij testem falsum (in quos alias seuerissimè animaduerti solet) supplicio affici uidet. Quem verò torqueri decreuerunt, quum ipse minus cogitat, adduci in audientiam iubent, ibi Inquisitores omnes, aut eorum maior pars, sedent pro tribunalì: adest etiam ouicula mox excorianda

RTES ALIQVOT DETECTAE, 65

andæ pastor, Prouisor scilicet aut Vicarius, qui ex officio pastorali (vt supra diximus) & sententiæ & torturis ipsis interesse debet.

In hac audientia dicunt reo, causam ipsius vniuersam inspectam ab illis dominis & eorum consultoribus, atq; examinatum esse, qui pro compertoprehenderint, ipsum, veritatem ex integro manifestare noluisse: atq; idcirco eos decreuisse, vt torturæ quæstionibus cum ipso agatur, quibus veritatem ab inuito exprimant: ob idq; etiam atq; etiam hortari ipsum, vt ultro eam exponat, si velit torturæ non exponi. Hanc denunciationem committatur horrendæ comminationes, verba tragica, vultus deniq; ad mulam seueritatē cōpositio. Referunt illi torturæ genera, quoad possunt, atrocissimè, vt summū illi terrorem incutiāt. Fatente reo quicquam, vel diffitente, ad torturam porrò est eundum. Itaq; accersito arcis custode, iubent, vt in conclaue torturæ, reum ducat. Illud vt plurimum solet esse antrū quoddam subterraneum, ac per obscurū, ad quod multis ostijs prætergressis, (nè eorum, qui ibi torquentur, gemitus, ac magitus exaudiri alicundè possint) peruenitur. In eo est erectum tribunal, vbi

Inquisitor, & Prouisor, & scriba sedent ad
 spectaculum anatomiae, eius qui illuc in-
 troducitur. Accensis luminibus & ingres-
 sis tragicediae personis, carnifex qui alios
 omnes intus iam expectat, inter omnes
 alios est spectaculo & contemplatione di-
 gnus. Is totus est coopertus nigra veste
 ex lino ad pedes longa astricta, vndiq; ad-
 haerente corpori in earum morem, quibus
 uti solent ij qui ob superstitionem die Iouis
 magni seu sancti, sese flagris caedunt in com-
 pluribus, aut ferè omnibus, papatus locis.
 Caput habet velatum ob lógo nigroq; ca-
 perone quo faciem totam contegit, relictis
 duobus modò paruulis ad visum fenestrel-
 lis. Hæc omnia eò tendunt vt maiore ter-
 rore concutiatur animo ac corpore misel-
 lus, hac imprimis diaboli alicuius imagi-
 ne, cuius manibus torqueri debet. O fan-
 ctas artes, Dominis igitur pro tribunali
 sedentibus, nouis adhortationibus vinc-
 tui moneri incipit, veritatē vltro vt exponat
 sin minus, si in tortura (id quod multis eue-
 nire solet (brachio, aut mēbro quopiam
 fuerit fractus, vel etiā obierit, (neq; enim
 mitius agere decreuerunt) sibi fore impu-
 tandum, Hac vna cōmonefactione liberi
 iam

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 67

iã sunt ac tuti in cõscientia corã Deo & ho-
 minibus, suo iudicio sancti patres, insõtes-
 que ab omni dãno, quod patiẽti in tortura
 obtigerit, etsi in ea moriatur, vel innocēs &
 ab õni culpa immunis. Inter acres tũ comi-
 nationes tũ obiurgationes, exui eũ suis ve-
 stibus iubet, etiã si mulier sit, vel virgo quæ
 piã honestissima ac pudicissima, cuiusmo-
 di, cõplures habere solẽt in ea carnificina,
 quib9 cõspici nudas corã ipsis, vel illis ipsis
 tormẽtis durius præ pudore tormentũ fuit.
 Si quidem impij isti nullo vel humanitatis
 habito respectu, uel etiã vllius honestatis
 (etsi ob aliud nihil foret quã obtẽtu barba-
 rũ suarũ & ob longarũ vestiũ, a cõnomis sã-
 ctimoniz quod præ se ferunt, quando neq3
 Deo neq3 piarũ matronarũ & virginũ hone-
 stati quicquã ex sũma sua illa barbarie defe-
 rendũ putãt) expoliari eas faciunt ad ipsas
 vsq; interulas, quibus postea sublatis (sit ver-
 bo venia) ad pudẽda vsq3, stricta linea femo-
 ralia illis induũt, denudant deinde brachia
 vsq; ad humeros, ac si quib9 excarnificatu-
 ri eas sũt, torturẽ, nõ possẽt camisiã penetra-
 re, vel femoralibus quã camisia ipsa, me-
 lius quæ nudari dispudet, forent occultan-
 da. Hic ostẽdunt illã inanem voluptatẽ, quã

ex illo fœdo spectaculo percipiunt immū-
 di ac impuri cælibes, scilicet amittere se
 nolle, & si tanto & dolore & pudore piarū
 fœminarum, quæ ibi torquentur, illis con-
 stet. Neq; hic deerat cur audita cognitaq;
 istac immani impudentia dominorum
 istorum patrum fidel ab vniuerso populo
 tam papistarum quam non papistarum, vt
 commune quoddam pestiferum malum to-
 to orbe exterminarentur, quorum aut vxor-
 res aut filiæ, quarum honestas atq; pudici-
 tia esse illis debet magnopere commenda-
 ta, in illorum, vndiq; impuras manus aut
 deuenerunt, aut iam sunt, aut deueniēt for-
 tasse aliquādo probrosā eiusmodi cōtumeli-
 am accepturæ. Atqui vt ad institutū redea-
 mus, exuto vestibus suis vincto, viro aut fœ-
 mina, vnisq; per paruis femoralibus pu-
 denda contecto, innuunt carnifici, quo ge-
 nere torturæ in miserum, vti debeat: nanq;
 vel in istud quoq; est illis certa ars, certo-
 rum cū signorum tum verborum, & cer-
 monis peculiari genere, quibus & iudices
 & carnifices cæteri; eius maledictæ offi-
 cii ministri se inuicem intelligunt. Tortu-
 ræ genera quibus patres fidei edocere fidē
 suam consueuerunt, sunt complures, neq;
 omnia

ARTES ALIQVOT DETECTAE 69

omnia vincit vnus nosse potest. Vsitiora
 verò sunt, Garruchæ seu trochelæ, neruo-
 rum & aquæ, ignisq; de quibus singulis suo
 loco. Hic rursus nouis commonefactioni-
 bus ac obtestationibus vincitum admonet,
 vt & de se & de alijs sibi notis indicet, quod
 nouerit: atq; has inter obtestationes, quem
 garruchæ tormêto destinarût, eius manus à
 tergo reuinciunt certo orbium numero, ad
 octo videlicet aut decem. ex iussu ipsius In-
 quisitoris singulis vicibus carnifice cordam
 circum manus fortiter obducente, nè nihil
 non videatur iubente iure ipso ac seruata
 omni æquitate fieri. Hanc primam ad tor-
 turam vincitionem nouæ obtestationes ex-
 cipiunt, secundum quas, vltra prædictum
 colligationem manuum, obligantur illi si-
 mul pollices alia corda tenuiore, idq; acri-
 rer. Deinde duas hasce cordas manuum
 scilicet & pollicum ad camelum quendam
 ibi ex Garrucha aut trochlea pendentem
 alligant. Immituntur deinde pedibus præ-
 graues compedes, si vincitum eas non ad-
 fert, ijsque addunt ferri massam quandam-
 25. pondo prima vice, quæ a compedibus
 inter ipsos pendeat pedes. Vincito in hunc
 modû adornato adhortationes ac obtesta-

70 INQUISITIONIS HISPANICAE

tiones repetuntur, atq; inter has cantiones carnificis opera incipit in altū sustolli, scribæ & Inquisitoris obtestationibus carnificis operā commitantibus. Capite ipsā trochleam contingente vinctō, eum rursus monent, vt indicet &c. illico inde deponendus, si obtemperet: sin minus, tantisper ibi futurum donec exponat quod ab eo petitur. Postquam verò diutius sic pependit nihil fassus, iubent eum infernè deponi, addiq; ad pedes priori ponderi libras totidem, sicq; rursus in sublimè attolli cōminantes ibidem moriturum, nisi apperiat quod ipsi scire ab eo cupiunt, præcipientesq; carnifici, vt eum diu in aerem detineat pensilem, vt grauitate ponderis à pedibus pendentis membra omnia atq; artus vltra modum distendantur. Inter eos clamores ac gemitus, quos ex vehemēti omnium membròrum cruciatu vinctus edit, ipsi quoq; vicissim vociferantur, vt veritatem prodant. alioqui fore vt indè præceptum detur. Neq; deest comminationi factum, ipso enim constanter perseuerante, præcipiunt carnifici vt remisso fune eum inde præcipitet, atq; in medio aere repente rursus retēto fune prohibeat casum, quo
facto

ARTES ALIQVOT DETECTAE 71
facto iuncturæ omnes patientis, cum brachiorum tum crurum, ingentibus cum doloribus, auulsis à se inuicem membris, dissoluuntur, pedum pondere ex repentina casus prohibitione, vehemētius atq; acrius totum corpus distendente.

Neq; hîc cessatur. Nouis enim & adhortationibus & comminationibus, nisi pareat, pondus à pedibus tertio augetur, ac semimortuo in sublime ferri iusso, doloribus addit contumelias, vocitantes carnem, hæreticum, qui veritatem tanta pertinacia occultet, atq; demum ibi moriturum. Quum verò vinc̄tus in medijs doloribus Christum inclamat, qui opem tam immaniter pro se torto ac planè moribundo ferat (vt omnes, qui pro ipsius veritate torquentur, sanè agunt) sannis ac scormatibus eum deridentes, Iesu Christe Iesu Christe, (inquiunt) sine nunc Iesum Christum, & veritatem patefac. Qualem inclamationem Christi edis? fateare quod petimus. Enimvero apparet, quam sint eiusmodi blasphemix illarum affines: Eliam iste inclamat: Deo fidit, eripiat eum nunc, si velit, dicit enim se gnatum Dei esse.

72 INQUISITIONIS HISPANICAE

Hic sanè haud desinunt patres fidei perspicuum testimonium edere, Christum ipsum esse, cui in hac controuersia bellum inferât, cuius nomen ab ijs qui propter ipsum patiuntur, inclamatum, adeò odiosum, molestum, deniq3 auditu intollerabile illis sit.

Si quando patiens se indè petit deponi indicaturus quicumque, indicetq3 nò nihil, eo factò torturam ipse sibi adauget, tū enim incipere depromere existimatur: quare eo dicendi finem faciente adhortationum, comminationum, & torturæ demum ipsius initia & ipsi repetunt, in sublime rursus ferri præcipientes ac secundo indè dari præcipientem, modo superius dicto. Tortura hæc vt plurimum protrahitur ab hora diei nona ante meridiem, ad duodecimam, aut à meridie primam. Quùm verò finem facere libet patribus, carnificem ipsum simulatè interrogant, habeat nè ibi parata aliarum torturarum instrumenta? vt ex præteritis tormentis semimortuo nouum terrorem addant. Carnifice se ea non attulisse respondente, iubent ei vt insequentem diem ea paret, curetq3 ne nihil desit. Videamus (inquiunt) an ab isto poterimus veritatem extorquere. Vinctū vero

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 73

vero ipsum toto corpore confractū, sic dis-
cessuri consolantur, scilicet his verbis, Sa-
tis nunc. Ab hac tamen hora ad lucem
crastinam videto vt in memoriam reuoces
quod indicaturus es, alioqui in ipsa tortu-
ra moriere. Neq; quod ferendum tibi su-
perest, ei quod haecenus tulisti, simile esse
existimaueris. Itaq; egressis illis, carni-
fex brachiorum & crurū iuncturas (quoad
potest) misero compingit, indutumq; suis
vestibus in ergastulum suum reducunt, aut
portant potius pedibus nullo modo consi-
stere valentem, saepe etiam ex cruribus aut
brachijs trahunt inhumaniter satis. Hic
etiam custos carceris vt humanitatis legi-
bus sola ceremonia rei aut facti vacua sa-
tisfaciat, vincto dicit, accersendum fore
medicum, si sit opus.

Quem torquere amplius nolunt, bi-
duo aut triduo post ad audientiam vocāt,
cumq; è suo ergastulo ad audientiam itu-
rū, ante ostium conclauis vbi torturae fiunt,
transire faciunt, vbi carnifex se videndum
in illa, quam diximus, diaboli persona cō-
sulto exhibet, vt vel in ipso transitu præte-
rita tormenta ex illius visu cogatur vinctus
delibare. Audientiam ingressus inquisi-
torem

74. INQUISITIONIS HISPANICAE

torem & Prouisorem & scribam in eorum tribunali iam sedentes videt, qui veteribus adhortationibus & obtestationibus suo more ei suadent, vt verum dicat, quod si neq; hac vice quicquam extorserint, iubent eum in suum carcerem remitti. Si vero aliquid tum indicat, vrgetur pressius, atq; eiusmodi esse potest quod indicauerit, vt ad torturam inde deduci iubeant, ab eo amplius extorqueri posse existimantes.

Quem verò torquere amplius constituerunt, tertio die quum iuncturarum dolor est vehementissimus, ad audientiam vocant, ibiq; & obtestationes & atroces minæ renouantur, vt scilicet hæreses reuelent, eos etiam quibuscum eis de rebus aliquando egit, eos item, quos nouit eius esse sententiæ: sin minus, and torturas se accingat in quibus si quid incōmodi in corpore acceperit, moriaturuè, sua culpa id futurum. Quod si constanter adhuc in sententia perseverat, per carceris custodem ad torturam reduci iubent, vbi sedentes, vt supra dictum est, pro tribunali vincum suis vestibibus exutum, eadem nonnunquã torturæ ratione, qua prius, illum exercent, aucta nihilominus hoc modo. Pendente ex manibus a tergo

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 75

tergo reuinctis, è trochlea reò, vt supra diximus, tenuibus, sed fortibus cordis, vtrūq; femur simul circumligant, deinde pari ratione crura ad medias tibias, tum ligno quodam singulis inserto cordis inter ipsa crura eas pro arbitrio adstringunt adeò acciter, vt cordis in ipsa patientis carne abditis, nouus isq; vehementissimus cruciatus misero addatur. Exigit in hac tortura vincus tres aut quatuor horas pro Inquisitionum arbitrato, quæstionibus, obtestationibus, probris & fannis interea non cessantibus.

Quim uidetur, alios hac vice aliud torture genus experiri cogunt, quod, etsi alijs tribunalibus in scelestos homines sit quoq; usitatum, tamen, singulari addita seuitia, sanctum tribunal merito sibi proprium fecit. Illud Burri seu aselli uulgò uocant, nos aquæ & neruorum supra appellauimus. Apparatur verò in hunc modum. Est scamnum ex solido ligno, superiori tamen parte excauatum in canalis formam, adeò vt iacentis in dorsum hominis sit capax. Ea pars quæ dorsum excipit, baculum quendam teretem transversum habet, qui iacentis dorsum recipiens canalem ipsum contingere non sinit.

76 INQUISITIONIS HISPANICAE
nè qui ibi est torquendus ullam vel in Bur-
ro requiem habere possit . Scamnum verò
ipsum sic est loco suo adaptatum, vt ei, qui
in illo torquendus imponitur, capite sint
pedes altiores . Imposito in eo loculo in
hunc modum torquendo, fœmorum, cru-
rum ac brachiorum mediæ fistulæ seu can-
næ duris sed tenuioribus obligantur nervis,
quos postea palis intercercis paulatim cõ-
stringunt, quousq; nervi ipsi in patientis
carne abditi, & ossa ipsa fere attingant, &
aspicientis conspectum omninò effugiant.
Additur præterea tenuissimum quoddam
ex lino velum, quod super iacentis os exte-
sum nares quoq; obturat, vt ore aquam ex-
cipiente, respirationem per nares cohibe-
at. Deinde instillatur in os per velum aqua
ad certam mensuram, pro iudicum arbi-
trio, quæ non guttatim sed ad fili modum
in iacentis os ex sublimi decidens, tenuissi-
mum velum faciliè in imum guttur secum
trahit. Dicas hîc miserum hominem mor-
tibundû in eo esse agone in quo extremos
spiritus mox exhalaturi, esse solent, nisiq;
huic respirationis præsidium nemo prohi-
bet, illi nullus est respirandi locus, os aqua,
nares velo impediente. Quùm verò ex imò
gut-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 77

gutturē velum extrahitur (id verò sæpè fit
vt ad quæstiones respõdeat tortus) aqua &
erore madidum, viscera misero conuellit
dixeris: atq; hoc modo exigit in torturã
patiens quantum temporis ipsi volunt, a-
traciora semper illi comminantes quàm sit
perpeffus, ac demum in ergastulum reduci-
tur.

Si in tormentis adhuc progredi patri-
bus libet (fieri enim omnia ex libito neces-
est, vbi iuri & æquitati nullus est reliquus
locus) mense vno aut altero tardius aut ci-
tius, pro vt videtur, torturã acrius remis-
fiusuè iterantur, alijs semel tantum, alijs
bis, ter, quater, quinquies, sexies, ad tor-
turam reuocatis. Torqueri alij solent alio,
& huic tribunali peculiari, torturã genere,
quod ignis vocant, breuiore quidem de-
scriptione, at cruciatibus & doloribus nõ
item. Adferri iubent prægrande quod-
dam prunarium ferreum ignitis plenũ car-
bonibus, ad quod admoueri faciunt tor-
quendi hominis pedum plantas larido pe-
runctas, vt ignis calor penitus possit pe-
netrare.

Quando omnia iam crudelitatis instru-
menta sancti tribunalis & acuerunt & he-
beta-

betarunt, neq̄ a vinc̄to quicquā amplius
 extorquendi est vlla spes, sinunt eum ad
 modicum temporis conquiescere. Postea
 in audientiam vocatum interrogant, in-
 quirunt, & requirunt nouo interrogandi
 ordine ac modo, verbis singulis eorum quæ
 antea dixerit, materiam cauillandi suppe-
 ditantibus. Quæstiones istæ eo artificio so-
 lent esse compositæ (quoniam in hisce unis re-
 siduum uidetur esse Inquisitoria spei, ac proinde sum-
 mo sunt conflata artificio) vt concessa altera, &
 alterâ cōcedere inficiariq̄ oppositâ necessē
 sit. Patres enim fidei sunt dialectici mirabi-
 les & argutissimi sophistæ in sua arte ac fa-
 cultate, neq̄ ingenio in ea palæstra exer-
 citatissimo studium deest, quo indefessō
 & pertinaci labore eas quæstiones cudunt
 quas non conceptas modō mente, verū
 etiam, ne quid excidat, interrogaturi per
 eas vinc̄tum, scripto adferunt, habentq̄
 præ oculis. Itaq̄ si interrogatus attentis-
 simè cauendi studium nonnihil remiserit,
 impossibile est in eorum laqueos non in-
 cidere. Præsidium hīc fuerit vnicum, eorū
 quæ apud eos antea deposuerit exar-
 cta ac recens memoria: frustra enim pe-
 tet sibi ea legi, quoniam aut non legent,
 aut

aut si legent, summa perfidia. Quod si memoriam non satis fedit, ad ea quae antea dixerit, referre se obturatis oculis respondeat, neque in disputationem cum eis se trahi sinat. Quod si ex illis ipsis quae antea fassus est, alia, quae aut ignoravit prorsus, aut certe non dixit, sua illa dialectica illi deduxerint, etiam atque etiam videat, quo pacto sibi fuerit respondendum, ut neque nouum sibi induat laqueum, neque prodat impiè Dei veritatem. Tutius demum erit rotundo hoc responso fila omnia illis praecidere, se videlicet neque disputandi artes didicisse, neque in disputationibus argutioribus fuisse exercitatum. Ad eò sunt in ijs disputationibus & quaestionibus mirabiles artifices, captiosi, ac simul molesti atque improbi, ut haud semel accidat hac vna ratione extorquere eos, quod nullis torturis aut cruciatibus potuerunt.

Comprehenderant Hispali ob religionem piam quandam matronam, quam, combusto marito viro pijsimo, paulo antè viduam fecerant. Verùm quia quod illa fassa fuerat vel in ipsis torturis, quas acerbissimas ab eis tulit, non erat satis, ut ob id,

iuxta

80 INQVISITIONIS HISPANICAE
iuxta illorum placita, aut combureretur
aut porro spoliaretur bonis: si vero fateretur,
se non ignorasse, Ecclesiam Romanam
contrarium illius, quod asseruerat ipsa, de-
creuisse, id vnum satis foret ad illam eis bo-
nis exuendam quæ ad uiduitatē suam, neq;
citra paupertatem transigendam, sibi erat
reliqua, in hac porro audientia cauillarum
eiusmodi improbitate potius expugna-
tam quam circumuentā, ad illud fatendum
demum adegerūt. Quum enim videret, tā-
tæ oportunitatis nullum alioqui finē fore,
Sciebam (inquit) Romanam Ecclesiam
ita statuisse, sic ergo scribite & me demum
missā facite, deq; me & rebus meis prout
libuerit iā cōstituite. Illi ad lātum hoc res-
ponsum muti, eodem modo scribunt, neq;
enim aliud inquirebant. Quod vero res ita

habeat aut nō habeat, quid ad ipsos,

modò vincētus illud fateatur, &

ipsis cedant spolia vnde-

cūq; & qualiacūq;

ca fuerint?

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 82
 ALIAE ARTES INQVIRENDI
 ET OPPVGNANDI VINCTOS,
 VT EA FATEANTVR, QVAE IN-
 QVISITORES SSCIRE EXPEDIT.

*T*orturarum violē-
 tia & sophisticis ac
 que argutis artibus
 modo dictis, vincto-
 rum pertinacia &
 calliditate frustra-
 tis, vt ipsi putant,
 ad alias potiores

artes ac fila Patres conuertuntur, in qui-
 bus qui præcellit, dexteriusq; versatur stre-
 nuissimus, ac proinde supremo loco di-
 gnus in factò officio haberi solet. Cùm eo,
 quem circumuenire statuerunt spe violen-
 tiæ (vt modò diximus) frustrata, ostendunt
 se lenes, misericordes, charitate plenos,
 qui eius calamitate & afflictione quàm te-
 nerrimè tangantur. Plorant cùm eo, obse-
 crantur, consolantur, consulunt, finguntq;
 arcanum quoddam consilium, quo ex ea
 calamitate emergat, sibi dare, quod nisi pa-
 renti, fratriue aut deniq; coniunctissimo
 amico daturi esset minimè, & id genus alia

F

com-

SI INQUISITIONIS HISPANICÆ
complura. Hac arte frequentius vti solent
cum eis, quos simplices minúsque calli-
dos animaduertunt, sed cum fœminis in-
primis quæ, vt plurimum, tanta haud pol-
lent astutia, quanta ad deprehendendum
crocodili lachrimas esset opus. Igitur vi-
ctus quum tanta humanitate se prosequi
Inquisitorem viderit, pro indubitato ha-
beat maiore tû visus acie, perspicaciorèq;
iudicio sibi esse opus, vt quò tendant illæ
fictæ blanditiæ, tempestiuè possit depre-
hendere, certus meras esse nugas atq; affe-
tationes, sub quibus lateât captiosi laquei,
cibus, muscipulæ. Id exemplis (quâdo tot
supperunt) melius ostendemus.

In illo primò incendio, quod ob religi-
onem Hispali octo aut nouem ab hinc an-
nis fuit excitatû, inter cõplures alios cap-
ta fuit pia quædam matrona cum duabus
filiabus virginibus & nupta iam ex sorore
nepte. His torturas omnis generis constân-
tia planè virili superantibus, quibus, vt cõ-
fratres in Christo perfidiosè indicarent, ab
eis quærebatur, & in primis vt alia aliam
deferret, dominus Inquisitor nugatoria illa
sua pietate vehementer commotus erga
miseras illas fœminas, accersit sibi alterâ
filia-

ARTES ALIQVOT DFTECTAE 83

filiabus ad audientiam iubet. ibi solus cū
 sola orationē consolatoriam opportunam
 sanē neq̄ breuem nimis instituit. Ea finita
 puellam in suum carcerem remisit. Hoc
 ipsum iteravit postea per dies aliquot, sin-
 gulis videlicet diebus aduersascēte iam
 die eam ipsam ad se adduci faciens, ibiq̄
 detinens, edocens modò quantopere de
 ipsius afflictionibus doleret, modò alios iu-
 cundos & vrbanos sermones intermiscens
 familiariter plus satis. Hæc omnia (vt euē-
 tus ipse docuit) eò tēdebant, vt posteaquā
 puella ouina simplicitate sibi persuaderet
 eum calamitate sua verè atq̄ ex paterno
 animo affectum, consulturumq̄ vt paren-
 tem quæ è re & salute sua, matris, & sororū,
 foret, in illius fidem se totam conijceret.
 Itaq̄ exactis in ea familiari confabulati-
 one diebus aliquot, in quibus iam ipse cum
 ea plorauerat illius calamitatem, ei q̄ edi-
 diderat omnia commiserationis argumen-
 ta, quibus de earum ærūnis se affectum te-
 staretur, atq̄ item omnia bonæ voluntatis
 indicia ad eas quoad posset, depellendas:
 quum (inquam) agnouit lupus sagax puel-
 lam iam deceptam, suadere ei incipit vt &
 de se, & de matre & sororibus & amitis, quæ

84 INQUISITIONIS HISPANICAE

nondum erant captæ, indicaret, iureiurando ei pollicens ut si bona fide aperiret ipsi quicquid ea de re nosset, initurum se rationem qua omnibus illis malis occurreretur, & ad suas domos eas demum remissurum. Puella, ut erat simplicissimo ingenio, Patris fidei promissionibus & suasionibus allecta, incipit sanctum dare cani, & porco exponere margaritas, nonnulla ad piam doctrinam pertinentia, quæ inter se conferre erant solitæ, illi declarans. Accepto fili capite, Inquisitor egressum ipsum é labyrintho dextere prosequi cœpit, puellam ad audiëntiam sæpe vocans ut iuris ordine ea quæ deponerent, exciperentur, *illi usq; persuadens eam demum iustam rationem fore, qua malis omnibus medendum esset.* In postrema audientia renouat illi promissiones omnes, quibus antea ei fuerat pollicitus libertatem &c. At quo tempore puella expectabat præstanda promissa, Dominus Inquisitor cum suis a seclis, animaduersa artis virtute, qua, quod tormētis antea non potuissent à puella exprimitur, iam ex parte essent assequuti, ad ea exprimenda quæ putabāt superesse, tormentis cum ea rursus agere decernūt, quæ & tulit omnium sæuissima ad trochleam
scilicet

RTES ALIQVOT DETECTAE, 85

scilicet & ad Burrum, quousq; veluti in tor-
culari ab ea expresserunt quas venabantur,
tùm hæreses scilicet, tum personarum de-
lationes: detulit enim præ ingenti crucia-
tu puella & matrem & sorores & complu-
res alios, quibus captis & postea tortis, cū
puella porrò ipsa igni fuerūt tradditi.

Hæc eadē puella edidit postea illustri-
simū quendā actum in fidei suæ testimoniū.
Is fuit, quòd in theatro illo solenni, in quo
in publicum spectaculum cum alijs eiusdē
fortunæ educ̄ta fuerat, audita sua sentētia,
in qua damnabatur ad rogum, cum ad lo-
cum suum, è loco vbi sisti solet damnatorū
quisq; sententiam suam auditorus, reuer-
teretur, ad amitam suam veniens, à qua
institutionem in fide acceperat, pro cuius
confessione mox illi erat eundum ad incē-
dium constantissima tum voce tum facie,
demissòq; modeste capite, ingentem se illi
habere gratiam dicit pro institutionis suæ
beneficio, veniamq; si qua in re eam offen-
disset, petit, mortem è vestigio appetitura.
Néq; minore constantia amita eam conso-
latur, hortata vt præsentī ac tràquillo ani-
mo sit, siquidem ante perpaucas horas in
cœlis cum Christo versaretur, atq; id spe-
ante

stante vniuerso populo, audientibus compluribus, in primis uero ipso sancto tribunali cum suis. Amica hæc illa erat foemina quæ furore percitâ Ecclesiam uniuersam biennio ante apud Inquisitores detulerat, qua de re supra. Ea beneficio Dei adeptâ aliquantò sanio rem mentem & ad meliorem frugem cõuersa, quatenus per insanie reliquias licebat, Christum fassa post diuturna & squalida uincula, torturas, flagra publicè accepta, perpetuos demum in Christiano illo paludamento pro ipso carceres tulit. Iam ad artes,

ALIAE ARTES SECRETIO-

RES.

S. rap. 1002

Insequentium artium præcellentia postulat, nè ueluti crassa atq; ignobiles in aliarum aceruo reponantur, si quidẽ præcedentes omnes tanto interuallo superant, quanto trinitalia alia tribunalia sanctum tribunal. Huius ergo classis prior eademq; secretior, neq; non sancto officio plerisq; alijs utilior est, confessionis sacramentalis, quam putant, abusus, quod ex suis

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 87

fuis ipforum canonibus haud leue peccatum est: verum, vt antea sæpe diximus, sancto tribunali omnia licet. Incidente in aduersam valetudinem ex vincētis quopiam, & si non grauiter, petunt ab eo an sacra confessione vti velit: id verò in duos fines: alterum, vt, probet improbētue sacram confessionem, explorent, alterū, an in ea ipsa confessione persuaderi possit, vt vel de se, vel de alijs nonnihil indicet, quo sancto tribunali sit quod agat. Aegrotò annuente, mox adest sacrificulus cum scriba, eòq; scriba scilicet, pro ergastuli, vbi egrotus decumbit, foribus clam relicto, sacrificulus confessionem auspicatur. in qua progressus paululum aegrotum interrogat, tum in genere, tum in specie, lutherānis aliquibus opinionibus sitne imbutus? præcipuè verò circa eum vel eum articulum: contuleritue cum alijs de eisdē ipsis rebus à quodam, vel quo pacto acceperit, &c. fateatur ingenuè neq; vereatur vllam de se perfidiam, facultatem se adferre à dominis Inquisitoribus ab omnibus eum expiandi: exonerat modò suam conscientiam, & cætera quæ in eum finem afferri solent. Si aegrotus assentiatur atq; exequi incipiat eiusmodi

88 INQVVISITIONIS HISPANICAE

consiliū, in nassam haud dubiè incidit. Postea enim quàm sacrificuli prauo consilio acquiescens, quæ eiusmodi nouit, temerè effudit, secundo loco sacrificulus de injiciendo conscientiaë ipsius laqueo opportunè agit, vt ea omnia apud Scribam deponat: nullus alioqui futurus expiationis suæ locus. Quod si persuadet, accersitur scriba, qui haud longè abest, & res executioni mandatur. Si verò ægrotus ei aut non credens, aut fortè parùm fidens, ea apud scribā deponere renuerit, haud ob id laqueos euaserit magis, quàm si deposuisset, quæ acta sunt adeò alta voce exprimente atq; etiam repetente fraudulentò confessore, vt facilè eò hominem adduxerit, vt eo prope modum vocis tono illi responderit, Scribæ tendiculis pro foribus attentè omnia auscultatis atq; scripto excipientis, neq; cautiùs obseruatis, neq; sane veritis. Eis postea rebus eo modo exceptis, hominem aut grauant, aut ex eis certè ediscunt quid ab eo quæstionibus grauioribus sit inquirendum. Manet hîc bonus confessor citra omnem conscientiaë scrupulum, & absq; delicti, aut excōmunicationis metu villo reuelatæ confessionis, tùm quod nihil se reuelasse

lasse arbitretur, et si altius fuerit loquutus, quam confessionis misteria requirant, tum quòd id quod actum est, qualecunq; illud sit, in sancti tribunalis gratiam atq; obsequium sit factum.

Julianus apostata, ut summæ fidei historiz referunt, bona atq; opes omnes adimebat Christianis, prætextum obducens sacri legio, quod Christus præceperit suis paupertatè diligere, neq; terrenis opibus acquirendis esse deditos. Insectabatur eos, quanta poterat sæuitia, moxq; ad tolerantiam hortabatur, quoniã sic Christus præcepisset. Hoc magistro aliam è suis artibus didicerunt Patres fidei: ea est, cum aliquè vident Christiana constantia fidem ac pietatem in confratres, quos nouit, defendentem, cum hoc argumento circumuenit. Tu es, inquiunt, malus Christianus, siquidè vos asseueratis doctrinam Apostolorum, primitiæq; Ecclesiæ vos insequi: Apostoli verò & martyres illorum temporum, cum coram iudicibus ethnicis sistebantur, interrogabanturq; essentne Christiani, respondebāt, Sumus. De socijs verò eiusdem religionis cum interrogabantur, eos candidè nominabant. Si ergo vos eorum exemplæ

INQUISITIONIS HISPANICAE 90
insequi profitemini, indicare vos ipsos, sociósq; deberetis. Atq; eiusmodi est eorum argumentum. Atqui Iulianus Apostata verum dicit, Christianos terrenis diuitijs cōgerendis deditos, & in afflictionibus incōstantes esse non debere: domini item Inquisitores Christianum hominem ad mundi tribunalia de fide sua interrogatum rationē apertam & perspicuam reddere debere, iure eodē asserunt: verba tamen dant vtriq; cum dicūt illius temporis Christianos eodem pietatis zelo, quo fidei suæ perspicuā edebant confessionem, confratres indicasse Aethnicis iudicibus, illud nunquam permittente charitate. Cæterum in reliquis Iuliani atq; istorum dominorum impietas eadem esse conuincitur, quando in eundem finem eisdemq; rationibus, id est ad destrucidandam Christi Ecclesiam ac eius filios per Christianæ Religionis legum irrisionem tendere conantur.

Quidā ex præcipuis, Inquisitor, dicere erat solitus, a quo & alij ex suis socijs cōplures hoc ipsū didicerunt (atq; vt illa ipsa verba sua, si forte hæc legerit, agnoscere isthïc possit, eum notare ex nomine operæ pretiū erit. Ei Ioanni Gonsaluo episcopo
Tar-

ARTES ALIQVOT DETECTAE 91

Tarraconēsi Hispalensi Inquisitori erat no-
 men.) de fidelibus qui ipsius tribunali ob
 Christi confessionem sistebantur, verba fa-
 ciens, prodigio esse simile vt hæretici illi
 sculptum in ipsis cordis penetralibus ha-
 beant mandatum illud, Diliges proximum
 tuum sicut te ipsum, qui nili torturis prius
 excarnificati ac in frustra pene concisi so-
 cios indicēt nunquā, ac neq; sic quidē illud
 semper a compluribus ex ipsis assequaris.
 Adeò illustria testimonia vel à suis hostib;.
 vera habet Religio. Lex enim Dei quoad
 vtramq; eius tabulam est in verorum Chri-
 stianorum cordibus exarata, atq; adeò ob-
 signata quemadmodum reuerentia sua di-
 xit. Extra ipsos hæc legis Dei obsignatio-
 nis firmitudo nusquam reperitur omnis
 carnis legibus hoc sigillo obsignatis, Pri-
 mum mihi, Secundum tibi. Ac pudere
 maximè debebat Christianum videlicet
 episcopum, eius rei habere tam supinam
 ignorantiam, neq; integrum foret, nisi etiā
 foret cum pari blasphemia coniunctum.

Is ipse dominus Episcopus (quando in
 eius mētione incidimus) à regia curia His-
 palim ad exequēdū Inquisitoris munus mis-
 sus fuerat, quum præteritis ānis in eā vrbe
 repen-

92 INQUISITIONIS HISPANICAE

repente erupit illa fidelium multitudo, ex qua etiam ad hunc vsq3 diem ingentes pyrae statis diebus extrauntur. Qui enim antea ibi fuerant Inquisitores, haud adeò strenui ac solertes atq3 iste vnus in Inquisitoris artibus habebatur, qui posse occurrere tanto grassanti malo, & Romanae Ecclesiae ruinae impendèti existimarètur. Quae in ipso suspiciebantur dotes ad eiusmodi exequendum munus, testetur ille ipse, testentur qui cum ad id muneris deligerunt, testetur potèro quicumq3 ipsum norunt, fueritne vel eminentis in ipso doctrina, atq3 in sacris literis eruditio, solersue atq; exacta notitia tum historiarum Ecclesiasticarum, tum lucubrationum veterum & recentiorum doctorum, quorum auctoritatem meritò Ecclesia veneratur, peritiàue insignis rerum ac doctrinae fidei, cuius Inquisitores appellari patres volunt, & cuius aut errorum aut veritatum se iudices tam ambitiosè profitentur, aut deniq3 fuerit spectata quaedam pietas ac sanctimonia (de qua certè adeò sibi blandiuntur, vt illustrem inde ac plausibilem desumant titulū) quibus dotibus inter suos cõmilitiones esset maximè cõspiciuus: quin potius quòd eos òneis crudelitate, inhumani-

tate

ARTES ALIQVOT DÉTFCTAE 93

tatè atq; adeo Inquisitorijs artibus omnibus præcelleret, pro quibus, & militiæ illius vacationem, & pinguem episcopatum in exacti laboris præmium ueteranus miles adeptus esset: atq; ex eo pingui otio fatale illud Romanæ Ecclesiæ malum ad pristinam militiam reuocauerat. In ea autè legatione Hispalēsi, quo tempore victorū pro Euangelio habebat plenas priuatas domos, publicis carceribus ad tantum capturæ prouētum minimè sufficientibus, haud deerat Reuerendæ suæ dominationi tempus ac otium ad deambulandum animi gratia per flumen in cimbis purpura & serico adornatis atq; eo demum apparatu qui discipulum quempiam Sardanapali deceret potius, quā modestū virum, nè dicam Episcopum Christianum, mīsis quibusdam, sed illiteratis, comitātibus & multo famulitio in non prope distātes hortos, bona interim populi parte ad spectaculum concurrente. Et sanè triumpho illi ac lætitiæ haud erant intempestiue sibi & suis in illo rerū statu, qui Ecclesiæ Dei, cuius ipse truculentus hostis erat, luctu, mœrore & lachrimis, atq; afflictione ad eò foret plenus.

Igitur ad artes reuertentes, quum probi isti domini cupiunt de aliquibus ex victis

INQUISITIONIS HISPANICAE 94
ctis indicium certum capere, quos in vno
eodemq3 carcere degentes doctrinæ salu-
taris quippiam ad se inuicem adhortan-
dos, consolandos, in tanta demum calami-
tate constitutos fide erigendos conferre si-
mul suspicantur, submitunt inter eos Mus-
cam aliquã, (sic enim appellare vincti eum
solent,) qui eiusmodi fungitur officio. Is
inter eos ab Inquisitoribus fraudulenter cõ-
iectus, vincti nomine callidissimè obseruat
quæcunq3 loquuntur. Exactis verò inter
eos diebus aliquot, per quos in eorum fa-
miliarietatem sese dolose insinuauit, inci-
pit nonnullos doctrinæ locos leuiter ac ve-
luti extremis digitis attingere, simulans se
aut discendi ab alijs cupidum, aut eos de-
mum edocendi, atq3 ea ratione simplicio-
res quosq3 & ab eiusmodi fraudulentis in-
sidijs minus sibi cauentes facile decipit. Er-
go qui harum artium admoniti iam erunt,
neq3 citò neq3 facilè illis fiderint, qui in
ipforum consortium ignoti sibi antea con-
iicientur. Ac Muscam sanè hoc vno facile
agnoscent, deprehendentq3. quod vt pluri-
mū ipse ad eiusmodi colloquia sese ingerit
haud à quoquam prouocatus, incipitq3 vel
intempestiuè eiusmodi sermones de doctrina

ARTE S ALIQVOT DETECTAE, 95

na excitare: ac tùm quidem prudèter fecerint, si concionari eum fuerint vel ad lassitudinem, nullo ab eis responso excipiente contionem. Is cùm quidpiam eius quod concupierat è concaptiuis fortè collegerit, custodem carceris vinctos pro more inuifente orat, vt audientiam sibi dari petat, vt moris quoq; est vinctos agere, atq; ea demùm ratione sibi egressũ aperit, neq; multò post societatis ipsius fructus, qui in carcere manserunt, coguntur experiri. Res est profectò admiratione digna, esse homines adeò Satanico ingenio præditos, qui eiusmodi officijs operam suã vltro locent, vel tãto cum suo ipsorũ dispèdio, qui vt fiãt porrò votis cõpotes, duorũ vel triũ etiam mensiũ arctissimũ carcerẽ nõ morètur vincti cum vinctis, atq; molestias illas omnes carceris, tum famis, tum sordiũ, & pedoris, quas vincti inuiti ferre solèt, libèter ferentes: & quod magis miremur, è vno carcere egressi è vestigio aliũ ingrediãtur, atq; inde tertiũ, bis, ter, quater, easdẽ vsq; molestias repetituri, ac in eo demũ delicjarũ orbe trãfacturi vitã. Itaq; is cùm è carcere egreditur muneris sui rationẽ redditurus, haud indicat modò quod inter vinctos audiuit. Verũ quo vultu vincti exceperint quæ

16 INQUISITIONIS HISPANICAE
quæ eis de doctrina p̄posuerit hilari n̄ an
subiracūdo &c. etsi nullū ab eis tulerit respō
sū, quidue de ipsis sentiat: atq; istius demū
delationes probatissimi testimonij, ac nul
lam exceptionem ferentis vim habent, etsi
homo alioqui sit nihili nullius fidei vel exi
stimationis, homo deniq; ex infima publi
carum sentinarum fece, ad id numeris pe
cunia conductus haud multa: cæterum eo
in loco sancti officij dignum sane tali cor
pore, membrum censetur. Vsu venit etiam
sæpenumero, vt ij, qui religionis ergo ca
piuntur, in aliorum victorum consortium
incidāt, qui re vera aliquibus de causis vict
cti sint, ex quibus nonnulli, vt gratiam In
quisitorum ineant, ipsisq; probentur, con
vinctos, quos inter se de pia doctrina con
ferentes audiuerunt, per summam deferunt
perfidiam: atq; eiusmodi hominum testi
monium summæ fidei magniq; valoris in
sancto tribunali haberi solet: ad dicti enim
qualificationem (quàm vocant) habetur
in primis ratio circumstantiæ carceris, tū
delati, tū etiam deferentis.

Sunt & aliæ Muscæ atq; insidiatores,
qui ad illud ipsum munus exequendum ex
tra carcerem sancto officio inseruiunt, insi
dian-

ARTES ALIQVOT DETECTAE 99

diantes ac prædictis artibus circumuenien-
tes quos in populo hæresis Lutherana, hoc
est piæ doctrinæ suspectos habent, pleraq;
etiam ex Muscis istis adeò sublimè volant,
vt trajecto mari in externa ac remota re-
gna penetrantes eis insidiantur qui Hispa-
nia excedentes ac vltro exules, tutiores ali-
bi sedes delegerunt, adeo scilicet vehe-
menti, tum gloriæ Dei, tum salutis homi-
num zelo flagrant Patres Inquisitores. Ve-
rùm vt de his tantùm agamus, quæ intra
ipsas Hispaniæ vrbes, in quibus Inquisito-
ria tribunalia erecta sunt, circumuolitare
confueuerunt, complures ex eis qui à sa-
cris confessionibus sunt, tum clerici, tum
monachi, in hoc Muscarum ordine haud
infimum tenent locum. Quos si accedat
simplicior quisquam, quem Deus sua luce
collustrare cæperit, atq; is in confessionis
suæ progressu sententiam suam exponat du-
bius, certusue, edoceri aut confirmari cu-
piens, non solùm extinguere suis tenebris
conantur diuinam lucem, quæ in mente
illa irradiari cæperat, verum ex ijs alij ho-
minem hortantur, obtestantur, diris etiam
comminationibus ei nituntur persuade-
re vt sanctum tribunal ipsi adeant se ipsos
delat-

88 INQUISITIONIS HISPANICAE
delaturi, omnem illis benignitatem domi-
nos Inquisitores præstituros pollicentes.
Fit demum non semel vt ea ipsa ouis in lu-
porum ora hac ratione sese obtrudat non-
nunquam scuitia plane lupina dilanien-
da. Alij alia arte inhumaniore & sanè ex
Inquisitoria officina mutuata, vt solent
percepta incauti hominis, ac eiusmodi
perfidiam in sacrosancta cõfessione & à Sa-
cro in primis viro minimè verentis, opini-
onis suæ sententia, dissimulant in præsens,
neq; refragantur: monent tum vt in cra-
stinum redeat, futurum enim sibi tum plus
otij ad eum peraudiendū, deq; ea re agē-
dum liberalius, quam tunc sit, atq; ita di-
mediata, aut malè demum finita confessi-
one, eum mittunt, consilium ipsorum est
vt reuerso sequenti die misello, & de nego-
tio eodem extra confessionem cum ipse
fufius agente, liberum eis sit citra reuelat-
tē confessionis noxam ad Inquisitores illū
deferre, neq; consilio deest executio, euo-
mentibus culicem religiosis scilicet viris,
camelum verò deglutientibus.

Ex eo fraudulentorum hominum or-
dine nonnulli adeò vtilem ac frugi operam
navarunt Inquisitoribus, vt & si errore aut
incu-

ASTES ALIQVOT DETECTAE, 99

incuria (vt sæpe accidit) aliqua effutierint
quæ alijs apud sanctum tribunal ignis sup-
plicium confecissent, eaq; haud multo la-
bore irrefragabiliter aduersus eiusmodi ho-
mines comprobari possint, tamen patres
Inquisitores ea facile dissimulare, pruden-
terq; ferre solent, iacturam multo grauio-
rem ex prouentuum amissione, quos isto-
rum opera recipiunt, se facturos arbitran-
tes, quàm lucrum fuerit, quod combustis
illis ex ipsorum spolijs essent percepturi.
Ex istis, aliquot suis nominibus notare pos-
semus, & sanè impietatum suarum causa, in
hoc genere officij digni fuerint, qui ex no-
minibus agnoscerentur, vt præsentibus atq; fu-
tura ætati innotescerent: cæterum parcen-
dum nominibus censemus, summam Dei
tum potentiam, tum bonitatem confide-
rantes, quo fortassis illorum olim miser-
to, ac pœnitentiam salutarem eis conce-
dente (id quod aliquibus iam cõtigisse sci-
mus,) sera atq; inutili pœnitentia tangere-
mur, quòd nostra opera, culpa sua licet, in-
famis atq; in posterum execranda eorum
memoria Ecclesiæ traderetur.

Enimuerò istorum non pauci habue-
runt in initio veritatis cognitionem, quin
etiam

etiam nonnulli ex ipsis alios eam docuerunt: verum cum primum exortam tempestatem conspexerunt vniuscuiusq; ædificium exploraturam, sabulosone an firmiore, saxeoq; niteretur fudameto, referre peudem tempestiue decreuerunt. Atqui cum apud complures in suspitione se esse certo scirent, visum est eam notam haud aliter posse elui, quam si delatores atq; insidiatores fratrum, familiares vero atq; impigri ministri sancti tribunalis profiterentur. Hac demum ratione videtur sibi satis confuluisse rebus suis apud dominos Inquisitores: attamen qualem conscientiam, qualiaue horribilis iudicij Dei eos manentis testimonia intus gerant, ipsi melius norunt. Isthaec veluti per transfennam hoc in loco profuerit indicasse, vt animaduertant homines, primu, haud re vera esse zelum purificandi fidem atq; extirpandi haereses, qui dominos Inquisitores ad has lanienas percellit: quemadmodum & praeserunt ipsi, & imperitum vulgus de ipsis sibi persuadet, & si demus haereses re vera esse, in quas ta seueré animaduertunt. Namq; si ita esset, neq; ijs quide pepercissent, qui alioqui tanto cum ipsorum lucro, vt modo diximus,

sibi famulantur. Zelus porrò est regij fisci & crumenæ ipsorum: ad superiorem verò causam, quæ eos mouet ad supplicia, mortes, torturas tot innoxiorum hominum, si oculos intenderimus, atq; ad dolos, fraudes, mendacia, perfidias, ac satanica planè stratagemata quibus ea procurant, cæstrum est ipsius Satanæ homicidæ filiorum Dei, mendacij ac eiusmodi artium parentis à principio. Quis enim adeò cæcutiat, vt nõ videat hanc ipsorum agendi rationem ex alio spiritu progeneratam esse non posse? aut quis erit adeò blasphemus, qui eam spiritui Dei acceptam ferat? Proderit deinde hæc admonitio, vt pij quoq; commonesiant, inspiciant diligenter quibuscũ agant, quos ad suam familiaritatem admittant, neq; quibusuis porrò fidant: siquidem si quando alias, in aliquòue negotiorum genere verũ habuit quod est apud Hieremiam, omnem videlicet fratrem supplantando supplantaturum &c. hoc imprimis tempore, atq; in his præcipue rebus iure dici potest.

Habent domini inquisitores Stratagemata aliud, quo, & si fortuitò & ad dubiam sanè fortunam suos hamos iniiciant, tamè opimam, vt plurimum, capturã extrahere

102 INQUISITIONIS HISPANICAE
confueuerunt. Cùm insignem aliquem vi-
rum ceperint, quem aut complures do-
cuisset, aut certè à compluribus doctrinæ
atq; eruditionis ergò frequentari solitum
fuisse sciunt, cuiusmodi fuerit, doctor, con-
cionatorue quispiam magni nominis, illis
de more est per familiares suos, rumores in
vulgus spargere, eum virum torturis gra-
uibus affectum plures è sibi addictis prod-
disse, subornatis quoq; ad eius rei fidem fa-
ciendam ex carceris vicinia nonnullis, qui
asserant hominis clamores inter torturas
editos se audiuisse. Vulgantur hi rumores
ex factò artificio in hunc finem, vt qui eius-
modi victo vsi fuerint doctore, aut quoquo-
modo illi fuerint familiares, tempestiue a-
deant sanctum tribunal fatentes culpam, &
misericordiam implorâtes, antequam ac-
cerantur, aut cõprehendantur. Iam enim
vulgo persuaserunt, qui sese prodiderint nõ
accerfiri, aut vocati, multa vlla aut saltem
quã leuissima (pœnitentiam vulgò vocant)
à sancto tribunali affici nõ solere. Hac de-
mum ratione plerisq; imponunt, qui si ab
eis accersiri expectarent, nunquam fuisset
accerfiri: aut si fortè accersiri contigisset,
haud seuerius cum ipsis actum foret, quàm
cum

ARTES ALIQVOT DETECTAE
cum Inquisitoriam fidē sequutis agi solet.

QVOMODO CVM CAPTIVIS
AGATVR QVO AD VICTVM.

Modus quo victi, quo ad victum & cetera vitæ subsidia, in Inquisitorijs carceribus tractari solent, existimationi quam domini Inquisitores eiusq; sanctæ officinæ ministri reliqui de ipsis habent, per omnia respōdet. Vulgo eorum existimantur canes, hæretici: itaq; eodem modo agi cum ipsis solet, haud quocum suis canibus agūt homines ex quibus nonnihil aut utilitatis, aut voluptatis capiunt: verū quo homines cum eis hominibus agere consueverunt, quos in ludibrium humanitatis pro canibus ducunt, canesq; appellant. Neq; hic tractatus extra locū, oleasue isthīc erit. Inscruiet enim pijs, primū, vt eos non lateant fratrum suorum ærumnæ, quibus etiam, pro vt poterunt, communicent. Deindē vt quid eos

104 INQUISITIONIS HISPANICAE
ferendum maneat, quos Deus in hoc ser-
uat, vt in hoc gloriosissimi obsequij genere,
confitendi scilicet coram mundo ipsius no-
men, sibi famulentur. Tertiò demum, vt
illa sanctorum fidei patrum plusquam bar-
bara seuitia inter alias, quas de ipsis, deq;
ipsorum tanto piorum sanguine fædato tri-
bunali conditiones recensemus, toti orbi
innotescat. Beatus ille ac re vera fœlix Cō-
stantinus Hispalensis concionator (beatum
enim iuxta Solonis sententiam voco, cuius
exactam cum laude atq; honore vitā obi-
tus demum fœlix excepit) dùm in hoc car-
cere, vt suo loco dicemus, ob Euangelium
Christi coniectus, barbariem ipsius experi-
retur, vel torturarum cruciatibus nūquam
delibatis, quæstus calamitatem, ad Deum
clamorem sæpe intendens, Mi Domine,
(inquebat) deerantne in mundo Scithæ,
aut his crudeliores immanioresq; Canni-
bales in quorum manus, ne in istorum vni-
gues inciderem, me coniecisses? Olmedus
alter insignis tum pietate tum eruditione
vir, qui ob piam doctrinam, in qua erat in-
signiter eruditus, in Inquisitorum manus
Hispali inciderat atq; illius inhumanita-
tistantū causa quæ vna Constantino quoq;
mor-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 105

mortē conciuerat, primū grauiter decūbēs ac inter ipsas fordes & pedorem demum obiit diem, dicere quoq; erat solitus, quacunq; libuerit mi domine me præcipitē trahe, neq; istorum manibus me tradas oro. Namq; modus quo tractari solent qui ibi conijciuntur, is est, vt perpetua quædam tortura quàm carcer dici potius mereatur.

Primò, locum, qui priuatus singulis carcer est, angustia, pedore, & si infernè est, humiditate, sepulchrum, quàm viuorum carcerem rectius dixeris: si supernè, ob nimium æstiuo tempore calorem fornaci esse pessimiliorem. In singulis istorū sepulchrorū vt plurimum, (in fœcundis præsertim capturis, cum ergastulorum copia captorū multitudine superatur) bini aut terni vincti conijci solent, quibus ad somno concedendum iacentibus, præter pedalem fortassis, qui excrementorum cedit matulæ, & frigidæ cantharo ad extinguendam sitim, nullus amplius superest in sepulchro locus. Quū dies est, præter eam quæ per foramen primo arantio minus, oblongamve fenestellam digito non latiorem super nè miseros inuisit, liberaliore luce frui non licet. Sunt sanè ampliora aliquāto quædam ergastula,

G v

atqui

atque ea haud paruo cōstant, ac tum quidē
 ijs modò inferuūt, de quorū religione nō
 habetur existimatio omnino mala. Sunt etiā
 prioribus illis angustiora quedam, eaq; horridiora
 ut pote quæ iacentem hominem uix recipiant, unde
 qui ibi conijciuntur, haud exeunt nisi dira tabe semipio-
 tridi, quæ omnia conclauium genera iuxta uinctio-
 rum dignitatem meritumue, sepius uero iuxta Inquisi-
 toris ipsius, aut custodis demum carceris uel odium
 uel amicitiam dispensari consueuerunt. Atq; hæc
 nus de loco.

Victus ratio loci prorsus rationem se-
 quitur. Diuites uincti per amplas pensio-
 nes Sancto officio soluunt, personæ uincti
 ratione habita pro ipsius Sancti officij ar-
 bitratu. Ex ea pensione triginta dipondia
 (marzuedis vulgo vocant, 17. constituunt
 bationem Germanicam. octo cum dimi-
 dio, Gallicum solidum. 10. Brabanticum
 Stuferum) ad singulorum dierum expen-
 sas omnes uincto cedunt, quod si lautius
 velit helluari, licebit quidem, sed ex suo:
 Neq; ea indulgētia cum uinctis cuiuscūq;
 cōditionis agi solet, sed cum illis tantū quo-
 rum ex asse prædam Inquisitores non spe-
 rant, quòd ob leuicula quædam capti sint.
 Eos enim quos amissione fortunarum om-
 nium

nium damnandos ex ipsa eorum delatione agnouerunt, nequaquam adeò lautè viuere permittūt panē atro & a qua breui, etiā si fuerint ditissimi, eos alentes, neq; extraordinarium aliquem quacunq; in re sumptum facere illis permittentes, certi tantundem ex fiscalis præda decessum iri sibi, quò cum ipsis egerint liberalius. Quos verò ceperint pauperes atq; adeò tenui fortuna, vt quo in carcere sese alant, non suppetat, victum habent à rege ipso constitutum, dimidij scilicet nūmi argentei (dimidjum realem vocant, Germanicam bationem, hoc est, solidos Gallicos duos continentem diebus singulis: atq; ex ea tātula pecunia èptori victus (dispensator illis est) ac fulloni, & si quos præterea habuerint ad cōmunia vitæ subsidia necessarios sumptus, soluēdū est. Præterea, hoc ipsum victorū regiū dimensum, seu potius stipē, ad eos ipsos quibus est cōstitutum, non peruenit nisi per cōplures neq; eas satis fidas manus corruatū Receptoris primū, sic quæstorē (credo vocāt eum scilicet qui asseruatā apud se fiscalē pecuniā in vsus postea exponit atq; hoc munus in ea Sācta officina est in primis quæstus osū neq; cōmitti solet nisi magna gratia psequitis.

Dis-

208 INQVIVISIONIS HISPANICAE

Dispensatoris deinde, hoc est emptoris victus siue anona, qui pecuniam dubia semper fide expendit. Tertio quoque: qui escas parat, postrema demum decumatio est custodis carceris, qui ex peculiari suo munere easdem inter victos diuidit. Istud vero adeo accurate recensuimus, quonia omnes isti viuunt, habentq; certos suos prouentus ex modico illo victorum regio stipe, qui per istarum harpyarum aduncas manus deriuatus, nisi a singulis plusquam decumatus, ad victorum manus non peruenit. In hac enim schola cum magistri tum ministri a primo vsq; ad postremum omnes auaritia, imo rapina, studet. Quod si quando accidat ex singulari dono Dei ex ipsis quempiam misericordia tangi erga victorum miseras, quas & vel ex ipsa humanitate, officio aliquo subleuare constituat, piculum hoc fuerit in Sancta officina longè grauissimum, idemq; citra verbera & sanguinem omninò inexpiabile.

Constitutus fuit paucis ab hinc annis Hispali in custodem arcis Trianae, qui Inquisitorius est carcer, vir quidam haud omninò malus (necdum enim insignis auaritia ac crudelitatis Sanctae officinae leges in pectus
admi-

admiserat) humanº alioqui, néq; prouectº
ad huc ætatis. Petro a Herrera illi erat no-
men. Is qua poterat humanitate in suo
munere prosequeretur vincetos, sed clàm,
ac dissimulanter, Inquisitoriz barbariei nõ
ignarus. Contigit, vt in fœcundis promif-
cuisq; capturis solet accidere, vt inter alios
vincetos custodiae suæ demandatos, haberet
probam quandam matronam cùm duabus
filiabus, quæ diuersis in carceribus degen-
tes, se inuicem videndi ac mutuò in tanta
calamitate cohortandi magno desyderio
tenebantur. Ergo custodem illum obse-
crant, vt eas vel ad quadrantem horæ esse
simul pateretur, tantisper videlicet dum se
mutuò complectuntur. Ille, qua erat hu-
manitate, misericordia commotus effecit
vt ad dimidium horæ simul essent, collo-
querenturq; ac posteaquã maternis affecti-
bus nonnihil indulserunt, in suũquamq; er-
gastulum, prout antea erant, reducit. Ela-
psis postea paucis aliquot diebº, quùm ex-
dem acerrimè torquerentur, custos veri-
tus nè qua ergã eas absq; Inquisitoris iussu
simul colloquendi ad dimidium horæ fue-
rat vsus, tantulam illã suam humanitatem
dominis patribus per sœuissima tormenta
pro

INQUISITIONIS HISPANICAE 110
proderent, metu correptus adit Sanctum
tribunal, fatetur ultro piaculum, precatur
veniam, impendentem sibi ex facto poenā
anteuertere confessione sua stultè credens.
At domini Inquisitores, quorum institu-
tum est ab omni prorsus humanitate ab-
horrere, ad eò graue crimen factum illud
iudicarunt, vt eum è vestigio in ergastulum
quoddam trahi iusserint, in quo ex sum-
ma tum sæuitia qua cum ipso est actum,
tùm animi ægritudine inde concepta, atra
bili redundante in furorem incidit: neq;
propterea eius furor & infirmitas cum à
grauiore mulcta liberarunt: siquidem post
annum in diro carcere exactum in trium-
phale illud spectaculum eductum lutea ves-
te insignitum & resti ad collum latronum
more alligato, ad ducēta verbera per vrbis
vicos & plateas primum ferenda, deinde
ad sex annos ad transtra damnauere. Inse-
quenti autem a triumpho die quum ab ar-
ce Trianna flagellandus consueta solenni-
tate veheretur, corripit miserum homi-
nem furor alternis horis eum miserè cor-
ripere consuetus, qui ex asello, quo ad igno-
miniam veheretur, se deiiciens, in Algua-
silium Inquisitorium irruit, illumq; arrep-

ARTES ALIQVOT DETECTAE. 112

to ab eodem ense haud dubiè occidisset, nisi è circumueniente turba continuo comprehensus a fello rursus imponeretur, eoq3 accuratius obligato ad repetenda flagra rediretur. Acceptis, iam ab eo ducentis flagris, iusserunt domini Inquisitores, vt quando in ipsorum Alguazilium immodestè se gessisset, quatuor ad transra anni sex prioribus adderentur, adeò solent patres fidei benefacta ac pietatem, aut etiam humanitatem sæuitia summa compensare, neq3 vel insanire apud eos licet.

Hunc arcis custodem alter præcesserat Gasparus Bennauidius nomine, portentosa avaritiæ ac sæuitiæ homo, quando eò peruenerat nequitia vt miseris victis malè coctas ac toties decumatas escas bona parte defraudaret, furtumq3 Triannæ diuèderet haud magno pretio: eam præterea pecuniolam quæ ob purganda victorum indusia fulloni debebat cedere, insolidum auerteret, neglecta ad complures dies illa qualicunq3 munditie victorum, deceptisq3 ipsis tum Inquisitore tum quaestore, recipientibus eam (animaduerte quæso tum eorum in suis officijs peragendis negligentiã, tunc custodis istius summã perfidiã)

pecu-

112 INQUISITIONIS HISPANICAE
pecuniam in rationes ab ipso Custode, ac si
in vincitorum usus, in quos deputata fuerat,
singulis septimanis expēderetur. Neq3 dif-
ficile alioqui erat in rei veritate perquiren-
da non admodum laborantes decipere. Si
fortē vincus quispiam intollerabili iniu-
ria lacessitus conquerebatur, musitabat,
hiscebatue, sæuo homini & omni huma-
nitate exuto remedium in promptu erat.
Eductum videlicet ex eo carcere eiusmodi
vincum in profunda quapiã cisterna aqua
vacuam (mazmorram vocant) detrudebat,
ibiq3 eum per dies aliquot detinebat solū,
nihil ad cubandum nè stramen quidem cō-
cedens, victus verò illius adeò solebat esse
corruptus, vt non saluti aut sustinendæ
saltem vitæ, sed morbo potius corruppen-
dæ aptior videretur: atq3 id omne incon-
sultis profus ipsis Inquisitoribus, quorum
tamen iussum apud victum fraudulentè
ac malignè obtendebat. Si quisquam ex
summa ista iniuria per eum affectis que-
sturus apud inquisitores ipsum precabatur
(neq3 enim, vt supra dictum est, per alium
licet) vt audientiam sibi dari postularet,
callidus homo in caput suum fabam cudi
facilè coniectans simulabat se petiisse, neq3
eius

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 113

eius petitioni tum esse locum, atq; eiusmo-
di confictis responsis detinebat miserum
hominem in profundo illo puteo ad duo-
decim aut quindecim dies, plus minusue,
quousq; demum existimabat iræ & sæuitiæ
suz satisfactum. Dein eductum inde resti-
tuebat pristino carceri, illi persuadens, hu-
manitati atq; operæ suæ, qui eius commi-
seratus apud dominos suis precibus pro
illo intercessisset, illud beneficij esse tribu-
endum. Summa. Furta ipsius ac iniu-
riæ quibus vinctos alioqui satis miseros af-
ficiebat, fuere eiusmodi, vt qui eum apud
Inquisitores seriò accusarent viri alicuius
apud eos ipsos authoritatis porrò non de-
fuerint. Itaq; vincitur, ac complurium sy-
cophantiarum peractus reus dominorum
tamen Inquisitorum clemētiam in ipso iu-
dicio est expertus, eum pro sacro sancti cor-
poris sui membro fideliter agnoscentium.
Sententiam tulit, haud qualem alter, qui
ei successus matrē cum filiabus colloquij
atq; affectus gratia ad horæ dimidium vnā
coniunxit, etsi ob patrata ac comprobata
scelera, quæ alter postea ob pietatem tulit,
ferre meruisset. Sed quid lectorem remon-
temur? In theatrale spectaculum egredi

14 INQVISITIONIS HISPANICAE
sum cercam candelam manu ferentem
in exilium quinque annorum ab vrbe mit-
tunt: & quando à suis etiam fiscum expe-
tunt, ea pecunia multari iubent, quæ ex
officij mercede à Sancto tribunali foret ac-
cepturus: atque ita demum satisfactum po-
tius illis est, qui eum accusauerant, quam
voluntati ipsorum in eiusmodi flagitia in
membris suis deprehensa animaduerten-
di.

Is idem impius carceris custos habuit
in sua familia, dum eo munere in arce fun-
geretur, famulam quandam ætate prouecti-
orem quæ obseruata victorum afflictione
ex nequitia ac barbarie heri sui, fame &
squalore penè intollerabili laborantium, commiserati-
one permota (neque enim ab Evangelica pietate ab-
horrebat) eos pro carcerum foribus alloquebatur,
consolabatur, atque prout poterat, hortabatur ad tol-
erantiam iniectis sæpe subtus foris cibis pro tenuibus
ac debilibus conditionis suæ uiribus pijs sermonibus
obsequia quoque pia coniungens. Atque eius foemina
næ virilis pietas eò erat spectatior, quòd
cum nihil haberet de suo unde erga victos
Christi tam esset liberalis, ab impio fure
hero scilicet escarum quos ipse à victis
furatus fuerat bonam rursus partem fura-
ba-

batur, quam victis restituebat. Et quò magis miremur Dei Prouidentiam, quæ ex pessimis parentibus non semper dat pessimos liberos, nonnunquam optimos, in istis pijs furtis ferebat illi opem singulare paruula quædã filia ipsius heri sui. Istius eisdem fœminæ opera victi de aliorum conuictorum fratrum statu rerum subinde fiebãt certiores, quod & solatio ipsis & causis quòq; ipsorum adiumento erat. Ergo innotuit res dominis Inquisitoribus, à quibus, post vnus anni carcerem in quo eandem cum victis alijs fortunam experta est, in spectaculo theatri, sententiam demum tulit vestis luteæ, ac ducentorum flagrorum quæ in sequenti die per vrbs vicos consueta tùm pòpa tùm crudelitate accepit, quibus accessit exilium decennium ab vrbe & ipsius tractu. Titulus fuit, Fautrici atq; auxiliatrici hæreticorum. Commouit aduersum se implacabiliter dominorum patrum fidei indignationem, quod inter quaestiones indicatum est, eam quibusdam vrbs ciuibus, quo ad victus rationem quæcum victis agebatur, Socrosancti tribunalis arcana reuelasse. Exemplum hoc adiunctum præcedenti de heri sui impietate, &

16 INQVISITIONIS HISPANICAE
de pœnis de utròq; sup̄tis Sacrosac̄ti tribu-
nalis æquitatē in puniēdis sceleratis, decla-
rat factis. Nulla trāstra, nulla deniq; carce-
rū genera ab hominib; excogitata fuēre ha-
ctenus, in quibus canendi libertas non sit
miseris reseruata: liceat modò per calami-
tatis acerbitatem sensum omnem lætitiæ
nonnunquam occupantem, vt cantu saltem
distendatur dilateturq; aliquanto mœstitiæ
atq; egritudinæ fatigatus animus. At sac̄tū
Tribunal quotquot hæctenus in torquendis
mortalibus sæuitiam atq; inhumanitatem
suam exeruerunt, excellit, quandoquidē
ad priuandos in tanta ærumnarum acer-
bitate tātulo hoc solatio miseros vsq; per-
tingit. Si ex vinc̄tis quisquam vt cunq; præ-
sentem leuaturus calamitatem canere in-
cipiat psalmum aliquem, recitarēue sacra-
rum Scripturarū nōnihil, quo maiore illi so-
latio, eò grauius atq; intollerabilius illud
fuerit dominis Patribus fidei eorumq; mi-
nistris: nēq; enim leue existimant rerum
suarum incommodum, si vinc̄ti lætiore a-
liquanto animo fuerint: est siquidem eorū
demū institutum, vt in perpetua atq; nullo
lætitiæ genere interrupta vnquam mœstia
atq; afflictione illi sint. Itaq; cūm quē-
piam

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 117

piam ex vinculis aut canere, aut silentio al-
 tius loqui audierunt, illico adest ex Furijs
 illis vna & altera, Scriba scilicet cū ipso car-
 ceris custode, qui hilaritatem cohibeant
 ex patrum iussu, pœna excommunicationis
 denunciata, quam si contempserit, atq; vt
 re vera est, ridiculum duxerit, lupato in os
 accepto cogatur obtemperare, pro rebel-
 liq; habebitur, ac Patrum authoritatis ne-
 fario contemptore: neq; loquatur nisi vo-
 ce admodum depressa: atq; in quem tonum
 sit deinceps loquuturus, exemplū ipsi præ-
 eunt. Atqui hoc in duos præcipue fines.
 Alter vt solatiū omne genus afflictis præ-
 cidatur, quemadmodum dictum est: alter,
 quoniā experiētia ipsa didicerunt veterato-
 res scilicet, eiusmodi Psalmorum aut alio-
 rum locorum Scripturæ sacræ cantionibus
 sese mutuo vincēros consolari, adhortari, ac
 propemodū iacentem sociorum fidem eri-
 gere vel in diuersis longè carceribus con-
 stitutos. Cauent præterea Patres hoc silen-
 tio ne cantu aut altiore sermone mutuò se
 agnoscant uincti. Accidit enim sæpè numero ut exa-
 ctis in Inquisitorio carcere binis, aut ternis annis a-
 micus de amico, pater, de liberis & uxore in eodem
 carcere detentis, prorsus ignoret, quousq; in die spe-

118 INQUISITIONIS HISPANICAE

Maculi sese mutuò conspiciant. Atq; hac in primis de causa (vna ex cõmunibus ac visitatis quæstionibus in audientijs esse solet, an secum inuicem colloquantur vincti ex diuersis carceribus, aut sese mutuò agnoscat) quod si ita esse deprehenderint, commutatur cõtinuò carceres, ac noua demũ quæstio, vt pilum ex pilo, textitur, ecquid fuerint colloquuti, quæue de re mutuò sese cõmonefecerint.

Ea est demum erga vinctos totius victus ratio, vt qui ex illa miserias non egrediuntur ad rogam, vt plurimum aut in illo carcerum pedore animas exhalare soleant, aut sæuo illo morbo, quem Gallicum vocant vulgo bubas, ex victus & humorum corruptione contracto egressi cõtabescant, aut ex atrẽ bilis redundantia in infaniã incidant, aut deniq; pessimo corporis habitu sint vtiq; dispositi ad has easdẽ ægritudines, alia sue grauiores sibi postmodum cõciliandas, in quibus perpetuò contabescẽtes vitam trahant miserabilem planè, ac ipsa morte duriozem. Ex compluribus exemplis quæ ex vna Hispalensi Inquisitione in eam rem adduci poterant, vnum modò deligemus, quod in singulari humanitatis

exem^o

plum in omnibus historijs referre dignum
censeamus.

Appulit paucis ab hinc annis in por-
tum Gadditanum aut Sancti Lucari (quod
vocant) nauis quædam Angla quam cum
Familiares Inquisitionis, ante quam ex ea
quisquam ad terram descenderet, pro mo-
re religionis ergo visitarent, nonnullos ex
Anglis qui in ea erant ob edita Euangelica
pietatis ac melioris institutionis certa in-
dicia comprehesos in carcerem secum de-
duxerunt. In ea naui erat quidam puellus
decem aut ad summum duodecim anno-
rum, Angli cuiusdam prædiuitis filius, vt
pote ad quæ (vt ferebatur) cum nauis tûra
mercium omnium pars præcipua pertine-
bat. Inter alios ceperunt quoq; hunc
puerum. Prætextus fuit, quod librum Psalmorum
Dauidicorum Anglicè in manibus haberet: at qui isto-
rum & auaritiâ & artes pessimas ut cuiq; norunt,
cirâ ullam sanctæ Inquisitionis iniuriam pie credent,
subol factas paternas opes, captiuitatem, & quod po-
stea subsequutum est calamitatis puero peperisse.
Igitur naui cum mercimonijs omnibus in
Secreti rationes redacta puerum cum alijs
captiuis Hispalim in arcem Inquisitoriam
ducunt, vbi exegit sex aut octo menses. Por-

120 INQUISITIONIS HISPANICAE
ro pietatis doctrinam quam à pijs paren-
tibus puer acceperat, in tenero eius animo
adeò altè Deus inſeuerat, vt vel in tam præ-
duro carcere atq; in tenerrima illa ætate
tantà afflictione occupatus, illuſtria de eadē
pictate testimonia edere haud obliuiſce-
retur, crebrò, ſed manè in primis ac veſpe-
re ocellis in cælū ſublatis, vndè auxilium
ſibi certū poſtulare ac ſperare edoctus fue-
rat, preces fundens. Conſpicabatur nōnun-
quam in eum modum orantem ipſe cuſtos
carceris, proq; rubore illo quo paganif-
mi ſui eiufmodi exemplo pietatis ob ocu-
los poſito pudere eum vehementer debe-
ret, vt eum videbat ſublatis in cælū ocu-
lis pias preces aut Pſalmum aliquem angli-
cè alta voce recitantem. Iſte (inquiēbat)
in magnū hæreticulum iam euafit. Exacto
ergo in illo Cyclopeo carcere prædicto tē-
poris ſpatio puer, vt erat in pãterna domo
teneriuſcule educatus, ex humiditate car-
ceris & ex peſſima tota victus ratione in
aduerſam valetudinē grauiter incidit: qua
perſpecta domini Inquiſitores eum è car-
cere educi & in Xenodochium, quod Car-
dinalis vocant, recuperandæ valetudinis
gratia deferri iubent. In illud Xenodochiū
defer-

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 121

deferri ex more solent, quos in Inquisitorio carcere ægrotate grauiter contingit: neq; præter medicamenta (quæ tamen ex pio Xenodochij instituto abunde ipsi suppetunt) & lauiorem pro ægritudine corporis curâ ex carceris pristini sæueritate quicquam remittitur nemine præter medicum & Xenodochi ministros ægrotum inuisente. Quòd si meliuscule habere cœperit valetudine nondum admodum confirmata, in pristinum carcerem restituitur. Igitur puer ex contractis in diuturno ac barbaro illo carcere grauioris infirmitatis causis transfatus in Xenodochium ambabus cruribus obriguit, neq; quid postea de illo actum sit, scitur. Inspiciat nûc ac iudicet quiuis an Patrû fidei pietati decorû fuerit tâta inhumane egisse cum puello quopiam aduena: inueniri uè poterit vel inter immaniores Scythas adeo barbara agédi ratio: etsi immane latrocinium tum nauis tum mercium missum fecerimus.

Eodem ferè tēpore captus fuit ad eundem carcerem quidam qui mahometica impietate spontè obiurata è Marruchio celebri Mauritaniæ vrbe ac regni capite in eû Hispaniæ tractum qui interiecto Herculeo

freto Mauritaniam respicit, daturus nomen Christo, paulò ante venerat. Is, ut qui in labijs adhuc haberet pestiferum illud lac quo ab ipsis incunabulis per totam antea etiam vitam fuerat enutritus, (neque Christianismi purius ac salutarius deficiente doctore adhuc forte prægustarat,) quàm pluram, quàm inter suos Mauros ipse reliquisset, vitia atque corruptiones, mores inter Christianos inuenisset, in tuto omnia esse arbitratus ac proinde minus sibi cauens forte dixerat, videri sibi Maurorum legem (hoc est religionis institutum) Christianorum lege potiolem. Incidit ob id in Patrum fidei manus, qui ad eum ad meliorem scilicet mentem reuocandum eiusmodi catechismo erga illum vsi sunt, ut etià in ipsis vinculis apertè diceret, ab eo die quo esset baptizatus, Christianismi se nunquam poenituisse, nisi postquam in Inquisitione foret, vbi violentias & iniurias omnis generis vel inuitus videre cogereetur.

VISITATIONES CARCERVM.

N omnibus tribu-
 nalibus quæ ex re-
 cta iustitiæ admi-
 nistratiõne veram
 ac immortalẽ om-
 nibus sæculis glo-
 riam captant, nos
 inoleuit, vt, oc-
 curratur iniurijs

10 may 12

quibus vexari vincti aut solent aut possunt
 ab ijs, quorum curæ demandati sunt, Visi-
 tationes carcerum (quas dicunt) institu-
 antur, quæ & crebrò per iudices superiores
 prout necessitas postularit, habeantur.
 Requirit hoc ipsa æquitas, ipsa humani-
 tas, ipsa optima rerum constitutio, ac
 ipsa demùm diuina Lex qua peculiari qua-
 dam cura vincti hac ipsa ratione in pri-
 mis commendantur. Itaq; ad depellen-
 dũ tot iniurias præter eas quas adhuc igno-
 ramus, in quibus in Sancta Inquisitione vin-
 ctos, affici indicatum est, illud vnum reme-
 dium relinquebatur, nempe (hic etiam
 animaduerte simulatam Inquisitorum san-
 ctitatem)

carce-

124 INQUISITIONIS HISPANICAE

carcerum visitationes, quæ utiq; eò benigniores, humaniores, magis consolatoriæ magis piæ, ac demùm in propulsandis miserorum hominum iniurijs, in prospiciendo eorum necessitatibus, in puniendis ijs qui aut auaritia aut crudelitate ducti vlla eos molestia effecissent, æquiores sanctioresq; esse debuissent, quò Sanctum hoc tribunal vniuersa alia profana scilicet tribunalia titulis istis plausibilibus & ipsa porro sanctitate excellere videri cupit. Atqui tantum abest vt ita sit, vt potius videatur visitationes carcerum in Sancto tribunali in diuersum atq; aduersum ex consilio & affectato quodam studio esse comparatas: adeò vt is dies quo haberi solent, alius miseris vincetis torturæ dies quàm illius remedij suarum miseriarum meritò dici possit. *Elucescit id melius ex ipsa ratione & methodo quæ in eiusmodi uisitationibus obseruari semper solet, quæ iam subiiciemus.*

Igitur hæ carcerum visitationes per eosdē Inquisitores, notario seu Scriba cum ipso carceris custode sibi adiunctis, semel aut bis singulis mensibus haberi solent, vt plurimū dominico aut festo aliquo die. Quum primū ingreditur carcerem dominus Inquisitor,

fitor, vincitum totidem verbis interro-
 gat quí habeat, quí valeat, indigeat uè re-
 aliqua, an verbis cum ipso benè agat custos
 carceris (vult dicere an verbis aliquando
 contumeliosis aut certè asperioribus eum
 lædat) an cibum sibi constitutum bona fide
 ei det: an indusia munda, & alia huiusmo-
 di. Nam re ipsa, non est quod aliquid boni
 ab eo speret. Hæc sunt veluti ad numerum
 illis præscripta visitationis capita atq3
 verba, quibus neq3 addunt amplius, neq3
 ea præstant. Si vincitus fuerit seminudus,
 aut caruerit lecto ac suæ indigentia prof-
 picerit, habent responsum tum æstiuum
 tum hybernum, id est, quod loco eius quod
 petit inferuire vincito possit tum æstate tū
 hyeme. Vere enim æstiuum responsum est,
 Bene quidem (inquiunt verbis quam lenis-
 simis, vt patres decet) nunc calet, bene po-
 teris sine veste aut lecto viuere. Hyeme ve-
 rò, hybernum responsum est, verum quidem
 est hisce diebus ingruisse frigus: at iam nūc
 delapsis è cælo pluuijs lenietur tempus: vo-
 stem animæ curatote vos, quæ in veritate
 indicanda & in exonerandis in hoc sancto
 tribunali conscientijs vestris consistit, hoc
 est enim quod imprimis curare debeatis:

ac sic prospicientes scilicet uinctorum necessitati, de qua tamen primum interrogarant (irrisores) egrediantur. Ergo si vel diebus singulis haberentur carcerum visitationes, miser uinctus in suis necessitatibus tantundem solatij à patribus esset accepturus. Verum est tamen fauore prosequutos nō nihil accipere solere: neq; difficile intellectu erit, quinam fuerint eiusmodi fauore prosequuti ubi auaritia & inhumanitas ad clauum sedent.

Quando aliquis ex uinctis literatus aut quiuis alter obsecrat ut boni alicuius libri sacrorumue Bibliorum sibi fiat copia, è cuius lectione tædiosissimum alioqui & solitudinum & molestiarum plenum tempus aliquo cum fructu possit fallere, illud ipsi responsum, quod nudo aut discooperto vestis & operimenti loco fuit, huic accommodatur libri loco. Respondebit enim tum censoria grauitate dominus Inquisitor, Verū librum esse veritatem indicare, & in illo sancto tribunali conscientiam suam exonerare, inq; eo libro incumbendum esse, ut memoria omnia fideliter reperendo continuo, suis dominationibus manifestet mendam languenti animo illicō præbituris, atq; hunc esse verum librum &c. Quod si
adhuc

adhuc in eadem aut altera visitatione perrexerit vincetus ea de re esse importunus, audiet pro imperio vt taceat, quoniã si ipse, prout magis collibet, petat, eos quoq3, prout magis collibuerit, cõcessuros aut denegaturos. Summa. Videntur singulari accurata quadam diligentia in hoc esse intenti, vt præter præsentem calamitatem vincetus nihil habeat, quod intueri possit, vt ea quoq3 ratione afflictio gliscẽs eũ cogat illorum votis, quo ad fieri possit, obtemperare.

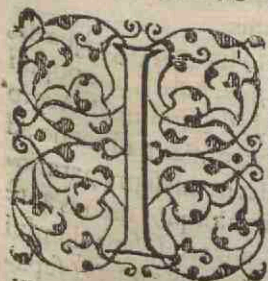
Si nonnulli fortasse amici affinesuẽ extra Inquisitionem vinceto sint, qui eum quoquo modo in sua afflictione subleuare possint, ij in apparandis nonnullis xeniolis, quibus immanitatem Inquisitorum deliniant, nonnunquam occupantur, ne ipsorum saltem vincetus adeo sordide tractetur. lam difficultas modò in eo est, an ea ipsi velint accipere. Atqui quum ex ministris Inquisitionis quispiam, qui non sit ipse Inquisitor, eiusmodi muneribus colendus est, nulla est rei difficultas, quando facile dantur & accipiuntur, modò aut clam aut noctu porro fiat. Facile enim possunt eius ordinis ministri muneribus corrumpi.

Er...

Erga ipsos dominos Inquisitores est maior difficultas, imo est prorsus impossibilitas si in primis ipsorum responsis esset consistendum. Ea sunt, Sanctum illud tribunal, esse tribunal quoddam incorruptum quod cuiuscunq3 generis munera accipere nullo modo ferat &c. Enimvero vt cuiusmodi responsa ex animo nō proficiuntur, dum nimium sese excusant, se nihil aliud magis cupere, haud obscure ostendunt. Néq3 deest vnquam domino Inquisitori in suo famulitio aliquis ex fratre aut sorore nepos, aut saltem famulus perquā charus æquē atq3 ipsemet suspiciendus, néq3 alter quoq3 ex famulis qui contentioni subornantis & Inquisitoris interfuerit, quiq3 in speciem victo ac prorsus repulsam passo, indubitatae victoriæ fenestram mox aperiat, ad eum paulo post accedens, ac nepotem domini Inquisitoris vel omnino extra rem, digito illi ostendens. Tum, qui munere quopiam Sancti tribunalis integritatem antea frustra tentauerat, modò non sit stipes, facile intelligit offerendæ receptaculum illud esse ac sibi dictum putat. Hac demum ratione non nihil refrigerij miseri victi recipiunt, vnde quoq3 apparet satis quo demū
sp.

Spiritu Sanctum tribunal gubernetur, quando ad quicquam præstandum quod virtutis sit, vna ipsa auaritia indubitato præstat, quod sola virtus assequeretur nunquam.

ACTVS FIDEI.

Am ad tragediæ catastrophem, vt accedamus superest. Ea est postrema Sancti tribunalis actio, in qua & diuturnis victorum angoribus, & Inquisitorijs fraudibus, versutijs, stratagematibus, fauitijs, optatus demum vtriusq; finis imponi solet. Namq; in ea feruntur sententiæ causarum, quæ longo dierum, imo annorum, curriculumi Sæcto tribunali agitate sunt, idq; in totius populi tam frequenti theatro, quale hæcenus vel in Olympo ipso nulla ætas vidit. Actionem siue Actum fidei (Auto vulgò vocant,) neq; immeritò, quando in ea actione victorù fides ad ipsas vsq; fæces explorata aut abnegata publico ac longè solènisimo testimonio, Dei veritate, aut

// caput

120 INQVISITIONIS HISPANICAE
eadem solennitate strenuè asserta ob ocu-
los vniuersi populi ad spectaculum certa-
tim concurrentis qualis re vera fuerit, sese
prodit, Interpretentur nomenclaturam
suam Patres fidei vt voluerint nos hanc in-
terpretationem, quæ diuino utiq; consilio
est affinior, recipiemus.

Habet hæc actio sua parerga quædã,
seu vt aptius dixerimus, habet hoc populi
Dei Pascha (pelah id est transitus ab Aegip-
to ad terram illam promissam, è mundo ad
Patrem) suum Parasceue, id est præparatio-
nem. Ioa. 13. 1. Paucis aliquot diebus antè
hunc festum diem, vocare solent domini
Inquisitores ad tribunal eos omnes (sepa-
ratim tamen) quorum bona omnia iudi-
cio suo addixerunt Fisco: inquiruntq; ab
illis ecquas opes habeant, quibus etiam in
locis, seridè admonentes ne quid celaue-
rint, alioqui si quid sibi ex suo asseruasse
postea fuerit deprehensum, fore vt ob illud
& furti crimen referant, & pœnam subeant,
ij apud quos illud fuerit deprehensum. Igi-
tur præter eas domesticas opes, quæ initio
in carcerationis, vt supra dictum est, in Se-
questrum venerut, omnibus indicatis atq;
in Fiscales rationes acceptis, ad sua erga-
stula

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 138

stula remittuntur haud dubia coniectura certi, quòd, etsi quo ad vitam, fortunæ suæ sint incerti, ad minus tamé implumes prorsus inde egressuri sint.

Propius & Paschæ aptius Parasceue est, quòd eo die qui ipsum diem festum proximè præcedit, aduentante iam nocte, congregari iubét viros omneis in peráplo quodam carcere, qui diuersa pœnitentiarum genera, quæ non sint necis, insequenti die inspectaculum sunt educendi. Pœnitentias vulgò vocant mulctas atq; animaduersiones in reos, ex veteris scilicet Ecclesiæ more mutuata nomenclatura. In alio eiusdem formæ carcere congregantur simul fœminæ. Qui verò necis iudicium subituri sunt, seorsum in singulis carceribus reponuntur, & nona aut decima noctis hora mittitur ad quēquam illorū sacrificus, qui funestum illi fortunæ suæ nuntium perferat, & a confessione simul sit. In eo tēporis articulo is cui Deus cōstanti ac inexpugnabili animo esse dedit, penultima fidei suæ fulgetra vibrat in pudorem confessoris sui & aulę totius infernalis. At qui contrà neq; ad illud vsq; tempus constans fuit, neq; tunc est, habet adhuc respiscendi locum, atq;

132 INQUISITIONIS HISPANICAE

ea singularia Christianæ constantiæ donâ
 à Patre luminum accipiendi. Vtriq; agut
 cum suis confessoribus magnis clamori-
 bus, illi fidem suam in articulo illo tempo-
 ris longè periculosissimo strenuè defendē-
 do, ij de morte sua inaniter ac frustra con-
 tendendo. Porrò nemo ex vtrisq; est qui ea
 nocte nō habeat negotij satis, quâdo haud
 dubiè tentatio magna est, carne præsertim
 supra modum imbecilli, néq; satana inte-
 rea quiescente. Cæterum pro indubitato
 quoq; habendum est, Cœlestem parentem
 ea hora suorum non esse oblitum. Apparet
 hanc agonis membrorum suorum noctem
 cum illa agonis Domini haud ineptè com-
 poni posse cū in patientium angore, tum
 etiam in solatio è cœlo misso.

Splendescente mane, ministri ac fami-
 liares omnes Inquisitionis, qui ad solen-
 nem victimam ad sua quisq; munia vndiq;
 maturè conuenerunt, eos omnes qui ad
 spectaculum sunt educendi iuxta vniuscui-
 usq; sententiæ præscriptum studiose adora-
 nant. Qui constanter fidem suam aduer-
 sus impia mendacia tutati sunt ad ipsum
 vsq; incendium. Sambenitum ferunt: ea est
 vestis quædam colore luteo, citra manicas
 tamen

tamen paludamento persimilis, malorum
 geniorum atris imaginibus (ex quibus sa-
 nē triumphat generosus Christi miles in
 victoriæ signum) tota respersa. In capite
 gerunt thiamam quandam papyraceam ob-
 longam in modum turris, in qua est homi-
 nis effigies in incendio conflagentis & à
 compluribus malis genijs materiam foco
 veluti aggerentibus vndiq; obsessi. Genus
 est militiæ (vt conjicio) atq; prælia ipsa
 hostesq; quos gloriose deuicit ad maiore
 triumpho gloriam ibi expressa. Linguas
 habent ligneis lupatis acerrimè ac ingen-
 ri cum cruciatu captas, (quas mordazas à
 mordendo sanè dicunt) nè de innocentia &
 fide sua in Dei laudem testari coram plebe
 possint: colla vero præ lōgis ac nouis resti-
 bus ex sparto inserta manibus ante reuin-
 ctis, quo (meo quidem iudicio) testatū
 facit ingentis alioqui meriti miles nullo
 suorum operum merito filius sed vna ineffa-
 bili Dei bonitate ac clementia merito in-
 nitens pro cuius confessione vel accerbis-
 simam mortem max sit generosè appetitu-
 rus, coram Dei tribunali se velle compare-
 re: qui vel si illa adeo gloriosa facinora, qui-
 bus iam illustrat nomen suum, ad summum

134 INQUISITIONIS HISPANICAE
legis suae ius velit exigere, nihil aliud quam
suspensum indignissimi latronis more si-
bi reliquum fore. Atque istis stigmatibus
insignitus in theatrum primum prodit Fi-
delis, deinde in incendium. Ij vero qui ab-
negata turpiter Dei veritate bonam scili-
cet spem de salute sua patribus fecerint, iu-
dicium nihilo secius mortis subituri ean-
dem plane ratione adornantur, a motis mo-
do diabolorum imaginibus, in quorum lo-
co sufficitur imago crucis manibus inter
ipsa vincula inferta, ut quemadmodum fi-
dei ac strenuitatis suae alij, isti quoque i-
gnaviae ac perfidiae suae insignia praese-
rant. Reliqui omnes eisdem istis notis pro-
deunt insigniti plus minusve prout Sancto
tribunali eos plus minusve in populo deni-
grare fuit visum.

Ea hora, qua ex arce ipsa carceris for-
as educuntur, Sanctum tribunal Charita-
tem ac clementiam suam omnem erga eos
coram spectante iam populo explicare af-
fectat. Vincis omnibus in hunc modum
personatis atque ad progrediendum in spec-
taculum in suo ordine collocatis, iubetur
ut consistant, atque e vestigio adornatur istis
tibus splendidissimum in speciem ientaculum

ex gallinis hædisq; asis, quo utiq; præstigio & vulgo persuadēt haud multò secus in vinculis eos fuisse tractatos, & ipsis simul vincētis antea actam carceris acerbiteriam compensant. Verum miseri eo animo tum temporis sunt, vt non magnum escis detrimentum inferant: euenitq; vt plurimum vt sicarij ipsi familiares, ex quibus (vt mox dicemus) duo vincētis singulis custodię causa vtrumq; latus claudunt, arreptis escis è vincētorum manibus lauticijs illis, nemine prohibente, frui soleant.

Enimvero eiusmodi est apparatus & pompa qua in triumpho illo progreditur, vt nulla Persica pompa Romanusue triumphus vnquam fuerit, quem cum isto re&e composueris. Primo in loco procedūt pueri Doctrinæ (ex collegio scilicet in quo pueri instituuntur asciti) qui tū veste, tum cātū, tū ordine in quo per clericos aliquot superpellicijs indutos cōtinētur, religionē incutiūt. Cātiones sunt Litanix sãctorū alternis vicib; repetitę alterno choro respōdēte ora pro illis. Hos sequūtur è vestigio vincēti ipsi, Pœnitētiatos vulgo vocāt, hoc ordine per quasdā veluti clasces dispositi. Qui leuioribus censuris sūt notati, primū ab ordine illo puerorū locū tenēt. I iij lis

IN INQUISITIONIS HISPANICAE

Iis candelæ absq; lumine, restes collis insertæ, lupata lignea. thyaræ papyraceæ, signa reatus esse solent. Apertis incedunt capitibus, ni thyara operiat, & seruorum more sine pallio, qui natalium dignitate socios opibus antecellunt, subsequuntur ignobiliores. Secundum hos, procedunt qui Sambenitis, hoc est paludamentis illis militaribus rubra cruce in transuersum difsecatis, insigniti sunt, eisdem quæ supra, qualitatibus personarum obseruatis, qui sacris ordinibus contaminati sunt. dignitate ac proinde loco etiã suæ classis alios præcellunt. Hos sequitur tertia ac postrema classis eorum videlicet, qui rogo sunt destinati: ex quibus qui Dei veritate repudiata ac in eius locum mendacio admissio ad hominum misericordiã confugerunt, constantiores meritò præcedunt, qui in postremo totius phalangis loco positi vel ipsi Inquisitoribus arbitris dignissimum virtutis ac fidei suæ ordinem sunt sortiti. Vinculis singulis claudunt vtrumq; latus familiares duo armati custodiæ causa, quibus duo quoq; adduntur monachi aut theatini (quos dicunt) singulis morituris, vt eis pro vitibus suadeant nè veritati dei in qua edo-

Et

cti sunt, in fine demum vitæ acquiescant, qua impia importunitate, qui in Dei veritate permansit firmus, tormentum grauius meo iudicio, nullum tulit. Vincitorum ordinem, qui ex triumpho more primus merito esse debuit, Urbis senatus vnuersus insequitur, Alguazilijs, Iuratis, Viginti quatuor Graduum iudicibus, Prætoribus curialibus, Regente ac ipso Pro rege siue assistente, constans, quem nobilium equitum ingens turba comitatur. Mox sequitur status scilicet ecclesiasticus, clericis, beneficiarijs, curatis, primum in hoc ordine locum tenentibus. Secundum eos vniuersum templi summi capitulum, vulgo cabildum Ecclesiæ maioris. Tertium locum occupant Abbates, & Priores ordinum monachalium cum suis comitibus. His omnibus sanctum tribunal, quod eo die planè triumphat, honoris ergo anteaambulans, spatij non nihil vacui relinquitur, in quo Fiscalis Inquisitoris, vt qui in ea parâda victoria haud mediocrem Sancto tribunali operam nauarit, prætenso ac explicato ex serico damasceno rubro vexillo, militari sanè fastu, Vexilliferi locum tenet. Vexillum est opere Phrygionico apprimè elaboratum, altere

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 135
facie, illius Papæ qui Inquisitionem concessit, Itemmata cum ipsius nominis inscriptione, altera Regis Ferdinandi, qui illam in orbem inuexit primus, ostendit. Multo serico, auro, atq; ostro elaborata omnia. In huius vexilli summa cuspide infixæ est ærgentea crux deaurata magni pretij cū suo crucifixo, quam singulari quadam præ alijs omnibus veneratione superstitiosa turba profequitur, hac vna de causa quòd Inquisitionis sit. Sequuntur demùm ipsi Patres fidei incesu lento & ad summam grauitatē composito re vera triumphantes, vt præcipuos decet eius victoriæ imperatores. Habent è vestigio familiares omnes Sanctæ Inquisitionis equis insidentes, quales videre olim erat in Romanis triumphis milites, omnes suorum triumphantium ducum terga sequentes. Hos sequitur multitudo plebis ac vulgus innumerabile absq; vllò vel ordine vel nomine. Hac pompa itur ab Inquisitorio carcere ad theatrum quoddam sublime atq; operosum, quod imponēdis ad spectaculū pœnitentibus & audiēdis eorū sententijs è lignea materia fabricatū est in platea vrbis celeberrima atq; capacissima. In eotheatro sedere eos faciūt eodē plane ordine.

ne quo venerunt. Est & alterum theatrum eiusdē ferē cum priore magnitudinis e regione illius, in quo est erectum tribunal dominorum Inquisitorum, vbi sedent in Inquisitoria sua ac penē diuina maiestate vniuersa illa comitati amplitudine qua venerunt.

Haud extra præsens institutum fecisse arbitraremur, si in isto hostium triumpho componendo cum pijs illis publicarum pœnitentiarum spectaculis quæ in Primitiua Ecclesia a pijs illius episcopis & pastoribus edebantur, nonnihil spatiaremur: in quibus nihil erat quod meram non spiraret pietatem, ac sanctitatem, & remedij demum ac salutis pœnitentium ardens minimeq; fucatum desiderium: in quorum ordinem nemo intrabat qui quamuis egrederetur rubore perfusus, simul non egrederetur consolatione plenus. Pudori enim solumerat errauisse se, at in ipso remedio ac medicamento quod pastores sui contractæ applicuerant, re ipsa experiebatur verū mali remedium, firmum solidumq; solatiū atq; contractæ exulceratæq; conscientia suæ consolidationem. Neq; triumphabant eo die qui sua eum castigabāt censura

neq;

140 INQUISITIONIS HISPANICAE
neq; splendidioribus ex arca sua deprō-
ptis vestibus in lætitiæ & triumphī signum
prodebant induti. Luctuosis cooperti ve-
stibus tum ipsi tum Ecclesia vniuersa ince-
debant, ea luctuosa ac plena funebri specie
testantes malis fratrum se tangi ex animo:
quin non semel vsu veniebat, vt censors
ipsi quam ij qui censura norarentur, vberio-
res lachrimas funderent, vt pote qui illis
dedecus prout par erat ex errore suo feren-
tibus minime fictum dolorem pastores ipsi
ferrent. Neq; ad mortem vel acerbio-
rem vel leniorem quisquam tum educebatur,
neq; ad adeò dura verbera vt per ipsos vi-
bices ossa conspicerentur: neq; ad honestā
alioqui existimationem suam & pro se &
pro vniuersa sua posteritate apud vulgus a-
mittendam, sed ad quæ amissa ex delicto
apud Ecclesiam fuerat, recuperandam ho-
nestatē. Cuiquam vero ex pastoribus nihil
ex fisco adhibebat lucri, neq; cincinnum
velleris ouis suæ, in ipsius manu deprehen-
debatur, neq; quicquam ex rapina paupe-
ris in ipsius domo Ezech. 34. 8. Isa. 3. 14.
Vx pastoribus &c. Verùm tamen hæc licet
iustissima querimonia aliàs fortasse fuerit
tempestiuor. tantum rudia isthæc absq;
vllò

ullo ordine lineamenta ducere hoc in loco
 visum est, vt quibus ex humano sensu quic-
 quam in tanta omnium ferè ordinum de-
 mentatione reliquum est obseruare saltem
 incipiant quid porro sit discriminis inter
 hunc triumphum tanto apparatu ac læti-
 tia celebratum & veteris illius Ecclesiæ pu-
 blicas pœnitentias quas sanctum Tribunal
 retinere se ambitiose iactat.

Igitur in suo ordine sedentibus omni-
 bus concionem auspicatur quisquam, quæ
 accurata tum habetur in laudem Sancti tri-
 bunalis & confutationem hæresum in quas
 eo loco animaduerti dicunt: in primis ve-
 rò in obruendo probris ac contumelijs mi-
 seros, & afflictionem addendo afflictis po-
 rior illius concionis pars infumi solet: qui
 si eam præsentem, se videlicet videre illic
 spectaculum ignominia & scopum iniuri-
 arum factos, minus iniquo animo ferre vi-
 dentur, ideò utiq; fit, aut quia in fidei cly-
 peo impenetrabili eas omnes excipiunt,
 aut quia precedentes totum animū ex diu-
 turna patientia occupantes nullum ferè
 præsentibus sensum relinquerunt. Finita
 demum consolatoria, scilicet, illa concio-
 ne, sententiæ pœnitentium legi incipiunt,
 eodem

eodem quo ipsi sedent aut venerunt ordine, videlicet ab ijs qui leuioribus notandi sunt censuris lectoribus initium auspicantibus. Hæc pars actus longa & præcipua est, requiritq; proinde peculiarem & accuratorem aliquanto observationem, sed suo loco. Perlectis sententijs primarius Inquisitor occinit aliquot precatiunculas pro conuersis (vt ipsi dicunt) mortis censuram nihilominus subituris. In illis Deum suum precatur, vt fauorẽ suum eis conferat, quo in confessione doctrinæ Ecclesiæ Romanæ perseuerent, ac demum moriantur. Iis finitis incipiunt canere Psalmum. 51. Misere mei Deus &c. ad implorandum scilicet erga pœnitentes suos Dei clementiam, et vt Patrum fidei erga eos ipsos tum censuræ tum absolutiones sint veræ resipiscentiæ efficaces. Sunt verò pleræq; censuræ mors omnium acerbissima, verbera, ex quibus, qui acceperit, aut vix aut nunquã conualescat. relegationes ad transtra, bonorum omniũ præscriptiones & eius generis alia, quibus mater Ecclesia Romana pietatem suã erga suos filios per dominos Inquisitores exerit, quæq; reuera nõ esse verę resipiscentię efficacia haud possunt, videlicet, vt agni

ARTES ALIQVOT DETECTAE, 143

ta per eiusmodi scævitiã istorum Cyclopũ
immanitate, qui se pro Ecclesia Christi tã-
diu sceleratè atq3 impudèter venditarunt,
non modo qui eas censureas subeunt, verum
vniuersus orbis ad mentem redeat, eosq3
omnes quo demum merentur loco habe-
at.

Igitur finito Psalmo, quo tam impiè
quam impudèter irrisorièq3 vt omnibus a-
Ijs scripturæ sacræ locis, ad suum institutũ
abutuntur, Primarius Inquisitor occinit ali-
quot versiculos, quibus vniuersus cãtorum
Chorus arti ac guturi in tẽpore scilicet in-
dulgentiũ magno ac sonoro vocum concẽ-
tu respondet. Iis finitis Inquisitor, pro ea
qua pollet authoritate, absolutionẽ cantu
pronũtiat, qua conuersos õnes ad Romane
Ecclesiæ gremiũ (à Christo verò auersos)
absoluit ab ijs omnibus in quibus ab Eccle-
siæ Romanæ cõsensu defecisse eos pœnitet:
atq3 hæc absolutio (Ecclesiæ vtiq3 Roma-
næ more) à culpa tantum accipienda est:
pœnas enim, easq3 nulla vel clementia vel
humanitate vel etiã æquitate tẽperatas, è
vestigio eos subire est necesse. Peraçia abso-
lutione domini Inquisitores insigne quod-
dã stratagema ordiuntur, & ad regnũ veluti
caly-

144 INQVISITIONIS HISPANICAE
calybeis anchoris retinendum mirè cōdu-
cens, vt pote qui eo ipso facto detegunt,
haud citrà metum ac certa quædam præ-
sagia ruinæ sibi regnòq; suo impendentis
eos esse. Stratagema illud est, quòd vni-
uersus populus, prout est ad celeberrimum
spectaculum, nonnunquam etiam ex locis
viginti leucas distantibus, congregatus, so-
lemnissimum sacramentum eis dicat verba
ipsa, quibus se deuincit, ac nisi præstite-
rit, deuouet, præcuntibus, Victurum sci-
licet ac moriturum se in Ecclesiæ Roma-
næ secta ac subiectione, eandemq; propu-
gnaturum pro sua virili, fortunas omnes ac
vitam ipsam aduersus eos qui eam oppug-
nauerint exponendo. Præterea eiurare, ab-
negare, atq; execrare se quicquid contra-
rium fuerit ei quod Ecclesia Romana te-
net, atq; affirmat. Item propugnaturum
ac se defensurum pro sua virili portione
Sanctum tribunal Inquisitionis, eiusq; mi-
nistros omnes &c. atq; ad eius rei fidem ac
firmitatem se mutuò testes constituunt. Vi-
deas hinc ad terram procubentem miseram
plebeculam atq; omnium ordinum status
cum summa religione in fauorem impieta-
tis aduersum Iehouam & Christum eius
per

per errorem sacramenta dantes, qua non minus impia quam temeraria coniuratione ductus exinde Inquisitionis minister pro sua quisq; facultate constituitur. Iam igitur si de abolendo, imò ex orbe terrarum pro merito funditus exterminando eiusmodi tum iniquitatis tum impietatis portento cum quoquam egeris, si quidè illius duritiem ac immanitatè inficiari non possit, iuramentum obijciet solennissimis verbis in concessu frequentissimo cõceptum: quo tevertas & Nempè obijciemus contra ex ludæis quosdam cæca religione ductos sacramento se obstrinxisse, ac deuouisse olim nihil se sumpturos cibi antequam Paulum occidissent. Act. 23. Hos terpeccasse con- tendimus, tantum abest vt iuramento im- piè cõcepto teneri eos arbitremur. Primū, quod cæca ac proinde impia pro lege Ze- lotypia Euangelium Christi obstinatè ac pertinaciter oppugnent. Deinde quòd pro mala causa defendenda & bona vel præter vires oppugnanda iuramento in nomē Dei concepto temere & nefarje, ipsum Dei nomen prophanarint, eòq; ad impietatem abusi fuerint. Tertio, quòd cum retracta- te omnia vt impiè & contra Dei ipsius vo-
 lun-

luntatem inita maturè debuissent, iudaica
fanè pertinatia in instituto progrediantur.
Ecquis ista negat? Igitur quum expugnare
ex professo Regnum Christi cū Iudæis illis
dominos Inquisitores euinceretur, constabit
quoq; eos qui se illis iuramēto astrinxerūt
triplici illo peccato, licet per errorem, esse
irretitos. Itaq; si maturè velint sapere, ea
erit istis vna salutis recuperandæ ratio, Pri-
mū vt quam diligentissimè inuestigent,
qualem causam Inquisitores tueantur, vt vi-
deant demum, an pro Christo an contra
Christum sub auspicio Inquisitorum arma
sumant. Deinde obseruent, retrahentue in-
strumentum, prout rebus sibi iam competen-
tis expedire videatur. Iam ad rem.

Porro his absolutis, siqui sint inter poenit-
tentes, qui ea censura notari cōmeruerunt,
Ecclesiastici muneris quo fungebātur gra-
du amouent, degradari vulgo vocant. Ea
functio degradādi scilicet, episcopo, vt qui
illos initiauerat, pōtificalib; induto cedit.
morituri ex sentētia Patrum eo die actuali-
ter vt ipsi dicūt, degradant, ceremoniæ sunt
planè tragicæ ac mirabiles. Indutum prius
missaticis vestibus omnib; veluti impia sa-
era facturū particulatim post modum exu-

unt tùm in gesticulationibus tùm in verbis
 certa forma excantationum ad ornamenta
 singula, adhibita, ijs contrariarum quibus
 antea, cum initiatus fuerat, vsi sunt. Ra-
 duntur deinde manus, labia, tonsura capi-
 tis (fragmento vitri aut peracuto cultro)
 abradi sibi oleum significantes, quo quùm
 cum excantarunt, fuit per vnctus, spectan-
 te atq; ad ea singula mysteria obstupescete
 populo, alijs vicem miseri hominis cõmi-
 serantibus, alijs vti perfidum ac execrabi-
 lem detestantibus, qui, vtiq; meliore iudi-
 cio, vel eo vno fuerit foelix, quòd eiurata
 demùm solenniter in fine vitæ putida illa
 vnctione, & abrafo, quoad fieri potest, illo
 impietatis caractere, è vita migrarit. Nõ
 morituri verò verbaliter, quod ipsi dicunt,
 degradari solent. Id in summa est ab officio
 & dignitate suspendere quantisper Papæ vi-
 sum fuerit.

Ceremonia quædam negligenda hîc
 iure non est, qua Sanctum tribunal impu-
 dētissimè ac prætextu nullo obducto aper-
 tè irridet & Deum & vniuersam, quæ adest,
 multitudinem, seq; vel ea vna dignum effi-
 cit, qui ab omnibus pro merito vicissim ir-
 rideretur. Ea est, quòd in fine sententiæ illius

quem iam incendio adiudicarunt, qui tamen ad Romanæ Ecclesiæ gremium conuersus est, addunt, publicèq; ibi pronuntiarî iubent: eò quod Sanctum tribunal conuersionem eius hominis haud veram & ex animo profectam existimat, atq; metus sibi sit ne sub ouina pelle lupum relinquat, ipsius conuersione non obstante, seculari tribunali illum finire traderèq;: quod vehementer orant, vt multa erga eum misericordja vtatur, nèq; membrû, ósue quodpiam illi confringat, neuè sanguinis quicquã hauriat. Eum autem, quem à pia confessione non dimouerunt (cuiusmodi pertinaces ac obstinatos vocant) ijs verbis seculari brachio commendât. Quoniam ipsi omnem suam diligentiam adhibentes vt ad gremium Romanæ Ecclesiæ hominem reducerent, nihil effecerint, in suis opinionibus contumaciter perseuerante &c. idcirco eiusmodi hominem tradunt ac permittunt seculari tribunali, vt in eum iuxta leges animaduertat: veruntamen orare se vehementer illud, vt si aliqua resipiscentiæ veræ signa ediderit, multa erga eum misericordia vti velit &c. Qualis est hæc impudentia? Addixerunt ipsi hominem mortis iudi-

iudicio, tradunt ipsi eundem brachio se-
 culari utiq; comburendum, atq; adeò ut si-
 qui irrogaturi sunt ea supplicia, hominem
 aut dimitterent aut deniq; non combure-
 rent, illi ipsi ex sancto scilicet officio oppo-
 nerentur, obsecrât verò ut magna erga eum
 commiseratione seculare tribunal velit uti.
 Qua ergo commiseratione educunt mi-
 seros in eum locum dissolutis ac difractis
 plane membrorum omniù iuncturis qual-
 sâtos, ac per artus singulos contractis ossi-
 bus, venis, etiam ipsiq; visceribus internè
 disruptis ex sæuissimis illis torturis, in qui-
 bus etiam complures inter ipsorù manus
 extremos spiritus exhalarunt: obsecrant
 verò seculare brachium ne membrorù aut
 os quodpiam illis confringat, neue sangui-
 nem hauriat? videlicet quia quæ dâna tor-
 turis suis, miseris hominibus intulerùt ipsi,
 intra cutem sunt, neq; sanguinem hauerùt
 nisi per ipsum os, tenui etiã linteolo aqua
 in imum guttur demisso, non cultro aut lâ-
 cea, insontes iam sunt ab effusione sangui-
 nis & contractura membrorum? Tracta-
 runt ipsi eos absq; vlla prorsus commiserâ-
 tione aut humanitate, excogitatis subinde
 nouis cruciatuum generibus, quibus tor-

150 INQUISITIONIS HISPANICAE
querent miseros plusquam barbara saui-
tia. Precantur vero iam serio seculares iu-
dices obtestanturq; vt multa misericordia
cum eis agant? Sed irrisores homines hac
vna obtestatione videtur sibi probè excussis-
se canonis sui césuras in eos, qui ex ordine
ecclesiastico aut sanguinem fuderint, aut
membro quempiam mutilauerint, anathe-
mata atq; irregularitatem intentantis.
Censuræ enim nihili ac pro delicti magni-
tudine ridiculæ ridiculis quoq; ac nihili re-
medijs vitari possunt. Audiunt vero tum
principes tum populus, atq; ipse in primis
secularis magistratus, qui iniquissimas il-
las sententias exequendas suscipit, eius-
modi irrisoria impudentissimaq; nugamē-
ta, & prætereunt: alioqui enim nemo est
adeò vecors, qui non intelligat confictæ ad-
ludibrium omnium misericordiæ ea verba
esse, quæ nequaquam vt ita fiat, proferantur.
Et sic quidem sanctæ matris Ecclesiæ
in errantes filios pietatem, commiserationem,
ac misericordiæ maternæ viscera retinet
sanctum tribunal, illud etiam obseruet uel
cæcus lector, quòd de illo cuius conuersio suspecta adhuc
est Sancto tribunalì, nè uidelicet lupum relin-
quat ouina pelle contextum, nullam rationem incensa-
dio

ARTES ALIQVOT DETECTAE. 152

dio aptiorem in artium suarū scrinio reperire potuit
Sanctum tribunal.

Diximus superius eam actus partem,
quæ sententiarum lectione constat, præci-
puā esse, ac peculiari quòq; obseruatione
indigere, quòd singulari quadam perfidia
non solum ea plerunq; recitent, quæ accu-
satus confessus est, verum etiam quæ nèq;
dixit vnquam, nèq; cogitauit quidem: ex-
cogitauit ea verò Sanctum tribunal par-
tim impura, partim nefanda, partim etiā
blasphema, vt pœnitentis cum personam
tum doctrinam apud vulgus reddat abomi-
nabiliorem, atq; ampliolem sibi autori-
tatem ac existimationem acquirat, vt quod
ad perpurgandam ab eiusmodi diris pesti-
bus terram per quam necessarium orbi fue-
rit. Hæc illis in suis sententijs ad populum
recitantibus, lupatum ligneum pœnitentis
linguam vehementi cum cruciati mordi-
cus tenet, nè respondere ac inficiari quic-
quam & tueri suam innocentiam possit:
quod si fortè detur, mendacij illos, quod
non semel accidisse constat, in publico the-
atro insimulat. Ceterum haud diu durat
acris illa disceptatio, lupatum enim ligne-
um in pœnitentis os proteruè disputantis

confestim inectum, liti finem imponit, ac veritatem, nè in publicum prorsus erumpat, prohibet. Id autem quod accusatus ingenuè, aut secus confessus est, adeo veteratoriè, peruersè, transmutatis ac immutatis verbis recitant, vt eodem ferè loco cù eis quæ nunquam cogitantur iure haberi possit. Eius rei exempla quia graua sunt, nèq; de facili irrefragabilia, vt pote quæ in orbis theatro sint edita, seorsim infra ponemus.

Perlectis sententijs, peractisq; vt supra dictum est, degradationibus, secularis magistratus morituros solenniter suscipit pro officio à Sancto tribunali ei iniuncto, atq; ad supplicij locum deducit, illis sathanæ procuratoribus eos comitantibus, qui summa ac indefessâ prorsus improbitate incessanter ab eis extorquere contendunt, vt veritati quam receperunt, abrenuncient. Accidit sæpè numero vt in pia confessione constanter perseverantibus ad palum supplicij gulam citò frangant, ac mox in clamores ad vulgus erumpant, eos errorum pœnitentia ductos ad Romanæ Ecclesiæ gremium inter extremos spiritus recurrifse, ac ignem proinde nõ sensisse scilicet in-

qui-

quisitoria in conuersos misericordiae bene-
 ficio. His ac cōsimilibus artibus veritatem
 sepelire student, perinde ac si illius vindex
 Deus ad eam è tenebris & sepulchro eru-
 endā minus esset potens. Reliqui qui mor-
 tis supplicio non sunt destinati, in carcerē
 Inquisitorium reducuntur, & in sequenti
 die educuntur ad verbera, qui ad ea fue-
 runt damnati: ex quibus complures post
 verbera mittuntur ad transtra, alij ad per-
 petuum carcerem Inquisitoriū, vel in aliū
 quempiam locum sibi in carcerem destina-
 tum, admoniti prius vt depromant, siquid
 aut de ipsis aut de aliis in memoriam præ-
 ter iam deprompta redierit, alioqui si quid
 postea eos astutè oculuisse dephehensum
 fuerit, pro impœnitentibus habendos atq;
 grauissimè in illos fore animaduertendum.
 Omnium verò maximè summa eis seueri-
 tate præcipiunt, ne quid vllō modo reue-
 lent eorum quæ toto captiuitatis suæ tem-
 re ibi viderunt, audieruntue, aut quo mo-
 do fuerint tractati, quæue methodo aut ra-
 tione in audientijs, in torturis, in ipso car-
 cere ac in vniuersa demum inquisitoria œ-
 conomia cum captiuis procedi soleat, quin
 potius eo toto tempore quo ibi degerunt,

se mortuos planè existimauerint: fore alio-
 qui vt si quicquam eorum mysteriorum te-
 mere effutierint, idq; ad Sancti tribunalis
 aures vsq; dimanauerit, pro relapsis ha-
 biti seuerissimam omnium censuram sube-
 ant. Relapsorum autem, quos vocant, censa-
 sura, mortis est supplicium inexorabile. At-
 qui hæc diligètia qua indubitati exitij mee-
 tu egredientium indè ora consuunt, est illis
 omnium sacrarum artium lögè necessaria,
 hoc seuerissimo mysteriorum silentio, velu-
 ti fidissima quædam clavis, totam tyranni-
 dem obserante ac communiante. Comper-
 tū enim in primis p̄sis est, quòd si rex, qui
 in eo munere eos cōlocat quoquo modo
 noscet eorum perfidias, violentias, impie-
 rates, mendacia, dolos, diabolica stratage-
 mata, strophasq; mirabiles, quibus ad irre-
 tiendum complures innocentes, qui neq;
 dixerunt, neq; viderunt, neq; audiuerunt,
 pleraq; de quibus accusantur, vt solent:
 præsertim verò eorum tum avaritiam, tum
 sæuitiam ac plusquam barbaram inhumani-
 tatem ex avaritia vtique prognatam, In-
 quisitione in eos ipsos seuerè cōuersa, pro-
 specturus haud dubiè esset & reipublicæ ac
 subditorum suorum incolumitati, & iusti-
 tiæ

tia ipsi in primis, cuius legitimus patronus est à Deo constitutus, potius quam iniquissimo Fisco eiusmodi artibus & pacto & aucto: rege verò pietatis ac iustitiæ eiusmodi officiū negligēte, ipsa plebs iniecto in eos ipsos igne, quo in primis hæcenus fuere formidabiles, sibi certè non esset de futura.

Tanto demū studio laborant in sepelienda veritate & ne ipsorum iniqua tyrannis in lucem aliquando venjat, vt compluribus viris autoritate præstātibus post diuturnos carceres & triumphale illud deditus, inter alias sèuiores mulctæ partes inter dixerint omnium hominum colloquio, nisi tantum eorum quos ipsi præscripserint: itè nè literas ad quæquam dent ipsis inconsultis, qui & eas prius sint inspecturi. Prætextus est speciosus sanè, ne videlicet colloquio suo aut literis ad absentes missis errores suos latè disseminare possint: atq; re vera id conantur nè eiusmodi homines, quibus & amicitia & affines præclariores facto ipso cõtigerunt, iniuriarū quoquo modo apud amicos affinesue cõquesti, apud ipsū demū Regē periculū cõficiāt Sancto tribunali in lucem cum suis artibus procedendi.

Istius

Istius eorum consilij argumentum est, quòd hoc multæ genus, intactis vt plurimum inferioris conditionis pœnitentibus, percellere tantum soleat clariores.

In initio quum primû eiusmodi actus triumphales ob Lutheranos, quos vocant, cœperunt agitari, qui eis intererant curiosiores solebant ad absentes amicos intra atq3 extra regnum ipsum ea omnia perscribere quæ in eis spectaculis prodebantur: in primis verò circa ipsos pœnitētes quicquid ex eorum sententijs, in quibus cause suppliciorum reliquarumq3 multarum referebantur, audiissent. Sanctum tribunal (vt experientia ipsa in dies edocente noua, artifices se ipsos superare solent) qua est in rebus suis sagacitate, maturè subolfecit in ipsius damnum illud posse recidere: videlicet, eam doctrinã à qua ipsum tantopere abhorreat ea vna ratione diuulgari ac propagari latius posse quã sibi expediret: complures enim qui alioqui eiusmodi relationibus nunquam visis potuissent in antiqua sua cæcitate permanere, illarum adiumento inciperent aperire oculos ad agnoscendum & doctrinam ipsam, & eorum iniquitatem, qui illam persequantur. Huic
malo

malo occursum est Sancto tribunal eam cum tam suscipiente, & earum relationum aliquot exemplaria, breuia, ac vt videntur minus nocere posse, perscribente, edēteq; in vulgus, vt qui voluerit, quæ acta sint, ad absentes scribere, illarum formularū præscriptum sequatur, grauissimis intentatis pœnis, ijs qui ad ampliorem narrationem calamum intenderint. Ratio verò conditionum ab eo relationum est eiusmodi: persona pœnitentis ex nomine & conditione expressa mox addunt, quia habuit errorem seu errores Lutheranos (erroribus qui tamen ante speciatim referebantur, minimè expressis) combustus, aut ea vel ea multa castigatus.

Porro quando Sanctum tribunal errare certè potest (etsi eo dementiæ iam peruenit hominum superstitio atq; adulatio, vt secus asserat, spiritu Sancto vt volūt illud gubernante) accidit vt aliquando erret, quibusdam nulla prorsus causa aut leuissimis demum indicijs cōprehendi iustificis, cum paucissimos alioqui comprehendat ex sufficiēti ac legitima informatione. Plerosq; horum, posteaquā in supradictis ergastulis atq; in ea miseria quam superius reci-

ARTES ALIQVOT DETECTAE. 159

recitauimus, tantisper dum de eorum cau-
 sis cognoscitur, ad annum & annos &c. vin-
 ctos habuit, comperta demum eorum in-
 nocentia cum eos iudicio absoluere est ne-
 cesse, vno aut altero die post theatricū illud
 triumphum eos ad audientiam vocant, ac-
 cersitōsq; nouis atq; grauissimis obtesta-
 tionibus oppugnant, vt veritatem depro-
 nant rigorem iuris alioqui experturi: inter-
 tatisq; torturis minitantur asserentes exte-
 re aduersus eos sufficientem informationē
 &c. Si terriculamentis illis quisquam per-
 motus verbum aliquod ex ijs quæ ipsi oppo-
 nunt, emiserit, eo in ergastulum continuo
 reduci iusso, litem de nouo redintegran-
 Si vero nihil se ab eo extorquere posse viderint,
 neq; quicquam alioqui aduersus eum
 alicundē habeant, remisso illo commina-
 tionum rigore, ad blandiora verba conuer-
 tuntur, se videlicet meliorem de eo existi-
 mationem habere inquentes, quare in do-
 mum suam eum remittere constituerint:
 officij vero ipsius fore vt illis dominis gra-
 tiam ingentem habeat, qui ipsi rebusq;
 ipsius vehementer ac paterne consuluerint
 persuasum proinde habeat, eos ob perso-
 næ ipsius intuitum in primis verò optimi
 de

de se exempli quod in sua captiuitate ipsis exhibuerit, tollerantiæ quam toto eo tempore præse tulerit, singulari eum misericordia prosequutum esse, ac tum quidem prosequi &c. Huiusmodi vnguents delinere conantur probi ac æqui scilicet iudices vetera vulnera quæ innocenti prorsus inflixerunt, ac sic demum ad sua remittunt, commendato tamē in primis silentio, atq3 eodem vel post cognitam exactè ipsius innocentiam in carcere adhuc (ecquid enim eorum interest alterum vel innocentissimum in prædura illa captiuitate pati?) per multos dies ad vnum atq3 alterum à triumpho diē astutè asseruato, vt illo quoq3 eodem ferè tempore quo mulctati alij in publicum egrediuntur, egrediente, cum quóq3 mulctatum inter alios, leuiore tamen quadam mulcta vulgus existimet, neq3 de Sancto tribunali sibi vnquam persuadeat absq3 sufficienti informatione quenquam comprehendere.

Qui inter ceteras mulctæ partes ad peptuas siuè etiã volutarios carceres, aut certe ad cõstitutũ (Hic novos laqos lupi rapaces miseræ & incautas irretiēdi oues molitunt)

tem-

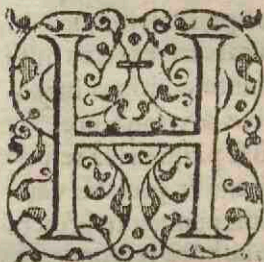
tempus aliquod damnati sunt, et si in Inquisitorio carcere amplius non sint, nè credat nihil amplius negotij cum sancto tribunali sibi superesse: vbicunq; enim gentium sibi fuerit destinatus extra Inquisitionem carcer, constitutas insidias quoq; habent, quæ attentè ac continenter obseruent, eoque animo, lætonè an injquo, eam conditionem ferant: quibus etiam verbis animi habitum prodant. Namq; si hilariore animo sint, aut quouis modo in sua afflictione lætitiã præse tulerint, reus erit concilio Inquisitorio, qui sic fecerit, ac multã proinde sentiet grauiorem. Visitantur in illis destinatis carceribus ab ipsis Inquisitoribus, verùm eadem plane ratione qua eos in Inquisitorio suo carcere antea visitabãt, atq; in eosdẽ omninò fines, vt supra dictũ est, nempe vt specimen aliquod humanitatis ac misericordiæ apud vulgus edant: at re vera nouum terrorem ac cruciatum haud iam ad eò miseris incussuri. Ibi inquirunt ab ipsis captiuis, & ab eis quibus curæ sunt, an posteaquam Inquisitione egressi fuerint, quicquam quod ad piã doctrinã pertinere videatur, à quoquam ex cõcaptiuis audiuerint? à quonam? quo vultu
id

id quicquid fuerit, alij exceperint? Item, an conqueratur aliquis acceptæ multæ? Omnium maxime an mysterium quodpiâ Eleusinae matris, Inquisitionis inquâ, quisquam reuelauerit. Item an fugam e carcere quisquam est meditatus, & eius generis complura. Si nihil eiusmodi inueniant, vacuo ac frustrato reti reuertuntur. Si vero quicquam inuenerint, aduersus reum nouâ litem intendunt. Accidit Hispali haud ante multos annos in quadam eiusmodi visitationum, vt captiuo quodam ab Inquisitore Licentiatò Gasco post nescio quot annos in arbitrario illo carcere exactos missionem obnixè obsecrante, dominus Inquisitor, qua erat in legibus & vtroq; iure exacta eruditione, ad eò se pium in sua responsione ostendere affectans vt pietatis cancellos, quos vtiq; nouit nunquam, pretergressus inquisitoria grauitate responderet: Sat nunc (inquit) ferte æquo animo hanc calamitatem: hic enim suffertis pro peccatis omnium, & pro nostris quoq; , atq; etiam pro vestris: ego interea alloquar cæteros dominos Inquisitores, fietq; quod fieri poterit. In has ineptas blasphemias, aut blasphemias ineptias nullus Inquisitor in-

L. qui-

162 INQUISITIONIS HISPANICAE
quisiuit. Cæterùm egressus conclaue illud
in quo eos captiuos fuerat ad eò theologi-
cè consolatus, custodem captiuorum solen-
niter, ac pro inquisitoria authoritate ob-
testatur, vt diligenter eos obseruaret, caue-
retq; nè ex ipsis quisquam effugeret, alio-
qui daturus & negligentię pœnas & ad
elapsum persequendũ sum-
tus omnis.

INTERPRETATIONES
SENTENTIARVM.

HABET Sanctum
tribunal peculiaria
quædam vocabula
quibus nominat
multarum singu-
las, quibus in pœ-
nitêtes suos solet &
nimaduertere. Ita
que, quando hic quoq; artem inquisitoriã
subesse non est obscurum, ea etiam ex ipso
rũ Inquisitorũ scrinio ac mente hoc in lo-
co interpretari haud superuacaneũ fuerit.

Igitur ex sententijs alię sunt in quibus
ad incendium damnantur viui, atq; vt su-
pra dictum est, has in eos modò ferre so-
lent.

lent, qui puram ipsis fidei confessionem ediderunt, in qua & constanter ad finem usque perdurarunt, quos pertinaces ipsi vocant. Alijs ad incendium quidem damnantur, sed mortui, laqueo scilicet ad palum supplicij contracta prius gula, his in eos animaduertunt, qui propria veluti fragilitate victi ipsorum assentiuntur votis. sic tamen ut indicijs aliquot sufficientibus suspicionem de se fecerint, etsi ore piam doctrinam abnegauerint, animo tamen illis hand esse euulsam. Nonnullos ex eis quos ipsi pertinaces vocant, ante incensum rogam eodem modo extinguunt, ut populo e vestigio suadeant, eos igni admotos, hæresibus scilicet eiuratis, ad Romanæ Ecclesiæ doctrinam recurrisse. Sed de his supra. Feruntur & aliæ sententiæ in speciem mitiores, quas Reconciliationes vocant, eò quòd eis veluti expiati mulctis, qui veritati Dei renuntiarunt, in Romanæ Ecclesiæ gremium recipiantur. Eæ cereis extinctis gestatis in manibus die illo triumpho, restibus collo inertis, Sambenitorum ornamentis, veluti signis quibusdam reatus, perpetuò aut ad præscriptum annorum spatium super alia indumenta gestatis : Item carceribus

164 INQUISITIONIS HISPANICAE
seu potius reclusionibus, aut in claustris monachorum, aut in priuatis alijs locis consistere solent: quarum scilicet reclusionum ut sunt diuersa genera, ita quoque sunt diuersa nomina. Alias vocant perpetuas irremissibiles, alias simpliciter perpetuas, alias ad statutum aliquod tempus, quo elapso hærendum in eisdem sit postea ad ipsorum Inquisitorum arbitrium: alias præcisè ad arbitriū primarij Inquisitoris, quemque omnibus totius Regni inquisitorijs tribunalibus imperet, Generalem vocant, alias potè ad ipsorum minorum Inquisitorum qui sententias ipsas tulerunt, arbitrium ac voluntatem. Omnes istæ carcerum differentie imitantur rationem Purgatorii, Reseruationis tum casuum in negotio Pœnitentiarum, tum graduum consanguinitatis atque affinitatis in negotio Matrimonialis, namque ad emungendum postea quod supererat pecuniæ pœnitentibus, plus minusue pro redimendi reatus qualitate iuxta præuentum ab eisdem ipsis constitutum singulis inueniuntur: Atque hæc ex inquisitoria misericordia cuius vnus beneficio Pœnitentis alioqui ob erratum suum quaecumque perituro ciuratione in primis veritatis, ac deinde his rationibus redempta salus consistit.

Quum habitum (sic enim vocare solēt
 tanquam honestiore vocabulo Sambeni-
 tum) & irremissibilem perpetuum carce-
 rem sentia continet, eo nomine intelli-
 gendum est, quòd nisi post nouem aut de-
 cē annos in carcere atq; ea vestis nota cla-
 pso nullus de eius multæ remissione ser-
 mo sit habendus, nisi Regis munificentia
 qui, quo libuerit demum tempore præsta-
 re id solus potest, illud beneficij multato
 fortè eueniat. Eo verò spatio tēporis exa-
 cto, ni fortè nouam de se suspicionem mul-
 tatus fecerit, Primarius Inquisitor accura-
 tè tamen rogatus cultusq; remittere id to-
 tum solet. Quum dicunt habitum & perpe-
 tuum carcerem, nèq; addunt irremissibi-
 lem, ad tres annos accipi plerumq; solet,
 ceterum reseruata postea Primarij Inquisi-
 toris voluntate, è cuius arbitrio pendet vt
 decursis tribus illis ànis ab eo reatu ex inte-
 gro reus absoluat aut vt in eo dedecore quo
 ad vixerit postea vitam degat. Porrò quum
 dicunt, habitum & carcerem ad tot annos,
 mensue, ijs elapsis reus euadit liber, nisi
 forte præscriptioni illi temporis addide-
 rint quoq; voluntatē Inquisitorum. Clau-
 sulam eam vt plurimum adhibere solent.

ut eo veluti iniecto compede, quos voluerint per totam vitam sibi maximè deunctos reddant. Enimuero quum dicunt habitum & carcerem ad Primarij Inquisitoris seu aliorum voluntatem, in ipsorum potestate est multas illas pro arbitrio aut retinere aut sustollere. Summa. Quibus cumq; vsi fuerint sententiarum formulis, ad ipsorum demum arbitrium ac voluntatem negotium vsq; reuocatur.

Ratio hunc carcerem ac reatus indumenta redimendi ea frequentior esse consuevit, quòd Rege aulicis puellis puerisque, aut alijs, quibus ob gratiosa obsequia gratificari constituit, aliquot Sambenitorum redèptiones dono dante, is qui accepit donum, soletter inuestigar, vbi & qui ea multatati poena sint, quibus illam maioris redimendi & facultas & volùtas superat, cum quibus postea de pretio paciscitur, prout potest commodius, plus minorisue, tum personæ coementis, tum etiam ipsius Sambeniti rationè habita: qui enim erant irremissibiles, carius, qui cum carcere perpetuo erant adiuncti, minoris: qui ad certum tempus & Inquisitoris voluntatem, viliori: qui ad Inquisitoris volùtatem tantum adhuc

mino-

167 INQUISITIONIS HISPANICAE

minoris vendi solēt. Consuevit etiam Rex eadem munificentia vti erga nōnullos, qui ad redimēdos ex Turcica aut Maurica captiuitate fratres aut affines suos ea pecunia Sambenitorum iuuari orant. Ei vero qui Sambenito exui curat, vt vel apud Regem ipsum voti fiat compos, beneuolentiam Inquisitorum atq3 etiam scribarum vt sibi antea conciliet, omnium maxime est opus: alioqui vel concedente Rege & pecunia numerata, omnis opera ab ipsis eludi solet vaffricè ac malignè efficacia opponentibus obstacula vel vno hoc verbo, oportere videlicet Regem (atq3 etiam Papam ipsum, si is fortè fuit qui absolutionem concessit) melius edoceri de eo negotio, quòd si eo res fuerit deducenda, facile est ipsis antea minus studiosè cultis comminisci, hominem non esse a reatu suo adeò perpurgatum vt tutò fuerit dimittendus.

Quum quispiam ex inquisitoria censura carcerem tulit ad Primarij Inquisitoris arbitrium duraturum: & is ob eas causas quas ipse nouit, exorari non vult, tamen neq3 saluo pudore repellere intercessores potest, etsi captiuo ipsi aperta iam iniuria fiat diutius detento, negotium se deferre

168 ARTES ALIQVOT DETECTAE,
ad Inquisitores, qui de ea causa sententiam
tulerunt captiose dicit. Quum ad illos ven-
tum est, respondent, ad Primarium inqui-
sitorem illud ex sententia pertinere, ac sic
demum sese mutuò intelligentes captivi-
tatem miseri hominis per ludum distinent
quousq; aut libet, aut quem cupiunt hac
arte cultum extorquent. Hoc ipsum usu ve-
nire solet quum multa ad arbitrium mino-
rum Inquisitorum est imposita, quum enim
& ipsi exorari nolunt, ad Primarium Inqui-
sitorem rem deferunt mutuò se scalpentes.
Itaq; nisi arte quoq; Inquisitoria ac pecu-
nia in primis eaq; haud tenui, à scriba
quopiam aut Sancti tribunalis famulo ali-
quo, qui auctoritate præstet, libertatem
auspicatus, cum ipsis egeris, nihil efficias.
At verò altero ex Inquisitoribus aut præ-
cipuò quopiam Sancti tribunalis membro
pro captivo preces intendente, illicò careri
intelligunt aliquam occasionum sibi nota-
rum, quæ misericordiam ergà captivum ci-
et, præcessisse, ac in primis intercessore
ipso precum formulæ inter eos ea de re visi-
tatae verbis inherente. Formula est. Precari
ipsum dominationes suas, vt negotium ra-
lis captivi inspiciatur, de cuius persona
deq;

deq; ipsius vita inculpata, maximè vero de
 optimo patientiæ exēplo, quod in sua capi-
 tuitate exhibuerit, ipse sit abūdè edoctus.
 Adduntur hīc nonnulla verba in commen-
 dationē captiui, modesta tamen nè impē-
 se studiosus illius videatur: ac demum con-
 clusio est vt dispiciant domini an remitten-
 da mulctæ aliquis sit locus &c. Ex ijs quo-
 que qui eiusmodi durioribus expiationi-
 bus reconciliantur, alij dimidia parte bono-
 rum, alij toto, alij certa quadam pecuniæ
 summa prout dominis visum est rei homi-
 nis accidere fortunas, mulctari solent: id
 enim a fide quoquo modo deciscētibz,
 vt ad rectam eiusdem normam reuocētur,
 Fidei patribz videtur in primis conduci-
 bile, aut quia iudicio Sancti tribunalis no-
 uum quoddam piaculum sit hæreticum es-
 se & simul habere vnde viuat, aut fortasse
 in suis artibus deprehenderunt, vt helluoni
 temperata diætā, ita etiam homini ad hæ-
 reses proclini, nè in eas incidat, antidoti
 esse genus carere victu vel vsq; ad mendici-
 tatem. Ex ijs nonnullos, vt supra dictum
 est, ad verbera quoq; damnant, alios ad ver-
 bera & ad trāstra: atq; hoc sauerioris mul-
 ctæ genere in aduenas vt plurimū vt solent

vel leuiter peccantes, quo Sambeniti con-
 temptum (est enim illis ridiculum) acri-
 oris mulctæ grauitate compensent. Atq; hęc omnia ex Inquisitoria misericordia.
 Postremo atq; eodem leniore mulctæ ge-
 nere in eos animaduertunt, qui ipsorum iu-
 dicio leuissimè errauere. Illud verò est, dis-
 cooperto capite & absq; pallio, tum cerea
 candela in manibus gestata in theatricum
 illud spectaculum educi. Ex his quosdam
 iubent abiurare de vehementi, alios de le-
 ui: sunt verba ipsorum. Abiurationem de
 vehementi vocant, cum de cuiuspiam cau-
 sa non satis apparuit quid demum fuerit
 statuendum, comprobationibus legitimis
 delatorem destituentibus, neq; eo ipso de-
 lato quicquam censure Inquisitoria dignum
 confitente. Hunc quia neq; vt aperte hæ-
 reticum damnare possunt, neq; omnino
 immanem pronūciare lubet, præsertim ex-
 tãtibus qualiscūq; fidei malis indicijs, pro
 vehemēter suspecto pronuntiāt, ac demum
 iuxta hanc suspicionē eiurare iubent. Eius-
 modi reum deprehensum postea vel in leuif-
 simo næuo Papisticæ doctrinæ, pro relapso
 habēt, ac incendio adiudicāt. Abiurationē
 de leui vocāt eadē plane ratione, nisi quod
 inerratis corū iudicio leuioribus siue con-

ARTE S ALIQVOT DETECTAE, 171

stent, siue minus, cam præcipiunt: neq; si in
eisdem postea mulctatus relabatur, pro re-
lapso habetur, vt mortis iudiciũ ferat, licet
delicti reperiti qualificatio, hoc est estimati-
tio, penes Inquisitores ipsos futura sit. Hoc
abiurationis genere, vt plurimum, vti solent
in erratis alijs, quæ lutherana nõ sunt, quale
est, si dijs placet, Fornicationẽ simplicẽ non
esse peccatũ. Hic error cerea cãdela & ab-
iuratione de leui, vt res planè leuicula, mul-
ctari solet. Nõnunquã etiã cum ijs qui co-
errore detinẽtur, agunt verberibus & quidẽ
benè inflictis, ceterũ, vel si milles postea
repetuerint errorẽ, modò ad Inquisitoriam
miseriçordiã cõfugiant, non erit capitale.

Et his quidẽ rationib; Patres fidei sus-
ceptos in fide infirmos, iuxta Pauli senten-
tiã, in rectã viã reducũt. Atq; hæc de Arti-
bus Inquisitorijs, tãtis per dũm diffracto to-
to illo nequitiz scrinio, apertis vulgatisq;
thesauris illis recõditiz iniquitatis, id quod
in omnes impios hypocritas deuastationi
Regni christi & gloriæ ipsius cõtẽptui, eius-
dẽ defensionẽ, zelũ, ac propagationẽ impie
atq; ipudenter obtẽdẽtes per Prophetã suũ
Deus cõminatur, in Sãctã Inquisitionẽ, Pa-
tres fidei, Sãctũ officiũ, ac demũ in totũ illũ
mysticũ peccati hominem suo tẽpore præ-

culdubio reuelādum adimpleri videamus.
 Mala.2. Et nunc (inquit) ad vos manda-
 tum hoc 0 Sacerdotes: si nolueritis audire,
 & si nolueritis ponere super cor, vt deris glo-
 riā nomini meo, ait Dominus exercituum,
 mittā in vos maledictionem, & maledicam
 benedictionibus vestris, imò & maledixi
 illis, quoniam non posuistis supra cor. Ec-
 ce ego corrumpam semen vestrum, & dis-
 pergam super vultum vestrum stercus solē-

nitatum vestrarum, & assumet vos se-

sum, & scietis quia nisi ad vos

mandatum istud. Resi-

piscite.

Exem-

EXEMPLA

QUAEDAM SPECIALIA QUIBUS
 INQUISITORIAE ARTES

in ipso porro exercitio atq; vsu

dilucidius inspicis

untur.

Propone hoc in loco visum est inquisitoriarum artium exempla quaedam, in quibus, licet veluti in aceruo quodam nulloque ordine tumultuariè cōiectis pre-

1300 y...

ter illa quae in suis quaeque locis apposuimus, inspicere licebit dilucidius inquisitorias artes, ut pote in ipso vsu atque exercitio eorum etiam tum immanitas, tum avaritia inexplebilis, tum iniquitas, iurisque omnis peruersio veluti in tabulis, suis coloribus depictae & in sublimi defixae apud eos, qui illas intuiti fuerint, commodius pro merito traducetur. Adde etiam, quod vel in eorum gratiam, qui propter Euangelium Chri-

Christi & explosam ciuratumq; impietatis doctrinam eisdem artibus circumuenti, Patrum scilicet fidei suae praedae patuerunt, Ecclesiae interesse puto, eiusmodi exempla ab obliuione interitūq; vindicare. Aperiat igitur iam demum oculos Christianus orbis, & hosce suos lupos, leones, dracones, viperarum proles, quos pro caelestibus quibusdam numinibus in sauitiae ac immanitatis suae mercedē tāto cum Rei publicae Christianae malo, haecenus adorauit, detraeta pietatis ac saetimoniae larua, qua tāto pere cōmendabatur, & agnoscat de suis finibus exterminet. Caeterum quae hīc exempla recēsentur, vnus modo ex Inquisitorijs tribunalibus, nempē Hispalēsis, sunt, cuius solius mysteria cognoscere, & maiori ex parte in se ipsis experiri traductoribus est datū. Iam ex hoc tantū specimine cōiectura haud infirma duota, diuinare quis poterit, quanta ac qualia illa fuerint, quae in tot Hispaniae totius inquisitorijs tribunalibus eiusmodi exempla perpetratur. Neq; ea quae cum hīc, tūm per superiora cōmētaria dispersa exempla reposuimus ex lōgo recollecta tēpore existimādū est. Edita enim ea omnia sunt eodē planē tempore intra sex aut septē

septem annos, cum primum in Lutheranos in Hispania, Hispali præsertim ac Vallcoletti in magno numero repêrè atq3 ex improviso erupentes animaduerti cœptum est. Id verò fuit àno Quinquagesimo septimo aut octauo à parta per christū salute supra sesquimillesimū, a d annū sexagesimū quartū.

In Inquisitione Hispalēti captus fuit ob Religionē eo tēpore Anglus quidam Nicolaus Burtonus vir in primis pius, quē postea in fidei cōfessione & eiuratione impietatis immobiliter perseuerantē cōbuserūt. Huius, quū primū captus est bonis omnibus ac mercibus, quarū causa in Hispaniā venerat, in Sequestri rationes, pro more Inquisitionis, redactis, inter ea quæ ipsius erant, multas quoq3 opes mercium inuoluerāt, quæ ipsi ab alio Anglo mercatore Londini agēte, pro more mercatorū, factoris nomine, ut dicūt, fuerant cōmēdata. Is accepta Londini factoris sui ac mercium suarum captiuitate, procuratorē cum tabulis in Hispaniam misit, repetitū res suas. Igitur procurator Hispalim appulsus, tabulis ac scriptis omnibus apud Sāctū tribunal representatis, petit illarū mercium sibi fieri potestatem. Respōdet domini, ut scripto agat, & aduocatum deligat, (haud dubie p̄trahēda litis gratia)

atq; illi ipsi humanitati scilicet, consulentes, ei quendam designarunt, qui supplicia libellos ac scripta omnia, quæ in Sancto tribunali offerenda forent, illi conficiebat, pro singulis scriptis octo realibus auarè exactis, licet tantundem illi commodi, ac si nulla forent, scripta ea præstitissent. Adeo hic homo per totos tres aut quatuor menses singulis diebus bis, manè videlicet & à prandio, ad fores Inquisitoriae arcis perens ac obsecrans genibus ad terram flexis dominos Inquisitores, vt expediretur, præsertim verò dominum Episcopum Tarraconensem, cuius supra mentionem fecimus, qui primarij Inquisitoris loco Hispalitunc erat, vt is, pro primaria sua auctoritate, iuberet res suas sibi restitui. Præda verò erat ingens ac opima recuperatq; proinde difficilis. Post quatuor demum totos menses in precibus ac inanibus obsecrationibus insumptis responsum tandem accipit, scriptis quibusdam, eis quæ antea attulisset amplioribus, ex Anglia allatis vt rerum sibi fierat potestas, esse opus. Proficiscitur continuo Anglus Londinum, & allatis secum quas desiderauerant amplioris fidei tabulis Hispalim redit, eisq; in Sancto

tribunali representatis, domini respon-
sum differunt, grauioribus occupationes,
quibus tum distinerentur, causantes. Eo-
dem responso singulis diebus repetito ho-
minē distinuerunt totos alios quatuor mē-
ses. Exhausto iam pecunia Anglo, & expe-
diti adhuc instanter supplicati, rem ipsam
ad Episcopum reijciebāt: consultus Epis-
copus se vnum tantū esse, rem verò ad alios
Inquisitores quoq3, vt expediretur, perti-
nere aiebat: atq3 ea arte ab alijs in alios re-
lata culpa, nullus apparebat liti finis. Tan-
dem die quadam expedire hominē ipsius
victi importunitate decreuerunt. Expedi-
tio verò fuit, Licentiatus Gascus, vnus ex
Inquisitoribus, homo inquisitorijs fraudi-
bus apprimè strenuus, iuber eum à prandio
adesse. Eiusmodi nuntio lætus Anglus, de
restituendis sibi rebus suis, deq3 se ad vincitū
putandarum rationum causa introducēdo,
quemadmodū ab ipsis Inquisitoribus, licet
non benè intellectis, scilicet opus fore, vt
vinctum ipsum conueniret, sæpe audierat,
eos iam serio cogitare credens, ad vesperā
redijt. Reuersam iubēt Custodi carceris, vt
in quodam carcere, quem illi nominarunt,
recludat. Anglus ad conferendas rationes

eum alio se introduci primū credens, haud
 multò post vinctum se atq3 in tenebroso ex-
 gastulo, præter suam expectationem de-
 prehensens, intellexit demùm, aliter rem
 habere quam ipse cogitarat. Post tres aut
 quatuor dies educunt eum in audientiam:
 & quando iuxta ipsorum artes haud malè
 id quadraret, res suas ab Inquisitoribus re-
 perente Anglo, absq3 vlla alia præfatione
 Ave Mariam recitare eum iubēt. Recitat
 ille simpliciter in hunc modum, Ave Ma-
 ria gratia plena Dominus tecum, Bene-
 dicta tu in mulieribus & benedictus Fru-
 ctus ventris tui Iesus, Amen. Excipiuntur
 scripto omnia, & de repetūdis rebus omni
 sermone omisso, neq3 enim opus erat, iu-
 bent eum in carcerem suum reduci, & acti-
 onem aduersus eum, vt hæreticum insti-
 tuunt, qui iuxta Romanæ Ecclesiæ morem
 Ave Mariam non recitaret, quin potius in
 suspecto loco eam finiret, deberet enim ad-
 dere, Sancta Maria Mater Dei ora pro no-
 bis peccatoribus. Qua præcisa cauda di-
 uorum intercessionem non probare, haud
 obscure videretur: atq3 ita demum, iuxta
 occasione inuenta, mansit captiuus per cõ-
 plures dies. Eductus postea fuit in triumphum
 plures

phū paludatus, fortunis omnibus, pro quibus, licet non suis, utiq; certabatur, exutus, & insuper ad annum carcerem damnatus. Nomen illi erat Iohanni Phrontonio ciui Bristolensi.

Inter proscriptorū bona, aliorū quoq; opes confiscare Sancto tribunali neq; nouum est neq; non frequenter vsitatum. Ut enim fieri posset, ut si importunis allegationibus vllus concederetur locus, nonnullis fraudulentis adductis testimonijs bona sua, quæ aliorum esse comprobarent, e Fisco eriperent, Sanctum tribunal eiusmodi contentiones vitare, neq; eiusmodi fraudibus vllum locum relinqui cupiens, inferre illi iniuriam, quam ferre, sibi tutius fore ducit. Paucis ab hinc annis venit Hispanim mercator quidam aduena prædiues, cuius bona ob religionē fuerunt postea Inquisitorio Fisco adiudicata. Inter ea bona proscripta quoq; fuit nauis spectatæ pulchritudinis, qua meliorem opinionem omnium Bethis antea nunquam viderat. Probauit homo legitimis testimonijs nauem illam ad se non pertinere: neq; id obstitit quin rationes quibus sibi illam adiudicaret, in suis artibus Sanctum tribunal adinuen-

uenerit. Mercatori erat nomen Rehukino.

In eadē Inquisitione Hispalensi animad-
uersum est censura inquisitoria, citrà mor-
tis supplicium, in pium quendam ciuem
Religionis ergô. Inter alias multa par-
tes, bonorum omnium ac prouentuum, ex
quibus honestè satis antea uiuel at, pro-
scriptionem tulit, utq; in quodam priuato
carcere ad decennium fortunis omnibus
exutus recluderetur. Exactis in eo carcere
diebus aliquot, in quo in summa pauper-
tate ex pijs hominibus collecto stipe sustē-
tabatur homo aliàs minime sordidus, no-
tarius quidam Inquisitorius cum aditj, mā-
datum ex scripto adferens Sancti tribuna-
lis, quo centum & triginta ducatorū sum-
mā expensarum ac victus nomine, dūm in
arce Inquisitoria fuerat, numerare iube-
batur Respondit ad mandatū id quod erat
verum, nempe expilatis ab eisdem ipsis fi-
dei patribus ac direptis ex integro bonis
suis omnibus, vndē eam pecuniam solue-
ret, nihil sibi fuisse reliquum. Responsum
hoc dominis haud fecit satis, ac notarium
secundò mittunt iubentes, ut intrā pauco-
rum dierum spatium, quod assignarunt,
pecuniam illam solueret, alioqui ut ex pri-
uato

EXEMPLIS ILLVSTRATA 131

uato illo carcere eductus in publicum ciuitatis carcerem deduceretur, ibiq; detineretur quousq; numeraret. Improuidi videlicet homines relaturi in Fiscum hominis bona omnia sibi ipsis antea pro expensis satisfacere non aduerterunt.

Ceperunt eodem ferè tempore in eadem Hispalensi Inquisitione nobilem quãdã foeminam Ioannam Bohorquiam, uxorem Francisci Varguij viri in primis clarissimi ac Higuerae domini, filiam verò Petri Garzia Xerezij Hispalensis ciuis opulentissimi. Captiuitatis causa fuit, quòd soror ipsius Maria Bohorquia spectatae pietatis virgo, quam postea ob piam confessionem igni tradiderunt, in tormentis declarasset, se aliquoties cum sorore sua de ea doctrina contulisse. Quùm illam in carcerem coniecerunt, gerebat vterum semellrem ferme, quã de causa neq; adeò arctè eam recluserunt, neq; cù ipsa agebãt ea sæuitia qua cù alijs vincis solent, foetui nimirum consulentes. Octauo à partu die foetũ illi auferunt, quinto decimo verò eam recludunt, eandemq; cum alijs vincis omnibus conditione congrua experiri, ac causa ipsius quo rigore quibusq; solent artibus agitari cœpta. In

M ij.   tanta

182 INQUISITIO HISPANICA

tāta calamitate id tantū solatij afflictā tō-
 tigit, quod virgo quædā valde pia quam ob
 pietatē postea inquisitorius quoq; ignis ab-
 sumpsit, tetri illius carceris fortē data est
 comes. Eam puellā ad torturā quadā die
 educatā, atq; in carcerē a torturis reducatā
 adeo quassatā omnibusq; mēbrorū compa-
 gibus dissolutā, vt in iunco lectulo ad la-
 borē potius quā ad quietē vtriq; concessio-
 vix ac nisi magno cū cruciatu volueretur,
 summa animi pietate, quādo externis offi-
 cijs nullus aut certē perexiguus ibi erat lo-
 cus, prosequuta est. Vix ista cœperat a tor-
 turæ quassatione cōualescere, quū ad eun-
 dem ludū illa educitur, ibi tāta atrocitate
 in Burro torquetur, vt cordis ad ipsas bra-
 chiorū, femorū, ac crurū tibias vsq; pene-
 trantibus, carceri moribunda restitueretur.
 sanguine per os affatim ē vestigio erūpētē
 disruptis haud dubiē visceribus, octauo de-
 mū a tortura die ex immaniū illorū leonū
 vnguib; ereptā Deus in æternā quietē ad
 se recepit. Laborarunt certē ipsi, nē hāc re-
 nellā heroinam in tormētis, eos adeo cru-
 deliter necauissē, ad vulgi aures perueniret.
 at qui cōspexerunt eam crudelitātē tacere
 non potuerūt. Si aut stryx, aut venefica, aut
 mariti liberorumue parricida hęc femina

fuisset ad flagitiorū cōfessionē ex ipsius ore
 exprimēdā secularis, quē vocant, magistrā-
 tus eiusmodi tortura expertus esset, cū fun-
 ctionis suæ ratio pro more illi redēda foret,
 haud abiret illi impunē, eiusmodi seque atq3
 intēperatæ torturæ eum quoquā pollulāte.
 Ceterū a Sancto tribunali non exigun-
 tur eiusmodi rationes: & licet ipsi in tormē-
 tis necare impunē, vel eos ipsos de quorū
 innocētia testimoniū fert post exactiorem
 causæ cognitionē: vt in huius honestissimæ
 fœminæ factō accidit. Quū enim ad eam
 cōdēnandā sufficientia eos testimonia, li-
 cet omnibus inquisitorijs artibus cōquisita
 ac procurata, defecissent, quādo accusata
 eo nota foret loco vt negotij ipsius apud
 plebē esset omninō aliqua reddenda ratio,
 neq3 res; vllō modo dissimulari posset, in
 primo triūphi actū qui ab ipsius morte fuit
 indictus, sentētiā suā pronuntiarī iubent in
 hæc verba. Quonia hæc domina in carcere
 obierit (suppressis haud dubiō causis) &
 eius causa inspecta ac diligēter examinata
 innocēs fuerit deprehēsa, idcirco Sactū tri-
 bunal eā ab ōnib3 grauaminib3 per Fiscalē
 illi intētatis pronūtiare liberā, liteq3 pror-
 sus absolutā in sua tū innocētia tū existima-
 tione restituere, iubereq3 bona ipsius ōnia.

quæ in Sequestri rationes venerant, eis restitui ad quos ex iure pertinerent &c. Ad ista demum postquam eam in tormētis beluina truculentia necauerunt liberam pronunciarunt. Eiusmodi barbararum immanitatum rationē Deus ipse aliquando exiget, quando ea autoritate in terra defenduntur, quam ad eas seuerè vlciscendas instituerat.

Anno Christi 1563 Sanctum tribunal rete suum in sinum quendam expandere meditatum est, vnde nisi meliore, aut deteriore postea consilio capturam remittere statuisset, eam imprudens cladem Romanis agris inferret qua nulli hactenus Lutheri grauiorem fortè vel imprudentes intulerunt. Res sic habet : Fuere nonnulli curiosiores fortasse quàm romanis rebus expediret, qui de Monachorum ac clericorum turba acerbè querebantur, quòd ad ciendos cum fœminis amores sollicitandâq; honestarum matronarum, virginumq; pudicitiam, remedio, vt fertur, iam olim usitato, auriculari confessione abuterentur. Res sancto tribunali visa est consultatione ac remedio digna. Caterùm quòd negotium esset cæcum (néq; enim quiquâ erant velu-

veluti in communi ac vulgato malo, nomi-
 natim delati) publico edicto, quod per om-
 nes Archiepiscopatus Hispalensis ecclesias
 solenniter fuit publicatum, decernunt, vt
 quicūq; sciuisent, audiuisentue de quibus-
 cunq; monachis aut clericis, qui ad eius-
 modi flagitia, cōfessionis sacramēto abusi-
 essent aut aliās ex confessoribus quempiā
 cum filia aut filiabus Confessionis eiusmodi
 mala negotia quoquo modo agitasse, eū
 intra triginta dierum spatium Sancto tri-
 bunali indicaret. Censuræ quoq; in negli-
 gentes, contemptoresue quam grauissimæ
 adhibitz. Publicato decreto, adeo ingens
 mulierum turba ex vno Hispalensi ciuita-
 te indicatum pessimos confessores in arcē
 inquisitorjā accurrebat, vt vel viginti scribz
 cum totidē Inquisitoribus excipiendis in-
 dicum depositionibus non sufficerēt. Itaq;
 negotiorū multitudine penē obruti domi-
 ni Inquisitores, triginta alios dies indicib;
 assignarunt, neq; tantulo temporis spatio
 adhuc sufficiente tantundem tertio, quar-
 toq; induciarum constituere coacti sunt.
 Flerisq; enim honestis matronis atq; subli-
 mioris cōditionis alijs ex censurarum atq;
 excommunicationis superstitione hinc vrgē-

te conscientia, inde virorum, quos sinistra
 quapiam pudicitiae suspitione offendere ve-
 rebantur, respectu eas domi continente,
 quoduis tempus ad conueniendos Inquisi-
 tores haud censebatur opportunum, quare
 & velatis Bethico more vultibus & quoad
 poterant occultissime dominos adibant.
 Haud paucae, quae in illo Patefactionis tem-
 pore virorum in obseruando diligentiam
 prudentia sua astute superare nequiverunt,
 amarae Zelotypiae aculeos ipsorum animis
 infixere. Ex alia parte periuacundum erat
 spectaculum monachorum & clericorum
 demissis vultibus cogitabundi ac melancholici
 ex male sana conscientia incedentium,
 atque horis omnibus expectantium tremen-
 duli ac conterriti, cum quispiam ex Inqui-
 sitorijs familiaribus eis manus iniiceret:
 neque latum vnguem aberat, quin plerique
 ipsorum, neque ab re, existimarent, turbu-
 lentiolem in ipsos tempestatem ortum iri
 quam quae in Lutheranos per idem quoque
 tempus grassaretur. Verum Sanctum tri-
 bunal re ipsa edoctum non modo sibi ipsi,
 verum etiam vniuersae Ecclesiae Romanae
 factioni periculosissima ea consilia esse,
 ynumque illum conatum, si vltra progredere

deretur, ut minimum, satis fore ad summam atque insanabilem inuidiam ecclesiastico ordini conciliandam, in primis vero auricularis Confessionis auctoritatē, quæ alioqui ex plumbeis aciculis iam modo pendere videatur, ex hominum existimatione prorsus abolendam, etsi negotium, si quod aliās, Inquisitoria tum Inquisitione tum animaduersione foret satis dignū, tempestiuē ac præter omnium expectationem retulit pedem, sepultis etiam & æterna obliuioni mandatis illis flagitiorum a-ceruis, quæ ex legitimis iudicijs iam confabant. Fama fert clericorum aut monachorum nomen communi opera ingenti pecuniæ vi Papæ nares emunxisse ut bono eo odore demulsus vniuerso Confessorum ordini diploma concederet, quo omnia illorum hac in parte errata ex paterna pietate remitterentur, præcipereturque Inquisitoribus ut ab incepto desisterent, & quæ acta erant, æterno silentio premerentur neque in hominum conspectum vltra prodirent. Cæterum inquisitoriarum rerum peritis hoc non videtur verisimile. Etsi enim illud Papa concederet tamen Sanctum tribunal eius esse potestatis

ut cum quicquam seriaz rei perficiendum suscipiat, vel ipsius Papae autoritate opposita ad incepto desistere non soleat. Frequentiore in usu esse ut Papae auctoritati illud opponatur, atq; aduersus eum obrianeat, quod in insequenti exemplo iam apparebit.

Laeserat biennio antea per eandem prope modum imprudentiam, Sancti tribunalis nassam Romanus Pötifex, Iubilaei, quod Plenusimū ipsi vocant diplomate in Christiani orbis salutem, cui scilicet Christus minus abūde prospexisset diuulgato. Praeter ingentes alios indulgentiarum ac expiationum aceruos, tādē quoq; Lutheranae labe eo diplomate consulebatur: adeo vel ex ipso Euangelij reti quatuorsam sibi nasam nouit facere ingeniosus artifex, & reulm quod in ipsius peritiam Christus vulgare orbi hoc tempestate fecit, quū vitare vulnus nequeat, vel in suum lucrum conuertere non desperat. Diplomatis verba erant, ut quicumq; Lutheranis dogmatibus ac opinionibus quoquo modo adhaesissent, resipiscētes a furore scilicet, per quem eunq; Confessorem ab ea labe absolui possent. Astutū certē & antiqui serpentis consilium

filium, maxima rerum ea de causa perturbatione in Hispania ac in primis Hispali, vrbe omnium Hispaniæ longe celeberrima per illud tempus animaduersa & quòd peccante multitudine, & in primis ad defecti- onem adijciente animum, facilius minusq; periculose regnum in officio retinetur simulatione quadam vniuersalis clementiæ quàm saeuera ac pertinaci vindicta. Desiderari hic tantum poterat Sancti tribu- nalis incolumitas, cuius haud magnam ratio- nem Pontifex videretur habuisse. Verùm illud hoc diplomatis articulo, quo vniuer- sa illa ingens præda è manibus ipsi haud dubie eripiebatur, vehementer offensum, damnata illa intempestiua Pontificis cle- mentia, ei absq; vllò pudore sese opposuit, ac sumnota omni rei còtrouersia, pro im- perio præcipit, nè illud Iubilæum recipe- retur, nè publicaretur, quòd sancto tri- bunalì præiudicaret: quare nèq; receptum neq; publicatum fuit. Videre hic licebat Satanã aduersum se ipsum diuisum. Haud obscure hinc apparet, Pontificis Romani obedientiam, quam probi isti domini igni & sanguine alioqui vindicant vt fidei arti- culum, cæcæm nasum illis re vera esse, quæ

quaqua verſum lubeat, contorquent: eiſqꝫ pro laqueo & reti quo homines capiunt, haberi potius, quam pro fidei articulo ex cuius obſervatione ipſi ſalutem ſperent.

Cuiuſqꝫ tyrannidis proprium eſt clementiam in primis iuſtitanqꝫ odiſſe, vna vero crudelitate atqꝫ ſæuitia niti, vel cum ſummo odio timeri affectantis, quando alia æquiore ratione conſiſtere ſe non poſſe videt. Ita ille dicere erat ſolitus, Oderint, dùm metuant. Si quis animaduertat, nullam fuiſſe hæcenus tyrannidem deprehendet, quæ hanc legem Sancto tribunali pertinacius magiſqꝫ tyrannicè obſeruauerit, affectata quadam tum iniquitate tum ſæuitia vnum terrorem incutiente, ad eò vt ea ſententia nihil magis ſibi in votis videatur. Oderint, dum metuant, res ad eò leuiculus vt vix vllam reprehentionem mererentur, ſeueriſſimis atqꝫ modum omnem excedentibus caſtigando pœnis: id quod exemplis ſubſequentibus comprobatur.

Epicoꝝus Tarraconēſis Hiſpali Inquiſitor primarius de quo ſupra meritã ſactiſſimis ſuæ mentionē fecimus, Eccleſiæ tum rebus eiꝫ ſimodii lætis deambulationes: genijſque indulgentias exigentibus, æſtate qua-

dam

quadam ad amœnos Bethicæ ripæ hortos
 animi gratia cum vniuerso inquisitorio sa-
 tellitio atq3 episcopali scilicet apparatu
 pro cõsueto sibi more est egressus. Ad stagni
 crepidinẽ eius horti, in quo dominus Episco-
 pus tum voluptati indulgebat, sedebat for-
 tẽ ludibũdus hortulani filius bimus aut for-
 tẽ trimus. Vnus ex pueris domini Inquisi-
 toris extorta ẽ manu filioli hortulani arũ-
 dine qua ludebat, ploratus ei excitauit.
 Hortulanus audito plorãte filio mox adest,
 & causa pueriliũ lachrimarũ intellecta, suc-
 censet inquisitorio famulo, petitq3 arũdinẽ
 puero restitui sed eo minus obtẽperãte, ac
 insolẽter cõtẽnente rusticũ, arũdinẽ is ẽ ma-
 nu arripit, quã dum Inquisitorius famulus
 pressiusculẽ conatur retinere, arundinis sti-
 pulæ acie in manu nõnihil est læsus. Haud
 erat læthale vulnus, mēbriue cuiuspiã muti-
 latio, quæ mulctã sæuere foret vindican-
 da sed scalpura quædã cute tenus qualem
 arundinis cõfractæ acies efficere poterat,
 puerile planẽ vulnus. Adit herũ suũ nõ pro-
 cul deãbulãtẽ puer Inquisitorius quæstũ san-
 guinẽ, hortulanũ capi iubet inquisitor & in
 arcẽ inquisitoriã trahi, vbi eum in præ graui-
 bus cõpedib3 detineri fecit per totos nouẽ
 men-

menses, iacturam in fortunis suis, alloqui satis tenuibus, pauperi homini non facile resarciendam recipientem, liberis interea & vxore fame fortasse pereuntibus, quod scilicet inquisitorio puero, veluti facti quosque tribunalis membro, non detulerit. Post nouem demum menses cum remittunt persuadentes maiore longe misericordia quam pro culpa sua erga eum fuisse usus.

Erat Hispali homo quidam pauper ac ex sudore suo quotidianum sibi & familiae victum parans, cui clericus quidam vxorem violenter abductam detinebat, nulla interea neque Inquisitione, neque alterius tribunalis autoritate atrocem iniuriam vindicante. Is pauper, dum inter alios eiusdem conditionis homines de Purgatorio forte exoritur sermo, excepit ipse rusticana potius simplicitate quam certo consilio, se satis quidem habere purgatorij, cui pessimus nebulo vxorem violenter auerterit &c. Is sermo ad aures boni clerici delatus ingeminandi in pauperem iniuriam occasione obtulit, illumque ut male de Purgatorio sentientem apud Inquisitores accusat. Erratum hoc pauperis Sancto tribunali dignius est habitum, in quod autoritate inquisitoria

toria vindicarent, quàm scelus clerici.
Itaq; ob illud tantulum verbum miser ca-
patur, detruditur in Inquisitorijs ergastu-
lis biennio toto, ac demum in triumphum
eductus damnatur ad gestandum Samben-
nitum per triennium quod in privato car-
cere exigat: eoq; exacto, an dimittendus
liber, retinendusue adhuc sit in carcere, do-
minorum Inquisitorum arbitriū esto. Neq;
qualibuscunq; pauperis alioqui hominis
fortunis est parcitum, vt vxor clerico, quod
verò supererat tenuissimarum fortunarum
post diuturnum illum carcerem, Inquisito-
rio cederet Fisco. Atq; hæc est illa Hispa-
nica Inquisitio quæ tam acriter fidẽ Chri-
stianam asserit, ab hæresibus religionem
purgat, in hæreticos animaduertit.

Erat apud urbem Gadditanam adue-
na quidam, tamen in Hispania per viginti
annos insertus, qui communi superstitione
ductus hæremum in sacello quodam inco-
lebat religionis ergo. Is audita in sacello
suo ingentis multitudinis captiuitate eo-
rum qui ob hæreses, quas dicebant Luthe-
ranas, Hispali ab Inquisitoribus quotidie
capiabantur: audito quoq; Inquisitorum
decreto, quo præcipiebatur sub illis exco-
muni-

municationum terriculamentis, vt quæ eis
 de rebus vel de alijs vel de se ipso quisquã
 nosset, Inquisitioni quamprimum indica-
 ret: ergã eos enim qui se ipsos ita prodidif-
 sent, dominos Inquisitores singulari clemẽ-
 tia solere vt, stupidus magis quã simplex
 heremita Hispalim venit, Inquisitores ad-
 dicit, se ipsum defert. Peccatum erat, quod
 cum ante viginti annos Genuæ esset, audi-
 uissetq; fratrem quendam suum eis de re-
 bus, veluti de hominis iustificatione per
 dem in Christum, de Purgatorio, & id ge-
 nus alijs disputantem: visa illa sibi fuerint
 non mala, etsi eorum postea nunquam vel
 meminerit (Fius scilicet heremita) Se pro-
 inde peccatum suum accusatum ac miseri-
 cordiam peritum venisse. Accepta ea con-
 fessione domini Inquisitores, (fortassẽ vt
 victorum numerus ea accessione augere-
 tur, iubent suum heremitam in carcerem
 detrudi, vbi multis exactis diebus in trime-
 phum eductus Sambenitj & trimestris car-
 ceris & heremiticarum opum proscriptione
 nis sententiam tulit, neq; disputet domi-
 nos Inquisitores, eiusmodi facetas nãnas
 vel in publicum educere vel tam seuerẽ pu-
 nire etiã in suis.

In illo eodem triumpho eductus fuit quoque honestus quidam civis Hispalensis sine pallio & pileo ceream candelam manu gestans, nummaria etiam crumena centumducatis hausta in expensas scilicet sancti tribunalis, postquam annum in Inquisitorio carcere exegerat, tantum quod dixisse est deprehensus, immoderatos illos sumptus, qui in exigendis Christo scilicet in caelis iam agenti, die Magni Iouis operosissimis illis molibus papyraceis ac carbasaceis (monumenta abusu vocabuli vulgo vocant) illos item, qui in festo panis, quod Corpus Christi dicunt, profundi solent (Sunt enim Hispali prodigiose immoderati) acceptiores fore Deo, si in egenos, aut in locandas bonis viris orphanas virgines Pauperes prouderentur. Hoc dictum Inquisitoriam tum censuram tum mulctam, quam diximus, subiit: & author veluti de Lutheranismos suspectus, de vehementi abiuratus.

Eductus est in eodem triumpho pauper alius quod inimicitias forte gerens cum quodam clerico Astigitæ urbis Bethicæ coram alijs de ipso dixerit, Deum inter manus nequissimi adulteri illius descendere, se credere non posse. Vicarius ordinarij ob

illud dictum eum tum multarera: sed clericus ea vindicta non contentus apud Inquisitoriū tribunal Hispali eū postea blasphemiz postulavit: neq; Ordinarij multat prior obstitit, quin iussu Inquisitorum captus & in carcerē per annum reclusus, eductus demum in triumphū sine pallio & pileo & cæreā candelā manu gestans ac lingua ligneo morfu capta in blasphemiz scilicet vindictam de leui abiuratus secundo multaretur.

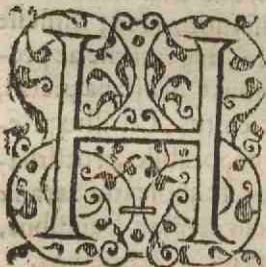
Auxere eductorum ordinem in illo eodem triumpho studiosi iuvenes duo: alter quod in albo suo reposuisset quædam carmina incerto authore cōfecta eo artificio, ut vel in summā Lutheri laudem, vel vituperium, eadem verba interpretari possent. Is hoc solum nomine post integri anni carceres eductus fuit in triūpho absq; pileo & pallio cum candelā cærea, vbi exilij a toto Hispalēsi tractu, ad triennium de leui abiuratus, multam tulit. Alter quod eosdem versus ob ingeniosum artificio transcripsisset eandem censuram est expertus, exilio tantum in centum ducatorum multam ad Sancti tribunalis sumptus commutato.

Eiusmodi exemplis haud obscuræ tyrantæ

ramidis totos libros implere nō foret difficile, nisi quæ posuimus satis esse arbitramur ad hominum aures vellicādas vt ad complura, eaq̄ insolentiora quæ Sanctum tribunal noua quotidie de se edit, oculos animosq̄ intendant: quibus perspicue docet quo Sancto spiritu regatur, ac dirigatur in omnibus suis actionibus, quid demū in ipsis querat, quōq̄ iure ipsi quadret Sancti tribunalis, ipsis vero Inquisitoribus Patrum fidei nomen, quo hominum mentes hætenus perculserunt. Neq̄ difficile cuiuis iā erit diuinare, augeaturne ac propagetur istis rationibus Christiana pietas, Dei veri agnitio ac cultus, Christi q̄ Regnum pijs omnibus exoptabile, an destruarur potius, dissipetur, ac aboleatur Saranæ regno, quod mendacio constat, fraudibus, dolisq̄ augetur, sæuitia, latrocinijs, parricidijs iustorum retinetur, aucto atq̄ in immensum propagato.

PIORVM QVO-
 RVMDAM MARTYRV M CHR I-
 STI ELOGIA, QVI CVM MORTIS SV-
 plicium ob Euangelij Confessionem Chri-
 stiana constantia tulerint, Inquisito-
 res postea suis eos artibus per-
 fidię ac defectionis in-
 famarint.

finis
 capituli

And abundè sibi sa-
 tisfactum putant
 Inquisitores acer-
 ba eorum morte
 qui contèpta ipso-
 rum sequitia coram
 ipsorum tribunali
 constanter Christi
 falsi sunt, nisi etiam omnibus suis artibus
 adhibitis pro virili sua conètur auferre illis
 animorum quoq; vitam, qui Christus est in
 illis per eandem fidem habitans cui illustre
 testimonium & viuentes & morientes red-
 diderunt. Verùm quùm conatus suos om-
 nes, potèti sua manu Christo retinètes suos,
 ex qua, vt ipse dicit, nemo eos vnquam ex-
 tor

torserit, frustratos atq; incassos vident, auferunt illis demum quod possunt, bonum nempe gloriosę constantiæ suę nomen falsis post eorum obitum rumoribus disseminatis (atq; etiam antequam destinata de ipsis sumatur supplicia in ipso theatro, capitis tamen prius illorum linguis, nẽ respondere quicquam possint) scilicet veritatis agnitę pertæsos ad Romanę Ecclesię mendaciũ & tenebras rediisse. Geminum istud est Satani opus, & spiritus sui assistentię in sancto officio residētis perspicuũ testimonium, quo non solum pios martyres constantiæ suę debita priuat laude, verum etiã Ecclesiam Christi defraudat & exemplo & lætitia qua de ea alioqui frueretur. Et quando in nonnullis, quos vocant, Fidei actibus cum quibusdam, de quorum fortitudine atq; constantia nos Deus reddidit certiores, illud ipsum Patres fecisse, cõstat, expedit omnino superiori tractatui id appendix vice additum in lucẽ edere, vt qui pijs martyribus debetur in Ecclesia honos atq; ex sua cõstãtia existimatio restituatur ipsis, Ecclesię verò ipsi & sua cõstet lætitia, & ad Dei gloriã & sui exædificatiõẽ & ad sancti tribunalis æternum dedecus eiusmodi exõpla vindicetur.

200 INQUISITIO HISPANICA
IOANNES PONTIVS
LEGIONENSIS.

1559.

IN primo fidei actu
qui hispani in Luthera-
nos piæ doctrinæ
assertores 24. Sep-
tembris anni 1559.
est celebratus, edu-
ctus fuit in trium-
phum Ioannes Pon-
tius Legionensis Roderici Pontij Legionen-
sis Bailenij comitis filius, vir claro genere
natus atq; in Christi Evangelio in primis
eruditus & in ipsius praxi à multis iam an-
nis longe exercitatus, ut ex diuturna
quæ nobis cum ipso intercessit, atq; arctis-
sima consuetudine nobis constat: quo no-
stro testimonio, alioqui coram Deo veraci
ac fidei, indigere ut cunq; videretur, nisi
eorum omnium qui hominē nouerunt aut
quoquo modo ipsius pios mores vsq; in
inspexerunt, hoc ipsum publicus consensus
testaretur. Quum enim virtutes omnes Chri-
stiana, vera ac nulla ex parte fucata, pro-
fessione dignæ in eo conspicerentur, singu-
laris quædam erga miseros atq; egenos
sua-

fratres charitas totum pijsissimi viri animū
 ad eò occuparat, vt ex opulento patrimonio,
 quo natalium tueri ac retinere splendorem
 abundè potuisset, in extremam omninò
 sed haud ingratam deijceret paupertatem.
 Incurrit indè iudicia hominum vt cæca
 ac præpostera ita etiam iniqua, eiusmodi
 rara exēpla pietatis aut inertiae aut
 damnandæ profusioni plerumq; tribuen-
 tium. Atqui quando (ex fide haud du-
 biè,) ita vixit, vt de eo nemo vnquam con-
 queretur, nemo vllam indigni exempli vel
 minimam suspicionem conciperet, com-
 plures vero in suis necessitatibus ipsius bo-
 nitatem re ipsa experirentur, fit vt prædu-
 ra illa atq; omnium oculis contestata pau-
 pertas, quam omnium iudicio ea animi
 æquitate tulit, qua vel mediocres opes alij
 humilioris conditionis vix tulissent, pieta-
 tis cuiusdam singularis ac minimè fucatae
 argumentum esse debet. Is igitur pro pie-
 tatis in mundo mercede ob Euangelium
 captus ab Inquisitoribus, posteaquam veri-
 tatem aduersus impia mendacia per men-
 ses aliquot in carcere strenuè vindicarat,
 aut torturarum grauitate aut incolumita-
 tis blandis promissionibus permotus, in ex-

pugnabilem antea fidem flexit & ad Romanæ Ecclesiæ obedientiam turpiter descivit. Pertractus est in eam scædâ defectio-
nem suasu atq; opera cuiusdam pestilentis
muscæ quam modo superius dicto vinciti
nomine cum eodem coniecerunt. Is vt po-
te homo literatus & insignis veterator, do-
losis potius suasionibus ac promissis quam
argumentorû robore pijsimi alioqui ho-
minis fidem labefactavit. Verûm, etsi in
tam turpî casu ei Dominus fragilitatē hu-
mani ingenij manibus veluti contrectan-
dam dedit, verbi sui vtiq; memor, Nemo
rapiet oves meas é manu mea, ouiculam
suam haud diu dereliquit, quin adeò scædâ
iacentem ac prostratam erexit, & ad con-
stantiz robur priore maius, potenter resti-
tuit. Ea nocte quæ supplicij sui diem an-
tecessit, veritatem professionis suæ aduer-
sus sacrificulum confessorem compluribus
ex alijs tum vincitis tum Inquisitorijs mi-
nistris audientibus (siquidem ea hora res
non agitur silentio) animosè defendit. In-
terrogatus à Sacrificulo ecquid sacra con-
fessione vti vellet (aspernabatur enim illâ,
repulso etiam atq; obiurgato sacrificulo)
quum antequâ caperetur ea sæpe usus fuisset?

fet? Respondebat, id imbecillitati fratrum
 quos nondum vsq3 adeo progressos nosset
 vt citra scandalum eam libertatem essent
 visuri, fuisse datum. Interea tamen eo se
 fuisse vsum confessore cuius confessio colla-
 tio quædam de vera pietate potius quam
 confessio dici posset, ea vero concessione
 minime iam esse opus. In sua sententia le-
 ti sunt publicè ij articuli inter illos quorum
 nomine in primis ad incendium damna-
 batur. Horreri se habuisse idololatriam quæ
 in adoratione panis commiteretur: vnde si
 quando ei ad ægrotorum domos in pompa
 gestato daretur obuiam, aut citato gradu
 per aliam viam diuertere, aut eum antecede-
 dere consueuisse, ne vlllo adorationis cultu
 eum prosequi cogeretur. Sæpe in summo
 templo fortè ingressus nè sacrificuli mani-
 bus elatum conspiceret, tergum ei vertisse.
 Plerumq3 ad basim vbi pij ob veritatis cõ-
 fessionem comburi solent, deambulationis
 gratia concessisse, ac locum iteratis de-
 ambulationibus frequentasse, vt assidua cõ-
 supplicij, tum in primis fidelis ac gloriosæ
 confessionis meditatione, quam exprimẽ-
 te per summam sauitiam mundo, pij Chri-
 sto ibi exhiberent, horrorem supplicij ve-
 luti

veluti eò aliquando vocandus animo deponeret, atq; ad illud constanter ferendum ex humana mollicie obduresceret. Item quum adesset status dies quo pani missatico ex more esset participandum, ablegasse aliò a se famulos, quibus reuersis se iam pani communicasse confinxisse nè eius libertate offèderètur. Confessionis suæ summa fuit, Iustificationem hominis vno Christi merito constare, vnaq; in ipsum fide. Purgatorium aliud esse nullum. Indulgentias ac Bullas Papæ, meras esse bullas. Papam Romanum ipsissimum esse antichristum. &c. Eo vsq; flagrasse desyderio videlicet si quando ob hanc quam fatebatur, veritatem aut comburi, aut quoduis aliud supplicium ferre cõtigisset. In nullum alium vsum se desyderasse opes, nisi vt in eiusdem doctrinæ defensione ac propagatione eas expenderet, in cuius confessione vt & vxorem & liberos quoq; daretur mortem oppetere quotidie se atq; instanter Deum precari. Huius illustris confessionis laudem corrumpere conatum est Sanctum tribunal, rumoribus ex interiecta illa pietatis illius cõtinuato cursu claudicatione desumptis, atq; artificiosè malignèq; in vulgus sparsis. Sed eo vni-

eo modo eodemque breuissimo argumento
 abunde refellemus, videlicet quod in illis
 narrationum exemplaribus quæ de illo actu
 fidei conscribi ipsi fecerint, instituto suo mi-
 nus prouidè attendentes in his verbis (quæ
 & extant) quibus viri huius optimi & cri-
 mina & supplicium comprehendere volue-
 runt, rei veritatem imprudentes indicarunt.
 Ea sunt, Ioannes Pontius Legionensis pro
 hæretico Lutherano PERTINACI com-
 stus. Inquisitoriam fraudem vnicum illud
 verbulum de hominis constantia dubitan-
 tibus traducit satis, nobis per antea etiam
 vitam spectatissima ipsius pietas,
 cuius per multi fuerunt inspe-
 ctors, abundè sufficit.

Ioan-

AGBINO VISITIO HISPANICA
IOANNES GONSALVVS
CONCIONATOR.

Ductus fuit in eodē triumpho quoque concionator quidam ex clericorum ordine minime clericus, integerrimę vitę homo, & in sacris literis, ex quibus vnus verā hauserat pietatē relicto sophisticę theologię cœno, in quo haud mediocrē operā antea luserat, in primis eruditus. Videbatur in suis omnibus concionibus iam ab annis aliquot eam sibi prouinciam consulto destinasse, veram iustificationis rationem, quę explosis in vniuersum quibuscunq; hominū meritis vna in Christum fide constet, assidua neq; in cassa importunitate hominum animis infigendi. Ioanni Gonsaluo illi erat nomen. Eiusmodi studium: eo quem habuit, euentu carere non poterat. Confessio porró ipsius vel ipsis Inquisitoribus renuntiantibus, eadem cum superiori Ioannis Pontij fuit, vt qui mutuo sibi familiares antea fuerant, in
fidei

EXEMPLIS ILLUSTRATA 107

fidei quoque confessione atque in ipso demum supplicio iungerentur. Nocte parasceues sui transitus cum suis confessoribus acerrime quoque disputavit quos & remisit post longos utrinque clamores pudore suffusos. Egressus ex arce Triana ad theatrum usque in triumphum duobus germanis sororibus ad eandem eductis fortunam comitatus, & matre cum duobus fratribus in carcere relictis, ex quibus mater & ex fratribus alter insequenti, postea actu fuere combustus, singularem animi fortitudinem atque constantiam præse tulit. Arcis limine egressus & in totius populi, ad quem sæpe antea de pietate concionatus fuerat, conspectum datus, Psalmum 106. Deus laudem meam ne tacueris alta voce recitare cepit, hypocritarum pessimum genus utique diris illis deuouens. Eandem omnino faciem in ipso theatro retinuit vel accepto in os ligneo morsu, quod ex sororibus alteram quam ingenio fortassis teneriore nouerat, liberius atque apertis verbis consolaretur, atque ad constantiam hortaretur. Sententia, qua ad rogam damnabatur, attente audita haud demissione animo vultuque sollemnissimam

illam

illam degradationem tulit, accepitq; vestes atq; insignia confessionis suæ, probrosa illa quidem in oculis hominum, at decore ac gloria plena in oculis spectantis Dei & angelorum, videlicet impijs illis ac ipso incedio dignis missaticis vestibus exutus, Paludamentum, restim, & papyraceâ thauram. Appetente vesperè, qui comburendi erant, in locum supplicij adductis, vt fidei symbolum recitent ab eis petunt, quod pro se quisq; recitare non dubitauit: sed cum ad illud ventum est, Credo sanctam Ecclesiam, vt Romanam adderent, iubent. Hic omnes vno animo substiterunt. Clericis vero & monachis, qui antichristi eo loco obibant munus, importunè exigentibus à sororibus Ioannis Gonsalui & ab alijs pijs feminis in quas iam erat incendio animaduertendum, vt particulam Romanam adderent, illæ responderunt facturas se quod Ioannes Gonsaluis faceret. Non quòd quid sibi dicendam esset, quidue Ioannes Gonsaluis esset factururus illè ignorarèt, sed vt ea occasione illi lingua acerrimo lupato solueretur, quo de illo articulo atq; eo in primis tempore appertam fidei suæ confessionem edere liceret. Solutis igitur morfu linguæ

gneo pius magister, vt forti animo essent,
 nihilq; addédum superesse respondit. Hac
 postrema confessione edita, omnibus ante
 accensam pyram festinatò gulam fregerunt,
 & è vestigio cœperunt clamare. particulam
 illos Romanam, prout ipsi postula-
 rant, addidisse, qua in Romanæ
 Ecclesiæ confessione
 decessissent

O

Qua-

210 INQUISITIO HISPANICA
QUATVOR FOEMINAE HIS-
PALENSES

Minebant singulari
vite sanctimonia in
ter antiquiores pie-
tatis professores pi-
jssimæ illius Eccle-
siæ Hispalensis, quæ
penè totam inqui-
sitorius iam ignis
absumpsit, quatuor foeminae, Isabella Va-
enia, Maria Viroesia, Cornelia, & his tri-
bus ætate iunior Bohorquia, (vix enim at-
tigerat vigesimum primum annum) Sed
licet pietate pari, sacrarum tamen litera-
rum eruditione, in virguncula planè prodi-
giosa, quam assidua lectione & meditatio-
ne & collatione cū pijs ac doctis viris qui-
bus illis diebus abundabat Vrbs Hispalen-
sis, in primis vero exercitio ipso pietatis
sibi comparauerat, non solum sodalibus su-
perior, verum etiam compluribus ex do-
ctissimis magistris nostris iudicari pote-
rat, quos, dū in carcere esset, pudore sæ-
pè magno suffudisse illi ipsi sunt testati. Pri-
oris, hoc est Vaeniae, ædes perpetuæ picta-
tis

EXEMPLIS ILLUSTRATA 218

tis scholæ fuerunt locusq; sacer vbi sacri cō-
 uentus habebantur, ac perpetuæ Dei &
 Christi eius laudes diu noctuq; resonabāt.
 Nihil ibi videretur prophani, nihil etiam
 ad sanctimoniz ostentationem, solidæ pie-
 tatis plena omnia. Pertingit eò demum
 inquisitorium rete illasq; quatuor cum quā-
 busdam alijs ex vicinia iactu vno cepit,
 Deo utiq; aq illustrem nominis sui confes-
 sionem maturas arbitrante. Promouerat
 ad tantam sacrarum literarum eruditionē
 virginem Bohorquiam latinæ linguæ me-
 dioctris peritia, qua in illa sæua conscien-
 tiarum tyrannide quæ sacris literis vulgari
 lingua populo interdicit, latinis porrò vel
 ad facietatem vsq; frui poterat. Doctor
 AEgidius quo præceptore illa ob singularē
 viri tum eruditionem tum sanctitatem fre-
 quentius utebatur, dicere de ea erat solitus,
 semper se doctiorem ab illius colloquio
 discessisse. Habuerūt cum ea monachi Do-
 minicani dum in carcere esset mirabiles
 disputationes, quibus prodigiosum planē
 erat in dissoluendis ac medijs dissecandis
 ancipiti gladio verbi Dei eorum sophisti-
 cis nodis puellæ acumen & sacrarum li-
 terarum recens memoria vsusq; promptis-

finus. Hi quoties è disputatione egrediebantur, illius tum constantiæ tum sapientiæ, licet pertinaciæ nomine, luculentum testimonium dabant. Post diurnam in Cyclopeo illo carcere captiuitatem & torturas omnis generis in quibus & sororem veluti eius doctrinæ consciam per summam sæuitiam ab ea tortores expresserunt, quod sorori captiuitatem primùm, deindè acerbam in ipsis torturis mortem confecit, educta est demum in triumphum cum alijs pijs viris & fœminis a nobis supra commemoratis, sed quæ de Sancto officio triumphantis speciem potius hilaritate vultus præferret. Eam inusitatam virgunculæ triumphantis lætitiâ aperta veritatis confessione & diuinarum laudum cantu declaratam inquisitoria malignitas atq3 inuidia intercipere conata est, iniecto in illius os lupato in ipsa via, quod paulo post antequam ad theatrum veniretur, ei abstulerunt. Perlecta in theatro eius sententia & mortis supplicio illi publicè denuntiato, eam interrogarunt Inquisitores an resipiscere demum vellet, ac fateri errores quos àtea adeò pertinaciter defēdisset, ad quæ illa altè & perspicue respondit se id fateri neq3 velle neq3 posse.

posse. Delata inde cum beato illo sodaliti-
 co in basin supplicij, exigentibus hypocri-
 tis haud minus impie quam impudenter
 a toto illo martyrum choro, Romanæ Ec-
 clesiæ confessionem in Symbolo Apostoli-
 co vt supra dictum est, præ ceteris animosè
 restitit. Eam tamen constantiæ gloriâ ada-
 ctis festinanter capistris ad pia martyrum
 colla tanquam qui in ipso vitæ limine vide-
 licet Romanæ Ecclesiæ detulissent, ac pro-
 inde ex Inquisitoria misericordia mortui,
 non uiui cremarentur, impudentissimi ne-
 bulones suis nebulis obscurare decreuerūt.
 Quin & in illos sanctos parietes, qui pios
 cœtus ad Dei laudes conuenientes toties
 contegerunt, scuitū est. Iussa est enim Væ-
 niæ domus ab imis fundamentis excidi ac
 solo æquari, & in perpetuam aream con-
 uersam erecto in ipsius medio marmoreo
 titulo impijs ac cæcis idololatriis patrato-
 rum ibi scelerum, pijs verò verorum Dei
 cœtuū, quibus Christus ipse ibi utiq;
 inter suos interfuerit, æternum
 monumentum esse.

O . iij

Fca-

214 INQVISITIO HISPANICA
FERDINANDVS A SANCTO
IOANNE.

 Rat & hic ex illustribus illius Ec-
clesiæ membris, si verum Dei me-
tum, cygneum pectoris candoré,
ardens ac indefessum studium de proximis
benemerendi citra omnem proprij cõmo-
di respectum, non natalium splendorem,
aut accuratiore corporis aut sermonis cul-
tum quis requirat. Iuuenis sed pietate vi-
tæ conspicuus, instituendis pueris in colle-
gio puerorum, (domum doctrinæ vulgo
vocant) piorum virorum iudicio, qui San-
ctum illud institutum primum condiderat,
fuerat præfectus. In eo munere, Octennio
ferè multa cum laude omnium exacto, de-
prehensus est demum Lutheranus, id est ad
veræ pietatis normam exactè institutus, ad
quam & commissum sibi puerorum gregé,
quoad fieri poterat in tanta tyrannide, ex
officio diligenter institueret. Mercedem
tulit si humanam rationem spectes, qua-
lis pro benefactis ab ingrato populo refer-
ri solet: si fidem, qualé prædixit suis Chri-
stus. Expertus est in torturis adeò imma-
nem sæuitiam, vt membris omnibus qual-
satis

fatis ac officium facere non valentibus ex
 trochlea aut Burro deponeretur, atq; inde
 quaiptus carcer à torture loco distat, à mi-
 nistris iniquitatis veluti faccus quidã ster-
 core plenus aut putridum quodpiam bestig
 cadauer per pedes traheretur. Lacescebant
 ad eam fœuitiam dominos patres fidei ro-
 tunda semirustici hominis responsa, à qui-
 bus vel trãuersum vnguem deslectere erat
 impossibile . Etiam in illo arctissjmo
 carcere vsus est Deus ipsius ministerio ad
 erigendum Morzillium quendam iue-
 nem monachum ex cœnobio Diui Isydo-
 ri ob liberiozem Euangelij confessionem
 eò pertractum : qui dimotus pollicitatio-
 nibus ac blandis promissis Inquisitorum, à
 pia confessione paulò antè descuierat. Dei
 consilio, qui Morzillium sanè in Christo a-
 mabat, factum est, vt hunc Ferdinandum
 eo tempore Inquisitores, carceris illi comi-
 tem darent, qui intellecta iuuenis vecordia
 eum acerbè obiurgat, accusat defectionis
 coram Christi tribunali, facit resipiscere,
 erigit, consolatur, confirmat. Paucis po-
 stea diebus Morzillius audientiam petit,
 in qua coram Dominis solenniter eiurat re-
 tractationem paulò ante à se factam, atq;

eam sibi fidei confessionem constare postulat, quam ediderat primum, quamq3 pro Christiana haberet. Combustus hic fuit in hoc eodem actu mortuus, an' sub Inquisitoria rursus an sub Dei misericordia, nescitur. Igitur Ferdinandus perlecta in theatro sua sententia, interrogatus ab Inquisitoribus, an in illis erroribus adhuc permanere statuisset, audiente vniuerso theatro respondet rotundè suo more, quæ à se falsa essent, ipsissimum esse Euâgelium Christi ac Christianorum fidem, tantum abest vt pro erroribus habere constitueret. Ablata mox illi cruce lignea, quâ ei inter ipsa vincula manibus inseruerant, ac lupato in os iniecto quod & retinuit quôuisq3 ignis illud dissoluit : combustus est viuus.

Julia.

IN tantulo corpore atq; eo ipso adeo strigoso vt ex ossibus & pelle tum videretur constare, tantos includi spiritus merito miraremur, nisi & sacro vaticinio & experientia ipsa compertum esset, quæ & specie & re ipsa in mundo infirmant, Deum deligere vt plurimum consueuisset. vt fortissima quæq; eiusdem mundi pude faciat. Is Iulianus, quæ à corporis paruitate paruum appellabant, quum in Germania ac extra omne ab Inquisitione esset periculum, vbi in complurium doctorum virorum contubernio veram pietatem didicerat, ductionem spiritus sequutus potius quam cuiusquam consilium, rem est aggressus vt momenti haud mediocris, ita etiam presenti plenam periculo. Duo ingentia doli factorum librorum Hispanica lingua in Hispaniam transuexit, propagandæ in patria euangelicæ lucis cupidine accensus, à qua re haud minus fuisset verendum, quæ si scorpionum ac venenatorum omnis generis tota plaustra inuexisset, obserantibus ac ob-

turantibus diligentissimè superstitionis atque hypocritis hominibus meatus omnes, ne lux ad eos uspiam penetrare possit. Cæterùm perduxit Deus incolume sacrum illud onus, & quod magis mirandum adeò fuerit. ut facilius bouem oculatissimo Argo abduxisses, vel vigilantibus vndiq; inquisitorijs ministris, intra ipsa vrbis Hispanensis mœnia fuit introductum. Cepit tempestiuam illam pluuiam ac salubrem irrigationem summa cum lætitia Paradisus Domini, qua haud dubie ad maturitatem perducti fructus collectionem quoq; maturarunt. Innotuit enim res Patribus, superstitionis hominis primum vano metu, perfidia deinde alterius, qui cum Evangelium apud pios videri profiteri vellet, in quo erat abundè instructus, perfidum Ecclesiæ hostem atq; Inquisitorium satellitè speciosissima illa larua contegebat. Itaq; qua sunt diabolica sagacitate, Inquisitores eo fidei capite deprehēso atq; apprehēso insequutoq; in totū illius Ecclesiæ nidulū peruenērūt. ceperūt matrē cū pullis, ac nidū ipsū in sœui illius Draconis morem crudelissimè dissiparunt. Hæc prima illa piorum captura fuit, quæ pijssimam illam Ecclesiam dissipauit, conterruit sua multitudine.

ne vel ipsos venatores, impleuit carceres, atq; istis exundantibus priuatas quoq; occupauit domos, accendit ingentes pyras quæ piorum sanguine propemodum extinguerentur. Visebantur eo tempore in vna Hispalj octingenti simul ob pietatem captiui, aut prope aut ultra viginti eodem rogo cõbusti. Captus fuit inter primos ipse Iulianus, quo in carcere & ferro onusto & perpetuo solo ultra trienniũ detento, noua interea ex eadem captura subinde spectacula edebantur. Tortores ipsos cum suis torturis omnibus prodigiosa sua constantia fatigauit neq; in tantulo corpusculo ad tot ferendas quassationes vires vnquam defuerunt. Neq; minore tũ constantia tũ alacritate exibat è quæstione quàm intrabat, adeò vt nullo ex quassationibus dolore, nullis minis ministrorum, nulla deniq; scruitia cohiberi posset, quin è quæstione rediens, aut tractus potius per medios sociorũ carceres, eosdem & de victoria sua & de hostium pudore eiusmodi cantione admone-
 ret, Vencidos van los frayles, vencidos van.
 Corridos van los lobos, corridos van. Latine sic, victi reuertuntur monachi, victi reuertuntur. Fugati reuertuntur lupi, fugati reuertuntur. Habuit in audiētis primũ cū mona

chis & cum ceteris impietatis assertoribus
 qui indoctis utiq; & rei theologice omni-
 no imperitis Inquilitoribus ab hæresum qua-
 lificatione sunt, acerrimas mirabilesq; dis-
 putationes, à quibus quum reuenteretur, cā-
 tione illa in primis insultabundus hostibus
 sese oblectabat. Triūphi die eductus è suo
 ergastulo quum primum in arcis aream ac-
 cepturus insignia reatus inter conceptiuos
 venit, eos his verbis mira & animi & vul-
 tus cōstantia adhortatus esse fertur, Mactē
 ergo virtute frarres, hæc est ea hora in qua
 ut strenuos milites Christi decet, ei, verita-
 tiq; ipsius coram hominibus fidele testimo-
 niū reddere debemus, post paucas deinde
 horas ipsius vicissim probati testimonio
 cum eodem in cœlis perpetuo triumphat-
 uri. Interceperunt illicō pijsimam atq;
 tempestiuam concionem impij ministri a-
 cerrimo illi capistro in os injecto, quod ad
 ipsum vsq; supplicium tulit. Conscensus
 basim in qua damnati ab Inquilitoribus cō-
 buri solent, constantiam atq; fortitudinem
 animi in ferendo ob pietatis confessionem
 quam verbis explicare non poterat, gestu
 expressit. Ad genua enim procumbens gra-
 dus basis deosculatus est: colligatus deinde
 ad

ad palum & aggestis fasciculis capite tenus coopertus. caput inter eosdem fasciculos iteratis vicibus abdebat veluti supplicium ipsum vltro prouocans, atq; laceffens. Consulebat his gestis prouidus Christi miles & integritati confessionis suæ, & sociorum tum confessionis tum supplicij imbecillitati, si qua esset, quos signis illis ad constantiam & supplicij cōtemptum hortabatur. Aderat morituro insignis quidā pseudapostolus Doctor Fernandus Rodriguius qui inconcussam pij hominis fidē sua importuna oppugnatione redderet clariorem. Is quum contemplatione instātis supplicij conterritum athletam Christi existimaret, obtinuit à Præfecto vt lingua ei lupato solueretur, vt conuersionis suæ scilicet significationem aliquam edere sermone posset. At subsidium illud in diuersum illi celsit. Iulianus enim adeptus loquendj libertatem, & fidei suæ perspicuam siquādo aliās confessionem edidit, & impium monitorem quem sciret contra conscientiam suadere impia dogmata adeò duris verbis obiurgauit, vt blatero responsione destitutus pudorē ingente huiusmodi subblata exclamatione vlcisci constituerit. O
His-

212 INQUISITIO HISPANICA

Hispaniam gentium domitricem, ac dominam, nunc verò homunculi vnus opera perturbatam. Occidatur, occidatur. Aderant præsto satellites qui adhortationem impostoris exequuti, Iuliano letale vulnus inter ipsos ignes inflixère. Et de hoc dum esset in carcere rumores extitere eum pietati renunciaisse, quos tamen euentus abundè refellit.

Ioan-

EXEMPLIS ILLVSTRATA 223
IOANNES LEGIONENSIS EX
COENOBIO D. ISIDORI HIS-
palen. monachus.

EXercuerat hic primum in Mexico Hispaniæ nouæ vrbe celeberrima Noui orbis sartoriam artem: vnde Hispalim reuersus, cum cæcus quidam Dei metus eum (vt plerisq; alioqui probis accidere solet) ad monachatu adegisset, Deo ita hominis præcipitium temperante, in D. Isidori Hispalen. cœnobium fortè incidit, in quo bona tum monachorum pars ad solidiorem pietatem aspirabat. Post annos aliquot in ea disciplina exactos, cum ex illorum conuictu nonnihil veræ institutionis delibasset, damnatæ angustia pertæsus conquisito probabiliore prætextu ex valetudinis scilicet perpetuo incomodo, monachatu abrenuntiauit. At egressus, quum illorum pia colloquia, ex quibus initia illa pietatis hauserat, vehementer desiderasset, claustra, eis fruiturus repetiuit, sed frustra. Eo enim absente, illi ad vnum omnes, quorum desiderium ad damnatum antea vitæ genus repetendum eum impulerat, deserens

desertis illis periculosis sedibus in Germaniam paulo antè commigrarant. Igitur nõ ventrem, sed pietatem, licet in tam periculosa recidiua quærenti post paucos dies, rãtis per dum quo illi abijissent certius nosset, institutum rursus fuit deserendum. Vocabunt fortassis eum ob bis desertum monachatum male feriatu homines bis apostatã: at qui melius sapient, vtiq; bis pium. Igitur piorum commilitonum vestigia insequutus Francofortum ad eos peruenit, haud absq; magnis laboribus & periculis in itinere exantlatis. Francoforto cum eisdem commigravit Geneuam vt alijs, qui ex eodem sodalitiu ibi sedes fixerant, adiungeretur. Contigit per eosdem dies vt sublata è medio Maria Angliæ Regina, Ecclesia Anglicana quæ sauitia ipsius per Germaniam fuerat dissipata atq; dispersa, Elizabetha in eius locũ suscepta, ad proprias sedes beneficio Dei planè singulari reuocaretur. Hispanis ob pietatẽ Geneuæ exulantibus colligendæ ex suis Ecclesiæ Angliæ visa est commodior, quo consilio factum est vt nonnulli ex ipsis cum Anglis in patriam reuertentibus proficiscerentur, sed, vt insidias vitarent, diuersis cõmitatibus. Inqui-

sito

fitores enim adeò agrè tulerunt piorū illorum monachorum fugam & à vetere impietate defectionem, vt. etſi neq; multi eſſet numero, neq; alioqui humana aſſignatione magni, muſcis ſuis omnino decreuerint infeſtandos, quæ eis vbiq; locorum perpetuò inſidiarētur. Erant illis Colonia Agripinæ, Francoforti, Antuerpiæ in primis conſtitutæ inſidiæ, quæ itinera omnia Geneuam vſq; magna diligentia percurrebāt. Neq; iter Geneua Mediolanum vſq;, ex altero ſcilicet latere minus erat obſeruatum. Suppeditabantur inſidijs ſumptus ab ipſis Inquiſitoribus ex Fiſco regio abundanter ſatis pro regali munificentia & Inquiſitorio Zelo: ac tantis tum conatibus tum expenſis (præter ingētes pollicitationes quibus ſingulorum capita, ſi darentur, licitabantur) quærebantur decem pulices aut totidem canes mortui. Adeo ſtupendā res eſt odium Inquiſitorum quo in diuinam Chriſti lucem ad furorem vſq; ſæuiunt. Igitur noſter Ioannes Legionenſis aſcito ſibi ſocio Ioanne Ferdinando quodam viro in primis pio Valleoletano per Germaniam in Angliam iter inſtituens, incidit Argentorati in inſidias, quarum indicio captus eſt cum

P   ſocio

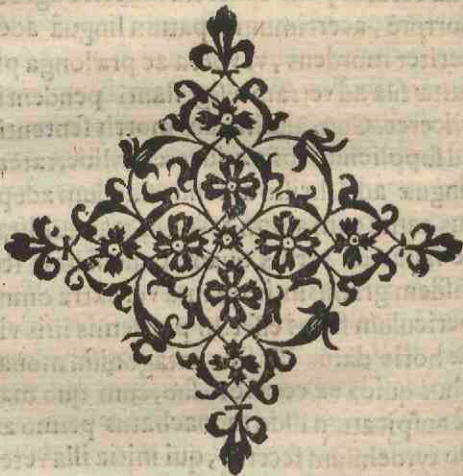
focio in portu quodam Zellandiæ in ipso in Angliam traicctu. Excepit primum apparitores tanta animi & vultus constantia vt eis dicentibus se eum quærere nihil aliud responderit, quam Eamus igitur, aderit enim haud dubiè nobis Deus. Traducti in oppidum torti primum sunt vehemētissimè vt socios indicarent: post paucos deinde dies naui impositi & in Hispaniã ueriti. Habuit vterq; dum in mari atq; in Hispania in ipso itinere fuerunt, ferreũ quoddam capistrum in modum cassidis quo & caput & vultus tegebatur: inserta est illi interne lamina quædam ferrea in modum linguæ quæ accepta in ore vsum omnem linguæ prohibet, atq; hoc torturæ genere perpetuò cruciati præter ferrea vincula quibus & manus & pedes constringebantur in inquisitorios carceres delati sunt, Ioannes legionensis Hispalim, socius Valleoletum, vbi postea in veræ pietatis confessione constantissimè persistens viuus est combustus. Fuerat hic Doctoris Cacaliæ, qui Valleoleti ob Religionem ignis supplicium tulerat paulo ante, contubernalis, cuius & neptem ex sorore aut ex fratre desponsauerat. Exegit in Inquisitorio Carcere Io-

an-

annes Legionensis complures dies ubi sa-
 nitiam inquisitoriam tum in omni tortu-
 rarum genere, tum in communi victu ex-
 pertus est. Eductus est in triumphum pa-
 ludatus eisq; omnibus ornatus insignibus
 quibus educi solent constantissimi. Horro-
 ri erat aspicientibus ex diuturna illa mace-
 ratione vultus hirsutissimus & ad ipsa vsq;
 ossa cerulea pelle contacta macer. augebat
 horrore, acerrimum lupatum lingua adeo
 acriter mordens, vt vbera ac praelonga pi-
 uita fila ad terram vsq; stanti pendentia
 eliceret. Cum audita iam mortis sententia
 ad supplicium ipsum duceretur, libertatem
 linguae ad Christo abrenuntiandum adeptus,
 tanta cum animi & vultus tranquillita-
 te fassus est verbis quam paucissimis sed
 eisdem grauissimis, quanta vel extra omne
 periculum fassus esset. In postremis illis vi-
 ta horis datus illi fuit antagonista mona-
 chus quidam ex coenobio suo, cum quo ma-
 le auspicatum illud monachus primo an-
 no tyrocinium fecerat, qui initia illa vete-
 ris superstitionis in memoriam reduceret:
 at quo plures illi artes ad fidem ipsius la-
 befactandam adhibebant, eo illa reddeba-

tur spectatior: nimirum protegente ob id
præsentius Christo athletam suum. Oppet-
petiuit atrocem mortem eadem plane tran-
quillitate ac securitate animi, neq3
enim viro in primis pio alius
vitæ exitus debe-
batur.

FRAN

FRANCISCA CHAVESIA.

Dornauit enndē tri-
 umphum spectatę
 fidei virgo Francisc-
 ca chavesia claustri
 D. Elizabethę mon-
 nacha, quo magis
 miremur absolutā
 in Christo instituti-
 onem ad illa quoq; & ferreis vectibus & in-
 primis peruicaci superstitione obturatissi-
 ma claustra fœminarum penetrasse: adeo
 Dei gratuitam in Christo electionem quin
 suo tempore exequatur, remoratur nihil.
 Nacta fuerat clarissimum in Christi Euan-
 gelio institutorem Doctorem Egidiũm, de
 quo mox dicemus. Vel sub illo modio oc-
 cultata, Diuina lux abscondi in perpetuum
 non potuit, quin pręstito sibi tempore
 educta aspectu suo letificaret Ecclesiã Dei,
 eademq; percelleret, redargueretq; acri-
 ter impiorum tenebras. Delata demum ad
 Inquisitores & communi more tractata, in
 triumphum est educta ac demum combu-
 sta. Pudore suffuderat Dominos Patres fi-
 dej masculijs suis responsis virgo alioqui ho-

minum colloquijs per totam vitam nō admodum assueta, quoties in audientiam fuerat vocata: assertionibus enim veræ pietatis addebat quoq; acerrimas atq; adeo tempestiuas obiurgationes ex verbo Dei, prodigiosa patribus fidei dexteritate petitas, canes mutos, viperarum proles subinde eos vocans. Spectabilis in primis fuit omnibus eam contuentibus mortis ac supplicij contemptus, vultus alacritas quam ad ipsum vsq; supplicium præse tulit.

EXEMPLIS ILLUSTRATA 232
CHRISTOPHORVS LOSADA
MEDICVS

Hic quoq3 ex Do-
ctoris Egidij prin-
ta institutione pri-
ma rudimēta pie-
tatis hausit. Inter
ceteras enim San-
cti illius viri diui-
nas dotes illude-

rat sanè mirabile, quòd omnibus quos in
pietate instituendos susciperet, igneā quā-
dam pietatis facem ad eorum animos cum
ipsa institutione admonisse diceres, qua ad
ōnia pietatis ipsius exercitia cū interna tū
externa, in primis verò ad iminentis crucis
rollerantiam atq3 adeò amorem accende-
bantur: quo vno, diuina luce collustratis
testabatur adesse Christum ipsius Ministe-
rio, qui, verba eo externè ministrante, ea-
dem in ipsis visceribus suorum virtute Spi-
ritus sui exararet. Ad eam tanti præcep-
toris foelicitatem venerat opera soceri sui
viri adeò pij vt Losodā ipsius filiam in vxo-
rem ambientem, licet honestissimis mo-
ribus, cruditione non vulgari, peritia rei

medicæ ultra mediocritatē excultum iuue-
 nem haud prius ad affinitatem admiserit
 quàm in pietate erudiendum Doctore Egi-
 dio se dedidisset. Homini erudito & abun-
 dè Christianum se esse existimanti haud
 erat satis honesta conditio, difficilis verò,
 Doctore Egidio, ad cuius pedes erudian-
 dus in religione mittebatur, religionis non
 satis integræ apud vulgus suspecto. Admi-
 sit demum conditionem àn melioris insti-
 tutionis, an vero coniugij cupidine, incer-
 tum. Ut ut fuerit, adeò seriò prima illa in
 Christo rudimenta imbibit, ut vel post obi-
 tum institutoris imprè maturè sublatis sibi,
 insignes in pietate progressus fecerit. Itaq;
 ob singularem pietatem atq; in sacris lite-
 ris eruditionem qui Ecclesiam illam, nu-
 merosam quidem, sed in caruernis delites-
 centem, gubernaret dignus habitus, pasto-
 ris munus quoad licebat in tanta angustia,
 suscepit, obiitq;. Captus ab Inquisitoribus
 occasione illa librorum Parui Iuliani (qui
 enim in illa gregis totius dissipatione abs-
 condì posset fidus Christi seruus?) atq; pi-
 etatem ingenuè fassus, carceris prius acer-
 bitatem, ac torturas: triùphi deinde igno-
 miniam, ac demum ignis supplicium tulit.

Dis-

EXEMPLIS ILLUSTRATA 623

Disputauit egregiè de vera religione in ipsa basi supplicij aduerso ipportunos hypocritas, qui vana spe eum à pia sententia dimouendi, respondendi ad eorum strophas ei copiam fecère. Illis verò, nè, quæ vtrinque dicebantur, circumstans vulgus intelligeret, dictionem ex vulgari sermone in latinum callido consilio commutantibus, ipse arte fortassis minus obseruata, Latine quoque cœpit agere, tanta sermonis tum vbertate tum puritate vt miraculum pene omnibus videretur, hominem iam iam moriturum tam esse sui compotem vt ne tum quidem à sermonis elegantia quicquam remitteret.

P v Chri-

34 INQVISITIO HISPANICA
CHRISTOPHORVS AREL-
LANIVS

Hristophorus Arel-
lanius monachus
cœnobij D. Isidori
Hispa. omniũ qui
ante ipsum intra-
uerant Inquisito-
riam arcem ipso-
rum Inquisitorum
testimonio longè doctissimus, traductus
à suis quibus & vtilitati & ornamento fue-
rat ob eruditionem, quale habuerant an-
tea nunquam, in inquisitoriam nassam est
pertractus. Eo in primis nomine illã sum-
mæ eruditionis opinionem apud Inquisi-
tores sibi cõciliauerat, quòd homo in scho-
lasticis (quos dicunt) theologiæ doctori-
bus Aquinate, Scoto, Lombardo, & cæteris
eius classis versatissimus, quæ illi in qua-
tis religionis controuersia pro veritate im-
prudentes vsquam dixerunt, eximia ingenij
dexteritate ac memoriæ præsentia post sa-
cras tamen literas ac doctorum incorrup-
toris iudicij sententias ad institutum ac-
comodaret: quo in primis fiebat, vt aduer-
sarij,

farij, quotquot erant, quibus vel apertæ
 illorum authorum nugæ ipsis sacris literis
 sint longè antiquiores, suis eisdem propu-
 gnatoribus expugnarentur. Damnatus est
 nihilominus ad rogam superantibus & cru-
 ditionem & veritatem ipsam apud imma-
 nes tyrannos fasciculis. Quùm ad audiendâ
 sententiam in solenni theatro sisteretur
 audiuit in ea impudentissimè confictû sce-
 lus sibi obijci. Illud erat, asseruisse ipsum,
 illibatam virginem Matrem Christi nô ma-
 gis extisse virginem quàm ipse esset, digna
 scilicet verba quæ, etsi à quoquâ haud min-
 impiè quam impure essent prolata, in or-
 bis theatro per sanctos fidei patres vulga-
 rêtur. Atqui hoc artificio creare solet San-
 ctum tribunal maximam inuidiâ ijs quos
 ob singularem & omnibus perspicuam vir-
 tutem apud vulgus ipsum gratiosiores no-
 runt. Audita impura illa blasphemia Are-
 lanus, qui non sine Dei Prouidentia libe-
 ram tum habebat linguam, exclamat au-
 diente vniuerso populo, mendacium illud
 esse impudentissimè confictum: se enim &
 contrarium credere firmissimè, & credidisse
 semper, vt qui illud ex cõpluribus scrip-
 turæ locis didicisset, quibus & tum paratus
 esset

esset illud ostendere si esset opus. Ad ipsum
 supplicij limen stetit ex composito coram
 illo ridens veluti calamitoso insultabun-
 dus, vnus ex illis suis monachis quem ini-
 micum sibi ac in primis aduersarium sen-
 serat. Neq; enim in eam calamitatē con-
 iecisse hominem pium, singulari eruditio-
 ne ornatum, adde etiam innocentem satis
 fuerat, nisi etiam in ipso supplicij ingressu
 insultarent. Cōmotus est nonnihil repen-
 tino ac improviso illo spectaculo Arella-
 nius, sed mox ad Christianis hominis of-
 ficiū eam animi tranquillitatem recupe-
 rauit quæ & decora sibi & spectātibus ex-
 plum esse posset. Consolatus est etiam in
 ipsa supplicij basi alium quendam mona-
 chum eiusdem sodalitij Ioannem Christo-
 stomum, qui discipulus ipsius antea fuerat,
 tūc autem supplicij comes. Huius quia
 supplicij causas omninò ignoramus, in hoc
 ordine illum reponere ausi hæcenus non su-
 mus. Fuit alioqui concionator inculpatæ
 vitæ ac sanctis omninò moribus præditus
 neq; aspernandæ eruditionis, ac pro-
 inde suis porcis vni tantum ven-
 tri deditis non admodum
 gratiosus.

EXEMPLIS ILLUSTRATA 137
GARSIAS ARIAS. MAGISTER
BLANCVS VVLGO DICTVS.

Lucebat mirabili-
ter in huius viri exē-
plo erga electos su-
os diuina prouidē-
tia, quæ velex inue-
teratissimæ ac sin-
gulari studio affe-
ctatæ hypocrisis a-
byssō quadam, atq; ad eō ex ipsa spontanea
oppugnatione agnitæ veritatis Euangeli-
cæ, (quod delictum in Spiritum Sanctum
vocant Sacræ literæ, denūtiatq; pro eius-
modi peccatoribus frustraneas omninō fo-
re Ecclesiæ preces) eos nōnunquā præter
communes leges potenter extrahat, eōq;
in sublimiore honoris gradu collocet, quō
in desperatione prius litatu esse videbantur.
Fuit hic Arias (quem à cutis & pilorum
omnium candore Blancum appellabant)
acutissimo ingenio, quoad licebat in ca-
etate, sacrarum literarū cognitione abun-
dē exulto, vafro tamen, callido, maligno,
versipelli. Contegebat verō ea exitialia
animi vitia specie quadā sanctimoniæ ad eō
studi-

studiose cōpositæ, vt vel prudētissimorum
 quorūq; oculos, nisi prope valde accessis-
 sent, sepiūsq; cōtemplarētur, posset fallere,
 imò fefellit cōplures. Erāt Hispali illius tē-
 pore factiones duæ cōcionatorū, quos audi-
 torū studiosa partiū ingens turba sequeba-
 tur. Alia, si verba ipsa spectares, ad Epicte-
 ti Stoici placita, quā ad Scripturę sacrę nor-
 mam, accedebat propius, eò Epiceto infe-
 rior, quòd iste factis sermoni consentaneis
 seriò videretur agere, illa òninò secus. De-
 crebris enim ieiunijs, de mortificatione &
 abnegatione sui, de perpetuò precando, de
 præse ferēda submissione ac deiectione ani-
 mi, quā humilitatē ipsi vocāt, in ipso vesti-
 tu, sermone, vultu ac in vniuersa demū vitæ
 ratione multus ac penè infinitus sermo: at
 sub ista adeò plausibili ac speciosa pietatis
 larua, si propius inspexisses, vidisses, ne quid
 durius dicā, planè homines. Sūma. Sāctimo-
 niæ totius prorā & pupim, quod aiūt, in o-
 perib; aduersus cōtrarię factionis institutū
 collocantes actiuosi in primis videri cupie-
 bāt, Eo studio, vt pote ex ignoratione veræ
 iustitiæ nato, ad Missas cōplures, ad sacrorū
 locorū frequētationes, ad Cōfessionis & cō-
 munionis, quas vocāt, vsū frequētissimū
 & ad multa alia nugamēta, quę arancorum

telas quę in operimentū nūquā futurę sint, merito vocāt sacre literę, a verę iustitię exercitijs, iudicio scilicet & misericordia, atque ad eò ab ipsa fide, vnica acquiēdę iustitię ratione, expiationis ergò diuertebant. Urgebāt paupertatē ac cęlibatū vel coniugibus, in primis verò obedientię votū, monachorū credo æmulatione, qua auditores sibi adstringebāt. Hanc aiebant esse ipsam proprię voluntatis abnegationem, eisdęq; prorsus ornatib; titulis quib; obediētiā suā ornat Deus. Vt verò in perpetuis tenebris liberius liceret in impostura progredi, à bonorū authorū lectione, maximè autē Erasmi, à quo nihil scilicet præterquā superbè sapere edocēdi essent, veluti à peste deterrebāt suos, ablegātes eos ad Henricū Herpiū, Bonauēturę opuscula, Abecedariū, mōtis Sionis ascēsum & id genus alios, ex quib; humilitatē, in primis verò corypheis obedire didicissent. Prodierūt demū ex ista disciplina Māsij, Cauallij, Guerrę, Petri Cordubenses, & alij quorū nomina exciderunt, quos fortassis fuisset satius nunquam in orbē natos, proleue dedisse. Fuere in ea complures probi alioqui & animo pio viri, fateor, sed qui intellecta postea impostura magistrorū, eis desertis, ad saniorē redierint mētē

aut qui ex crebris atq; intemperatis ieiunijs & ex acri supra humanas vires celestium rerū videlicet meditatione versi sint in furorem: aut qui, si in instituto perseuerauerint, in maius malum atq; immedicabilius inciderint, nempe ex probis improbi, ex communi hominum sorte pharisæi, ocores iustitiæ, eiusdem crucifixores, filij Gehennę duplo quā ipsorum magistri fuerint euadetes. Altera factio cōcionatorum erat quorundam, qui vt syncerius tractabant sacras literas, ita etiam verum iustitiæ ac sanctitatis fontem ex eisdem aperiebant hominibus, quorum & industria factum est, vt ea vrbs hoc in primis nomine, omnium totius Hyspaniæ foelicissima, totos duodecim annos, quod ad veræ iustitiæ argumentum attinet, purum Christi Euan-geliū audiuerit, neq; sinè fructu. Illa enim messis, quæ per totos iam octo aut decem annos colligitur, ex illa laboriosa nouatione prouenire certum est. Hæc sanctitas vtiq; pro ingenjo lucis, fucatam ac phæleratam illam digito veluti commonstrans ac palam traducens haud illius primum subire odium, deindè infestationē sui omnem concitare non potuit. Erant istius pri-
 marij

marij assertores, Doctores, Constantinus,
 Aegidius, Varquius, viri doctrina ac mo-
 rum probitate conspicui, quorum labores
 in promouenda Euangelij luce inter tan-
 tas ignorantiae tenebras, atq; vitae exitus
 in ipso opere illustris, vt aeterna sunt digni
 memoria, ita etiam neq; aeterna obliuione
 sepeliri patiemur. Illius verò inter primos
 propugnatores nosse hinc Arias censeba-
 tur, vt potè quæ hac receptior, & specio-
 sior, suis autè professoribus vtillior & quæ-
 stuosior apud omnes fermè foret, omnibus
 suis commilitonibus eo nequior quò illis
 fortasse ignorantibus, veritatè ipse quam
 oppugnabat, exactè nosset. Neq; tamen
 eam mendatio præstabat operã adeò aper-
 tè atq; alij eiusdè factionis, nè apud com-
 plures alicuius æstimationis viros, quibus
 vera pietas cordi erat, eam amitteret gra-
 tiam, quam larua illa pietatis acquisierat:
 sed adeò callidè ac veluti ex insidijs, vt li-
 cet ijs, qui ipsius sentiebant iacula, vt cun-
 que esset notus, ab alijs tamen pro amico
 ac fratre haberetur. Ingenij calliditatem
 ac vafritiem tum maximè exeruit, quum
 Gregorius quidam Ruizius vir (vt fere-
 batur) in primis doctus, ob nonnulla quæ
 Q inter

inter interpretandum publicè in Summo templo Hispalensi sacras literas asseruerat pietati consona, de Iustificatione hominis, de merito Christi, & de meritis hominum antè & post iustificationem, ab hypocritis eiusmodi doctrinam insectantibus accusatus, ad Inquisitoriũ tribunal vocaretur. Quĩ enim Inquisitores illi diem dixissent, biduo antequam ad dicendum causam illi compareret, Magistrum Ariam, cum quo non nihil familiaritatis ob communia studia, præcipuè vero ob singularis pietatis falsum nomen, antea contraxerat, fortè conuenit consilio suo vsurus. Arias inter alios iussus erat ab Inquisitoribus, vt ad illum diè adesset instructus, aduersus Ruizium disputaturus. Igitur ingenij sui memor, ab incauto & simplici homine & eiusmodi infidias à tali viro non magis verenti, quàm ab eo à quo captaret salubre consilium, astute expiscatur rationes atq; argumenta omnia, quibus sua foret in illa disputatione defensurus: eisq; acceptis comiter demittit hominem absq; vlla insidiarum suspitione. Quũ verò ad disputationem ventum est, apparuit tandem noster Arias inter eos qui pia dogmata erāt oppugnaturi. Ad id primũ

mum veluti ad rem incredibilem expauit Ruizius, ac hominis perfidia tum demum apprehendit, quum argumenta sua, quae illi biduo ante syncerè communicauerat, à eo in medium proponi atq; dissolui videret, adeò accuratè, vt nihil sibi dicendum relinqueretur. Itaq; homo eà arte circumuentus ac armis exutus, arena cessit, victoriam summa tum perfidia tum impietate partã apud vnum Ariam relinques. Neq; in causa doctõris Egidij, de qua non nihil mox dicemus, probatiore fide egit. Quum enim (vt constantior fama est) homo syncerissimus eum, quem nouerat de doctrina iudicium inter complures ferre posse, doctrinæ suæ arbitrium apud ipsos iudices compellasset, iudicium tulit quale tulisse de mendatio honestum foret. Ceterum is fuit qui in D. Isidori Hispalensi cœnobio, omnibus vsq; ad illud tempus profundum ignorantia somnum in inueterata illa superstitione dormientibus, nonnullas veritatis scintillas primus intulit, quibus præcipua eius sodalitij pars veluti in tetra caligine è profundo suo somno expergefacta, detergere cœpit oculorum lippitudinem ac demum meliorem in vera reli-

gione institutionem desiderare. Acerrimis enim ac crebris concionibus, quibus & interdium & noctu sæpè post matutinas preces ab hora noctis secunda ad quartam usque dabatur locus, id agebat Arias ut totum institutum planè euerteret, licet non aperte, sed rectè nimis, & à remotissimis scaturiginibus aquam ducens. Docebat, In choris totos dies noctesque nunc sermone nunc cantu recitare sacras preces, non esse precari Deum. Exercitia veræ religionis esse alia quam existimaret religiosum vulgus. Legendas ac præmeditandas esse summo studio sacras literas, ex quibus vnica vera Dei & voluntatis ipsius cognitio, item eius religionis notitia quæ ipsi in primis probaretur, haberi posset. Adhibendas esse ad id obtinendum alias preces, nempe quæ ex ipsa necessitatis sensu & ex vera in Deum fide orirentur. His & similibus Christianæ Religionis axiomatis sæpè ac eximio ardore inculcatis, & quidem citra illum periculum, neque enim ea nisi planè impius inficiaretur, præsentis ac vsitæ illius religionis tædium, desiderium verò melioris, maxime autem sacrarum literarum acre quoddam studium ferè in omnibus excitabat. Concionibus ad-

debat

debat quotidianas ex Prouerbijs Salomonis prælectiones eruditione plenas, & ad institutum mirâ dexteritate accommodatas. Accedebant privata ac familiaria colloquia, in super & quotidiana vitæ consuetudo, omnia ad idem institutum ex professo comparata. Inciderat in mitia ingenia, & (quod prodigio simile meritò videatur) superstitionibus monachatus hâud impense addicta, vndè arcanorum diuinorum dispensatori alioqui fido totâ mallam superstitionis operosam molêm, inuectò puro Dei verbo, breui euertere quàm facillimû fuisset. Sed homo nunquam sibi satis constantis ingenij, post pulcherrimas illas præparaciones, quibus auocatos à presenti superstitione animos, sibi autem mirum in modum concilatos suspendebat, ad intollerabiles inedias, ad perpetuas vigilias coram ipso panis sacramento, vndè nouas quasdâ, nescio quas, illuminationes expectarent, ad euacuandas omni suppellectili, & libris & lecto ipso cellplâs, ad cubandum supernudam terram, aut porrò standû, cum somno concedendum esset, ad gestandum loco interulæ, ex equinis setis cõtextum thoracem, & ferreum baltheum ad carnè ipsam,

ac demum ad alia innumera eiusmodi pernitiōsa nugamenta reuocabat, quasi verò pessima illa Zizanja non satis commodè recepta forent ni diuini verbj sarculo, quo supra retulimus modo, terra ipsa prius innouaretur. Namq; reuulsa vetere superstitione noster Arias, nihil quam nouam eandemq; periculosiorem ac nocentio rem inuehebat. Reportarunt indè complures ex auditoribus eosdem fructus, qui ex eiusmodi pernitiōsa disciplina prouenire solent, nempe, alij furorē, alij perpetuos quosdam æstus atræ bilis, vt neq; ipsi longè absint à furore: alij immedicabilem prorsus capitis dolorem, quo bona parte vacuum cerebro caput gerant nullo postea futuri vsui, qui verò eas tum animi tum corporis ægritudinēs ex robustiore habitu corporis superauerint, contracta ex illa inani opinione sanctitatis, immodica quadā ac planè phariseica æstimatione sui, alijs sceliciores nemo sanus iudicauerit. Excusaret fortassis Ariam à grauisimo alioqui piaculo, aut melioris institutionis imperitia, aut deniq; fatalis quispiam euentus, quo ad eam prouinciam primū capessendam, deindè ea ratione administrandā fuerit cōpulsus,

nisi

nisi & ea omnia quæ veritatis loco suppo-
 fuerit exacta veritatis ipsius cognitione a-
 nimo habuisse cõdemnata, & apud aliquos
 per idem tempus suauissimè rursus illorum
 stultitiam, quos adeò facile reddidisset si-
 bi obsequentes ad ea omnia quæ ipse p̄scri-
 pserat, cõpertum haberemus. Atqui ex
 illis veritatis granulis inter tot nugarum ple-
 nos pugillos tanta malignitate communi-
 catis, vberes postea veræ pietatis fructus
 (quæ est vis diuinæ electionis) prouene-
 runt. Quorundam enim animi vetere iam
 superstitione omninò vacui, nèq; in noua
 illa satis acquiescētes, dum solidiorē quam
 priam institutionem requirunt, in alterius
 factiōnis magistros, qui purius docebant
 veritatem, imprudentes inciderunt. Isto-
 rum amicitia ac consuetudine nacti sunt
 purioris ac solidioris cognitionis princi-
 pia, in primis verò tetra illa ac horribilis
 opinio de Lutheranis, quos vocant, ani-
 mis excuti cœpta: & quādo absolutā habitu-
 ros se veritatis cognitionē nisi eorū libris
 aliquādo liceret vti, arbitrarētur, nè in hoc
 quidē desijt Deus eorū pijs votis respon-
 dere. Mirabili enim quadam ratione ipse
 planè dormientibus intulit eis non solum

quicquid eiusmodi librorum paulo ante desiderare ausi fuerant, verum etiam quicquid opimum & pingue vel Genevæ vel vsquam per Germaniam ad illud tempus erat editum. Ea copia ditati ac suis ipsis magistris facti opulentiores, ita suum cœnobium instituere cœperunt, ut ex duobus, qui periculoso illi negotio dederant initium, intra paucos menses in cœnobia alioqui populoso perpauci essent, qui aliquem pietatis gustum non delibarent, nullus qui reclamaret. Iam precariæ horæ quas vocant, in sacrarum literarum prælectiones erant versæ: consuetæ pro mortuis preces aut deletæ, aut maiori ex parte accisæ: indulgentiæ & expiationes à Romanis pontificibus olim concessæ, quibus vnus magna sui parte innititur illa moles, in totum obsoletæ: imaginibus nullus aut certè perpaucus honos erat reliquus: superstitiosa ieiunia in perpetuam sobrietatem commutata: ad monachatum nemo iam instituebatur sed ad veram pietatem: de veteri instituto promouendo nullus propemodum iam sermo, de irridendo, abominando, deniq; abolendo plurimus. Neq; intra ipsa Cœnobij septa modo continebat diuina illa lux, ad ipsam

urbem,

urbem, & ad circumuicina oppida extēde-
 batur, tum libris tum sermone communi-
 catis. Cūq; iam eò res deducta esset, vt
 pr̄ter robustissimum illud Mis̄æ idolum,
 & ipsam monachatus personam, quæ ve-
 stitu & capitis rasura constat, nihil prope-
 modum conuellendum superesset, neq; id
 aut vltra tollerari sine manifesto piaculo,
 aut conuelli demum posset sine certo peri-
 culo, neq; vt videbatur, cū magno fructu, de
 deserēdo illo nido & in Germaniā ad loca
 pietati liberiora commigrando cogitare
 cœptum. Ausus videbatur ingens, imò &
 quibusdam temerarius. Néq; enim ratio
 vlla apparebat qua non vnus aut alter, sed
 tot simul, atq; ij non solum in toto illo so-
 dalitio autoritate præstantes, verū etiam
 nonnulli ex ipsis ob singularē doctrinam
 in ipsa vrbe conspicui, deserto ac prope-
 modum depopulato, in tota Bethica, cele-
 berrimo cœnobio ab vltima penè Hispanig
 ora tuto in Germaniam penetrarēt. Néq;
 singulatim errepere, ijs qui postremi forēt,
 sine magno erat periculo, Inquisitoribus
 præsertim, qui altum antea dormire som-
 num videbantur, nouitate àc celebritate
 rei à malignis quibusdam expergefatis:

quare aut omnibus, qui in eo erant consilio, egrediendum erat simul, aut demum periculum de proximo impédens simul expectandum. Itaq; illis in ea perplexitate hærentibus, aperuit Deus rationem, qua arreptis ex occasione honestis prætextibus, intra mensem vnum duodecim elaberentur, àc diuersis itineribus Genear, quem locum figendis sedibus ante egressum sibi destinarant, anno tamen reuoluto, sese mutuo conspicerent. Qui vero sacra doctrina initiati in cœnobio mansere, aut quòd consiliũ abeũdi nõ probassent, aut quòd ad discessum nõ fuissent dispositi, paucis postea diebus irruenti tempestati patuerunt. Cõbusti iam sunt ex eodẽ cœnobio quinque, pleriq; alij diuersis alijs affecti multis, neq; aliquis hætenus est habitus Hispali Inquisitorius fidei actus, seu potius triumphus, ad quem cœnobium illud vnum aut alterum, aut etiam plures non suppeditarit: estq; verò consentaneum veræ doctrinæ semina, quæ per complures dies in eo affatim exundauit, vsq; adeò vel inter ipsos ædificij lapides adhærere, vt nisi disijciantur & in calcem demum conuertantur, suppeditare quotannis inquisitorio ro-

go Lutheranum vnum aut alterum nō ces-
 sent. Ad hanc pulchram historiam consul-
 tō digressi sum⁹ data occasione, studio gra-
 tificandi Ecclesiæ Christi, ergâ quam mali-
 gnè nos aēturos arbitraremur, si pios hos-
 ce viros ea priuaremus memoria, qua ob
 adeò cominus oppugnatâ superstitionem,
 idq; nō minus strenuè quam periculose,
 contemptis propter pietatem tanta animi
 magnitudine, spōtèq; abdicatis certis illis
 rum honoribus, tūm delicijs, atq; in earum
 locum recepta paupertate, contemptu, exi-
 lio à patria, dedecore ingēti, ac vitæ ipsius,
 quam alioqui ærumnis plenum ægrè admo-
 dū tuētur, quotidiano periculo, essēt adornā-
 di. Atq; hos eūctus memoria dignos secūdū
 Deū idcirco Ariæ, de quo nobis institut⁹ est
 sermo, bona ex parte acceptos ferimus,
 quoniā ex illis primis scintillis, quas ipse
 in cœnobium illud, licet aliud agens, pri-
 mus induxit, ingens ille rogas est accēsus,
 quo & cœnobium ipsum & forjs bona vrbs
 pars, vt alia complura loca prætercamus,
 in Dei laudem conflagrauit. Igitur Arias
 vt qui ex inconstantia & varietate ingenij
 adeò esset suspectus suis, atq; alijs exitia-
 lijs, apud Inquisitores à suis sæpè delatus

causam dixerat. Euenit tandem vt in illis calamitosis diebus in quibus veluti in fatali quodam malo ad supplicium quisq; ob religionem rapiebatur, ipse quoq; postularetur, neq; vt antea sæpè, sed seriò. Prædixerat hoc ipsum illi ante annos aliquot ipse Còstantinus, ac sub iuramèto quidem. Nám cum ab ipso Constantino quodam die ad prandium vocaretur, cui intererant Egidius & Varquius, vt commodius atq; acrius de deplorata illa sua perfidia cum obiurgarent, siquidem leniorem commonefactionem sæpè antea eluserat, ipse inter iurgia minitabundus iactauit vereri se nè tauros aliquando in publicù editos spectaculum videre cogeret, inquisitorium theatrum ænigmate illo, haud obscure tamen, illis ominās. Ad ea Constantinus, Testatum (inquit) tibi per Deum facio, nequaquam te, vt tu cogitas, è sublimi tum spectaturum ludos, quin potius in ipsa arena futurum, Dei tamen occulto ac plane adorando consilio factum est, vt ea postrema captiuitas perfido alioqui homini, non exitio, sed veræ & à quoquam nūquam antea speratæ respiscētia fuerit. Ad eò enim feria antea actæ vitæ pœnitentia ipsius animi

mum subiit, ut homo alioqui quouis lepore
 aut simia meticulosior, inter ipsas qua-
 stiones inexpectata animi constantia & quae
 miraculosam quandam in eo mutationem
 argueret, veritatem oppugnantibus resti-
 terit, Inquisitores verò ipsos maiestate illa
 semideos quàm acerbissimis verbis obiur-
 garet, aptiores esse asserens qui post ter-
 nos aut quaternos alios agasones agerēt,
 atq; id fore ipsis satius, quam fidei censu-
 ram sibi sumere, quam turpiter ignorarēt:
 se verò vehementer poenitere, neq; eam
 poenitentiam, quoad victurus esset, ex ani-
 mo depositurum, quòdeam veritatē quam
 nunc defenderet, sciens & volens aduersus
 pios illius defensores saepè coram ipsis op-
 pugnasset. Eiusmodi acerbis obiurgatio-
 nes quoties in audientiam eum vocabant
 Patres fidei ab eo ferre cogebantur. Edu-
 ctus est in triumphum omnibus illis teter-
 rimis quidem hominum iudicio, at claris-
 simis & supra quàm dici possit iudicio Dei
 honestissimis notis insignitus, senectute
 grauis, sed in primis illustrissimam tum an-
 teactae vitae poenitentiam, tum veritatis con-
 fessione venerandus, scipione innixus, adi-
 itq; ex triumpho ignis supplicium hilaris

ac lætus, quæ sua illa perfidia ac hypocrisis Ecclesiæ prius dederat damna, clarissimo illo & æterna memoria digno resipiscentiæ exemplo in ipso vitæ exitu abundè compensans. O virum verè beatum, atq; ob id inter principes illos ab Ecclesia in mundo condita fidei strenuissimos assertores singulari honoris sede collocandum, quod ex malitia omni alia, quæ excogitari possit, deploratiore, ad parem cum illis veritatis confessionem repente emerfit. Paulus selectissimum illud Dei vas primum in ordine peccatorum se constituit, quòd Ecclesiam Dei, sed ignoranter & bono quodam modo Zelo persequutus fuerit: at vero nostrum Ariam, qui sciens volens, non aperte sed ex insidijs, domesticus sanè hostis eandem afflixit, quoto inter peccatores reponemus loco? Paulus occulto Dei consilio factum esse dicit, vt misericordiã, qua se tot modis reddiderat indignũ, consequeretur, vt in me (inquit) ostenderet Christus Iesus omnem clementiam ad exprimendum exemplar ijs qui credituri sunt illi: quantum ergo in hoc nostro nouo Paulo clementiam suam, bonitatis suæ diuitias, ac misericordiz thesauros illustrat

Chri-

Christus? Quale peccatoribus incompre-
 hensibilis clementiæ, gratiæ, ac dilectio-
 nis suæ in isto edit specimen? Itaq; ex hoc
 mirabili ac planè nouo diuinæ bonitatis
 exemplo addiscere erit operæpretium, er-
 gâ eos quos vel in deploratissimo omnium
 statu viderimus, & linguas & iudicia im-
 prematura cohibere, quòd quid Deus de
 ipsis constituerit omninò ignoremus.

Quin potius iuxta Pauli præ-
 ceptum speremus vsq;
 meliora.

DOC-

256 INQUISITIO HISPANICA
DOCTOR IOANNES EGIDIUS
IN SUMMO HISPALENSI TEMPLO
canonicus Concionator.

Contriuerat Doctor Egidius meliorem ætatis partem in studijs ad eum infœlicibus, ut a lioqui ad studia literarum neque inepetus, neque in eisdem persequendis mediocriter pertinax, ut neque post absolutam eorum studiorum encyclopediam, & adeptos in scholis eruditionis nomine summos honoris gradus, post denique diuturnam in Theologia professionem (quæ erat illius ætatis erga studia literarum conditio) vix commode Latine loqui posset. Neque integrum foret malum, nisi & turpi cum linguarum, tum bonarum discendi artium partim ignorantie partim corruptioni, sacrarum literarum blasphemus ac plane impius quidam cõtempus accessisset. Audiuius ex ipsius pij viri ore studiorum suorum infœlicitatem & seculi illius tenebras deplorantis, ea tum fuisse

fuisse tempora, vt qui in Complutensi Academia, vbi ipsi didicit, quoquo modo attingit sacras literas, tantum abest vt inter doctos scilicet cēseretur, vt probri nomine bonus biolista ab alijs vocaretur, Lombardo, Aquinate, Scoto, Gregorio Arithmetico & alijs eius classis authoribus omne punctum sapientiæ atq; adeò sacræ Theologiæ præ ipsis sacris literis ferētius. Quū Siguençæ Theologiam publice profiteretur, ascitus fuit Hispalim, vt in summo templo esset à sacris concionibus ab Alexandro quodā, qui in eo munere eum præcessit, probitatis ac doctrinæ nomine adeò studiosè commendatus, vt Ecclesiæ capitulum, cōtra receptum morem & studia ipsa, nulla prius instituta doctorum oppositione, quam vocant, eum nihil eiusmodi expectantem accertiuerint, & suggesto præfecerint. Et Egidius quidem in ea Theologia, quæ tūm in toto Christiano orbe obtinebat, eminentissimus habebatur, at necque publicè concionatus fuerat, neq; attigerat vnquā sacras literas. Itaq; suggestum conscendēs cum ineptissimus ad id muneris præter omniū expectationē deprehenderetur, & sibi ipsi grauis, & alijs, magno

contemptui esse cœpit: quo in dies magis magisque aucto, & eos qui eum prius minus prudenter accersuerant, & ipsum qui pro uinciam, ad quã omnino esset ineptus, haud minus imprudẽter adisset, rãta facti pœnitudo incessit, vt & ipse de vltro deserẽda statione, & illi de eo loco submouendo non semel cogitarint. Post annos aliquot in eorum difficultate exactis, Egidius incidit in opportunum monitorem quendam, (diuina utiq; Prouidentia & illius & totius vrbis rebus benigne ita consulente) qui intra paucas horas eum exactẽ edocuit Christiani concionatoris officium, ad quod feliciter obeundũ, & alijs studijs, & libris alijs, alijsq; via commonstratoribus quam quibus ad illud vsq; tempus fuisset vsus, opus foret. Obstupescerat primò A Egidius ad inexpectatam illam concionem: in primis verò hominis audaciam vehementer mirabatur, qui vnus è media plebe, idiota, neq; de mentis sanitate omnino benè audiens, tantũ doctorẽ eundẽq; antea neq; familiarẽ neq; satis notũ rãta fiducia edocere ausus esset. Sed vt erat natura mitis, & sermo erat de officio cõcionatoris in quo adeo inauspicatò ipse versaretur, facilè sibi imperauit

ut æquis auribus illum audiret. At fuit di-
 uina monenti tanta spiritus Dei vis in di-
 cendo, ut ab ea hora Aegidius in alium vi-
 rum mutatus, totius antea ætæ vitæ studia ac
 labores omnes inanes ac prorsus incassos
 iudicaret, ac nouam aliam sapientiæ viam
 sibi fore ingrediendam cuius neq; alphabe-
 tum ipsum didicisset. Et quando neq; ipse
 monitor ab officio concionatoris absolue-
 bat, vocari se sentiebat intus ad eam pro-
 uinciam ex qua nihil neq; honoris neq; cō-
 modi in mundo esset reportaturus. Obstu-
 pescēt fortè multi ad monitoris nomē, qui
 tanto viro tā breui temporis spatio & tan-
 tā mutationis author, & veræ sapientiæ
 magister extiterit: atqui euulgandum om-
 ninò nobis est, ut admiranda Dei consilia
 per mundi fatuos mundanam sapientiam
 infatuantis impensius celebrentur, atq; a-
 dorentur. Is fuit Rodericus Valerius pseu-
 do prophetæ ac pseudapostoli & nequissi-
 mi impostoris nomine ab Inquisitoribus an-
 tē viginti sex annos Hispali publico iudi-
 cio damnatus, ac in exilio ob veræ pietatis
 confessionē mortuus. Huius admirandam
 sanè vocationem ad verā cognitionē Chri-
 sti hoc quoq; loco paucis recensere, neq;

ingratum pijs, neq; (quando in eius memo-
 riam incidimus) ab instituto alienum iudi-
 camus. Igitur hic Valerius Nebrissæ civis,
 (oppidi Bethicæ ob antiquitatem ac pre-
 cipue ob Antonium Nebrissensem virū do-
 ctissimum & latinæ linguæ in Hispania no-
 stra ætate restitutorem in primis clarū) ex
 honesta familia nat⁹ cū neq; opes deessēt ad
 tuendā familię honestatē, eā tuebat cōmuni
 hominū more, nō in virtute, sed in equis, in
 equorū apparatu, in ludis, in vestiū luxu, in
 venationibus & id genus alijs studijs nobili-
 tatē reponētiū erat enim in ijs exercitijs
 Valerius iuuenum vrbis suæ facillē primus,
 adeō vt nō solum equalibus & ætate & opi-
 bus par esse vellet, verum etiam eos om-
 nes anteire. In medio illorum vanorū stu-
 diorum cursu repentē diuinus quidā furor
 (qua vero occasione, quo monitore, quo
 demum modo, ignotū) eum corripit, quo,
 abiectis in vniuersum pristinis studijs, &
 quod difficilius videri poterat, contemptis
 hominum iudicijs, vniuersas tum corporis
 tum animi vires adeō acriter ad studia pie-
 tatis intendit, vt mundanum nihil in eo su-
 isse reliquum videretur. Admiranda homi-
 nis mutatio quæ tum in verbis tum in ipso
 cultu corporis antea molliculo & splendē-

do, tum vero horrido & sordido apparebat, ab alijs suspiciebatur, ab alijs, atq; id quidem à pluribus, vt insania aut etiam ebrietas irridebatur. Sed quēadmodū eiusmodi corrupta iudicia, cū hoc ipsum Apōstolis Spiritus Sanēti virtute afflatis contingit, ipsa spiritus effecta refellebant, sic ferius quidam Dei metus, prioris vanitatis deploratio, ardentissimum iustitiæ desiderium, studiumq; indefessum, in primis verò de his rebus ac de omnibus demum veræ pietatis capitibus iugis sermo ad ipsam sacrarum scripturarū amussim accuratè collimatus, eiusdem Spiritus præsentiam sanioribus iudicijs in Valerio quoq; testabatur. Assequutus fuerat in adolescentia nonnullam Latinæ linguæ cognitionē qua adiutus, sacras literas diu noctuq; versabat, quo pertinaci studio fiebat vt bonā earum partem memoria retineret ad vsumq; miraculosa quadam dexteritate ac promptitudine applicaret. Habebat quotidie cum ecclesiasticis, quos dicunt, viris, clericis ac monachis perpetuas concertationes, quorum causa factum esse assererat vt non solum ipse ecclesiasticus ordo verumetiā omnes christianæ reipublicæ status tanta cor-

ruptione laborarent vt nulla aut certè par-
 ua spes appareret sanationis: atq3 hoc no-
 mine acerrimè eos perpetuoq3 obiurga-
 bat. Petebant ab eo, nempè Pharifæorum
 proles, Vndè sibi ea noua rerum sacrarum
 peritia? Vnde illa audacia qua in sanctos
 patres, Ecclesiæ lumina atq3 columnas (si-
 quidem vniuersos Ecclesiæ ordines acerrimis
 suis obiurgationibus percellerat) ad eò
 insolenter inueheretur homo laicus, sine
 vllis profus literis, imò profanis studijs ac
 maiori ex parte perditis per totam vitam
 deditissimus. Qua id demum autoritate
 faceret? Quis misisset? Ecquod vocatio-
 nis suæ signum? Belli homines cum nèq3
 inficiari flagitia, nèq3 iustis rationibus co-
 arguenti eorum tenebras, luci resistere pos-
 sint, ad ea subterfugia in omnibus ætati-
 bus confugerunt. Respondebat vero ad ea
 omnia Valerius candidè ac cōstanter. Con-
 stare quidem sibi eam sapientiã non ex suis
 ipsorum lacunis, quæ corruptissimæ iam
 essent; sed Spiritus Dei beneficio, cuius to-
 ta flumina è corde verè credentiũ in Chri-
 stum essent exundatura. Audaciã verò sup-
 peditare sibi tum eum qui mitteret, tũ ve-
 ritatem ipsam. Spiritum Dei, qui nulli or-
 diu

dini quantumuis ecclesiastico, præsertim corruptissimo esset alligatus, ex laicis olim, eisdemq; idiotis piscatoribus apostolos constituisse, qui eruditam in lege synagogam totam cæcitatibus redarguerent, vniuersam orbem ad salutis scientiam vocarent. Ab eodem Christo se missum, eius nomine atq; autoritate agere, generationem vero notham & quæ à vera filiorum Dei stirpe iã olim degenerarit, signũ quærere, quum coruscante luce ac fulgore suo perstringente omnium oculos tenebræ ipsæ iam sint manifestissimæ. Vocatus demum istis de causis ad Inquisitorũ tribunal, disputatũ est acerrimè de vera Ecclesia Christi, De ipsius notis, de hominis iustificatione & de ijs similib; capitibus quorũ notitia nullo planè humano ministerio sed pura eademq; mirabili Dei reuelatione Valerio contigerat. Excusauit illum ea vice apud Inquisitores insania, qua hominem laborare existimarunt, & sic demum exutus omnibus fortunis, vt scilicet ab insania resipisceret, dimiserũt. Resipuit verò nunquam, adeò vt post aliquot annos iterum ob easdem causas accerferetur: atq; ad palinodiam adactus, parcitum est vitæ ipsius

quod adhuc insanire æstimaretur. Dam-
 natus tamē fuit ad Sambenitum perpetuo
 gestandū & ad perpetuos carceres, ex qui-
 bus, singulis dominicis diebus cū alijs con-
 captiuis ad audiēda sacra ducebatur in tē-
 plū Sancti Saluatoris quod dicunt: vbi sæ-
 pe ē sua sede surgens spectante vniuerso po-
 pulo, concionatoribus falsa docentibus vel
 captiuis contradixit: sed ea omnia inqui-
 sitores eo tempore haud omninō mali no-
 mine insanix excusabant. Translatus ex eo
 carcere sanctum Lucarum in coenobium
 quoddā, obiit quinquagenario maior, vir,
 eo tempore in prodigium orbi datus quo
 monitōre ab illo impietatis læthargo ex-
 citaretur. Et quoniam inauditi erant His-
 pali eo tempore illi tituli, ob quos piissi-
 mus vir iniquissimam illam censuram tu-
 lit, Sambenito omnium qui ad eam æta-
 tem quisquam gestauit maximo donatus
 fuit, qui & visitur ob singulare quoddam hæ-
 reticissimi hominis monumentū in eade Sa-
 crarij summi templi Hispalēsis in loc. cōs-
 picuo hoc scripto prægrandibus literis in-
 signitus, RODERICVS VALERIVS ciuis
 Nebrissensis atq; Hispalensis apostata &
 pseudapostolus, qui à Deo se missum dixit.

Hoc monitore expergefactus primò est do-
 ctor Aegidius vt supra dictum est, eoq; do-
 ctore primò didicit verum Christi Euange-
 lium, quod per multos antea annos neq;
 discipulus neq; magister ne audierat qui-
 dem. Fauit ei quoad licuit, dū causa ipsius
 coram Inquisitoribus agitabatur, cuius
 opera factum esse creditur, vt Inquisitores
 ad clementiam flexi, iudiciū ergā relapsū
 precipuè, vt ipsi vocant, temperarent. Nec
 paruo constitit Aegidio illa pietas erga
 magistrum. contraxit enim indè ingentem
 tum inuidiam, tum suspiciōē, apud illud
 Phariseorū genus quibus vera pietas vsq;
 exosa fuit. Secundum illam salutarē com-
 monefactionem accessit Aegidio Constan-
 tini Fontij viri ad prodigium vsq; erudi-
 ti familiaris consuetudo atq; arcta amicitia,
 qua, cōmunicatis vtrinq; studijs, Aegidius
 in melioribus literis institui, & bonos
 authores legere, ac demū in vera the-
 ologia vehemēter proficere, cœpit. In pri-
 mis verò, vt quibus de rebus iam cum fru-
 ctu ad populum cōcionaretur, & melius sa-
 pientium communicatione, & præcipuè
 sua ipsius experiētia erat edoctus, tam do-
 ctè, tam piè, tanto deniq; in dicēdo ardore
 R v cœpit

cœpit cōcionari, quā frigidè, indoctè, atq; ineptè antea. Sentiebant auditores doctrinæ virtutem quæ à tribus iam eximix authoritatis viris A Egidio, Constantino, & Varquio magno consensu tradebatur, quo fiebat, vt quo magis ex iuuetatis illis ignorantix tenebris emergebāt, eo isti in maiori haberentur pretio, vilesceret verò in dies assidua congressione lucis hypocritarum turba, qui tanto cum dispendio animarum aliter docuissent. Oriebantur hinc apud inquisitores de tribus illis veritatis assertoribus perpetuæ querelæ, in primis verò de doctore A Egidio, qui vt sociis & simplicitate ingenij & authoritate præstabat, ita quoq; & apertius & frequentius lucis hostes laceſſebat. Atqui tum maximè eorum inuidiam in se concitauit summam, cum post aliquot annos in ea functione exactos, ob singularem & doctrinam & morum sanctitatē electus est à Cæsare in Episcopum Dortossensem: tum enim hypocritæ insignem quampiam regno suo calamitatem ominantes, si A Egidius Episcopalem sedem conscenderet, iunctis vndiq; viribus, non leuioribus vt antea pugnis, cum opprimendum censuerunt. Itaq; vocatur

tur serio ad Inquisitorum tribunal, agitur causa per artifices iniquitatis subtiliores, coniecitur in Inquisitorium carcerem. Primarium quæstionis caput erat de hominis iustificatione, quod & connexa quoq; alia sequebantur, videlicet, de hominum meritis, de purgatorio, de adiuuentis humana industria peccatorum expiationibus, de unico mediatore Christo, de certitudine fidei in iustificatis &c. Iis accedebant quoq; alia, videlicet, occasione cuiusdam nefandi idoli diuæ Virginis a Sancto rege Ferdinando (vt fertur) miro artificio fabricati, quod in nonnullis ferijs diuæ Virgini sacris magna cum pompa ostentatur, de idololatria, siue de cultu imaginum. Item occasione cuiusdam lignei fragmenti, quod in summo templo pro ligno crucis in qua pependit Christus prodigiosa quadam superstitione colitur, quâ, in cineres redacto ligno, Aegidius aboleri concupiuerat, de eo quoq; actum est. Item, de inuocatione sanctorum mortuorum, de abolendis è Christianorum suggestibus humanis doctrinis, & puro Dei verbo in eis tradendo: & de alijs argumētis in primis necessarijs. Illud quoq; appēdicis vice fuit ad ditū, studiosè eū fuisse Valerio Nebris. &c.

Respondit ad ea omnia Aegidius, in primis verò circa primarium illum articulum accuratissimam edidit doctrinæ suæ defensionem, qua nullam neq; doctiorem, neq; magis piam, neq; pleniorē hactenus vidimus. Ea ipsa responsione latissimam fenestrā aperuit aduersarijs, scilicet nouos alios atq; complures errores hæresesq; colligendi. Nondum eò audaciæ peruenerant Inquisitores, vt de tanto viro ob illas causas comburendo cogitarent, licet ab aduersarijs ad eam sæuitiam vehementer vrgeretur, iniebantur itaq; rationes quibus vitæ ipsius, qui alioqui nullo modo à sententia dimoueri posset, esset consultum, ipso Ecclesiæ Hispalensis capitulo, ac ipso Cesare, qui paulo ante amplissimo episcopatu dignum iudicarat, pro illo intercedente. Subleuabat quoq; multum illius causam Corranus venerandus senex alter ex Inquisitoribus, cui & ipsius pietas, & hypocritarum, à quibus accusabatur, peruersitas perspecta erat, licet aduersante impio collega Petro Dيازio, qui abiecta veritate, quam & ipse à Valerio Nebrissensi ex D. Pauli epistolæ ad Romanos familiari interpretatione ante didicerat, & cum gratiarum actione

acceperat, hypocrita nimirum ambitiosissimus ad aduersariorum partes apollatauerat. Mortuo iam Varquio, & Constantino cum Cæsare, cui erat à concionibus & confessionibus, apud Belgas agente, doctrinæ nimirum inter Hispanos nouæ, arbitri viri usq; partis nomine quærebantur. Nominauerat pro se AEGIDIUS inter alios Bartholomeum Zamorensem Dominicanæ factionis monachum, virum in primis doctum, & in veritatis cognitione instructum, qui ad archiepiscopatum Toletanum beneficio Cæsaris postea emerfit, atq; eo ob religionem, siue quod verius existimatur, ob inuidiam Archiepiscopi Hispalensis Inquisitoris Primarij, amisso, inter acerrimas cum Inquisitoribus concertationes nuper obiit diem. Atqui & hic quoq; cum Cæsare agens, causæ examinationi interesse non potuit. Tulit per idem tempus de ea doctrina iudicium Arias, Magister Blancus vulgo dictus, sed quale in ipsius historia retulimus, quod & aliquando fortè cum ipsa AEGIDIJ responsione edetur, atqui an ab ipso AEGIDIO, an vero ab ipsis Inquisitoribus ad id vocatus, nondum satis comperit. Itaq; alijs absentibus, alijs periculoso-
 sum

sum iudicium detrectantibus, ad Dominicum Aſotum Dominicane factionis in Academia Salmanticenſi ſophiſtam magni nominis, iudicium eſt deuolutum. Is poſteaquam diu expectatus magno molimine Salmantica Hiſpalim venit, calidior conſilio quam alij antea egiſſent, cum homine alioqui nimis ſyncero, ne dicam improuido, cœpit agere. Præſe enim ferens omnem beneuolentiam atq; animi candorem, poſtquam hominem inexpugnabilis ſententiæ, ſi cum eo aperte foret agendum, eſſe intellexit, ſimulato conſenſu in doctrina, perſuaſit tãdem vt ea doctrinæ capita quæ in controuerſiam erant uocata, ad tollendam publicam illam infamiam qua iam eſſet apud omnes diffamatus, publicè quoq; commoda quadam declaratione exponeret: ſe verò commodam illam interpretationem præſcripturũ, qua, ſi placeret, ueretur: ſin minus collatis inter ambos rationibus ea demum ederetur, qua & conſcientiæ utriuſq; & ueritati in primis melius foret conſultũ. Præſcribit Aſotus eam declarationis formulam, cõferunt de ea inter ſe, conueniunt demũm citra uoliam omnino controuerſiam. Conſtituitur
ab

ab Inquisitoribus publicæ illi declarationi dies solennissimus, adornantur suggestus duo in summo templo, Aegidio alter, Afoto alter. Conuenitur magno totius populi concursu. Concionatur Afotus, atque mox à concione educit è sinu declarationis formulam illi omninò contrariam in qua conuenerant, nanque in illa nihil fuerat quod & confessioni Aegidij & veritati ipsi non esset consentaneum: in ista nihil, quo ea omnia, de quibus fuerat accusatus, & quæ tanta animi constantia toto biennio atque in ipsis porrò vinculis defenderat, non apertè reuocaret. Distabant longiusculè inter se suggestus, murmur populi de rebus illis diuersas sententias ferētis adeo perstrepebat, vt quæ Afotus diceret, Aegidius nō posset intelligere. Itaq; homo nimis credulus, Afoto ad singula fraudulentæ illius reuocationis capita assensum nutibus & sublata alius voce, quo exaudiri ab incauto posset, petente, nutu quoque testabatur ex ipsius esse sententia quæ Afotus ex scripta formula legisset. Condemnatus ibiuit ad triennem carcerem (eam sibi gratiam cōciliauerat perditissimus ille monachus)

concionibus, lectionibus, & scriptione per
 decennium interdictus, quo etiam iube-
 batur ne Hispaniæ finibus excederet: ac ne
 sic quidē intellexit actioni illi fraudē sub-
 fuisse, licet multas illas miraretur, quous-
 que demum in pristinum carcerem redu-
 ctus ex ex postulantibus secum amicis prop-
 ter abnegatam veritatem, fraudem depre-
 hendit. Ea omnia haud aliunde quam ex
 ipsius ore, atq; etiam in ipso carcere didi-
 cimus. Vidit, dum in eo carcere esset triū
 precipuorum hostium suorum obitū Sbar-
 royæ dominicani sophistæ, Petri Mexiæ ho-
 minis philosophi nomen absq; ullis bonis
 literis ridiculè sibi arrogantis, & Petri Lja-
 zij Inquisitoris, quem a veritate impiè a-
 postatasse, supra diximus: neq; enim citra
 speciale quoddam iudicium Dei accidisse
 videbatur tres acerrimos veritatis hostes,
 innocentis ac pij viri oppugnatores intra
 alterum annum quo ipse esset in carcere &
 de causa ipsius ageretur è medio tolli & a-
 lium post alium rapi, neq; sine rumore de-
 cessus parū tranquillī. Vixit Aegidius post
 illam fraudulentam reuocationē quatuor
 aut quinque annos piæ illi Ecclesiæ venera-
 bilis, neq; minus utilis quam cum integra
 illi

illierat libertas concionandi. Inuifit pef
 illud tempus occasione legationis fratres
 qui Valleoleti fub Doctōris Cacallæ difci-
 plina, Euāgelio Chrifti, abnegata impieta-
 te nomen dederant : atq; eis confortatis &
 confirmatis Hispalim rediens ex itineris
 longiufculi agitatione, qua à multo tempo-
 re non erat affuetus incidit in aduerfam va-
 letudinem ex qua intra paucos dies è labo-
 riofa vita migravit ad æternam quietem.
 Relinquit in Genefim, in Epiftolam Pauli
 ad Collofenfes, in Pfalmos aliquot, in Can-
 tica Canticorum commentaria hispanicè
 longè doctiffima atq; Chriftianam pietatē
 & pectus quoddā fpiritu Dei plenum
 vndiq; fpirantia, quæ vt fingulares quædā
 Ecclefiæ delitiæ in ipfius vsum à fidis viris
 afferuantur. Ea omnia & fi piiffima atq;
 doctiffima fint, tamen quæ in ipfo carcere
 atque aded inter ipfa vincula conſcripfit,
 aded fingulari pietate & affectibus ab Ipfo
 Dei fpiritu excitatis alia præcellunt, vt vi-
 dere quiuif poſſit, ad eximie de diuinis re-
 bus ſentiendum ipfam Crucis præſentiam
 pijs ac renatis a nimis maximo adiumento
 eſſe. Poſt duos aut tres annos à piiffimi vi-
 ri obitu viſum forte eſt nouis Inquiſitorib;

eos, qui de illius causa iudicarunt, mitius cum eo egisse quam pro inquisitoria truculentia: & quando sanctos illius manes ab interpellabili illa requie ad suum tribunal reuocare non possent, in inane cadauer & sicca ossa esse sciendum. Ergò eductum è sepulchro & in theatrum allatum, suffecto in illius & locum & nomen simulachro stramineo, supplicio afficiunt, quo à dextris

Dei cum Christo confedentè interris captū affecissent. Sed, qui habitat in cœlis irridet eos.

DOC.

DOCTOR CONSTANTINVS

FONTIVS IN SVMMO TEMPLO HIS-

palensi Canonicus Concionator

O Elicissimis illius
Ecclesie auspicijs,
ni ad maiore sui co-
demnationem con-
tigisset, pijsimo co-
cionatori Aegidio
Constantinus succes-
sit, per quem ille &

in pietate & in doctrina solidiore perma-
gnos breu progressus fecerat. Sed quando
viri dignitas eò nos iure vocat, nonihil al-
tius erit nobis ipsius historia repetenda: in
qua nihil profecto magis veremur, quam
quòd infantia nostra viro de pietate adeò
bene merito de ipsius laude multum dece-
dat. Nànq; quibus laudibus te ornauero
virum omnium sacris studijs addictorum
quos nostra vjdit ætas ornatissimú, què ra-
rissimis & vix in vno homine átca visis tot
dotibus diuina munificentia adeò accura-
tè adornauit, vt suspici quidè possint, asti-
mari pro dignitate nunquam. Mendacio
potius quam prodigio simile, quod dicturi

iam sumus, meritò quis iudicaret, in compluribus hominum millibus testari possemus, neminè fere viri istius perspexisse doctes, quem ad mediocrem aut inuidiam, aut beneuolètiàm excitarint. Itaq; vir ad summum odium & ad summam pariter dilectiònè, vt videbatur, natus, inimicos acres còplures, idemq; haud pauciores amicos habuit. Amicos sanè non intelligo, quos ipse modò amaret, sicut neq; inimicos eos, quibus ipse malè veller: sed à quibus sibi fortè ne cognitis quidem ipse ex animo amaretur, suspiceretur, coleretur. Quos enim ipse pro veris amicis coleret, humani ingenij instabilitatem apprimè noscens, vnum aut alterum vix habuit in tota vita, nèq; id obstabat, quo minus quos ob virtutem beneuolentia sua dignos iudicaret, quibus poterat humanitatis officijs sincere prosequeretur. Iuuentutem quidè transegit pro studioforum iuuenum libera educatione non admodum laudatam, sed quæ quo minus, quod ætatis subsequutum est, quàm laudatissimum, extiterit, haud impedimento fuerit. Probatos enim satis mores, vt erat ingenio mirè festiuo, & in iocis peracuto, vna subindè iocandi licètia vel in prouectis

ore etate corrūpebat : at id apud vnos aduersarios, quos, ni iocaretur, nihilo secius communi grauitate tanquam Curiana aut Catoniana austeritate offendisset. Circumferūtur lepidissima complura ipsius dicta, quæ si extra iocum pensentur, prudentissima apophthmegata quam iocosa dicteria rectius dixeris. Ea in aliam transfundi linguam integro lepore omnino non possunt, Néq; saltius néq; frequentius vnquam est iocato, quam in hypocritas monachos aut clericos sanctitatis opinione turgidos, quā tamen in rebus flocci collocarent. In primis verò ridebat ineptos concionatores, quorum nulla ætas fuit vnquam sterilis, vilissimum hominum genus ex sacrarum literarū æstimatione, vt pote qui infatuato sali nullis profuturo vsibus, cæno ipso viliores, comparentur. Nemo satis vnquā admiretur ingenij illius acumen, quod vel inde apparet, quod in barbaro natus seculo, bonis tum literis tum disciplinis penè è memoria hominum iam olim sublatis, in communi errore aut vnus, aut certè inter paucissimos, saperet, tribus linguis Latina, Græca, & Hebraica nullo magistro a deo exactè perdoctus, vt vel solus eas pos-

set restituere. Atqui omnes alias discipli-
 nas, quæ ad absolutum oratorem constitu-
 endū requiri solēt, non tam didicisse quam
 perdidicisse videbatur. His adminiculis ag-
 gressus est sacrarum literarū studia, in qui-
 bus vel in ipsa iuuetute vsq; adeo eruditus
 euasit, vt eo de sacris aut rebus aut verbis se-
 riò ferente censuram, nihil, nisi fortè insci-
 tiæ fecundæ morbo laborantibus, relinqui
 videretur, quod in illius dicto desiderare
 quis posset. Accesserat ea hispanicæ lingue
 peritia & facundia quæ quibuscunq; illius
 studiosissimis miraculo esset. His in primis
 præclaris dotibus suggestū adiit, atq; in ea
 functione & prioris & nostræ ætatis clarissi-
 mos quosq; citra vllam controuersiam an-
 tecelluit. Eminebat in illo inter cæteras do-
 tes mira quædam prudētia ad iudicādum,
 ex multa illa eruditione, & ex longa rerum
 experientia, (videbatur enim veluti à spe-
 cula quadam humana omnia negotia con-
 templari) in primis verò ex exacta illa sa-
 crarum literarum cognitione parata, in qui-
 bus ceu in speculo quodam res omnes tam
 diuinas tum humanas certissimè contem-
 plabatur. Cū concionandum illi erat,
 (concionabatur verò vt plurimum, octaua
 hora)

hora) tātus erat populi cōcurso, vt quarta, saepe etiā tertia noctis hora vix in templo inueniretur commodus ad audiendum locus. Atqui ex summa illa gratia, quam apud omnes (vnis malignis hypocritis dep- tis) sibi comparabat, præter frugalem vitum & bibliothecam mediocriter instru- ctam, nullas omninò opes retulit homo nimirum ab illis pestibus, quæ Ecclesiam Dei semper deuastarunt, auaritia & ambi- tione prorsus alienus. Quum ad pinguem canonicatum in Ecclesia Toletana vocare- tur, ad conditionem, quam complures sui ordinis ipsam fœlicitatem existimarent, aded non accurrit, vt eam potius contem- nendo ne è suis quidem iocis abstinerit. Mortuo enim episcopo Vticensi, qui in sum- mo templo fuerat à concionibus, Capi- tulum Constantino eum honorem citra vl- lam controuersiam, oppositionem vulgo vo- cant, decernens, Hispali eum honorifica le- gatione accersebat. respōdit ille haud mul- ta deliberatione, se quidē ingētē ipsi habe- re gratiā quod tātō se honore dignū estima- uerint, daturūq; operā ne in ingratū collo- casse videātur. Cæterū parētū auosq; suorū ossa ante multos ānos sepulta cōquiescere, se vero nolle quicq;

admittere occasione cuius à facta illa qui-
ete interturbaretur. Ea fuit respõsionis sen-
tentia neq3 pluribus (credo) verbis. Inci-
derant eo tempore acerrimæ controuersie
inter ipsum archiepiscopum Silicem piæ
scilicet memoriæ, & Capitulum. Namq3
archiepiscopus, publicis etiam iniustis no-
tis, primoribus ex Capitulo, quod è Indæ is
originem alicundè ducerent, erat infensis-
simus: illi contra acerbæ iniuriæ impati-
entes (vt erant alioqui viri honesti atq3 o-
pibus clari) stolido episcopo, qui ex ara-
tro & glebis neq3 virtute, neq3 eruditione,
sed (si ita dici licet) fortunæ potius teme-
ritate ad summam totius Hispaniæ secun-
dum regem ipsum, dignitatem cõuolarat,
publicæ pacis turbatori dirissima quæq3
moliebantur. Ea occasione neq3 à centum
annis sepultis parcebatur, inquirente ma-
lo archiepiscopo, & quidè sub prætextu re-
ligionis, in parètes, auos, atauos, canonico-
rũ, eosq3 ad originũ rationes pessimè è suis
sepulchris reuocante. Eas non minus im-
pias quam stultas contèriones ex sua ipsius
vocatione occasione arrepta Constantinus
tempestiuè admodũ illo conciso Laconis-
mo perstringebat. Eadem propemodum
ratio

ratione & canonicatum Guenguensis Ecclesie, opulentum, honorificum, in propria patria paulò antè contèpserat. Quùm primus omnium veræ pietatis notitiam inuexisset Hispalim, tanta dexteritate veritatè proponebat, hypocritas religionis caupones subindicabat, vrgebat, premebat, vt cū exitiale eū & sibi & regno suo aduersarium persentiscerent, tamè, qua citrà suum eximium pudorem illum accusarent, nulla videbatur ipsis iusta relicta occasio. Ode- rant sanè hominem odio ingenti atq; acerbo, sed illo telas eorum omnes, qua pollebat, mira dexteritate præcidente, nulla apparebat opportunitas, qua virus suum omne in illum euomerent: neq; tamen ob perpetuas illas insidias studium propagandæ lucis, quoad licebat, vnquam remisit. Contigit, haud dubiè Dei prouidentia fœlicitati illius vrbs benignè consulente, vt eodem tẽpore tribus viris doctissimis Cõstantino, Aegidio, Varquio, qui & Compluti antea simul didicerant, magno consensu, imò verò conatu vno pietatem propagãtib; Ecclesia illa frueretur. Varquius in Ecclesie cathedra prælegebat Euangelium Matthæi, quo absoluto accepit Psal-

mos dauidicos. Aegidius assidue concionabatur, Constantinus minus quidem frequenter, sed haud minore cum fructu: atque in eo cursu perseverarunt, quousque tandem Deus duriora tempora ad edificij cuiusquam explorationem adducere constituit, ut Varquius quidem inter ipsas iam cum Inquisitione concertationes obiret supremum diem: Constantinus à Cæsare & filio Philippo ascitus Hispali discedere cogeretur: Aegidius vero solus in luporum dentibus relietus tragediæ à nobis supra recitatae argumentum dederit. Reuersus è Cæsare & aula Hispalim Constantinus post doctoris Aegidij obitum ad interpellatum propagandæ lucis cursum & prudentia & doctrina auctus ex illa professione rediit, quem sane tanto animi ardore arripuit, quanto nunquam antea: neque populi vniuersi studium erga illum & illius conciones merito suo erat minus. Contigerunt ei ex Capituli decreto conciones in summo templo secunda quaque feria alterius à reditu suo quadragesimæ, quas quum nondum ex aduersa quadam valetudine confirmatus, imò adhuc ægrotus admisisset, munus illud implere coactus est delatus in templum viribusque

busq; adeo exhaustus, vt in medio concionis filo vno atq; altero limphati vini haustu vires ad pergendum in concione reficeret, nouam neq; vnquam antea visam licentiam summa viri tum gratia tum auctoritate, qua pollebat, excufante. Prosperiore nactus valetudinem rationem inuit pij instituti promouendi omniu commodissimam neq; a quoquam vnquam antea tentatam. Namq; magister Schobarius vir & doctrina & sanctitate in ea vrbe conspicuus, cui ex Senatus decreto collegij pueroru (domu doctrinae vulgo vocant) cura erat comendata, comunicatis cu Constantino consilijs, publicam sacraru literaru pralectionem in eodem collegio instituit, translatis in victu pralectoris ad annos singulos eis prouentibus, quos, se mortuo, impius quispiam facellanus fuisset deuoraturus. Ad id munus delectus est Constantinus, qui rei in primis salutari eximia sua illa eruditione auspiciatum initium daret. Accepit primo Salomonis libros, Prouerbia, Ecclesiasten & Cantica canticorum atq; his mirabili eruditione explicatis, librum Iobi est aggressus, quem ultra medium interpretado perduxit. Extat ipse in hos libros pralectiones omnes manu scriptae opera Bab. diligentissimi

cuiusdā ex auditoribus excepta, quas cum
 vulgauerimus, deprehenso quanto inter-
 uallo post se relinquat eos omnes, qui ha-
 ctenus in eos libros quippiam ediderunt,
 de summa viri eruditione certius iudicari
 poterit. Inuidit demum vrbi illi tantam
 fœlicitatem pessimus quispiam genius, qui
 speciosa amplioris pietatis larua cōtecius
 ab illo salutari cursu hominem alioqui mi-
 re circumspectum primum auocauit, dein-
 de eis difficultatibus implicuit ex quibus
 nunquam postea, nisi vna morte, emerfit.
 Vacabat per eos dies canonicatus concio-
 nalis (seu (vt vocant) magistralis summi
 templi Hispalensis post obitum doctoris
 Aegidij, ad quem Capitulum libēter Con-
 stantinum admisisset, cui vni ob spectatissi-
 mas dotes, & ab ipso Capitulo, imò & ab
 vniuersa vrbe, in suo vetere cōcionādi curri-
 culo à lōgo tempore satis exploratas, debe-
 ri videbatur: at neq; id licebat citrà oppo-
 sitionem (Capitulum enim post errorem
 electionis doctoris Aegidij, vt in ipso dixi-
 mus, decreto cauerat ne citrà consuetam &
 in omnibus Ecclesijs vsitatam oppositio-
 nem, cuiquam in posterum illud munus de-
 ferretur) & Constantinus eiusmodi oppo-
 sitio-

sitiones concionatorum, ut quæ circulatorum
 aut citharædorū cōcertationibus non
 admodum essent absimiles, semper irrisce-
 rat. Intercedebat præterea Archiepisco-
 pus Hispalensis Valdesius homo curialis, &
 ob secretiores quasdam causas Constanti-
 no, ob eo in primis tempore quo in aula re-
 gia fuerat concionatus & Cæsari familia-
 ris, vehementer infensus, qui, Capitulo de
 decreto illo ob Constantinum rescindendo
 cogitante, decretum acriter urgebat. Igi-
 tur indicta est oppositio, qua per celebri-
 ores Hispaniæ vrbes diuulgata, mox veluti
 vultures ad pingue cadaver nonnulli con-
 cionatores accurrerunt: sed sanioribus gra-
 tia atq; authoritate Constantini ab illius
 congressu absterritis, vnus Maiuelus Com-
 plutensis canonicus & alter quidam Malac-
 centis pinguioris prædæ auidi in congressu
 perseverarunt. Sed & ille, saniore recepta
 mente, Complutum paulo post est reuer-
 sus, Malaccenti, Archiepiscopi favore ino-
 dium Constantini pro virili subleuato, per-
 tinacitor in congressu perseverante. Vicus
 tandē authoritate Capituli Constantinus,
 nullū adhortationis genus ergâ eum omit-
 tentis, in primis verò importunis tum sua
 sioni-

sionibus tum precibus amici cuiusdam, cui
 utinam nunquam tantum detulisset (quod
 ni fecisset, fortassis adhuc in viuis exti-
 sisset) in animum induxit, vt consueta op-
 positionis forma canonicatum peteret,
 qua vna cæremonja, decreto integro, Ma-
 laccensis excutebat, & eo promotio capitu-
 lum aduersus Archiepiscopum fiebat voti
 compos. Decepit Constantinum tum ze-
 lus, nè doctrinæ sedem loquuntuleius quis-
 piam occuparet, qui doctrinæ salutari per-
 petuò ex alto obganniret, tum species quæ-
 dam amplioris spei instituti doctrinæ cur-
 sus commodius ex eo loco promouendi,
 potius quam representatæ in eo honore o-
 pes, quas generoso animo sæpè ante con-
 temperat. Igitur competitor & eruditio-
 ne & authoritate & ipsa demum gratia Ca-
 pituli Constantino nullo modo comparan-
 dus ad exceptiones personales conatus om-
 nes conuertens suscitauit ei ineptias om-
 nes iuuentutis suæ, contracta videlicet an-
 tequam sacris initiaretur, matrimonia, neq;
 que ritè sacris initiatum, neq; rectè atq;
 ordine Magisterij & doctoratus insignja ac-
 cepisse. Premebat ex alio latere hypocrita-
 rum cohors, veteres hostes, quorum vt ex illa
 inaus-

inauspicata promotione inuidiæ vicus re-
 crudescibat, ita etiam, renouatis omnibus
 veteribus de doctrina quæstionibus, in ius
 seriùs quam vnquam antea vocabant, idq;
 apud inquisitorium tribunal, in quo Archi-
 episcopus VValdesius nouus iã hostis sum-
 ma autoritate præsidebat. Inter eas acres
 cõtrouersias cõscēdit demũ cathedrã Con-
 stantinus Capituli fauore innixus, atq;
 eisdẽ maximẽ gliscentibus, exorta est saua
 illa rēpestas in illã Ecclesiã, occasione libro-
 rũ Parui Iuliani, de qua supra sæpe mētio-
 nẽ fecimus. In ea tempestate qui abscondi
 poterat Constantinus? Itaq; raptus ad in-
 quisitoriam arcẽ, etsi ex controuersijs præ-
 cedentibus omnium aduersariorũ animos
 habebat vehementer exulceratos, tamen
 acutissimis suis responsis omnes eorum
 euillos facilẽ, more suo, eludens, ad aper-
 tam fidei confessionem, ex qua periculum,
 vt ipsi exoptabant, crearetur, trahi non
 poterat: atque euasisset tandem, vt sæpẽ
 antea, ipsorum manus, ni mirabili quo-
 dam Prouidentia suã artificio rotundam
 confessionẽ veritatis suę Deus ab inuito &
 modis õnib; tergiuersante extorsisset. Cap-
 ta fuit per eosdẽ sanẽ dies vidua quãdã pia
 atq;

Isabella

atq; honesta & in primis opulenta Isabella
Martinia, apud quam Constantinus selectio-
 rem librorum suorum suppellectilem, eos
 videlicet, qui citrà præsentissimum peri-
 culû haberi in Hispania non possunt, prop-
 ter Inquisitorû infidias absconderat. Quùm
 opes illius viduæ sequestrabantur, pro mo-
 re inquisitorio, filius ipsius Franciscus Ber-
 tramus ex vniuersa matris suppellectili o-
 pulenta valdè, subduxerat nescio quot ar-
 cas rebus pretiosioribus plenas, nè vniuer-
 sâ opes in illo Inquisitionis gurgite in ex-
 plebili absumerentur. Indicauit illud In-
 quisitoribus perfidus quidam seruus post
 aliquot dies. Itaq; Inquisitores per algu-
 zilium suum Ludouicum Sotellium res il-
 las petitum miserunt. Is quùm primum ad
 Bertramum venit, vt cœpit legatione suam
 modestis verbis exponere, Bertramus arca-
 rum fortè oblitus propter Constantini li-
 bros eum venisse ratus, illius sermonem an-
 teuertens, Scio, inquit, domine Ludouice
 quid velis: quòd si bona fide pollicearis, ijs
 acceptis, ob quæ venisti, me missum factu-
 rum, mox ea tibi ostendam. Alguazilius
 de arcis intelligēs, (libros enim Cōstanti-
 ni neq; quærebat, neq; de eis quicquam au-
 diue-

diuerat, pollicetur se id facturum: atque illicò Bertramus introducto eo in secretissima amplissimarum ædium parte, ac diruto tenui quodam latericio muro, ostendit illi Constantini thesauros papyraceos quidem, sed qui cuius auro præstarent. Alguazilius eo inexpectato euentu stupefactus, dicit se quidem ea quæ situm non uenisse, sed arcas aliquot quas è Sequestro maternarum opum subduxisset: neque se data teneri fide, quominus & ipsum Bertramum & libros ad Inquisitores trahat: atque ita demùm scripta omnia Constantini, quæ aliquis erât momenti, præter suam & aduersariorum expectationem, qui prædam illam multo auro alioqui redemissent, è latebris illis in mediam lucem ad manus Inquisitorum peruenerunt. Repertus est inter alia multa ingens liber propria Cõstantini ipsius manu totus conscriptus, in quo apertè & ueluti sibi ipsi modò scribens de istis præcipuè capitibus (ut ipsi inquisitores in sua sententia in theatro postea pronuntiata retulerunt) agebat, nempe De statu Ecclesiæ. De uera Ecclesia, & de Ecclesia Papæ quem appellabat antichristum. De Eucharistæ sacramento, & de Missæ in-

uento: qua de re asserbat orbem fascino-
 tum propter sacrarum literarum ignoran-
 tiam. De Iustificatione hominis. De Pur-
 gatorio, quem appellabat lupinum caput
 & monachorum inuentum ob ventrem. De
 Bullis, & Indulgentijs Papanis, De meritis
 hominum. De Confessione & de omnibus
 alijs demum Christianæ religionis capi-
 tibus. Viso hoc libro Constātinus interro-
 gatus ab Inquisitoribus, an propriam ma-
 nū agnosceret, quū per multos dies con-
 quisitis vndiq3 subterfugijs conatus illorū
 elusisset, agnoscens porro Dei voluntatem,
 quæ omnem tergiuersandi amplius occa-
 sionem sibi præcidisset, agnosco (inquit)
 manum meam, ac proindè fateor me ista
 omnia scripsisse, quæ & vera esse ingenuè
 profiteor. Neque est quod in conquirendis
 contra me alijs testimonijs vltra laboretis:
 habetis hīc iam apertam atque copiosam
 sententiæ meæ confessionem, agite ergo,
 & de me iam, pro vt magis libet, constitui-
 te. Egit postea in carcere biennium inte-
 grum, vbi ex pessima illa totius vjctus ra-
 tione homo alioqui ea in parte sui negli-
 gentissimus, in primis vero ingenti ac pla-
 nè incōsolabili mœrore confectus tot tam-
 que

que diuturnos suos & piorum sociorum labores pijsima illa Ecclesia adeo truculenter deuastata perire videns, ægrotare primum leuiter cœpit, deindè, cum vehementem in illis fornacibus Solis ardorem ferre non posset, ad internam vsque nudus diu noctuque esset, dysenteria correptus intrâ quindecim dierum spatium in medijs illis sordibus foelicem animam, & tali omnino dignam vitæ exitu, quam in strenuè promouenda Christi gloria erogauerat, Christo reddidit. Adfuit & ægotanti & morienti pius quidam iuuenis monasterij D. Isidori Hispalensis monachus ob religionem captiuus, qui ei fuerat datus carceris comes Ferdinandus nomine. Insipientium quidem oculis visus est mori, at ille degit in pace. Atrocia illa tormenta, quibus alij ibj excarnificari solent, nunquam vidit, non quòd truculentos illos cyclopes vllus subiret tanti viri respectus, quorum in primis iram duris suis obiurgationibus vel captiuus sæpè in se concitauerat: sed aut quòd in illorum perpetuum metum à sollicitudinem, qui ipsius doctrina quoquomodo profecerant, eum diutius captiuum asseruare constituentes tormenta distule-

rant: aut certè quòd tam citò è manibus
 sibi eripiendum non cogitarunt. Ad eum,
 quem diximus, metum discipulis incutien-
 dum, quo perciti se ipsos proderent Inqui-
 sitoribus, antequam ab ipsis accerferen-
 tur inquisitoria scilicet misericordia freti,
 sparserant rumores, dum viueret, eum ve-
 hementer tortum complures ex discipulis
 inter quæstiones indicasse: atque in hoc
 ipsum, qui dicerent clamores & eiulatus
 torti se audiuisse, nonnulli ex arcis vicinia
 subornati. Eo autem mortuo & ex ipso-
 rû manibus Dei Providentia erepto, quum
 viuum in quem sæuirent, non haberent, in
 optimam sancti viri existimationem sæ-
 uire decreuerunt frequentibus sparsis ru-
 moribus, vitreis fragmentis scisa vena vt
 dolorem atque ignominiam supplicij effu-
 geret, mortem sibi consciuisse. Decantata
 quoque fuere passim à pueris turpia at-
 que ignominiosa carmina post eius obi-
 tum in ipsius vituperationem an ab ipsis
 Inquisitoribus siue eorum asseclis studiosè
 procurata, an ab stolido & vario populo
 malitiose edita, nescitur. Illud sane veri-
 similius. Triumpho die exhumatam cada-
 uer est eductum & in demortui locum sus-
 sectum

factum simulacrum stramineum suggesto
 impositum, altera manu erecta, altera sug-
 gestum tenens, tanto artificio fabricatum
 ut Constantinum eo habitu quo concionari
 erat solitus ad viuum representaret. Neq3
 dubium quin inanis illa statua multorum
 animis æque efficaciter eo die concionata
 sit, atque is olim viuus quem ad ludibrium
 referebat. Quum publicanda fuit illius
 sententia ad quam vnam audiendam com-
 plures ex diuersis ac remotis Hispaniæ lo-
 cis Hispalim venerant, iusserunt Inquisito-
 res nè ea è suggesto vbi aliorum sententiæ
 legebantur, vulgaretur: Sed allato ad ipso-
 rum tribunal simulachro ibi quoque sen-
 tentia legeretur: locus erat sublimis neque
 populus quæ legebantur audire poterat.
 Id fraudulentum aut certè iniquum visum est
 Calderonio Prætori curiali: quare sublata
 voce admonuit Inquisitores vt sententia il-
 la alte ac consueto loco legeretur, vt con-
 staret populo quibus de causis eum virum
 damnarent. Quum eo contempto Inqui-
 sitores in instituto nihilominus pergerent,
 exortum est ingens populi murmur eam
 iniuriam non admodum æquo animo pa-
 tientis, neque omnino tulisset, vt videba-

tur, ni Calderonio rursus feueriore voce commonefaciente officij Inquisitores simulachrum illi in priorem locum restitissent, & sententiam iussissent legi altè ac consueto loco quo vniuerso populo id petenti fieret fatis. Durauit sententiæ lectio amplius sesqui hora in qua illud erat precipuum quod ex libro Constantini supra retulimus. Addiderunt tamen Inquisitores multa se consulto & bono scilicet consilio prætermisisse adeò horribilia, impia & stupenda, vt nèque vulgari nèque audiri quidem possent citra piaculum. Consuluerunt (credo) bonæ existimationi illius. Exrât illius scripta typis edita multoties, Parua doctriinæ Christianæ summa. Item Magna, sed dimidia sui parte imperfecta: duobus enim tomis constituerat tradere vniuersum doctriinæ christianæ corpus, in priore agebat de Fide: in altero acturus erat de Symbolis, De operibus, ac demum de vniuerso Christiani hominis officio. Primam partem iam ante annos aliquot ediderat, qua, quòd in materia de fide Lutheranas hæreses non apertè fuisset infecta, insuper neque Romano Pontifici nihil attribuisset, derogasset præterea potius In-

dul-

dulgentijs, Purgatorio Meritis hominum & alijs eiusmodi nugamentis, quam detulisset, multum sibi & inuidiæ & suspitionis hæreseos apud doctorum & sanctorum vulgus sibi conciliauit. Ipse uerò ea querentibus solebat respondere ad alterum promissum totum ea omnia pertinere, ibi se de eis rebus copiosè tractaturum. Hic tomus nunquam exijt, nisi is fortassis fuerit quem inquisitores reppererunt cuius præcipua capita ab ipsis vulgata supra meminimus. Edidit præterea Cathechismū haud magni momenti in locis liberioribus: at sub illa plusquam Babylonica tyrannide & in illis tenebris Aegiptijs multum attulit lucis. Extant & sex illius conciones in totidem versus Psalmi primi Dauidis ex quibus & raram viri doctrinam cum summo dicendi artificio cōiunctam eruditiores deprehendunt. Sed in his omnibus licet omnium quæ hæctenus Hispania legit eruditissimis ac pijs Incubrationibus, nihil est quod cum vna hominis peccatoris Confessione duorum aut trium foliorum, siue pietatem, siue sacrarum rerum peritiam, siue flumen illud Christianæ eloquentiæ Christianis affectibus pro argumenti na-

tura exæstuans quis consideret. Siftit enim hominem ad Dei tribunal ministerio Legis apertis oculis sceditatem ac turpitudinem suam meditantem ac viuis affectibus deplorantem: reijcientem deinde quicquid humanis aut etiam creatis viribus aut industria ad tam turpem nuditatem contegendam adducere solent hypocritæ sibi in sua iustitia blandientes. Dùmque illud agit per vniuersa legis capita singillatim dicta accusatione sui tum dilucidam, luculentam atque copiosam legis totius breuissimo illo compendio explanationem edit, vt tam paruo editam molimine (quod citra cuiusquam inuidiam dictum volumus) dilucidiozem hætenus non viderimus. Vestit eum tandè nuptiali illa veste iustitiæ Christi per fidè qua vna illū corā Deo reddidit animosiozem quò deiectionem eundem antea depinxerat ex vera illa atq; penitissima cognitione sui. Denique nullus est Christianæ doctrinæ locus quem in illa perbreui tabula non attigerit ad vsumque reduxerit: nullus Christiani hominis affectus ab ipso primo legis officio ad postremos vsq; cœlestis domi gustus quem ad viuum non expresserit: neq; ingeniū quan-

tum-

tumuis mirabile cū exquisito artificio ad
 id effingendum vnquā fuisset satis, nisi ipsa
 quoque earum rerum frequens experientia
 accessisset. Eos libros omnes æterna sanè
 memoria dignos à se, incautis licet, antea
 probatos damnarūt tum Inquisitores, non
 quod quicquam in eis deprehenderint, vt
 in sua sententia testati sunt, damnatione
 dignum, sed ne quicquam extet quod excr-
 cratā per eos scilicet hominis memoriam
 honestiore quopiam monumento à se re-
 licto in posterum cohonestet. Sequitur de-
 inde in sicca & exhumata sancti viri ossa &
 in inane illud simulachrū Inquisitorio mo-
 re. Ipse verò è catenis & iniquissimo illo
 iudicio ad Deum sublatus præter insignia
 atque immortalia illa quæ iam diximus
 monumenta, ijs qui eum proprius agno-
 uerunt, inconsolabile quoddam reliquit de-
 siderium sui. O millies detestanda Barba-
 ries, quum restituere vnquam nõ pos-
 sis, ecquid tandem orbi pendes
 pro tot clarissimis lumini-
 bus à te extinctis;

FINIS.

Heydelbergæ excudebat Michael
 Schirat, M. D. LXVII.

